

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

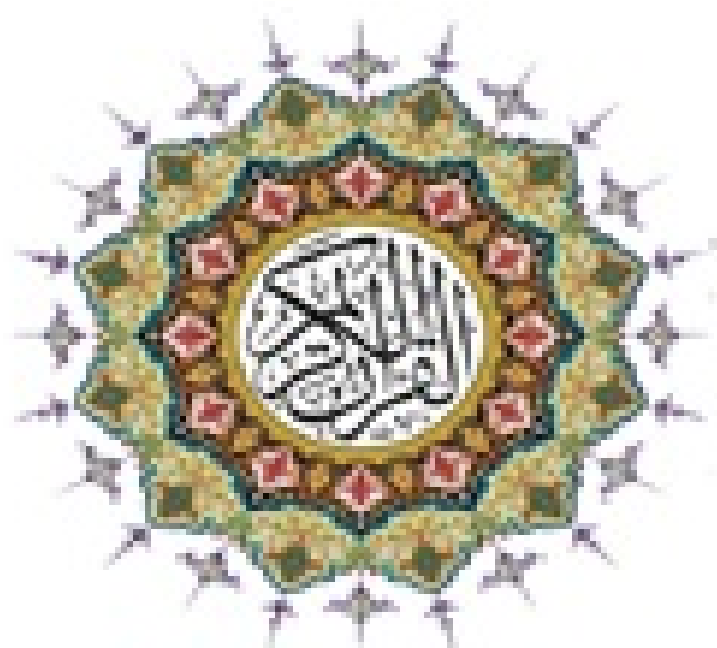
گامی

عزیز صاب

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۵۵

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 55

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۵۷	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۵۵
۵۷	مشخصات کتاب
۵۷	۱- رهبران
۵۷	۱- آثار اجتناب از رهبران گمراهی
۵۷	۲- آثار استهزاهای رهبران شرک
۵۷	۳- آثار استهزاهای رهبران کفر
۵۹	۴- آثار استهزای رهبران دینی
۵۹	۵- آثار اطاعت از رهبران
۵۹	۶- آثار اطاعت از رهبران دینی
۶۱	۷- آثار اطاعت از رهبران گمراهی
۶۱	۸- آثار امانتداری رهبران
۶۱	۹- آثار اندازهای رهبران دینی
۶۱	۱۰- آثار برتری طلبی رهبران کفر
۶۳	۱۱- آثار بشارتهای رهبران دینی
۶۳	۱۲- آثار بصیرت رهبران جامعه
۶۳	۱۳- آثار بهانه جویی رهبران شرک
۶۴	۱۴- آثار بهانه جویی رهبران کفر
۶۵	۱۵- آثار بی احترامی با رهبران دینی
۶۵	۱۶- آثار بیعت با رهبران دینی
۶۵	۱۷- آثار تبعید رهبران دینی
۶۶	۱۸- آثار تحمیل عقیده به رهبران دینی
۶۷	۱۹- آثار تضعیف رهبران دینی
۶۷	۲۰- آثار تکبر رهبران شرک

- ۶۷ ..... ۲۱- آثار تکذیب رهبران دینی
- ۶۷ ..... ۲۲- آثار جاه طلبی رهبران شرک
- ۶۹ ..... ۲۳- آثار حسادت رهبران شرک
- ۶۹ ..... ۲۴- آثار خوش اخلاقی رهبران دینی
- ۶۹ ..... ۲۵- آثار دشمنی رهبران شرک
- ۶۹ ..... ۲۶- آثار دشمنی رهبران کفر
- ۷۱ ..... ۲۷- آثار دعای رهبران دینی
- ۷۱ ..... ۲۸- آثار دوستی با رهبران مشرکان
- ۷۱ ..... ۲۹- آثار شک رهبران شرک
- ۷۱ ..... ۳۰- آثار شک رهبران کفر
- ۷۳ ..... ۳۱- آثار صداقت رهبران
- ۷۳ ..... ۳۲- آثار علاقه به رهبران مشرکان
- ۷۳ ..... ۳۳- آثار عهدشکنی با رهبران دینی
- ۷۳ ..... ۳۴- آثار غیبت رهبران دینی
- ۷۵ ..... ۳۵- آثار فساد رهبران
- ۷۵ ..... ۳۶- آثار فسق رهبران
- ۷۵ ..... ۳۷- آثار قبول قضاوت رهبران دینی
- ۷۵ ..... ۳۸- آثار قتل رهبران دینی
- ۷۷ ..... ۳۹- آثار گمراهی رهبران شرک
- ۷۷ ..... ۴۰- آخرت طلبی رهبران دینی
- ۷۷ ..... ۴۱- آداب گفتگو با رهبران دینی
- ۷۷ ..... ۴۲- اتحاد رهبران شرک
- ۷۹ ..... ۴۳- اتحاد رهبران کفر
- ۷۹ ..... ۴۴- اجتناب از رهبران شرک
- ۷۹ ..... ۴۵- اجتناب از رهبران کفر
- ۸۰ ..... ۴۶- اجتناب از رهبران گمراهی

- ۴۷- احتجاج رهبران جامعه اسلامی ۸۱
- ۴۸- احترام به رهبران دینی ۸۱
- ۴۹- احساس خطر رهبران شرک ۸۱
- ۵۰- احساس خطر رهبران کفر ۸۲
- ۵۱- اختیار رهبران شرک ۸۳
- ۵۲- اختیارات رهبران دینی ۸۳
- ۵۳- اخلاص رهبران ۸۵
- ۵۴- اخلاص رهبران دینی ۸۵
- ۵۵- ادعای جهنمیان علیه رهبران ۸۷
- ۵۶- ادعای رهبران شرک ۸۷
- ۵۷- ادعای رهبران کفر ۸۷
- ۵۸- ارتجاع رهبران شرک ۸۹
- ۵۹- ارتجاع رهبران کفر ۸۹
- ۶۰- ارزش هم‌رزمی با رهبران دینی ۸۹
- ۶۱- استغاثه پیروان رهبران کفر ۸۹
- ۶۲- استقامت رهبران دینی ۹۱
- ۶۳- استکبار اخروی رهبران مستکبر ۹۱
- ۶۴- استمداد اخروی از رهبران مستکبر ۹۲
- ۶۵- استمداد از رهبران مستکبر ۹۳
- ۶۶- استهزاهای رهبران شرک ۹۳
- ۶۷- استهزاهای رهبران ظالم ۹۵
- ۶۸- استهزاهای رهبران کفر ۹۵
- ۶۹- استهزای رهبران دینی ۹۵
- ۷۰- استیذان از رهبران دینی ۹۶
- ۷۱- اصول گرایي رهبران دینی ۹۷
- ۷۲- اضلال رهبران ۹۷

۹۷	۷۳- اضلال رهبران ظالم
۹۹	۷۴- اضلال رهبران گمراه
۹۹	۷۵- اضلالگری رهبران
۹۹	۷۶- اطاعت از رهبران
۹۹	۷۷- اطاعت از رهبران دینی
۱۰۱	۷۸- اطاعت از رهبران ظالم
۱۰۱	۷۹- اطاعت از رهبران کفر
۱۰۲	۸۰- اطاعت از رهبران گمراهی
۱۰۳	۸۱- اطاعت از رهبران مشرکان
۱۰۳	۸۲- اطمینان رهبران دینی
۱۰۴	۸۳- اظهار بی گناهی رهبران شرک
۱۰۵	۸۴- اعتراض به رهبران مستکبر
۱۰۵	۸۵- اغواگری رهبران شرک
۱۰۷	۸۶- اغواگری رهبران کفر
۱۰۷	۸۷- افتراهای رهبران مستکبر
۱۰۷	۸۸- افساد رهبران ظلم
۱۰۹	۸۹- افساد رهبران فاسد
۱۰۹	۹۰- اقرار اخروی رهبران شرک
۱۱۱	۹۱- اقرار رهبران شرک
۱۱۱	۹۲- اقرار رهبرانمستکبر
۱۱۳	۹۳- اقسام رهبران
۱۱۳	۹۴- اکثریت رهبران شرک صدراسلام
۱۱۳	۹۵- امانتداری رهبران
۱۱۵	۹۶- امیدواری رهبران دینی
۱۱۵	۹۷- انذار رهبران شرک
۱۱۵	۹۸- انعطاف پذیری رهبران دینی

- ۹۹- انگیزه رهبران شرک ۱۱۷
- ۱۰۰- اهمیت آبروی رهبران دینی ۱۱۷
- ۱۰۱- اهمیت احترام رهبران دینی ۱۱۸
- ۱۰۲- اهمیت اخلاص رهبران دینی ۱۱۹
- ۱۰۳- اهمیت استقامت رهبران دینی ۱۱۹
- ۱۰۴- اهمیت استیذان از رهبران دینی ۱۱۹
- ۱۰۵- اهمیت اطاعت از رهبران ۱۲۱
- ۱۰۶- اهمیت انتخاب رهبران ۱۲۱
- ۱۰۷- اهمیت انقطاع رهبران دینی ۱۲۱
- ۱۰۸- اهمیت پاسخگویی رهبران ۱۲۱
- ۱۰۹- اهمیت پیروی از رهبران ۱۲۳
- ۱۱۰- اهمیت پیشگامی رهبران دینی ۱۲۳
- ۱۱۱- اهمیت تزکیه رهبران ۱۲۳
- ۱۱۲- اهمیت تشکر رهبران دینی ۱۲۳
- ۱۱۳- اهمیت تعقل رهبران دینی ۱۲۴
- ۱۱۴- اهمیت تلاوت قرآن رهبران ۱۲۵
- ۱۱۵- اهمیت تواضع رهبران دینی ۱۲۵
- ۱۱۶- اهمیت توحید رهبران دینی ۱۲۵
- ۱۱۷- اهمیت تهجد رهبران ۱۲۵
- ۱۱۸- اهمیت ثبات قدم رهبران دینی ۱۲۷
- ۱۱۹- اهمیت دلسوزی رهبران دینی ۱۲۷
- ۱۲۰- اهمیت رهبران صالح ۱۲۸
- ۱۲۱- اهمیت شرح صدر رهبران دینی ۱۲۹
- ۱۲۲- اهمیت صبر رهبران دینی ۱۲۹
- ۱۲۳- اهمیت مبارزه با رهبران کفر ۱۲۹
- ۱۲۴- اهمیت مشاوره با رهبران دینی ۱۳۰

- ۱۲۵- اهمیت مناجات رهبران ۱۳۱
- ۱۲۶- اهمیت همکاری با رهبران دینی ۱۳۱
- ۱۲۷- ایجاد اختناق رهبران شرک ۱۳۱
- ۱۲۸- ایجاد اختناق رهبران کفر ۱۳۱
- ۱۲۹- ایمان رهبران دینی ۱۳۳
- ۱۳۰- برگزیدگی رهبران بنی اسرائیل ۱۳۳
- ۱۳۱- بشارت شکست رهبران شرک ۱۳۳
- ۱۳۲- بشارت شکست رهبران کفر ۱۳۳
- ۱۳۳- بصیرت رهبران جامعه اسلامی ۱۳۵
- ۱۳۴- بهانه جویی رهبران شرک ۱۳۵
- ۱۳۵- بهانه جویی رهبران ظالم ۱۳۵
- ۱۳۶- بهانه جویی رهبران کفر ۱۳۷
- ۱۳۷- بی تأثیری معجزه بر رهبران ظالم ۱۳۷
- ۱۳۸- بی ثمری صبر رهبران مستکبر ۱۳۷
- ۱۳۹- بی شعوری رهبران کفر ۱۳۸
- ۱۴۰- بینش رهبران دینی ۱۳۹
- ۱۴۱- بینش رهبران شرک ۱۳۹
- ۱۴۲- بینش رهبران کفر ۱۴۳
- ۱۴۳- پیدایش رهبران ظالم ۱۴۵
- ۱۴۴- پیروی رهبران مستکبر ۱۴۵
- ۱۴۵- پیشگامی رهبران دینی ۱۴۶
- ۱۴۶- پیشگویی شکست رهبران شرک ۱۴۷
- ۱۴۷- پیشگویی شکست رهبران کفر ۱۴۷
- ۱۴۸- تبری اخروی رهبران شرک ۱۴۷
- ۱۴۹- تبری از رهبران مشرکان ۱۴۹
- ۱۵۰- تبری رهبران شرک ۱۴۹

- ۱۴۹ ----- ۱۵۱- تبری رهبران مشرکان
- ۱۵۰ ----- ۱۵۲- تبعیت از رهبران دینی
- ۱۵۱ ----- ۱۵۳- تبلیغ علیه رهبران دینی
- ۱۵۱ ----- ۱۵۴- تخلف از رهبران دینی
- ۱۵۱ ----- ۱۵۵- ترک استیذان از رهبران دینی
- ۱۵۳ ----- ۱۵۶- ترک مشاوره با رهبران دینی
- ۱۵۳ ----- ۱۵۷- ترک همکاری با رهبران دینی
- ۱۵۳ ----- ۱۵۸- تشدید کیفر رهبران دینی
- ۱۵۳ ----- ۱۵۹- تشویقهای رهبران
- ۱۵۵ ----- ۱۶۰- تظاهر به خیرخواهی رهبران شرک
- ۱۵۵ ----- ۱۶۱- تعقل در روش مبارزه رهبران شرک
- ۱۵۶ ----- ۱۶۲- تعقل در روش مبارزه رهبران کفر
- ۱۵۷ ----- ۱۶۳- تفکر در فرجام رهبران کفر
- ۱۵۷ ----- ۱۶۴- تقدیر عذاب رهبران شرک صدراسلام
- ۱۵۷ ----- ۱۶۵- تقدیر عذاب رهبران کفر صدراسلام
- ۱۵۹ ----- ۱۶۶- تقلید از رهبران مستکبر
- ۱۵۹ ----- ۱۶۷- تقلید از رهبران گمراه
- ۱۵۹ ----- ۱۶۸- تکبر رهبران باطل
- ۱۶۱ ----- ۱۶۹- تکبر رهبران شرک
- ۱۶۱ ----- ۱۷۰- تکبر رهبران ظلم
- ۱۶۱ ----- ۱۷۱- تکبر رهبران کفر
- ۱۶۲ ----- ۱۷۲- تکلیف رهبران دینی
- ۱۶۳ ----- ۱۷۳- تلاش رهبران شرک
- ۱۶۳ ----- ۱۷۴- تنفر از رهبران کفر
- ۱۶۵ ----- ۱۷۵- تواضع بر رهبران دینی
- ۱۶۵ ----- ۱۷۶- توصیه های رهبران شرک

- ۱۶۵-.....-۱۷۷-توصیه های رهبران کفر
- ۱۶۵-.....-۱۷۸-توطئه رهبران شرک
- ۱۶۷-.....-۱۷۹-توطئه رهبران ظالم
- ۱۶۷-.....-۱۸۰-توطئه رهبران کفر
- ۱۶۹-.....-۱۸۱-توطئه رهبران منافقان
- ۱۶۹-.....-۱۸۲-توطئه علیه رهبران دینی
- ۱۶۹-.....-۱۸۳-توکل رهبران دینی
- ۱۶۹-.....-۱۸۴-تهدید رهبران شرک
- ۱۷۱-.....-۱۸۵-تهدید رهبران کفر
- ۱۷۳-.....-۱۸۶-تهدیدهای رهبران ظالم
- ۱۷۳-.....-۱۸۷-تهمت به رهبران دینی
- ۱۷۵-.....-۱۸۸-تتمتهای رهبران شرک
- ۱۷۶-.....-۱۸۹-تتمتهای رهبران کفر
- ۱۷۷-.....-۱۹۰-ثبات قدم رهبران دینی
- ۱۷۸-.....-۱۹۱-ثروتمندی رهبران
- ۱۷۹-.....-۱۹۲-ثروتمندی رهبران شرک
- ۱۷۹-.....-۱۹۳-جبرگرایی رهبران مستکبر
- ۱۷۹-.....-۱۹۴-جرم رهبران شرک
- ۱۷۹-.....-۱۹۵-جرم رهبران کفر
- ۱۸۱-.....-۱۹۶-جزع اخروی رهبران مستکبر
- ۱۸۱-.....-۱۹۷-جنگ با رهبران شرک
- ۱۸۱-.....-۱۹۸-جنگ با رهبران کفر
- ۱۸۱-.....-۱۹۹-جهاد با رهبران کفر
- ۱۸۳-.....-۲۰۰-جهل رهبران شرک
- ۱۸۳-.....-۲۰۱-جهل رهبران کفر
- ۱۸۴-.....-۲۰۲-حامی بیعت کنندگان با رهبران دینی

- ۲۰۳- حتمیت عذاب رهبران شرک ۱۸۵
- ۲۰۴- حتمیت عذاب رهبران کفر ۱۸۵
- ۲۰۵- حتمیت عذاب رهبران مستکبر ۱۸۵
- ۲۰۶- حتمیت گمراهی رهبران شرک ۱۸۶
- ۲۰۷- حتمیت گمراهی رهبران کفر ۱۸۷
- ۲۰۸- حرامخواری رهبران یهود ۱۸۷
- ۲۰۹- حق ستیزی رهبران شرک ۱۸۷
- ۲۱۰- حق ستیزی رهبران کفر ۱۸۸
- ۲۱۱- حق ناپذیری اکثریت رهبران شرک صدراسلام ۱۸۹
- ۲۱۲- حق ناپذیری اکثریت رهبران کفر صدراسلام ۱۸۹
- ۲۱۳- حق ناپذیری رهبران شرک ۱۹۰
- ۲۱۴- حق ناپذیری رهبران کفر ۱۹۱
- ۲۱۵- حمایت از رهبران منحرف ۱۹۱
- ۲۱۶- خضوع رهبران کفر ۱۹۱
- ۲۱۷- خطر انعطاف پذیری رهبران دینی ۱۹۲
- ۲۱۸- خواسته های رهبران ظالم ۱۹۳
- ۲۱۹- خوش اخلاقی رهبران دینی ۱۹۳
- ۲۲۰- خوشنمایی در رهبران دینی ۱۹۳
- ۲۲۱- خیرخواهی برای رهبران دینی ۱۹۳
- ۲۲۲- دروغگویی رهبران ظالم ۱۹۵
- ۲۲۳- دشمنی با رهبران دینی ۱۹۵
- ۲۲۴- دشمنی با رهبران مشرکان ۱۹۵
- ۲۲۵- دشمنی رهبران شرک ۱۹۷
- ۲۲۶- دشمنی رهبران کفر ۱۹۷
- ۲۲۷- دعوت رهبران شرک ۱۹۸
- ۲۲۸- دعوت رهبران کفر ۱۹۹

- ۲۲۹- دفاع اخروی رهبران شرک ۱۹۹
- ۲۳۰- دلداری به رهبران دینی ۱۹۹
- ۲۳۱- دنیاطلبی رهبران شرک ۱۹۹
- ۲۳۲- دوران‌دیشی رهبران دینی ۲۰۱
- ۲۳۳- دوستی با رهبران مشرکان ۲۰۱
- ۲۳۴- دینداری رهبران دینی ۲۰۱
- ۲۳۵- ذکر حشر رهبران ۲۰۱
- ۲۳۶- ذکر رنجهای رهبران دینی ۲۰۳
- ۲۳۷- ذکر محدوده مسؤولیت رهبران دینی ۲۰۳
- ۲۳۸- ذلت اخروی رهبران گمراهی ۲۰۳
- ۲۳۹- ذلت رهبران ظالم ۲۰۳
- ۲۴۰- ذلت رهبران کفر ۲۰۵
- ۲۴۱- راههای تنبه رهبران شرک ۲۰۵
- ۲۴۲- راههای تنبه رهبران کفر ۲۰۵
- ۲۴۳- رجعت رهبران کفر ۲۰۵
- ۲۴۴- رشوه به رهبران ۲۰۷
- ۲۴۵- رشوه به رهبران ظالم ۲۰۷
- ۲۴۶- رشوه خواری رهبران ۲۰۷
- ۲۴۷- روش اضلال رهبران شرک ۲۰۷
- ۲۴۸- روش اضلال رهبران کفر ۲۰۹
- ۲۴۹- روش اغواگری رهبران شرک ۲۰۹
- ۲۵۰- روش اغواگری رهبران کفر ۲۰۹
- ۲۵۱- روش برخورد رهبران دینی ۲۰۹
- ۲۵۲- روش برخورد رهبران شرک ۲۱۱
- ۲۵۳- روش برخورد رهبران ظالم ۲۱۱
- ۲۵۴- روش برخورد رهبران کفر ۲۱۳

- ۲۱۳ ----- ۲۵۵- روش برخورد رهبران گمراهی
- ۲۱۳ ----- ۲۵۶- روش مبارزه رهبران شرک
- ۲۱۵ ----- ۲۵۷- روش مبارزه رهبران کفر
- ۲۱۵ ----- ۲۵۸- رهبران اغواگر در جهنم
- ۲۱۷ ----- ۲۵۹- رهبران انسان ها
- ۲۱۷ ----- ۲۶۰- رهبران اهل کتاب
- ۲۱۷ ----- ۲۶۱- رهبران بت پرست
- ۲۱۷ ----- ۲۶۲- رهبران بت پرستی
- ۲۱۹ ----- ۲۶۳- رهبران بنی اسرائیل
- ۲۱۹ ----- ۲۶۴- رهبران در دنیا
- ۲۱۹ ----- ۲۶۵- رهبران در قیامت
- ۲۲۱ ----- ۲۶۶- رهبران دینی بنی اسرائیل
- ۲۲۲ ----- ۲۶۷- رهبران دینی و اخذ زکات
- ۲۲۳ ----- ۲۶۸- رهبران دینی و اخذ صدقات
- ۲۲۳ ----- ۲۶۹- رهبران دینی و استماع سخنان مردم
- ۲۲۳ ----- ۲۷۰- رهبران دینی و اصلاح جامعه
- ۲۲۵ ----- ۲۷۱- رهبران دینی و تمایلات مردم
- ۲۲۵ ----- ۲۷۲- رهبران دینی و دین
- ۲۲۵ ----- ۲۷۳- رهبران دینی و عقیده مردم
- ۲۲۵ ----- ۲۷۴- رهبران دینی و گروههای اجتماعی
- ۲۲۷ ----- ۲۷۵- رهبران دینی و متخلفان
- ۲۲۷ ----- ۲۷۶- رهبران دینی و مردم
- ۲۲۷ ----- ۲۷۷- رهبران دینی و منافقان
- ۲۲۸ ----- ۲۷۸- رهبران شرک
- ۲۲۹ ----- ۲۷۹- رهبران شرک در جهنم
- ۲۳۰ ----- ۲۸۰- رهبران شرک در قیامت

- ۲۸۱- رهبران شرک و بطلان بت پرستی ۲۳۱
- ۲۸۲- رهبران شرک و توحید ۲۳۳
- ۲۸۳- رهبران شرک و قرآن ۲۳۳
- ۲۸۴- رهبران شرک و محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۳۳
- ۲۸۵- رهبران شرک و نبوت ۲۳۴
- ۲۸۶- رهبران ظالم ۲۳۵
- ۲۸۷- رهبران ظالم و آیات خدا ۲۳۶
- ۲۸۸- رهبران ظالم و اسلام ۲۳۷
- ۲۸۹- رهبران ظالم و انبیا ۲۳۷
- ۲۹۰- رهبران ظالم و جامعه ۲۳۷
- ۲۹۱- رهبران ظالم و علما ۲۳۷
- ۲۹۲- رهبران فاسد در جهنم ۲۳۹
- ۲۹۳- رهبران کفر ۲۳۹
- ۲۹۴- رهبران کفر در جهنم ۲۳۹
- ۲۹۵- رهبران کفر در قیامت ۲۴۱
- ۲۹۶- رهبران کفر و قرآن ۲۴۱
- ۲۹۷- رهبران کفر و محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۴۱
- ۲۹۸- رهبران کفر و نبوت ۲۴۳
- ۲۹۹- رهبران گمراهی ۲۴۳
- ۳۰۰- رهبران گمراهی در قیامت ۲۴۳
- ۳۰۱- رهبران مستکبر ۲۴۵
- ۳۰۲- رهبران مستکبر در قیامت ۲۴۵
- ۳۰۳- رهبران مشرکان ۲۴۷
- ۳۰۴- رهبران مشرکان در جهنم ۲۴۸
- ۳۰۵- رهبران مشرکان در قیامت ۲۴۹
- ۳۰۶- رهبران منافقان ۲۴۹

- ۳۰۷- رهبران ناسپاس در جهنم ----- ۲۴۹
- ۳۰۸- رهبران و مرفهان ----- ۲۵۰
- ۳۰۹- رهبران هدایتگر ----- ۲۵۱
- ۳۱۰- رهبران یهود ----- ۲۵۱
- ۳۱۱- ریاست طلبیرهبران شرک ----- ۲۵۱
- ۳۱۲- زمینه احترام رهبران دینی ----- ۲۵۲
- ۳۱۳- زمینه اطاعت از رهبران دینی ----- ۲۵۳
- ۳۱۴- زمینه اعراض از رهبران ----- ۲۵۵
- ۳۱۵- زمینه پیدایش رهبران گمراه ----- ۲۵۵
- ۳۱۶- زمینه تشویق رهبران دینی ----- ۲۵۷
- ۳۱۷- زمینه تواضع با رهبران دینی ----- ۲۵۷
- ۳۱۸- زمینه صبر رهبران دینی ----- ۲۵۷
- ۳۱۹- زمینه قتل رهبران دینی ----- ۲۵۸
- ۳۲۰- زمینه گمراهی رهبران دینی ----- ۲۵۹
- ۳۲۱- زمینه لغزش رهبران دینی ----- ۲۵۹
- ۳۲۲- زمینه نابودی رهبران کفر ----- ۲۵۹
- ۳۲۳- زمینه هواپرستی رهبران ----- ۲۶۱
- ۳۲۴- زهد رهبران دینی ----- ۲۶۱
- ۳۲۵- زیان رهبران کفر ----- ۲۶۳
- ۳۲۶- زیان رهبران متکبر ----- ۲۶۳
- ۳۲۷- زیان مبارزه با رهبران دینی ----- ۲۶۳
- ۳۲۸- ساده زیستی رهبران دینی ----- ۲۶۴
- ۳۲۹- سازش رهبران دینی ----- ۲۶۵
- ۳۳۰- سازش ناپذیری رهبران دینی ----- ۲۶۵
- ۳۳۱- سخن رهبران ----- ۲۶۵
- ۳۳۲- سرزنش بی تفاوتی رهبران ----- ۲۶۵

- ۳۳۳- سرزنش رهبران فاسد ۲۶۷
- ۳۳۴- سرزنشهای رهبران شرک ۲۶۷
- ۳۳۵- سرزنشهای رهبران کفر ۲۶۷
- ۳۳۶- شبهه افکنی رهبران ظالم ۲۶۷
- ۳۳۷- شرایط اطاعت از رهبران ۲۶۹
- ۳۳۸- شرایط رهبران دینی ۲۶۹
- ۳۳۹- شرایط رهبران ظالم برای ایمان ۲۷۰
- ۳۴۰- شرح صدر رهبران ۲۷۱
- ۳۴۱- شرح صدر رهبران دینی ۲۷۱
- ۳۴۲- شکست توطئه رهبران شرک ۲۷۱
- ۳۴۳- شکست توطئه رهبران کفر ۲۷۳
- ۳۴۴- شگفتی روش مبارزه رهبران شرک ۲۷۳
- ۳۴۵- شگفتی روش مبارزه رهبران کفر ۲۷۳
- ۳۴۶- شیطنت رهبران منافقان ۲۷۴
- ۳۴۷- صبر بر استهزاهای رهبران شرک ۲۷۵
- ۳۴۸- صبر بر استهزاهای رهبران کفر ۲۷۵
- ۳۴۹- صبر رهبران دینی ۲۷۵
- ۳۵۰- صداقت رهبران ۲۷۵
- ۳۵۱- صفات رهبران دینی ۲۷۷
- ۳۵۲- صفات رهبران مستکبر ۲۷۸
- ۳۵۳- عبادات رهبران دینی ۲۷۹
- ۳۵۴- عبرت از فرجام رهبران کفر ۲۷۹
- ۳۵۵- عبرت رهبران دینی ۲۷۹
- ۳۵۶- عجز رهبران شرک ۲۷۹
- ۳۵۷- عجز رهبران کفر ۲۸۱
- ۳۵۸- عجز رهبران مستکبر ۲۸۱

- ۲۵۹- عذاب اخروی رهبران گمراهی ۲۸۱
- ۳۶۰- عذاب استیصال رهبران شرک ۲۸۱
- ۳۶۱- عذاب استیصال رهبران کفر ۲۸۳
- ۳۶۲- عذاب رهبران شرک ۲۸۳
- ۳۶۳- عذاب رهبران ظالم ۲۸۳
- ۳۶۴- عذاب رهبران کفر ۲۸۳
- ۳۶۵- عذاب رهبران گمراهی ۲۸۵
- ۳۶۶- عذاب رهبران مشرک ۲۸۵
- ۳۶۷- عذاب رهبران مشرکان ۲۸۵
- ۳۶۸- عزلت پسندیده رهبران دینی ۲۸۵
- ۳۶۹- علاقه به رهبران قدرتمند ۲۸۷
- ۳۷۰- عمل رهبران ۲۸۷
- ۳۷۱- عوامل دشمنی رهبران شرک ۲۸۷
- ۳۷۲- عوامل دلداری رهبران دینی ۲۸۷
- ۳۷۳- عوامل ذلت اخروی رهبران کفر ۲۸۸
- ۳۷۴- عوامل ذلت رهبران ۲۸۹
- ۳۷۵- عوامل عزت رهبران ۲۸۹
- ۳۷۶- عوامل گمراهی رهبران شرک ۲۸۹
- ۳۷۷- عوامل گمراهی رهبران کفر ۲۹۱
- ۳۷۸- عوامل گمراهی رهبران مستکبر ۲۹۱
- ۳۷۹- عوامل موفقیت رهبران دینی ۲۹۱
- ۳۸۰- فرجام رهبران کفر ۲۹۳
- ۳۸۱- فرجام شوم رهبران کفر ۲۹۳
- ۳۸۲- فصاحت رهبران ۲۹۳
- ۳۸۳- فضایل معروضان از رهبران گمراهی ۲۹۴
- ۳۸۴- قاطعیت رهبران دینی ۲۹۵

- ۲۸۵- قبول قضاوت رهبران دینی ----- ۲۹۵
- ۲۸۶- قتل رهبران دینی ----- ۲۹۵
- ۲۸۷- قدرت در رهبران دینی ----- ۲۹۷
- ۲۸۸- قساوت قلب اکثریت رهبران شرک صدراسلام ----- ۲۹۷
- ۲۸۹- قساوت قلب اکثریت رهبران کفر صدراسلام ----- ۲۹۷
- ۲۹۰- قیام علیه رهبران حق ----- ۲۹۷
- ۲۹۱- کافران پیرو با رهبران مستکبر ----- ۲۹۹
- ۲۹۲- کافران پیرو و رهبران مستکبر ----- ۲۹۹
- ۲۹۳- کفران رهبران شرک ----- ۲۹۹
- ۲۹۴- کفران رهبران کفر ----- ۲۹۹
- ۲۹۵- کیفر اخروی رهبران شرک ----- ۳۰۱
- ۲۹۶- کیفر اخروی رهبران کفر ----- ۳۰۱
- ۲۹۷- کیفر اخروی رهبران گمراه ----- ۳۰۱
- ۲۹۸- کیفر اخروی رهبران گمراهی ----- ۳۰۱
- ۲۹۹- کیفر خویشاوندان رهبران دینی ----- ۳۰۱
- ۴۰۰- کیفر دنیوی رهبران گمراهی ----- ۳۰۳
- ۴۰۱- کیفر رهبران ظالم ----- ۳۰۳
- ۴۰۲- کیفر رهبران ظلم ----- ۳۰۳
- ۴۰۳- کیفر رهبران فاسد ----- ۳۰۳
- ۴۰۴- کیفر رهبران منافقان ----- ۳۰۵
- ۴۰۵- کیفر رهبران نفاق ----- ۳۰۵
- ۴۰۶- کیفر لغزش رهبران دینی ----- ۳۰۵
- ۴۰۷- گروه های اجتماعی و رهبران دینی ----- ۳۰۵
- ۴۰۸- گفتگوی رهبران شرک با مشرکان ----- ۳۰۶
- ۴۰۹- گلایه از رهبران گناهکار ----- ۳۰۷
- ۴۱۰- گمراهی رهبران شرک ----- ۳۰۷

- ۴۱۱- گمراهی رهبران مستکبر ----- ۳۰۷
- ۴۱۲- گمراهی رهبران مشرکان ----- ۳۰۹
- ۴۱۳- گناه رهبران شرک ----- ۳۰۹
- ۴۱۴- گناه رهبران کفر ----- ۳۰۹
- ۴۱۵- لجاجت اکثریت رهبران شرک صدراسلام ----- ۳۰۹
- ۴۱۶- لجاجت اکثریت رهبران کفر صدراسلام ----- ۳۱۱
- ۴۱۷- لجاجت رهبران شرک ----- ۳۱۱
- ۴۱۸- لجاجت رهبران کفر ----- ۳۱۲
- ۴۱۹- بل لقا یدوقوا عذاب ----- ۳۱۳
- ۴۲۰- لعن بر رهبران ----- ۳۱۳
- ۴۲۱- لغزشگاههای رهبران ----- ۳۱۳
- ۴۲۲- لغزشگاههای رهبران دینی ----- ۳۱۴
- ۴۲۳- مبارزه با رهبران کفر ----- ۳۱۵
- ۴۲۴- مبعوضیت رهبران فاسد ----- ۳۱۵
- ۴۲۵- محدوده اختیارات رهبران دینی ----- ۳۱۵
- ۴۲۶- محدوده اطاعت از رهبران دینی ----- ۳۱۷
- ۴۲۷- محدوده مسؤولیت رهبران دینی ----- ۳۱۷
- ۴۲۸- محرومیت اخروی رهبران کفر ----- ۳۱۸
- ۴۲۹- مخالفت رهبران شرک ----- ۳۱۹
- ۴۳۰- مخالفت رهبران کفر ----- ۳۱۹
- ۴۳۱- مردمی بودن رهبران دینی ----- ۳۲۱
- ۴۳۲- مرگ رهبران شرک ----- ۳۲۱
- ۴۳۳- مرگ رهبران کفر ----- ۳۲۱
- ۴۳۴- مسلمانان و رهبران دینی ----- ۳۲۲
- ۴۳۵- مسؤولیت اجتماعی رهبران دینی ----- ۳۲۲
- ۴۳۶- مسؤولیت خویشاوندان رهبران دینی ----- ۳۲۲

۳۲۴	۴۳۷- مسؤولیت رهبران
۳۲۵	۴۳۸- مسؤولیت رهبران جامعه
۳۲۷	۴۳۹- مسؤولیت رهبران دینی
۳۴۹	۴۴۰- مسؤولیت وابستگان رهبران دینی
۳۴۹	۴۴۱- مشاجره رهبران مستکبر و شیطان
۳۴۹	۴۴۲- مشاوره با رهبران دینی
۳۴۹	۴۴۳- مشکلات اخروی رهبران مستکبر
۳۵۱	۴۴۴- مشکلات رهبران دینی
۳۵۱	۴۴۵- مصلحت اندیشی رهبران دینی
۳۵۱	۴۴۶- مقامات رهبران دینی
۳۵۱	۴۴۷- مکر رهبران ظالم
۳۵۲	۴۴۸- ملاقات با رهبران دینی در حج
۳۵۲	۴۴۹- ملاک عمل رهبران دینی
۳۵۲	۴۵۰- منازعه رهبران شرک
۳۵۵	۴۵۱- منازعه رهبران کفر
۳۵۵	۴۵۲- منافقان و رهبران دینی
۳۵۵	۴۵۳- منشأ انحراف رهبران دینی
۳۵۵	۴۵۴- منشأ مخالفت رهبران شرک
۳۵۶	۴۵۵- موارد اطاعت از رهبران
۳۵۷	۴۵۶- موانع احساس ضعف رهبران دینی
۳۵۷	۴۵۷- موانع نگرانی رهبران دینی
۳۵۷	۴۵۸- موانع همراهی با رهبران دینی
۳۵۷	۴۵۹- مهربانی رهبران دینی
۳۵۹	۴۶۰- نجات رهبران شرک
۳۵۹	۴۶۱- نجات رهبران کفر
۳۵۹	۴۶۲- نعمت رهبران دینی

- ۴۶۳- نقش اجتماعی رهبران دینی - ۳۶۰
- ۴۶۴- نقش اجتماعی رهبران کفر - ۳۶۱
- ۴۶۵- نقش اخروی رهبران - ۳۶۱
- ۴۶۶- نقش استیذان از رهبران دینی - ۳۶۱
- ۴۶۷- نقش رهبران - ۳۶۳
- ۴۶۸- نقش رهبران دینی - ۳۶۳
- ۴۶۹- نقش رهبران دینی در حج - ۳۶۹
- ۴۷۰- نقش رهبران شرک - ۳۶۹
- ۴۷۱- نقش رهبران فاسد - ۳۷۳
- ۴۷۲- نقش رهبران کفر - ۳۷۳
- ۴۷۳- نقش رهبران گمراه - ۳۷۵
- ۴۷۴- نقش رهبران مشرکان مکه - ۳۷۶
- ۴۷۵- نقش رهبران منافقان - ۳۷۷
- ۴۷۶- نگرانی رهبران منافقان - ۳۷۷
- ۴۷۷- نیازهای رهبران دینی - ۳۷۷
- ۴۷۸- نیازهای معنوی رهبران دینی - ۳۷۷
- ۴۷۹- واقع بینی رهبران دینی - ۳۷۹
- ۴۸۰- وعده های رهبران مستکبر - ۳۷۹
- ۴۸۱- ویژگیهای رهبران باطل - ۳۷۹
- ۴۸۲- ویژگیهای رهبران دینی - ۳۸۰
- ۴۸۳- هدایت رهبران - ۳۸۱
- ۴۸۴- هدایت ناپذیری رهبران شرک صدراسلام - ۳۸۲
- ۴۸۵- هدایتگری رهبران دینی - ۳۸۲
- ۴۸۶- هشدار به رهبران دینی - ۳۸۵
- ۴۸۷- همکاری با رهبران دینی - ۳۸۵
- ۴۸۸- هوشیاری رهبران دینی - ۳۸۵

- ۴۸۹- یقین رهبران دینی ۳۸۶
- ۴۹۰- اهمیت رهبر شناسی ۳۸۷
- ۴۹۱- اختیارات رهبر دینی ۳۸۷
- ۴۹۲- اهمیت رهبر شناسی ۳۸۷
- ۴۹۳- رهبر بنی اسرائیل ۳۸۹
- ۴۹۴- رهبر دروغگویان ۳۸۹
- ۴۹۵- رهبر گناهکاران ۳۸۹
- ۴۹۶- نیاز به رهبر ۳۹۰
- ۴۹۷- آثار استهزای رهبران دینی ۳۹۱
- ۴۹۸- آثار اطاعت از رهبران دینی ۳۹۱
- ۴۹۹- آثار انذارهای رهبران دینی ۳۹۳
- ۵۰۰- آثار بشارتهای رهبران دینی ۳۹۳
- ۵۰۱- آثار بی احترامی با رهبران دینی ۳۹۳
- ۵۰۲- آثار بیعت با رهبران دینی ۳۹۳
- ۵۰۳- آثار تبعید رهبران دینی ۳۹۵
- ۵۰۴- آثار تحمیل عقیده به رهبران دینی ۳۹۵
- ۵۰۵- آثار تضعیف رهبران دینی ۳۹۵
- ۵۰۶- آثار تکذیب رهبران دینی ۳۹۵
- ۵۰۷- آثار خوش اخلاقی رهبران دینی ۳۹۶
- ۵۰۸- آثار دعای رهبران دینی ۳۹۷
- ۵۰۹- آثار عهدشکنی با رهبران دینی ۳۹۷
- ۵۱۰- آثار غیبت رهبران دینی ۳۹۷
- ۵۱۱- آثار قبول قضاوت رهبران دینی ۳۹۸
- ۵۱۲- آثار قتل رهبران دینی ۳۹۹
- ۵۱۳- آخرت طلبی رهبران دینی ۳۹۹
- ۵۱۴- آداب گفتگو با رهبران دینی ۳۹۹

- ۳۹۹ ----- ۵۱۵- احترام به رهبران دینی
- ۴۰۱ ----- ۵۱۶- اختیارات رهبران دینی
- ۴۰۳ ----- ۵۱۷- اخلاص رهبران دینی
- ۴۰۳ ----- ۵۱۸- ارزش هم‌رزمی با رهبران دینی
- ۴۰۴ ----- ۵۱۹- استقامت رهبران دینی
- ۴۰۵ ----- ۵۲۰- استهزای رهبران دینی
- ۴۰۵ ----- ۵۲۱- استیذان از رهبران دینی
- ۴۰۷ ----- ۵۲۲- اصول گرای رهبران دینی
- ۴۰۷ ----- ۵۲۳- اطاعت از رهبران دینی
- ۴۰۹ ----- ۵۲۴- اطمینان رهبران دینی
- ۴۰۹ ----- ۵۲۵- امیدواری رهبران دینی
- ۴۰۹ ----- ۵۲۶- انعطاف پذیری رهبران دینی
- ۴۱۱ ----- ۵۲۷- اهمیت آبروی رهبران دینی
- ۴۱۱ ----- ۵۲۸- اهمیت احترام رهبران دینی
- ۴۱۱ ----- ۵۲۹- اهمیت اخلاص رهبران دینی
- ۴۱۳ ----- ۵۳۰- اهمیت استقامت رهبران دینی
- ۴۱۳ ----- ۵۳۱- اهمیت استیذان از رهبران دینی
- ۴۱۳ ----- ۵۳۲- اهمیت انقطاع رهبران دینی
- ۴۱۳ ----- ۵۳۳- اهمیت پیشگامی رهبران دینی
- ۴۱۵ ----- ۵۳۴- اهمیت تشکر رهبران دینی
- ۴۱۵ ----- ۵۳۵- اهمیت تعقل رهبران دینی
- ۴۱۵ ----- ۵۳۶- اهمیت تواضع رهبران دینی
- ۴۱۵ ----- ۵۳۷- اهمیت توحید رهبران دینی
- ۴۱۷ ----- ۵۳۸- اهمیت ثبات قدم رهبران دینی
- ۴۱۷ ----- ۵۳۹- اهمیت دلسوزی رهبران دینی
- ۴۱۸ ----- ۵۴۰- اهمیت شرح صدر رهبران دینی

- ۴۱۹ ..... ۵۴۱- اهمیت صبر رهبران دینی
- ۴۱۹ ..... ۵۴۲- اهمیت مشاوره با رهبران دینی
- ۴۱۹ ..... ۵۴۳- اهمیت همکاری با رهبران دینی
- ۴۱۹ ..... ۵۴۴- ایمان رهبران دینی
- ۴۲۱ ..... ۵۴۵- بینش رهبران دینی
- ۴۲۱ ..... ۵۴۶- پیشگامی رهبران دینی
- ۴۲۱ ..... ۵۴۷- تبعیت از رهبران دینی
- ۴۲۲ ..... ۵۴۸- تبلیغ علیه رهبران دینی
- ۴۲۳ ..... ۵۴۹- تخلف از رهبران دینی
- ۴۲۳ ..... ۵۵۰- ترک استیذان از رهبران دینی
- ۴۲۳ ..... ۵۵۱- ترک مشاوره با رهبران دینی
- ۴۲۵ ..... ۵۵۲- ترک همکاری با رهبران دینی
- ۴۲۵ ..... ۵۵۳- تشدید کیفر رهبران دینی
- ۴۲۵ ..... ۵۵۴- تکلیف رهبران دینی
- ۴۲۷ ..... ۵۵۵- تواضع بر رهبران دینی
- ۴۲۷ ..... ۵۵۶- توطئه علیه رهبران دینی
- ۴۲۷ ..... ۵۵۷- توکل رهبران دینی
- ۴۲۷ ..... ۵۵۸- تهمت به رهبران دینی
- ۴۲۹ ..... ۵۵۹- ثبات قدم رهبران دینی
- ۴۲۹ ..... ۵۶۰- حامی بیعت کنندگان با رهبران دینی
- ۴۲۹ ..... ۵۶۱- خطر انعطاف پذیری رهبران دینی
- ۴۲۹ ..... ۵۶۲- خوش اخلاقی رهبران دینی
- ۴۳۰ ..... ۵۶۳- خوشنامی در رهبران دینی
- ۴۳۱ ..... ۵۶۴- خیرخواهی برای رهبران دینی
- ۴۳۱ ..... ۵۶۵- دشمنی با رهبران دینی
- ۴۳۱ ..... ۵۶۶- دلداری به رهبران دینی

- ۴۳۳ ..... ۵۶۷- دوران‌دیشی رهبران دینی
- ۴۳۳ ..... ۵۶۸- دینداری رهبران دینی
- ۴۳۳ ..... ۵۶۹- ذکر رنجهای رهبران دینی
- ۴۳۳ ..... ۵۷۰- ذکر محدوده مسؤولیت رهبران دینی
- ۴۳۴ ..... ۵۷۱- روش برخورد رهبران دینی
- ۴۳۵ ..... ۵۷۲- رهبران دینی بنی اسرائیل
- ۴۳۷ ..... ۵۷۳- رهبران دینی و اخذ زکات
- ۴۳۷ ..... ۵۷۴- رهبران دینی و اخذ صدقات
- ۴۳۸ ..... ۵۷۵- رهبران دینی و استماع سخنان مردم
- ۴۳۹ ..... ۵۷۶- رهبران دینی و اصلاح جامعه
- ۴۳۹ ..... ۵۷۷- رهبران دینی و تمایلات مردم
- ۴۳۹ ..... ۵۷۸- رهبران دینی و دین
- ۴۳۹ ..... ۵۷۹- رهبران دینی و عقیده مردم
- ۴۴۱ ..... ۵۸۰- رهبران دینی و گروههای اجتماعی
- ۴۴۱ ..... ۵۸۱- رهبران دینی و متخلفان
- ۴۴۱ ..... ۵۸۲- رهبران دینی و مردم
- ۴۴۱ ..... ۵۸۳- رهبران دینی و منافقان
- ۴۴۳ ..... ۵۸۴- زمینه احترام رهبران دینی
- ۴۴۳ ..... ۵۸۵- زمینه اطاعت از رهبران دینی
- ۴۴۶ ..... ۵۸۶- زمینه تشویق رهبران دینی
- ۴۴۷ ..... ۵۸۷- زمینه تواضع با رهبران دینی
- ۴۴۷ ..... ۵۸۸- زمینه صبر رهبران دینی
- ۴۴۷ ..... ۵۸۹- زمینه قتل رهبران دینی
- ۴۴۸ ..... ۵۹۰- زمینه گمراهی رهبران دینی
- ۴۴۹ ..... ۵۹۱- زمینه لغزش رهبران دینی
- ۴۴۹ ..... ۵۹۲- زهد رهبران دینی

- ۴۵۱ ----- ۵۹۳- زیان مبارزه با رهبران دینی
- ۴۵۱ ----- ۵۹۴- ساده زیستی رهبران دینی
- ۴۵۳ ----- ۵۹۵- سازش رهبران دینی
- ۴۵۳ ----- ۵۹۶- سازش ناپذیری رهبران دینی
- ۴۵۳ ----- ۵۹۷- شرایط رهبران دینی
- ۴۵۳ ----- ۵۹۸- شرح صدر رهبران دینی
- ۴۵۵ ----- ۵۹۹- صبر رهبران دینی
- ۴۵۵ ----- ۶۰۰- صفات رهبران دینی
- ۴۵۶ ----- ۶۰۱- عبادات رهبران دینی
- ۴۵۷ ----- ۶۰۲- عبرت رهبران دینی
- ۴۵۷ ----- ۶۰۳- عزلت پسندیده رهبران دینی
- ۴۵۷ ----- ۶۰۴- عوامل دلداری رهبران دینی
- ۴۵۷ ----- ۶۰۵- عوامل موفقیت رهبران دینی
- ۴۵۹ ----- ۶۰۶- قاطعیت رهبران دینی
- ۴۵۹ ----- ۶۰۷- قبول قضاوت رهبران دینی
- ۴۶۰ ----- ۶۰۸- قتل رهبران دینی
- ۴۶۱ ----- ۶۰۹- قدرت در رهبران دینی
- ۴۶۱ ----- ۶۱۰- کیفر خوبشوندان رهبران دینی
- ۴۶۱ ----- ۶۱۱- کیفر لغزش رهبران دینی
- ۴۶۱ ----- ۶۱۲- گروه های اجتماعی و رهبران دینی
- ۴۶۳ ----- ۶۱۳- لغزشگاههای رهبران دینی
- ۴۶۳ ----- ۶۱۴- محدوده اختیارات رهبران دینی
- ۴۶۳ ----- ۶۱۵- محدوده اطاعت از رهبران دینی
- ۴۶۵ ----- ۶۱۶- محدوده مسؤولیت رهبران دینی
- ۴۶۵ ----- ۶۱۷- مردمی بودن رهبران دینی
- ۴۶۶ ----- ۶۱۸- مسلمانان و رهبران دینی

- ۶۱۹- مسؤولیت اجتماعی رهبران دینی ۴۶۷
- ۶۲۰- مسؤولیت خویشاوندان رهبران دینی ۴۶۷
- ۶۲۱- ۴۶۷
- ۶۲۲- مسؤولیت وابستگان رهبران دینی ۴۸۹
- ۶۲۳- مشاوره با رهبران دینی ۴۸۹
- ۶۲۴- مشکلات رهبران دینی ۴۹۱
- ۶۲۵- مصلحت اندیشی رهبران دینی ۴۹۱
- ۶۲۶- مقامات رهبران دینی ۴۹۱
- ۶۲۷- ملاقات با رهبران دینی در حج ۴۹۱
- ۶۲۸- ملاک عمل رهبران دینی ۴۹۲
- ۶۲۹- منافقان و رهبران دینی ۴۹۳
- ۶۳۰- منشأ انحراف رهبران دینی ۴۹۳
- ۶۳۱- موانع احساس ضعف رهبران دینی ۴۹۳
- ۶۳۲- موانع نگرانی رهبران دینی ۴۹۵
- ۶۳۳- موانع همراهی با رهبران دینی ۴۹۵
- ۶۳۴- مهربانی رهبران دینی ۴۹۵
- ۶۳۵- نعمت رهبران دینی ۴۹۵
- ۶۳۶- نقش اجتماعی رهبران دینی ۴۹۷
- ۶۳۷- نقش استیذان از رهبران دینی ۴۹۷
- ۶۳۸- نقش رهبران دینی ۴۹۷
- ۶۳۹- نقش رهبران دینی در حج ۵۰۳
- ۶۴۰- نیازهای رهبران دینی ۵۰۳
- ۶۴۱- نیازهای معنوی رهبران دینی ۵۰۳
- ۶۴۲- واقع بینی رهبران دینی ۵۰۵
- ۶۴۳- ویژگیهای رهبران دینی ۵۰۵
- ۶۴۴- هدایتگری رهبران دینی ۵۰۷

- ۵۰۹ ----- ۶۴۵- هشدار به رهبران دینی
- ۵۰۹ ----- ۶۴۶- همکاری با رهبران دینی
- ۵۰۹ ----- ۶۴۷- هوشیاری رهبران دینی
- ۵۱۰ ----- ۶۴۸- یقین رهبران دینی
- ۵۱۱ ----- ۶۴۹- استهزاهای رهبران ظالم
- ۵۱۱ ----- ۶۵۰- اضلال رهبران ظالم
- ۵۱۱ ----- ۶۵۱- اطاعت از رهبران ظالم
- ۵۱۱ ----- ۶۵۲- بهانه جویی رهبران ظالم
- ۵۱۳ ----- ۶۵۳- بی تأثیری معجزه بر رهبران ظالم
- ۵۱۳ ----- ۶۵۴- پیدایش رهبران ظالم
- ۵۱۳ ----- ۶۵۵- توطئه رهبران ظالم
- ۵۱۳ ----- ۶۵۶- تهدیدهای رهبران ظالم
- ۵۱۵ ----- ۶۵۷- خواسته های رهبران ظالم
- ۵۱۵ ----- ۶۵۸- دروغگویی رهبران ظالم
- ۵۱۵ ----- ۶۵۹- ذلت رهبران ظالم
- ۵۱۵ ----- ۶۶۰- رشوه به رهبران ظالم
- ۵۱۷ ----- ۶۶۱- روش برخورد رهبران ظالم
- ۵۱۷ ----- ۶۶۲- رهبران ظالم
- ۵۱۸ ----- ۶۶۳- رهبران ظالم و آیات خدا
- ۵۱۹ ----- ۶۶۴- رهبران ظالم و اسلام
- ۵۱۹ ----- ۶۶۵- رهبران ظالم و انبیا
- ۵۱۹ ----- ۶۶۶- رهبران ظالم و جامعه
- ۵۲۰ ----- ۶۶۷- رهبران ظالم و علما
- ۵۲۱ ----- ۶۶۸- شبهه افکنی رهبران ظالم
- ۵۲۱ ----- ۶۶۹- شرایط رهبران ظالم برای ایمان
- ۵۲۱ ----- ۶۷۰- عذاب رهبران ظالم

- ۶۷۱- کیفر رهبران ظالم ۵۲۱
- ۶۷۲- مکر رهبران ظالم ۵۲۳
- ۶۷۳- افساد رهبران ظلم ۵۲۳
- ۶۷۴- تکبر رهبران ظلم ۵۲۵
- ۶۷۵- کیفر رهبران ظلم ۵۲۵
- ۶۷۶- افساد رهبران فاسد ۵۲۶
- ۶۷۷- رهبران فاسد در جهنم ۵۲۷
- ۶۷۸- سرزنش رهبران فاسد ۵۲۷
- ۶۷۹- کیفر رهبران فاسد ۵۲۷
- ۶۸۰- مبعوضیت رهبران فاسد ۵۲۷
- ۶۸۱- نقش رهبران فاسد ۵۲۹
- ۶۸۲- آثار استهزاهای رهبران کفر ۵۲۹
- ۶۸۳- آثار برتری طلبی رهبران کفر ۵۲۹
- ۶۸۴- آثار بهانه جویی رهبران کفر ۵۳۱
- ۶۸۵- آثار دشمنی رهبران کفر ۵۳۱
- ۶۸۶- آثار شک رهبران کفر ۵۳۱
- ۶۸۷- اتحاد رهبران کفر ۵۳۲
- ۶۸۸- اجتناب از رهبران کفر ۵۳۳
- ۶۸۹- احساس خطر رهبران کفر ۵۳۳
- ۶۹۰- ادعای رهبران کفر ۵۳۳
- ۶۹۱- ارتجاع رهبران کفر ۵۳۳
- ۶۹۲- استغاثه پیروان رهبران کفر ۵۳۵
- ۶۹۳- استهزاهای رهبران کفر ۵۳۵
- ۶۹۴- اطاعت از رهبران کفر ۵۳۵
- ۶۹۵- اغواگری رهبران کفر ۵۳۷
- ۶۹۶- اهمیت مبارزه با رهبران کفر ۵۳۷

- ۵۳۷ ..... ۶۹۷- ایجاد اختناق رهبران کفر
- ۵۳۷ ..... ۶۹۸- بشارت شکست رهبران کفر
- ۵۳۹ ..... ۶۹۹- بهانه جویی رهبران کفر
- ۵۳۹ ..... ۷۰۰- بی شعوری رهبران کفر
- ۵۳۹ ..... ۷۰۱- بینش رهبران کفر
- ۵۴۲ ..... ۷۰۲- پیشگویی شکست رهبران کفر
- ۵۴۳ ..... ۷۰۳- تعقل در روش مبارزه رهبران کفر
- ۵۴۳ ..... ۷۰۴- تفکر در فرجام رهبران کفر
- ۵۴۳ ..... ۷۰۵- تقدیر عذاب رهبران کفر صدراسلام
- ۵۴۵ ..... ۷۰۶- تکبر رهبران کفر
- ۵۴۵ ..... ۷۰۷- تنفر از رهبران کفر
- ۵۴۵ ..... ۷۰۸- توصیه های رهبران کفر
- ۵۴۵ ..... ۷۰۹- توطئه رهبران کفر
- ۵۴۷ ..... ۷۱۰- تهدید رهبران کفر
- ۵۴۹ ..... ۷۱۱- تهمتهای رهبران کفر
- ۵۵۱ ..... ۷۱۲- جرم رهبران کفر
- ۵۵۱ ..... ۷۱۳- جنگ با رهبران کفر
- ۵۵۱ ..... ۷۱۴- جهاد با رهبران کفر
- ۵۵۳ ..... ۷۱۵- جهل رهبران کفر
- ۵۵۳ ..... ۷۱۶- حتمیت عذاب رهبران کفر
- ۵۵۳ ..... ۷۱۷- حتمیت گمراهی رهبران کفر
- ۵۵۴ ..... ۷۱۸- حق ستیزی رهبران کفر
- ۵۵۵ ..... ۷۱۹- حق ناپذیری اکثریت رهبران کفر صدراسلام
- ۵۵۵ ..... ۷۲۰- حق ناپذیری رهبران کفر
- ۵۵۵ ..... ۷۲۱- خضوع رهبران کفر
- ۵۵۶ ..... ۷۲۲- دشمنی رهبران کفر

- ۷۲۳- دعوت رهبران کفر ۵۵۷
- ۷۲۴- ذلت رهبران کفر ۵۵۷
- ۷۲۵- راههای تنبه رهبران کفر ۵۵۷
- ۷۲۶- رجعت رهبران کفر ۵۵۹
- ۷۲۷- روش اضلال رهبران کفر ۵۵۹
- ۷۲۸- روش اغواگری رهبران کفر ۵۵۹
- ۷۲۹- روش برخورد رهبران کفر ۵۵۹
- ۷۳۰- روش مبارزه رهبران کفر ۵۶۱
- ۷۳۱- رهبران کفر ۵۶۱
- ۷۳۲- رهبران کفر در جهنم ۵۶۳
- ۷۳۳- رهبران کفر در قیامت ۵۶۳
- ۷۳۴- رهبران کفر و قرآن ۵۶۵
- ۷۳۵- رهبران کفر و محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۶۵
- ۷۳۶- رهبران کفر و نبوت ۵۶۵
- ۷۳۷- زمینه نابودی رهبران کفر ۵۶۷
- ۷۳۸- زیان رهبران کفر ۵۶۷
- ۷۳۹- سرزنشهای رهبران کفر ۵۶۷
- ۷۴۰- شکست توطئه رهبران کفر ۵۶۷
- ۷۴۱- شگفتی روش مبارزه رهبران کفر ۵۶۹
- ۷۴۲- صبر بر استهزاهای رهبران کفر ۵۶۹
- ۷۴۳- عبرت از فرجام رهبران کفر ۵۶۹
- ۷۴۴- عجز رهبران کفر ۵۶۹
- ۷۴۵- عذاب استیصال رهبران کفر ۵۷۱
- ۷۴۶- عذاب رهبران کفر ۵۷۱
- ۷۴۷- عوامل ذلت اخروی رهبران کفر ۵۷۱
- ۷۴۸- عوامل گمراهی رهبران کفر ۵۷۳

- ۷۴۹- فرجام رهبران کفر - ۵۷۳
- ۷۵۰- فرجام شوم رهبران کفر - ۵۷۳
- ۷۵۱- قساوت قلب اکثریت رهبران کفر صدراسلام - ۵۷۳
- ۷۵۲- کفران رهبران کفر - ۵۷۴
- ۷۵۳- کیفر اخروی رهبران کفر - ۵۷۵
- ۷۵۴- گناه رهبران کفر - ۵۷۵
- ۷۵۵- لجاجت اکثریت رهبران کفر صدراسلام - ۵۷۵
- ۷۵۶- لجاجت رهبران کفر - ۵۷۷
- ۷۵۷- مبارزه با رهبران کفر - ۵۷۷
- ۷۵۸- محرومیت اخروی رهبران کفر - ۵۷۷
- ۷۵۹- مخالفت رهبران کفر - ۵۷۹
- ۷۶۰- مرگ رهبران کفر - ۵۷۹
- ۷۶۱- منازعه رهبران کفر - ۵۷۹
- ۷۶۲- نجات رهبران کفر - ۵۸۱
- ۷۶۳- نقش اجتماعی رهبران کفر - ۵۸۱
- ۷۶۴- نقش رهبران کفر - ۵۸۱
- ۷۶۵- رهبران گمراهی - ۵۸۳
- ۷۶۶- آثار اطاعت از رهبران گمراهی - ۵۸۳
- ۷۶۷- اجتناب از رهبران گمراهی - ۵۸۵
- ۷۶۸- اطاعت از رهبران گمراهی - ۵۸۵
- ۷۶۹- ذلت اخروی رهبران گمراهی - ۵۸۵
- ۷۷۰- روش برخورد رهبران گمراهی - ۵۸۵
- ۷۷۱- رهبران گمراهی - ۵۸۷
- ۷۷۲- رهبران گمراهی در قیامت - ۵۸۷
- ۷۷۳- عذاب اخروی رهبران گمراهی - ۵۸۷
- ۷۷۴- عذاب رهبران گمراهی - ۵۸۷

۵۸۹	۷۷۵- فضایل معرضان از رهبران گمراهی
۵۸۹	۷۷۶- کیفی اخروی رهبران گمراهی
۵۸۹	۷۷۷- کیفی دنیوی رهبران گمراهی
۵۸۹	۷۷۸- مسؤولیت رهبرانی دینی
۵۹۰	۷۷۹- {رهبری}
۵۹۱	۷۸۰- آثار رهبری
۵۹۲	۷۸۱- آثار وحدت رهبری
۵۹۳	۷۸۲- آداب ملاقات با رهبری
۵۹۳	۷۸۳- آرزوی رهبری جامعه اسلامی
۵۹۳	۷۸۴- آفات رهبری
۵۹۳	۷۸۵- اتمام حجت رهبری
۵۹۵	۷۸۶- اختیارات رهبری
۵۹۷	۷۸۷- اختیارات رهبری دینی
۵۹۷	۷۸۸- اخلاق رهبری
۵۹۷	۷۸۹- استقامت رهبری
۵۹۸	۷۹۰- استقامت رهبری دینی
۵۹۹	۷۹۱- اصول گزایی رهبری دینی
۵۹۹	۷۹۲- اضلال رهبری
۵۹۹	۷۹۳- اطاعت از رهبری
۶۰۳	۷۹۴- اطاعت از رهبری دینی
۶۰۵	۷۹۵- اعلامیت در رهبری
۶۰۵	۷۹۶- الگوگیری از رهبری دینی
۶۰۵	۷۹۷- امانتداری رهبری
۶۰۵	۷۹۸- انتصاب رهبری
۶۰۶	۷۹۹- انتقادپذیری رهبری
۶۰۷	۸۰۰- انفاق به رهبری

- ۸۰۱- اهمیت آرامش رهبری ۶۰۷
- ۸۰۲- اهمیت ایثار رهبری ۶۰۷
- ۸۰۳- اهمیت ایمان رهبری ۶۰۸
- ۸۰۴- اهمیت بیعت با رهبری ۶۰۹
- ۸۰۵- اهمیت رهبری ۶۰۹
- ۸۰۶- اهمیت رهبری جامعه ۶۱۴
- ۸۰۷- اهمیت زیرکی رهبری ۶۱۵
- ۸۰۸- اهمیت شجاعت رهبری ۶۱۵
- ۸۰۹- اهمیت نقش رهبری ۶۱۵
- ۸۱۰- اهمیت هوشیاری رهبری ۶۱۷
- ۸۱۱- ایمان رهبری ۶۱۷
- ۸۱۲- بصیرت در رهبری ۶۱۷
- ۸۱۳- بیعت با رهبری ۶۱۷
- ۸۱۴- پیشگامی رهبری دینی ۶۱۹
- ۸۱۵- تأثیرپذیری از رهبری ۶۱۹
- ۸۱۶- تجدید بیعت با رهبری ۶۱۹
- ۸۱۷- ترس رهبری دینی ۶۱۹
- ۸۱۸- تسلیم به رهبری ۶۲۱
- ۸۱۹- تصمیم‌گیری رهبری ۶۲۱
- ۸۲۰- تقوای رهبری ۶۲۱
- ۸۲۱- تقویت روحیه رهبری ۶۲۲
- ۸۲۲- توانایی رهبری ۶۲۳
- ۸۲۳- جنگ با دشمنان رهبری ۶۲۳
- ۸۲۴- حاکمیت رهبری ۶۲۳
- ۸۲۵- حشر با رهبری ۶۲۳
- ۸۲۶- حق‌پذیری رهبری ۶۲۵

- ۸۲۷- حق شنوایی رهبری ۶۲۵
- ۸۲۸- حکمت در رهبری ۶۲۵
- ۸۲۹- خشونت رهبری ۶۲۵
- ۸۳۰- درخواست رهبری متقین ۶۲۷
- ۸۳۱- دشمن شناسی رهبری ۶۲۷
- ۸۳۲- دشمنان رهبری ۶۲۷
- ۸۳۳- رأفت رهبری ۶۲۹
- ۸۳۴- رهبران ظالم ۶۲۹
- ۸۳۵- رهبری اشراف فرعون ۶۳۰
- ۸۳۶- رهبری انبیا ۶۳۱
- ۸۳۷- رهبری اولیاء الله ۶۳۱
- ۸۳۸- رهبری بنی اسرائیل ۶۳۱
- ۸۳۹- رهبری تورات ۶۳۱
- ۸۴۰- رهبری جالوت ۶۳۳
- ۸۴۱- رهبری حق ۶۳۳
- ۸۴۲- رهبری داود(ع) ۶۳۳
- ۸۴۳- رهبری در بنی اسرائیل ۶۳۳
- ۸۴۴- رهبری در مورچگان ۶۳۵
- ۸۴۵- رهبری دینی ۶۳۵
- ۸۴۶- رهبری سیاسی موسی(ع) ۶۳۶
- ۸۴۷- رهبری طالوت ۶۳۷
- ۸۴۸- رهبری ظالمان ۶۳۸
- ۸۴۹- رهبری فرعون ۶۳۹
- ۸۵۰- رهبری قرآن ۶۳۹
- ۸۵۱- رهبری کتب آسمانی ۶۳۹
- ۸۵۲- رهبری متجاوزان ۶۳۹

- ۸۵۳- رهبری متقین ۶۴۱
- ۸۵۴- رهبری محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۴۱
- ۸۵۵- رهبری مخلصان ۶۴۲
- ۸۵۶- رهبری مستبدان ۶۴۳
- ۸۵۷- رهبری مشرکان صدراسلام ۶۴۳
- ۸۵۸- رهبری موسی(ع) ۶۴۳
- ۸۵۹- رهبری مهتدین ۶۴۵
- ۸۶۰- رهبری نوح(ع) ۶۴۵
- ۸۶۱- رهبری و جاهلان ۶۴۷
- ۸۶۲- رهبری و سعادت مردم ۶۴۷
- ۸۶۳- رهبری و ظلم ۶۴۷
- ۸۶۴- رهبری و فاسقان ۶۴۷
- ۸۶۵- رهبری هارون(ع) ۶۴۹
- ۸۶۶- زیرکی رهبری ۶۴۹
- ۸۶۷- سازش ناپذیری رهبری دینی ۶۵۰
- ۸۶۸- سعادت خواهی رهبری ۶۵۱
- ۸۶۹- سلامت روانی رهبری ۶۵۱
- ۸۷۰- سلامت فکری رهبری ۶۵۱
- ۸۷۱- شرایط رهبری ۶۵۲
- ۸۷۲- شرایط رهبری جامعه ۶۶۳
- ۸۷۳- شرایط رهبری دینی ۶۶۳
- ۸۷۴- شناخت رهبری ۶۶۴
- ۸۷۵- شؤون رهبری ۶۶۵
- ۸۷۶- صبر در رهبری ۶۶۵
- ۸۷۷- صبر رهبری ۶۶۶
- ۸۷۸- صفات رهبری ۶۶۷

- ۸۷۹- عدالت رهبری ۶۶۷
- ۸۸۰- عصیان از رهبری ۶۶۷
- ۸۸۱- عفو خطاهای رهبری ۶۶۹
- ۸۸۲- عقیده رهبری ۶۶۹
- ۸۸۳- علم در رهبری ۶۶۹
- ۸۸۴- علم رهبری ۶۶۹
- ۸۸۵- عوامل لغزش رهبری ۶۷۱
- ۸۸۶- غلو درباره رهبری دینی ۶۷۱
- ۸۸۷- قاطعیت رهبری ۶۷۱
- ۸۸۸- قبول قضاوت رهبری ۶۷۳
- ۸۸۹- قدرت در رهبری ۶۷۳
- ۸۹۰- قضاوت رهبری ۶۷۳
- ۸۹۱- کیفر مخالفت با رهبری ۶۷۳
- ۸۹۲- گزینش رهبری ۶۷۵
- ۸۹۳- محدوده مسؤولیت رهبری ۶۷۵
- ۸۹۴- محدوده مسؤولیت رهبری دینی ۶۷۵
- ۸۹۵- مخالفت با رهبری ۶۷۶
- ۸۹۶- مدیریت در رهبری ۶۷۷
- ۸۹۷- مرجع تعیین رهبری ۶۷۷
- ۸۹۸- مسؤولیت اجتماعی رهبری ۶۷۷
- ۸۹۹- مسؤولیت رهبری ۶۷۷
- ۹۰۰- مسؤولیت رهبری دینی ۶۹۲
- ۹۰۱- مسؤولیت نزدیکان رهبری ۶۹۵
- ۹۰۲- ملاک رهبری ۶۹۶
- ۹۰۳- منشأ تداوم رهبری بنی اسرائیل ۶۹۷
- ۹۰۴- موعظه پذیری رهبری ۶۹۷

- ۹۰۵- مهربانی رهبری ۶۹۷
- ۹۰۶- نظارت رهبری ۶۹۹
- ۹۰۷- نعمت رهبری ۶۹۹
- ۹۰۸- نفی رهبری ظالمان ۶۹۹
- ۹۰۹- نفی رهبری مستکبران ۶۹۹
- ۹۱۰- نقش اخروی رهبری ۶۹۹
- ۹۱۱- نقش رهبری ۷۰۱
- ۹۱۲- نیاز به رهبری ۷۰۵
- ۹۱۳- نیازهای معنوی رهبری ۷۰۵
- ۹۱۴- ولایت رهبری دینی ۷۰۵
- ۹۱۵- ویژگی رهبری دینی ۷۰۷
- ۹۱۶- ویژگیهای رهبری موسی(ع) ۷۰۷
- ۹۱۷- هدایتگری رهبری ۷۰۷
- ۹۱۸- هشدار به رهبری ۷۰۷
- ۹۱۹- هشدار به رهبری دینی ۷۰۹
- ۹۲۰- هوشیاری رهبری ۷۰۹
- ۹۲۱- {رهبری دینی} ۷۰۹
- ۹۲۲- اختیارات رهبری دینی ۷۰۹
- ۹۲۳- استقامت رهبری دینی ۷۱۰
- ۹۲۴- اصول گرایی رهبری دینی ۷۱۱
- ۹۲۵- اطاعت از رهبری دینی ۷۱۱
- ۹۲۶- الگوگیری از رهبری دینی ۷۱۱
- ۹۲۷- پیشگامی رهبری دینی ۷۱۲
- ۹۲۸- ترس رهبری دینی ۷۱۳
- ۹۲۹- رهبری دینی ۷۱۳
- ۹۳۰- سازش ناپذیری رهبری دینی ۷۱۳

- ۹۳۱- شرایط رهبری دینی ۷۱۵
- ۹۳۲- غلو درباره رهبری دینی ۷۱۵
- ۹۳۳- محدوده مسؤلیت رهبری دینی ۷۱۵
- ۹۳۴- مسؤلیت رهبری دینی ۷۱۶
- ۹۳۵- ولایت رهبری دینی ۷۱۹
- ۹۳۶- ویژگی رهبری دینی ۷۲۰
- ۹۳۷- هشدار به رهبری دینی ۷۲۱
- ۲- ریا ۷۲۲
- ۱- آثار ریا ۷۲۲
- ۲- اجتناب از ریا ۷۲۵
- ۳- تحسین ریا ۷۲۶
- ۴- حرمت ریا ۷۲۷
- ۵- خطر ریا ۷۲۸
- ۶- ریا در انفاق ۷۲۸
- ۷- ریا در عبادت ۷۳۰
- ۸- ریا در عمل ۷۳۰
- ۹- ریا در نماز ۷۳۰
- ۱۰- زمینه اجتناب از ریا ۷۳۲
- ۱۱- زمینه ریا ۷۳۲
- ۱۲- زمینه ریا در نماز ۷۳۲
- ۱۳- سرزنش ریا ۷۳۲
- ۱۴- سرزنش ریا در نماز ۷۳۴
- ۱۵- عوامل ترک ریا ۷۳۴
- ۱۶- عوامل ریا ۷۳۴
- ۱۷- موانع ریا ۷۳۶
- ۱۸- رسوایی ریاکار ۷۳۶

- ۱۹- ریاکار در قیامت ۷۳۶
- ۲۰- ریاکار و شیطان ۷۳۷
- ۲۱- سرزنش ریاکار ۷۳۸
- ۲۲- عذاب ریاکار ۷۳۸
- ۲۳- کفر ریاکار ۷۳۸
- ۲۴- کیفر ریاکار ۷۴۰
- ۲۵- محرومیت ریاکار ۷۴۰
- ۲۶- عذاب ریاکاران ۷۴۱
- ۲۷- نفرین بر ریاکاران ۷۴۲
- ۳- ریاست ۷۴۳
- ۱- تهمت ریاست طلبی به محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۴۳
- ۲- ریاست طلبی علمای یهود ۷۴۳
- ۳- ریاست طلبی فرعونیان ۷۴۴
- ۴- ریاست طلبی رهبران شرک ۷۴۴
- ۵- نشانه های ریاست در دوران فرعون ۷۴۴
- ۴- ریش ۷۴۵
- ۱- تاریخ ریش ۷۴۵
- ۲- ریش در ادیان ۷۴۵
- ۳- گرفتن ریش هارون(ع) ۷۴۵
- ۵- زبان ۷۴۶
- ۱- آثار تعلیم زبان عربی ۷۴۶
- ۲- آثار زخم زبان ۷۴۶
- ۳- آثار گواهی اخروی زبان ۷۴۶
- ۴- بلاغت زبان عربی ۷۴۸
- ۵- تفاوت زبان ها ۷۴۸
- ۶- راز تفاوت زبان ها ۷۵۰

- ۷- زبان انبیا ۷۵۰
- ۸- زبان حورالعین ۷۵۰
- ۹- زبان عربی ۷۵۰
- ۱۰- زبان قرآن ۷۵۱
- ۱۱- زبان مردم دوران ذوالقرنین ۷۵۲
- ۱۲- زبان مردم شمال سرزمین ذوالقرنین ۷۵۲
- ۱۳- زبان مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین ۷۵۳
- ۱۴- زبان مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین ۷۵۴
- ۱۵- زبان ملائکه ۷۵۴
- ۱۶- زبان وحی ۷۵۴
- ۱۷- زخم زبان به محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۵۶
- ۱۸- زخم زبان دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۵۷
- ۱۹- زخم زبان عاص بن وائل ۷۵۸
- ۲۰- زمینه زخم زبان به محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۵۸
- ۲۱- زمینه زخم زبان دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۵۹
- ۲۲- فصاحت زبان عربی ۷۶۰
- ۲۳- گواهی اخروی زبان ۷۶۰
- ۲۴- گواهی اخروی زبان قاذف ۷۶۲
- ۲۵- لکنت زبان موسی(ع) ۷۶۲
- ۲۶- نعمت زبان ۷۶۳
- ۲۷- نقش زبان عربی ۷۶۴
- ۲۸- ویژگیهای زبان عربی ۷۶۵
- ۲۹- تفاوت زبان ها ۷۶۷
- ۳۰- راز تفاوت زبان ها ۷۶۸
- ۶- زبور ۷۶۹
- ۱- ارزش زبور ۷۶۹

- ۲- اهمیت زبور ۷۶۹
- ۳- پیشگوییهای زبور ۷۶۹
- ۴- تاریخ زبور ۷۶۹
- ۵- تذکرات زبور ۷۷۰
- ۶- تعالیم زبور ۷۷۰
- ۷- زبور از کتب آسمانی ۷۷۲
- ۸- محمد(صلی الله علیه و آله) در زبور ۷۷۲
- ۹- مراد از زبور ۷۷۲
- ۱۰- مواعظ زبور ۷۷۴
- ۱۱- نقش زبور ۷۷۴
- ۱۲- وقت نزول زبور ۷۷۴
- ۷- زخم زبان ۷۷۵
- ۱- آثار زخم زبان ۷۷۵
- ۲- زخم زبان به محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۵
- ۳- زخم زبان دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۷
- ۴- زخم زبان عاص بن وائل ۷۷۷
- ۵- زمینه زخم زبان به محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۹
- ۶- زمینه زخم زبان دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۹
- ۸- زشتی ۷۸۰
- ۱- آثار زشتی زنا ۷۸۰
- ۲- اجتناب از زشتی ها ۷۸۰
- ۳- استتار زشتی بدن ۷۸۰
- ۴- تحلیل زشتی عمل ۷۸۲
- ۵- تنفر از زشتی ۷۸۲
- ۶- جایگاه درک زشتی کفر ۷۸۲
- ۷- زشتی بخل ۷۸۲

- ۷۸۳ ----- ۸- زشتی بدگویی
- ۷۸۴ ----- ۹- زشتی تجاوز
- ۷۸۴ ----- ۱۰- زشتی تهمت
- ۷۸۴ ----- ۱۱- زشتی جهنمیان
- ۷۸۵ ----- ۱۲- زشتی حرام خواری
- ۷۸۶ ----- ۱۳- زشتی خیانت
- ۷۸۶ ----- ۱۴- زشتی درخت زقوم
- ۷۸۶ ----- ۱۵- زشتی دشنام
- ۷۸۶ ----- ۱۶- زشتی روابط نامشروع
- ۷۸۸ ----- ۱۷- زشتی زنا
- ۷۸۸ ----- ۱۸- زشتی زنا در تاریخ
- ۷۸۸ ----- ۱۹- زشتی صورت کافران
- ۷۹۰ ----- ۲۰- زشتی صورت مکذبان معاد
- ۷۹۰ ----- ۲۱- زشتی کفران نعمت
- ۷۹۰ ----- ۲۲- زشتی گناه
- ۷۹۱ ----- ۲۳- زشتی گناه آشکار
- ۷۹۲ ----- ۲۴- زشتی لغو
- ۷۹۲ ----- ۲۵- زشتی لواط
- ۷۹۲ ----- ۲۶- زشتی میوه درخت زقوم
- ۷۹۲ ----- ۲۷- عفو از زشتی
- ۷۹۴ ----- ۲۸- عوامل تزئین زشتی ها
- ۷۹۴ ----- ۲۹- فطرت زشتی زنا
- ۷۹۴ ----- ۳۰- ملاک زشتی گناه
- ۷۹۵ ----- ۳۱- نفرت از زشتی
- ۷۹۶ ----- ۳۲- اجتناب از زشتی ها
- ۷۹۶ ----- ۳۳- عوامل تزئین زشتی ها

۷۹۷	.....	۹- زکات
۷۹۷	.....	۱- آثار اجتماعی زکات
۷۹۷	.....	۲- آثار اخروی زکات
۷۹۷	.....	۳- آثار ادای زکات
۷۹۹	.....	۴- آثار اقتصادی زکات
۷۹۹	.....	۵- آثار اهتمام به زکات
۷۹۹	.....	۶- آثار پرداخت زکات
۸۰۱	.....	۷- آثار پرداخت زکات فطره
۸۰۱	.....	۸- آثار ترک زکات
۸۰۳	.....	۹- آثار روانی زکات
۸۰۳	.....	۱۰- آثار زکات
۸۱۰	.....	۱۱- آداب ادای زکات
۸۱۱	.....	۱۲- آداب زکات
۸۱۱	.....	۱۳- اجبار بر زکات
۸۱۱	.....	۱۴- اجتناب از ادای زکات
۸۱۱	.....	۱۵- احکام زکات
۸۱۶	.....	۱۶- احکام زکات فطره
۸۱۷	.....	۱۷- اخلاص در زکات
۸۱۷	.....	۱۸- ادای زکات
۸۱۹	.....	۱۹- ارزش پرداخت زکات
۸۱۹	.....	۲۰- امیدواری به قبول زکات
۸۲۱	.....	۲۱- اهمیت ادای زکات
۸۲۲	.....	۲۲- اهمیت پرداخت زکات
۸۲۳	.....	۲۳- اهمیت زکات
۸۳۳	.....	۲۴- اهمیت زکات فطره
۸۳۴	.....	۲۵- بادیه نشینان و زکات

- ۲۶- بنی اسرائیل و زکات ۸۳۵
- ۲۷- بی اعتنایی به ادای زکات ۸۳۵
- ۲۸- بی لیاقتی تارکان زکات ۸۳۵
- ۲۹- پاداش زکات ۸۳۶
- ۳۰- پرداخت زکات ۸۳۷
- ۳۱- تارکان جهاد و زکات ۸۳۹
- ۳۲- تارکان زکات ۸۴۰
- ۳۳- تاریخ تشریح زکات ۸۴۱
- ۳۴- تاریخ زکات ۸۴۱
- ۳۵- تداوم پرداخت زکات ۸۴۲
- ۳۶- تداوم زکات اولیاء الله ۸۴۳
- ۳۷- ترک زکات ۸۴۳
- ۳۸- ترک زکات اهل کتاب ۸۴۳
- ۳۹- ترک زکات مشرکان ۸۴۵
- ۴۰- تشریح زکات ۸۴۵
- ۴۱- تشویق به زکات ۸۴۵
- ۴۲- توصیه به زکات ۸۴۶
- ۴۳- توصیه به زکات گیرنده ۸۴۷
- ۴۴- حقیقت زکات ۸۴۷
- ۴۵- خدا و اخذ زکات ۸۴۷
- ۴۶- خیریت زکات ۸۴۷
- ۴۷- دعا برای زکات دهنده ۸۴۹
- ۴۸- دعوت به ادای زکات ۸۴۹
- ۴۹- دعوت به زکات ۸۴۹
- ۵۰- رستگاری مؤدیان زکات ۸۵۰
- ۵۱- رفعت خانه مؤدیان زکات ۸۵۱

- ۸۵۱ ----- ۵۲- روزی مؤدیان زکات
- ۸۵۱ ----- ۵۳- رهبران دینی و اخذ زکات
- ۸۵۲ ----- ۵۴- زکات ابراهیم(ع)
- ۸۵۳ ----- ۵۵- زکات اسحاق(ع)
- ۸۵۳ ----- ۵۶- زکات اولیاء الله
- ۸۵۳ ----- ۵۷- زکات چهارپایان در جاهلیت
- ۸۵۵ ----- ۵۸- زکات خویشاوندان اسماعیل(ع)
- ۸۵۵ ----- ۵۹- زکات در ادیان
- ۸۵۵ ----- ۶۰- زکات در ادیان آسمانی
- ۸۵۵ ----- ۶۱- زکات در بنی اسرائیل
- ۸۵۷ ----- ۶۲- زکات در جاهلیت
- ۸۵۷ ----- ۶۳- زکات در دوران مریم(ع)
- ۸۵۷ ----- ۶۴- زکات در دین یهود
- ۸۵۷ ----- ۶۵- زکات در شریعت اسحاق(ع)
- ۸۵۹ ----- ۶۶- زکات در شریعت یعقوب(ع)
- ۸۵۹ ----- ۶۷- زکات در صدر اسلام
- ۸۵۹ ----- ۶۸- زکات در مسیحیت
- ۸۵۹ ----- ۶۹- زکات در یهودیت
- ۸۶۰ ----- ۷۰- زکات در شریعت ابراهیم(ع)
- ۸۶۱ ----- ۷۱- زکات صحابه
- ۸۶۱ ----- ۷۲- زکات غلات در جاهلیت
- ۸۶۱ ----- ۷۳- زکات فطره
- ۸۶۳ ----- ۷۴- زکات قبل از هجرت
- ۸۶۳ ----- ۷۵- زکات گناهکاران پشیمان
- ۸۶۳ ----- ۷۶- زکات گیرنده واقعی
- ۸۶۳ ----- ۷۷- زکات مجاهدان

- ۷۸- زکات محصولات کشاورزی ۸۶۴
- ۷۹- زکات مؤمنان ۸۶۵
- ۸۰- زکات همسران محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۶۷
- ۸۱- زکات یاران خدا ۸۶۷
- ۸۲- زکات یعقوب(ع) ۸۶۷
- ۸۳- شگفتی محرومیت از ادای زکات ۸۶۷
- ۸۴- صالحان و زکات ۸۶۹
- ۸۵- عذاب مانعان از زکات ۸۶۹
- ۸۶- عوامل آرامش زکات دهنده ۸۶۹
- ۸۷- فضایل مؤدیان زکات ۸۶۹
- ۸۸- فضیلت پرداخت زکات ۸۷۱
- ۸۹- فضیلت زکات ۸۷۱
- ۹۰- فلسفه زکات ۸۷۳
- ۹۱- قبول زکات تائبان ۸۷۳
- ۹۲- کیفر مانعان زکات ۸۷۴
- ۹۳- گناه ممانعت از زکات ۸۷۵
- ۹۴- متعلق زکات ۸۷۵
- ۹۵- محرومیت ۸۷۷
- ۹۶- محمد(صلی الله علیه و آله) و اخذ زکات ۸۷۷
- ۹۷- مصارف زکات ۸۷۷
- ۹۸- مصونیت مؤدیان زکات ۸۷۹
- ۹۹- منافقان و زکات ۸۷۹
- ۱۰۰- موانع زکات ۸۷۹
- ۱۰۱- نجات زکات دهندگان ۸۷۹
- ۱۰۲- نیت در زکات ۸۸۱
- ۱۰۳- وجوب زکات ۸۸۱

- ۸۸۲ ..... ۱۰۴- وعده نجات به مؤدیان زکات
- ۸۸۳ ..... ۱۰۵- هدایت مؤدیان زکات
- ۸۸۳ ..... ۱۰۶- یهود و زکات
- ۸۸۳ ..... ۱۰۷- نجات زکات دهندگان
- ۸۸۵ ..... ۱۰- زلزله
- ۸۸۵ ..... ۱- آثار ترسناکی زلزله قیامت
- ۸۸۵ ..... ۲- آثار دومین زلزله قیامت
- ۸۸۵ ..... ۳- آثار زلزله قیامت
- ۸۸۷ ..... ۴- اولین زلزله قیامت
- ۸۸۸ ..... ۵- پرسش از زلزله قیامت
- ۸۸۹ ..... ۶- ترسناکی زلزله قیامت
- ۸۸۹ ..... ۷- حتمیت زلزله قیامت
- ۸۹۰ ..... ۸- دومین زلزله قیامت
- ۸۹۱ ..... ۹- زلزله در قوم لوط
- ۸۹۱ ..... ۱۰- زلزله در مدین
- ۸۹۲ ..... ۱۱- زلزله قیامت
- ۸۹۴ ..... ۱۲- سقط جنین در زلزله قیامت
- ۸۹۵ ..... ۱۳- شدت زلزله قیامت
- ۸۹۷ ..... ۱۴- عذاب با زلزله
- ۸۹۷ ..... ۱۵- عظمت زلزله قیامت
- ۸۹۹ ..... ۱۶- عوامل زلزله قیامت
- ۸۹۹ ..... ۱۷- عوامل مصونیت از زلزله
- ۸۹۹ ..... ۱۸- فراموشی نوزادان در زلزله قیامت
- ۸۹۹ ..... ۱۹- فلسفه زلزله قیامت
- ۹۰۱ ..... ۲۰- منشأ زلزله قیامت
- ۹۰۱ ..... ۲۱- نقش زلزله

- ۹۰۱ - - - - - ۲۲- وسعت زلزله زمین
- ۹۰۲ - - - - - ۲۳- وسعت زلزله قیامت
- ۹۰۴ - - - - - ۱۱- زلیخاه
- ۹۰۴ - - - - - ۱- اخفای مکر زلیخا
- ۹۰۴ - - - - - ۲- استفاده از کارد در مهمانی زلیخا
- ۹۰۴ - - - - - ۳- اقرار زلیخا
- ۹۰۶ - - - - - ۴- بازجویی از مهمانان زلیخا
- ۹۰۶ - - - - - ۵- بینش زلیخا
- ۹۰۸ - - - - - ۶- تبرئه زلیخا
- ۹۰۸ - - - - - ۷- تصمیم زلیخا
- ۹۰۸ - - - - - ۸- تعداد مهمانان زلیخا
- ۹۱۰ - - - - - ۹- تلاش زلیخا
- ۹۱۰ - - - - - ۱۰- توطئه زلیخا
- ۹۱۲ - - - - - ۱۱- توطئه علیه زلیخا
- ۹۱۲ - - - - - ۱۲- توقعات بیجای زلیخا
- ۹۱۲ - - - - - ۱۳- تهمتهای زلیخا
- ۹۱۴ - - - - - ۱۴- خواسته های زلیخا
- ۹۱۶ - - - - - ۱۵- دربهای کاخ زلیخا
- ۹۱۶ - - - - - ۱۶- دروغگویی زلیخا
- ۹۱۶ - - - - - ۱۷- دعوت زلیخا از زنان مصر
- ۹۱۸ - - - - - ۱۸- دلایل دروغگویی زلیخا
- ۹۱۸ - - - - - ۱۹- دلایل صداقت زلیخا
- ۹۱۸ - - - - - ۲۰- زلیخا در دربار مصر
- ۹۱۸ - - - - - ۲۱- زلیخا قبل از مجلس بازجویی
- ۹۲۰ - - - - - ۲۲- زلیخا و امتناع یوسف(ع)
- ۹۲۰ - - - - - ۲۳- زلیخا و پادشاه مصر

- ۹۲۰ ..... ۲۴- زلیخا و حقانیت یوسف(ع)
- ۹۲۰ ..... ۲۵- زلیخا و دعای یوسف(ع)
- ۹۲۲ ..... ۲۶- زلیخا و زنان اشراف مصر
- ۹۲۲ ..... ۲۷- زلیخا و سرزنشهای زنان مصر
- ۹۲۴ ..... ۲۸- زلیخا و عفت یوسف(ع)
- ۹۲۵ ..... ۲۹- زلیخا و کفران یوسف(ع)
- ۹۲۶ ..... ۳۰- زلیخا و گواهی زنان اشراف
- ۹۲۶ ..... ۳۱- زلیخا و مجازات یوسف(ع)
- ۹۲۶ ..... ۳۲- زلیخا و محاکمه زنان اشراف مصر
- ۹۲۶ ..... ۳۳- زلیخا و یوسف(ع)
- ۹۳۴ ..... ۳۴- زلیخا و ذلت یوسف(ع)
- ۹۳۴ ..... ۳۵- زمینه کامجویی زلیخا
- ۹۳۴ ..... ۳۶- زنان اشراف مصر در مجلس زلیخا
- ۹۳۶ ..... ۳۷- زنان اشراف مصر و کامجویی زلیخا
- ۹۳۷ ..... ۳۸- زیرکی زلیخا
- ۹۳۸ ..... ۳۹- سرزنش زلیخا
- ۹۳۸ ..... ۴۰- سلطه زلیخا
- ۹۴۰ ..... ۴۱- سوگند زلیخا
- ۹۴۰ ..... ۴۲- شیوع عشق زلیخا
- ۹۴۰ ..... ۴۳- شیوع کامجویی زلیخا
- ۹۴۱ ..... ۴۴- صفات زلیخا
- ۹۴۲ ..... ۴۵- عزیز مصر و زلیخا
- ۹۴۲ ..... ۴۶- عشق زلیخا به یوسف(ع)
- ۹۴۵ ..... ۴۷- عقیمی زلیخا
- ۹۴۶ ..... ۴۸- عوامل شیوع عشق زلیخا
- ۹۴۶ ..... ۴۹- فرجام زلیخا

- ۵۰- قضاوت خویشاوندان زلیخا ۹۴۶
- ۵۱- کامجویی زلیخا ۹۴۸
- ۵۲- گواهی زلیخا ۹۵۲
- ۵۳- مجلس مهمانی زلیخا ۹۵۲
- ۵۴- محکومیت زلیخا ۹۵۴
- ۵۵- مکر زلیخا ۹۵۴
- ۵۶- مهمانی زلیخا ۹۵۶
- ۵۷- نجات از مکر زلیخا ۹۵۶
- ۵۸- ویژگیهای کاخ زلیخا ۹۵۶
- ۵۹- همسر پادشاه مصر در مجلس زلیخا ۹۵۷
- ۶۰- همسر زلیخا ۹۵۸
- ۶۱- هوشیاری زلیخا ۹۵۸
- ۶۲- یأس زلیخا ۹۵۸
- ۶۳- یوسف(ع) در مهمانی زلیخا ۹۵۸
- ۶۴- یوسف(ع) و تهدیدهای زلیخا ۹۶۰
- ۶۵- یوسف(ع) و تهمتهای زلیخا ۹۶۰
- ۶۶- یوسف(ع) و خدمات زلیخا ۹۶۰
- ۶۷- یوسف(ع) و خواسته های زلیخا ۹۶۲
- ۶۸- یوسف(ع) و زلیخا ۹۶۲
- ۶۹- یوسف(ع) و قصه مهمانان زلیخا ۹۶۶
- ۷۰- یوسف(ع) و مکر زلیخا ۹۶۶
- ۱۲- زمان ۹۶۷
- ۱- زمان ۹۶۷
- ۲- احکام و مقتضیات زمان ۹۶۷
- ۳- ارزش زمان ۹۶۷
- ۴- اسلام و مقتضیات زمان ۹۶۸

- ۵- اهمیت زمان ۹۶۸
- ۶- برکت زمان ۹۶۸
- ۷- پیدایش زمان ۹۶۸
- ۸- تفاوت زمان ۹۷۰
- ۹- تفاوت زمان ها ۹۷۰
- ۱۰- تورات و مقتضیات زمان ۹۷۰
- ۱۱- حقیقت زمان ۹۷۱
- ۱۲- زمان اتهام دزدی به برادران یوسف ۹۷۲
- ۱۳- زمان ارائه آیات خدا ۹۷۲
- ۱۴- زمان استراحت زنبور عسل ۹۷۲
- ۱۵- زمان انتقام خدا ۹۷۴
- ۱۶- زمان انشقاق آسمان ۹۷۴
- ۱۷- زمان بارداری مریم(س) ۹۷۴
- ۱۸- زمان بارگیری کشتی نوح(ع) ۹۷۴
- ۱۹- زمان بازگشت به خدا ۹۷۶
- ۲۰- زمان برپایی قیامت ۹۷۶
- ۲۱- زمان بشارت اسحاق(ع) ۹۷۶
- ۲۲- زمان بشارت یعقوب(ع) ۹۷۶
- ۲۳- زمان بیداری اصحاب کهف ۹۷۸
- ۲۴- زمان تحقق وعده های خدا ۹۷۸
- ۲۵- زمان توطئه برادران یوسف ۹۷۸
- ۲۶- زمان تهجد ۹۷۹
- ۲۷- زمان حرکت کشتی نوح(ع) ۹۸۰
- ۲۸- زمان حسابرسی اخروی ۹۸۰
- ۲۹- زمان حوادث ۹۸۰
- ۳۰- زمان خلقت آب ۹۸۰

- ۳۱- زمان در آخرت ۹۸۲
- ۳۲- زمان در اجابت دعا ۹۸۲
- ۳۳- زمان در استغفار ۹۸۲
- ۳۴- زمان در تبلیغ ۹۸۳
- ۳۵- زمان در جعاله ۹۸۴
- ۳۶- زمان در دنیا ۹۸۴
- ۳۷- زمان دریافت نامه عمل ۹۸۵
- ۳۸- زمان دعا ۹۸۶
- ۳۹- زمان دعوت از ابراهیم(ع) ۹۸۶
- ۴۰- زمان رؤیای یوسف(ع) ۹۸۶
- ۴۱- زمان زندگی برزخی ۹۸۸
- ۴۲- زمان زندگی دنیوی ۹۸۸
- ۴۳- زمان سجده ملائکه بر آدم(ع) ۹۹۰
- ۴۴- زمان شب قدر ۹۹۰
- ۴۵- زمان شکل گیری انسان ۹۹۰
- ۴۶- زمان صلح حدیبیه ۹۹۰
- ۴۷- زمان عبور بنی اسرائیل از دریا ۹۹۲
- ۴۸- زمان عذاب استیصال ۹۹۲
- ۴۹- زمان عذاب قوم لوط ۹۹۲
- ۵۰- زمان غرق فرعون ۹۹۲
- ۵۱- زمان غرق فرعونیان ۹۹۲
- ۵۲- زمان غزوه خیبر ۹۹۴
- ۵۳- زمان قیامت ۹۹۴
- ۵۴- زمان کوری یعقوب(ع) ۹۹۴
- ۵۵- زمان کیفر گناهکاران ۹۹۴
- ۵۶- زمان گسترش زمین ۹۹۶

- ۹۹۶-----۵۷- زمان لقاءالله
- ۹۹۶-----۵۸- زمان معجزه
- ۹۹۶-----۵۹- زمان مناجات
- ۹۹۸-----۶۰- زمان نزول روح(اسم خاص)
- ۹۹۸-----۶۱- زمان نزول ملائکه
- ۹۹۸-----۶۲- زمان نگرانی در قیامت
- ۹۹۸-----۶۳- زمان ورود به عالم برزخ
- ۱۰۰۰-----۶۴- عبرت از زمان احتضار
- ۱۰۰۰-----۶۵- فضیلت زمان ها
- ۱۰۰۰-----۶۶- قرآن و مقتضیات زمان
- ۱۰۰۰-----۶۷- نقش زمان
- ۱۰۰۲-----۶۸- نقش زمان در دعا
- ۱۰۰۲-----۶۹- ویژگیهای جامعه زمان فرعون
- ۱۰۰۳-----۷۰- {زمان تاریخی}
- ۱۰۰۴-----۷۱- تفاوت زمان ها
- ۱۰۰۴-----۷۲- فضیلت زمان ها
- ۱۰۰۶-----درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 55

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- رهبران

1- آثار اجتناب از رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 6

6 - سعادت و نیک بختی انسان در عرصه دنیا و آخرت، در گرو اجتناب از عبادت طاغوت و اطاعت سردمداران ضلالت و توبه و روی کرد به خداوند است.

و الذین اجتنبوا الطغوت... لهم البشری

مقصود از بشارت در آیه شریفه، بشارت به بهشت و سعادت بشری است.

2- آثار استهزاهای رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 3

3 - استهزا و تبلیغات سوء و مغرضانه سران کفر و شرک علیه اسلام، بسیار شدید و موجب دل آزردهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

اصبر علی ما یقولون

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی توصیه شده است - با آن که آن حضرت شخصیتی بزرگ و دارای سعه صدر بود - می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

3- آثار استهزاهای رهبران کفر

3 - استهزا و تبلیغات سوء و مغرضانه سران کفر و شرک علیه اسلام ، بسیار شدید و موجب دل آزردهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

اصبر علی ما یقولون

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی توصیه شده است - با آن که آن حضرت شخصیتی بزرگ و دارای سعه صدر بود - می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

ص: 1

4- آثار استهزای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 9

9- لجاجت در برابر حق و استهزای مستمر پیامبران و رهبران الهی ، زمینه ساز ابتلا به عذاب خداوندی است .

و لقد استهزئ برسل من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزون

5- آثار اطاعت از رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 67 - 3

3- پیروی بی چون و چرا (و بی منطق) از بزرگان ، راهزن خرد دینی است .

رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَ كِبْرَاءَنَا فَأُضَلُّونَا السَّبِيلَا

6- آثار اطاعت از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 7

7- برپایی نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، مایه جلب رحمت خدا است .

وَ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَ آتُوا الزَّكَاةَ وَ اطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 63 - 14

14 - اطاعت از رهبران الهی ، تضمین کننده وحدت اجتماعی

و لِأَيُّبَ لَكُمْ .. فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ اطِيعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 6,8

6 - خود سرانه عمل نکردن مردم در مسائل مهم اجتماعی و وانهادن آن به رهبری الهی ، مایه مصونیت از خطرات ندامت بار

فتصبحوا علی ما فعلتم ندمین . و اعلموا أنّ فیکم رسول اللّٰه

از ارتباط دو آیه ؛ استفاده می شود که خداوند از مؤمنان خواسته است تا در زمینه مسائل اجتماعی و خطر آفرین، خودسرانه عمل نکنند و وجود رهبری الهی را نادیده نینگارند.

8 - صلاح و سعادت مؤمنان ، در پرتو پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) (رهبری الهی)

لو یطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتّم

مفهوم آیه شریفه ایمن ماندن جامعه از مشقت ها و صدمات در صورت عدم تحمیل آرای شخصی بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و امنیت

ص: 2

جامعه مایه صلاح و سعادت آن است.

7- آثار اطاعت از رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 3,8

3 - عبادت طاغوت و اطاعت از سردمداران گمراهی ، شرک است .

و الذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه در توصیف مؤمنانی است که در برابر مشرکان قرار داشته و در عقیده مخالف آنان می باشند.

8 - عبادت طاغوت و اطاعت از سران ضلالت ، مانع توبه و باریافتن به درگاه الهی است .

و الذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها و أنابوا إلى الله

8- آثار امانتداری رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 6

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان برداری از آنان است .

إني لكم رسول أمين . فاتقوا الله و أطيعون

9- آثار اندازهای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 5

5- توجه رهبران الهی به نداشتن مسئولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انداز و تبشیر ، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا . . . و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرین

10- آثار برتری طلبی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 3

3- ذلت و خواری اشراف و سران کفر در آخرت ، نتیجه برتری جویی ناروای آنان در دنیا

ذق إتك أنت العزيز الكريم

ص: 3

مخاطب قرار گرفتن این گروه از دوزخیان بهوسیله وصف «العزیز الکریم»، می نمایاند که مجازات آنان، پیامد روحیه تکبر منشانه و برتری جویانه ایشان است. در حقیقت آنان، آثار رفتار شوم خویش در دنیا را می بینند.

11- آثار بشارتهای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 56 - 5

5- توجه رهبران الهی به نداشتن مسؤولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انذار و تبشیر، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است.

و ما منع الناس أن يؤمنوا... و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرین

12- آثار بصیرت رهبران جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 7

7- بصیرت امت ها در گرو بصیرت رهبران ایشان است.

علی بصیره أنا و من اتبعنی

نیابوردن «علی بصیره» در «من اتبعنی» علی رغم مقصود بودن آن، اشاره به این دارد که بصیرت پیروان پیامبر (رهبر) در گرو بصیرت اوست.

13- آثار بهانه جویی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلوا» برای سببیت و در «فلا یستطیعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

14- آثار بهانه جویی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 4

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلاً» برای سببیت و در «فلاستطيعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخورد های عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

15- آثار بی احترامی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 2 - 11

11 - بی احترامی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی، دارای آثار ویرانگر و فراتر از درک و تحلیل خود انسان *

لاترفعوا أصواتكم ... و لاتجهروا له بالقول ... أن تحبط أعمالكم و أنتم لاتشعرون

برداشت بالا-بدان احتمال است که «و أنتم لاتشعرون» نظر به اصل تأثیر داشته باشد؛ یعنی، شما درک نمی کنید که بی احترامی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) تا چه میزان تأثیر منفی دارد.

16- آثار بیعت با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 18 - 15

15 - پیمان وفاداری با رهبری الهی، در پی دارنده آسایش روحی و پیروزی عملی برای امت *

یبايعونك .. فأنزل السكينة عليهم و أثبهم فتحاً قريباً

می توان از مورد آیه، الغای خصوصیت کرده و به موارد مشابه سرایت داد.

17- آثار تبعید رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 7

7- تبعید رهبران الهی به وسیله مردم، مستوجب نزول عذاب *

قریتک الّتی أخرجتک أهلکنهم

برداشت بالا بدان احتمال است که تهدید مشرکان مکه، به خاطر تبعید پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

18- آثار تحمیل عقیده به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 7

7- تحمیل آرا و تمایلات سطحی مردم ، به رهبری الهی (پیامبر (صلی الله علیه و آله)) ، مایه مشقت و زیان حتمی خود آنان

ص: 5

لو يطيعكم في كثير من الأمر لعنتم

19- آثار تضعیف رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 2 - 10

10 - خدشه وارد آوردن به ابهت رهبری الهی، دارای تأثیر منفی و ناخواسته، بر تلاش مؤمنان در اعتلای دین *

أن تحبط أعمالكم وأنتم لاتشعرون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از حبط اعمال - به تناسب موضوع سخن - تلاش هایی باشد که مؤمنان صدر اسلام، برای عظمت بخشیدن به اسلام و مستحکم ساختن موضع دین انجام می داده اند؛ یعنی، شما از یک سو جهاد می کنید؛ ولی از سوی دیگر با بی حرمتی به رهبری، ندانسته ابهت خویش را در چشم دشمن می شکنید.

20- آثار تکبر رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 3

3 - تکبر و خودبزرگ بینی، منشأ مخالفت و ستیزه جویی سردمداران شرک با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الناس من یجدل فی الله بغير علم . . . ثانی عطفه

21- آثار تکذیب رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 113 - 8

8- تکذیب رسولان و رهبران الهی، ظلم بوده و موجب عذاب و مشکلات دنیوی است .

رسول منهم فکذبوه فأخذهم العذاب وهم ظلمون

22- آثار جاه طلبی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 4

4- رویارویی سران شرک با پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از حسادت و خوی جاه طلبی آنان بود .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از «بیننا» خود سران کفر و شرک باشد. بر این اساس اعتراض آنان به انتخاب پیامبراسلام(صلی الله علیه و آله) از میان آنها، می تواند ناشی از جاه طلبی و حسادت آنان به آن حضرت باشد.

ص: 6

23- آثار حسادت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 4

4- رویارویی سران شرک با پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از حسادت و خوی جاه طلبی آنان بود.

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از «بیننا» خود سران کفر و شرک باشد. بر این اساس اعتراض آنان به انتخاب پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از میان آنها، می تواند ناشی از جاه طلبی و حسادت آنان به آن حضرت باشد.

24- آثار خوش اخلاقی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 5

5- نقش اساسی اخلاق نیک مبلغان و رهبران دینی، در تأثیرگذاری بر دیگران

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا... اِدْفَعِ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

25- آثار دشمنی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جوینانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكَ... وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ... إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

«فاء» در «فَضَّلُوا» برای سببیت و در «فَلَايَسْتَطِيعُونَ» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

26- آثار دشمنی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِن هَذَا إِلَّا إِفْكَ. .. وَقَالُوا مَا لِ هَذَا الرَّسُولِ ... إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

«فاء» در «فَضَلُوا» برای سببیت و در «فَلَا يَسْتَطِيعُونَ» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

ص: 7

27- آثار دعای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 14

14 - دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی برای زکات دهندگان ، مایه آرامش روحی آنان است .

و صل علیهم إن صلوتک سکن لهم

28- آثار دوستی با رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 2

2 - اظهار پشیمانی مشرکان پیرو در صحنه قیامت ، از دوستی با سران شرک و اطاعت از ایشان در دنیا

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کزّه فنتیراً منهم

29- آثار شک رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 5

5 - مخالفت سران کفر و شرک با پیامبر اسلام ، به خاطر شک و تردید آنان در اصل نزول وحی و الهی بودن قرآن بود ؛ نه در شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي

«بل» در جمله «بل هم فی شک من ذکری» برای اضراب می باشد. بر این اساس مقصود از آیه شریفه این است که مخالفت سران کفر و شرک با رسول خدا، ناشی از شک و تردید آنان در درستی قرآن است و بحث از شایستگی آن حضرت برای رسالت، معلول چنین تردیدی می باشد.

30- آثار شک رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 5

5 - مخالفت سران کفر و شرک با پیامبر اسلام، به خاطر شک و تردید آنان در اصل نزول وحی و الهی بودن قرآن بود؛ نه در شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت.

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي

«بل» در جمله «بل هم فی شک من ذکری» برای اضراب می باشد. بر این اساس مقصود از آیه شریفه این است که مخالفت

ص: 8

سران کفر و شرک با رسول خدا، ناشی از شک و تردید آنان در درستی قرآن است و بحث از شایستگی آن حضرت برای رسالت، معلول چنین تردیدی می باشد.

31- آثار صداقت رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 6

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان برداری از آنان است .

إِتَى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

32- آثار علاقه به رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 12

12 - شرکورزی ، محبت به سران شرک و پیروی از آنان ، عمل های حسرت آفرین و اندوهبار در سرای آخرت برای مشرکان پیرو

كذَلِكَ يَرِيهْمُ اللَّهُ أَعْمَلَهُمْ حَسْرَتٍ عَلَيْهِمْ

33- آثار عهدشکنی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 10 - 8

8 - نتایج ناگوار پیمان شکنی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی ، تنها متوجه خود انسان است .

فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ

34- آثار غیبت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 9

9 - امت ها در خطر انحراف ، با غیبت پیامبران و رهبران الهی

ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظالمون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 92 - 5

ص: 9

5- امت ها در خطر انحراف ، با رفتن پیامبران و رهبران الهی از میان آنان

ثم أتخذتم العجل من بعده

35- آثار فساد رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 152 - 8

8- فساد زمامداران ، دارای بازتابی گسترده و فراگیر *

الذین یفسدون فی الأرض

تعبیر «فی الأرض» گستره زمین را افاده می کند.

36- آثار فسق رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 32 - 10

10 - فسق و تبه کاری رهبران کارگزاران جامعه ، از زمینه های فرستادن رسولان و بعثت پیامبران برای آن جامعه از سوی خداوند

إلی فرعون و ملأیه إثمهم كانوا قومًا فسقین

برداشت یاد شده از تعلیلیه بودن جمله «إثمهم كانوا قومًا فسقین» استفاده می شود؛ یعنی، چون فرعون و کارگزارانش مردمی تبه کاراند، پس با این معجزه به سوی آنان روان شو.

37- آثار قبول قضاوت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 48 - 6

6 - پذیرش داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، نشانه ایمان راستین به خدا و رسول او و فرمان بری از ایشان و التزام عملی به دین است .

و یقولون ءامنّا باللّٰه و بالرسول و اطعنا ثم یتولّٰی . . . و ما أولئک بالمؤمنین

38- آثار قتل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 35

35 - کشتن رهبران الهی ، موجب ذلت و فقر و در پی دارنده غضب خداوند است .

ص: 10

ضربت عليهم الذله .. ذلك بأنهم ... يقتلون النبيين

39- آثار گمراهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 32 - 5

5- پیشوایان شرک در عرصه قیامت، گمراهی خود را، عامل انحراف دیگران معرفی خواهند کرد.

فأغوينكم إنا كنا غوين

برداشت یاد شده به خاطر تعلیل بودن جمله «إنا كنا غوين» برای جمله پیشین (فأغويناكم) است.

40- آخرت طلبی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 4

4- آخرت اندیشی و دوری از دنیا طلبی، از خصوصیات رهبران الهی

إنا أخلصنهم بخالصة ذكری الدار

41- آداب گفتگو با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 5

5- نگه داری حرمت رهبر جامعه اسلامی و رعایت ادب در گفتار با آنان، امری لازم و بایسته

لا تجعلوا دعاء الرسول بینکم کدعاء بعضکم بعضاً

آیه شریفه، درباره پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی چون نام ایشان به عنوان ولی امر مسلمین یاد شده است (و إذا كانوا معه علی أمر جامع..). می توان آن را درباره تمامی رهبران جامعه اسلامی تسری داد و شامل کسانی دانست که ولایت امری مسلمین را برعهده دارند.

42- اتحاد رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - سران کفر و شرک ، گروهی متشکل ، همسو و متحد در برابر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

برداشت یاد شده، از تعبیر «جند» و «أحزاب» به دست می آید.

ص: 11

43- اتحاد رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 3

3 - سران کفر و شرک ، گروهی متشکل ، همسو و متحد در برابر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

برداشت یاد شده، از تعبیر «جند» و «أحزاب» به دست می آید.

44- اجتناب از رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 1

1 - پرهیز از عبادت و اطاعت طاغوت ها و سردمداران کفر و شرک ، از اوصاف مؤمنان و بندگان خالص خدا

والذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها

«طاغوت» در اصل به هر متجاوز و رئیس گمراه گر گفته می شود. این کلمه در قرآن، هم به این معنا آمده و هم در بت و صنم به کار رفته است. چنانچه این واژه در آیه شریفه در معنای نخست به کار رفته باشد، مقصود از عبادت (أن يعبدوها) اطاعت خواهد بود. گفتنی است آیه شریفه درصدد توصیف مؤمنان و بندگان خالص خداوند است (که از آیات بعد نیز قابل استفاده است).

45- اجتناب از رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 1

1 - پرهیز از عبادت و اطاعت طاغوت ها و سردمداران کفر و شرک ، از اوصاف مؤمنان و بندگان خالص خدا

والذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها

«طاغوت» در اصل به هر متجاوز و رئیس گمراه گر گفته می شود. این کلمه در قرآن، هم به این معنا آمده و هم در بت و صنم به کار رفته است. چنانچه این واژه در آیه شریفه در معنای نخست به کار رفته باشد، مقصود از عبادت (أن يعبدوها) اطاعت خواهد بود. گفتنی است آیه شریفه درصدد توصیف مؤمنان و بندگان خالص خداوند است (که از آیات بعد نیز قابل استفاده است).

46- اجتناب از رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 12

2- لزوم اجتناب از عبادت طاغوت و اطاعت از سردمداران ضلالت

و الذین اجتنبوا الطغوت أن یعبدوها

7- اجتناب از عبادت طاغوت و اطاعت از سران ضلالت، شرط توبه و رویکرد به خداوند است.

و الذین اجتنبوا الطغوت أن یعبدوها و أنابوا إلى الله

تقدم طرح مسأله اجتناب از طاغوت، بر موضوع توبه و رویکرد به خداوند، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

47- احتجاج رهبران جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 8

8- لزوم بهره مندی رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی از بصیرت و بینایی و داشتن حجت روشن بر اتخاذ راه ها و روشها

قل هذه سبیلی أدعوا إلى الله علی بصیره أنا

48- احترام به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 8

8 - ضرورت حفظ حرمت پیشوایان دینی

لا تقولوا رعنا

49- احساس خطر رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 3

3- احساس خطر سران کفر و شرک، از دعوت پیامبر اسلام به توحید و نفی شرک و نفوذ آن حضرت در میان توده ها

و اصبروا علی ءالھتکم

فراخواندن مردم به پراکنده شدن از اطراف رسول خدا(صلی الله علیه و آله) و پایداری بر آیین شرک، گویای برداشت یاد شده است.

50- احساس خطر رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 3

3- احساس خطر سران کفر و شرک، از دعوت پیامبر اسلام به توحید و نفی شرک و نفوذ آن حضرت در میان توده ها

ص: 13

و اصبروا علی ءالھتکم

فراخواندن مردم به پراکنده شدن از اطراف رسول خدا(صلی اللہ علیہ و آلہ) و پایداری بر آیین شرک، گویای برداشت یاد شده است.

51- اختیار رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 3

3- سران شرک در قیامت، بدون اجبار به نقش خود در گمراهی مشرکان اقرار خواهند کرد.

و ما کان لنا علیکم من سلطن بل کنتم قومًا طغین

برداشت یاد شده از آن جا است که پیشوایان شرک، در پاسخ به اتهام داشتن نقش در گمراهی مشرکان، تنها به اجبار نکردن بر گمراهی اکتفا کرده و اصل نقش داشتن خود را نفی نخواهند کرد. پذیرش دست داشتن در گمراهی مشرکان در دو آیه بعد (فأغویناکم إنا کنا غاویین)، مؤید این برداشت است.

52- اختیارات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 49 - 6

6- فرماندهی کل قوا، از مسؤولیت های رهبر جامعه اسلامی

و منهم من یقول ائذن لی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 58 - 6

6- سیاست گذاری امور مالی و اقتصادی جامعه اسلامی، از اختیارات رهبری

و منهم من یلمزک فی الصدقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 5

5- سیاست گذاری در امور مالی و اقتصادی، از اختیارات رهبر جامعه اسلامی است.

مائاتیه‌م اللہ ورسولہ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 17

17 - نقش پیامبر (صلی اللہ علیہ و آلہ) و رہبر جامعه اسلامی در عفو گروہی از منافقان بر اساس مصالح و کیفر گروہی دیگر

إن نغف . . . نغذب

با توجه به اینکه مراد از عفو و عذاب، می‌تواند بخشش و کیفر دنیوی باشد، و نیز با الغای خصوصیت و تعمیم دادن صدور حکم عفو و مجازات به رهبر جامعه اسلامی مطلب فوق را می‌توان استفاده کرد.

ص: 14

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 13

13 - شرکت و عدم شرکت در جنگ ، منوط به اذن رهبر جامعه اسلامی است .

فاستئذنونک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 11

11 - پذیرش و یار رد درخواست مردم مبنی بر پرداختن به امور زندگی شخصی ، به جای همکاری در حل و فصل امور اجتماعی ، از اختیارات و وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی و به تشخیص اینان است .

فإذا استئذنونک لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

53- اخلاص رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 21 - 9

9 - تنها انسان های با اخلاص و به دور از چشم داشت مادی و ره یافته ، شایسته رهبری و پیروی اند .

اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْتَلِكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مَهْتَدُونَ

54- اخلاص رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمین

ص: 15

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر .. إلا على ربّ العلمین

55- ادعای جهنمیان علیه رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 12

12 - اغواگری سران کفر و شرک و واداشتن دیگران به ضلالت، ادعای دوزخیان پیرو علیه رهبران خویش در پیشگاه خداوند

قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

56- ادعای رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 10

10 - پیشوایان شرک منکر مجبور کردن مردم به پرستش خویش

ما كانوا إيتاناً يعبدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 2

2 - سران شرک و کفر ، مدعی نبودن اثری از توحید و یکتاپرستی در آخرین دین الهی (مسیحیت)

أجعل الألهة إلهاً وحدًا .. ما سمعنا بهذا في الملة الأخره

«مَلَّة» در آیه شریفه، به معنای «دین» است و مقصود از قید «الأخره» (پسین) در برابر «اولین» (پیشینان) - که در آیات دیگر آمده - دین مسیحیت است. گفتنی است که مسیحیت آخرین دین پیش از اسلام در جزیره العرب بود و کافران نیز از آن آگاهی داشتند.

57- ادعای رهبران کفر

2- سران شرک و کفر ، مدعی نبودن اثری از توحید و یکتاپرستی در آخرین دین الهی (مسیحیت)

أجعل الألهة إلهًا وحدًا .. ما سمعنا بهذا في الملة الآخرة

«مَلَّة» در آیه شریفه، به معنای «دین» است و مقصود از قید «الآخره» (پسین) در برابر «اولین» (پیشینان) - که در آیات دیگر آمده - دین مسیحیت است. گفتنی است که مسیحیت آخرین دین پیش از اسلام در جزیره العرب بود و کافران نیز از

آن آگاهی داشتند.

58- ارتجاع رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 6

6- سران کفر و شرک در صدراسلام، مردمی مرتجع و مخالف نوگرایی و پویایی فکری و عقیدتی در جامعه

ما سمعنا بهذا فی المله الآخره إن هذا إلا اختلق

59- ارتجاع رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 6

6- سران کفر و شرک در صدراسلام، مردمی مرتجع و مخالف نوگرایی و پویایی فکری و عقیدتی در جامعه

ما سمعنا بهذا فی المله الآخره إن هذا إلا اختلق

60- ارزش همزمی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 9

9- همزمی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر الهی، دارای ارزشی والا

لن تخرجوا معی أبداً ولن تقتلوا معی عدواً

با توجه به اینکه آیه در مقام نکوهش و طرد منافقان است و این نکوهش و طرد را با محروم شمردن آنان از جهاد در رکاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) بیان داشته است، برداشت فوق به دست می آید.

61- استغاثه پیروان رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 64 - 5

5- فریاد استغاثه پیروان کفرپیشه ، به هنگام مشاهده گرفتاری جلوداران خود به عذاب قهر الهی

حتی إذا أخذنا مترفیهم بالعذاب إذا هم یجثرون

ص: 17

62- استقامت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 2

2- رهبران و مبلغان دینی ، باید در برابر تهدید های دشمنان دینت مقاوم باشند و رسالت خود را ادامه دهند .

قال .. لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجتتك بشيء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 8

8- اطمینان و تزلزل ناپذیری در بحران ها ، از صفات ضروری رهبر جامعه ایمانی

قال أصحاب موسى إنا لمدركون . قال كلاً إن معي ربي سيهدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 33 - 9

9- ایمان به هدف و پایبندی به آرمان ها ، از شرایط رهبران جامعه ایمانی و اسلامی است .

و الذي جاء بالصدق و صدق به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 5

5- شرح صدر و تحمل سختی ها ، از ویژگی های لازم برای رهبران الهی

الم نشرح لك صدرک

63- استکبار اخروی رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 19

19- رهبران مستکبر حتی در قیامت هم از خوی استکباری خویش دست برنخواهند داشت .

فقال الضعفاء للذين استكبروا .. قالوا لو هدينا الله لهدينكم

مفسران برای هدایت در این آیه دو احتمال ذکر کرده اند: یکی هدایت در برابر گمراهی و دیگری راهنمایی جهت نجات از عذاب. برداشت فوق با توجه به احتمال دوم است؛ به اضافه اینکه مستکبران به جای اینکه نجات پیروان خود را به خدا موکول کنند، به آنان وعده می دهند که در صورت نجات خود آنها را نیز نجات خواهند داد.

64- استمداد اخروی از رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 15، 8

8- کافران پیرو از رهبران مستکبر خویش ، در قیامت درخواست می کنند که در صورت امکان ، اندکی از عذاب خدا را از آنان

ص: 18

بکاهند .

فقال الضعفوا للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعاً فهل أنتم مغنون عنا من عذاب الل

تنوین «شیء» تنوین تنکیر و برای کم بودن است.

15- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان در قیامت ، خود را ناتوان دانسته و کمک به آنان را تعلیق به محال می کنند .

فقال الضعفوا .. فهل أنتم مغنون عنا... قالوا لو هدینا الله لهدینکم

اینکه مستکبران در جواب استمداد پیروان خود در قیامت می گویند: اگر خداوند ما را هدایت کرده بود ما هم شما را هدایت می کردیم، در حالی که خداوند هم چنین کاری را هرگز انجام نداده است، در واقع برآوردن خواسته آنان را تعلیق به محال می کند.

65- استمداد از رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 14، 5

5- افراد عوام و تابع ، پس از حضور در پیشگاه خداوند در قیامت به رهبران مستکبر خویش اعتراض و از آنان درخواست کمک خواهند کرد .

وبرزوا لله جميعاً فقال الضعفوا للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعاً فهل أنتم مغن

14- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان برای رهایی از عذاب ، به آنان وعده می دهند که در صورت نجات یافتن خود ، آنان را هم نجات خواهند داد .

قالوا لو هدینا الله لهدینکم

66- استزاهای رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 1

1 - سران کفر و شرک از روی استهزا ، از خداوند خواستار شتاب در نزول عذاب ویژه اخروی خود بودند .

وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل يوم الحساب

«قطن» به معنای نصیب و بهره معین و جدا شده است و مقصود از آن در این آیه، بهره و نصیب کافران از عذاب قیامت می باشد.

2- استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

ص: 19

67- استهزاهای رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 5

5 - استهزای رسالت و رسولان الهی از سوی سردمداران مجرم برای انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءتهم آیه قالوا لن نؤمن حتی نوتی مثل ما أوتی رسل الله

درخواست نزول وحی و مقام رسالت از جانب سردمداران مجرم ممکن است تنها از سر استهزا باشد، نه اینکه واقعاً خواهان آن باشند.

68- استهزاهای رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 1

1 - سران کفر و شرک از روی استهزا، از خداوند خواستار شتاب در نزول عذاب ویژه اخروی خود بودند .

و قالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل یوم الحساب

«قطن» به معنای نصیب و بهره معین و جدا شده است و مقصود از آن در این آیه، بهره و نصیب کافران از عذاب قیامت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 2

2 - استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

69- استهزای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5 - رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

70- استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 20

5 - اجازه خواستن از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر امت اسلامی برای ترک حضور در امور اجتماعی و حل و فصل مسائل عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین است .

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَذْنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

8 - اجازه خواستن از رهبری جامعه اسلامی ، برای ترک حضور در جمع اهل حل و فصل مسائل اجتماعی ، به منظور پرداختن به امور مهم زندگی شخصی ، امری جایز و روا است .

وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ . . . فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنٍ

شأن» به معنای کار مهم و بزرگ است (مفردات راغب). هر چند این واژه در مطلق کارها نیز به کار می رود؛ ولی به قرینه مقام و آمدن تعبیر «لبعض شأنهم» (برخی از شؤون آنان) مقصود از آن در آیه شریفه، امور مهم و بزرگ است؛ زیرا مراد از برخی از شؤون، قطعاً امور کوچک نیست. از این رو بسیاری از مفسران (مانند طبرسی، آلوسی، ابن عاشور و...) بر همین نظریه اتفاق دارند.

71- اصول گرای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 8

8- رهبران دینی ، باید همواره بر مواضع اصولی خویش ثابت و استوار بوده و در برابر کافران و دشمنان ، سازش ناپذیر باشند .

و لَوْلَا أَن تَبَتُّنَا لَقَدْ كُذِّبْنَا وَكُنَّا مِنَ الْخٰسِرِينَ

72- اضلال رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 7

7- رهبران ناصالح و گمراه ، از عوامل ضلالت و گمراهی امت ها می باشند .

فَاتَّبِعُوا أَمْرَ فرعون و مَا أَمْرَ فرعون بِرَشِيدٍ

73- اضلال رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - فى المجمع: «قالت أخريهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا» .. قال الصادق (ع): يعنى ائمه الجور ... .

از امام صادق (ع) درباره آیه «هؤلاء أضلونا» روایت شده است: مراد از «هؤلاء»، حاکمان ستمگر است.

ص: 21

74- اضلال رهبران گمراه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 7

7 - سران و بزرگان گمراه ، دارای نقشی بسزا در گمراهی مردم

إذ تبرا الذين اتبعوا من الذين اتبعوا

75- اضلالگری رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 67 - 2

2 - اعتراف کافران ، در قیامت به گمراه شدن خود از سوی بزرگان شان

إنا أطعنا سادتنا .. فأضلّونا السبيلا

76- اطاعت از رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 67 - 1

1 - کافران ، در حال سوختن در آتش جهنم ، اعلام می کنند که مطیع بزرگان و رؤسای گمراه سازشان بودند .

إنّ الله لعن الكافرين .. يوم تقلّب .. وقالوا ربّنا إنا أطعنا سادتنا ... فأ

77- اطاعت از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 5

5 - ارتباط با خدا ، رسیدگی به محرومان جامعه و فرمان بری از رهبری جامعه اسلامی ، از مصداق های مهم و بارز اعمال صالح

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصلحت .. و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

برداشت فوق با توجه به این نکته است که فریضه نماز، زکات و اطاعت از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) که جزو اعمال صالح می باشد،

اختصاص به ذکر یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 4

4 - تبلور تقوا، در اطاعت از پیامبران و رهبران الهی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

عطف «أطيعون» بر جمله قبل می تواند تفسیری باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

ص: 22

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 5

5 - تبلور تقوای الهی در اطاعت از پیامبران و رهبران الهی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

براساس این که عطف «أطيعون» عطف تفسیری باشد؛ برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 5

5 - تبلور تقوای الهی در اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

«أطيعون» می تواند عطف تفسیری برای «اتَّقُوا اللَّهَ» باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

78- اطاعت از رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 20

20 - عن محمد بن منصور قال: سألت عبدا صالحا عن قول الله عز وجل: «قل إنما حرم ربي الفواحش ما ظهر منها وما بطن» قال: ان القرآن له ظهر وبطن فجميع ما حرم الله في القرآن هو الظاهر والباطن من ذلك ائمه الجور . . .

محمد بن منصور گوید: از امام کاظم (ع) درباره آیه «قل إنما حرم . . .» سؤال کردم فرمود: قرآن، دارای ظاهر و باطن است؛ آنچه را خداوند در قرآن تحریم کرده فاحشه آشکار و باطن آن، اطاعت از پیشوایان ستمگر است . . .

79- اطاعت از رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 8

8 - گروهی از اهل کتاب ، مطیع و فرمانبردار سران کفر و ضلالت

و عبد الطغوت

80- اطاعت از رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 8

8 - گروهی از اهل کتاب ، مطیع و فرمانبردار سران کفر و ضلالت

و عبد الطغوت

ص: 23

81- اطاعت از رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 12، 7، 3، 2

2 - اظهار پشیمانی مشرکان پیرو در صحنه قیامت ، از دوستی با سران شرک و اطاعت از ایشان در دنیا

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کره فتتبرأ منهم

3 - ندامت مشرکان پیرو در قیامت از شرک‌ورزی و پشیمانی آنان از اطاعت سران ، ثمری نداشته و موجب نجات آنان نخواهد شد .

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کره فتتبرأ منهم

چنانچه ندامت از شرک و .. در قیامت برای نجاتشان مؤثر می بود، مشرکان آرزوی بازگشت به دنیا را نمی کردند.

7 - قیامت صحنه حسرت و اندوه مشرکان پیرو ، از شرک‌ورزی و پیروی از سران شرک

کذلک یربهم الله أعمالهم حسرت علیهم

12 - شرک‌ورزی ، محبت به سران شرک و پیروی از آنان ، عمل های حسرت آفرین و اندوهبار در سرای آخرت برای مشرکان پیرو

کذلک یربهم الله أعمالهم حسرت علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 9

9 - شیطان ، وادار کننده انسان ها به شرک‌ورزی و ترغیب کننده آنها به دوستی با سران شرک و پیروی از آنان *

و من الناس من یتخذ من دون الله أنداداً .. . إنما یامرکم بالسوء و الفحشاء

از مصداقهای مورد نظر برای «سوء» و «فحشاء» به قرینه آیات قبل، شرک ورزی و .. است.

82- اطمینان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 8

8 - اطمینان و تزلزل ناپذیری در بحران ها ، از صفات ضروری رهبر جامعه ایمانی

قال أصحاب موسى إنا لمدركون . قال كلاً إنَّ معي ربِّي سيهدين

83- اظهار بی گناهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 29 - 1

1 - پیشوایان شرک ، در روز رستاخیز در برابر اتهام داشتن نقش در فریب و گمراهی مشرکان ، به دفاع برخاسته و به تبرئه

ص: 24

خود خواهند پرداخت .

قالوا إنكم كنتم تأتوننا .. قالوا بل لم تكونوا مؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 1

1 - پیشوایان شرک در قیامت ، هرگونه اعمال زور و سلطه از ناحیه خود را برای به گمراهی کشاندن مشرکان ، مردود خواهند دانست .

و ما كان لنا عليكم من سلطان

84- اعتراض به رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 5

5- افراد عوام و تابع ، پس از حضور در پیشگاه خداوند در قیامت به رهبران مستکبر خویش اعتراض و از آنان درخواست کمک خواهند کرد .

و يرزوا لله جميعًا فقال الضعفوا للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعًا فهل أنتم مغن

85- اغواگری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 12

12 - اغواگری سران کفر و شرک و واداشتن دیگران به ضلالت، ادعای دوزخیان پیرو علیه رهبران خویش در پیشگاه خداوند

قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 7

7 - تلاش اغواگرانه - به اعتقاد پیشوایان شرک - تنها دعوت و فراخوانی است ؛ نه اجبار و سلب کردن اختیار از دیگران

أغوينهم كما غوينا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 7، 2، 1

1 - اعتراف سران شرک به دست داشتن خود در گمراهی توده های مشرک

فأغوينکم

2 - روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان، زمینه ساز تأثیر پذیری آنان از اغواگری سردمداران شرک

بل کنتم قومًا طغین... فأغوينکم

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله «فأغويناکم» می تواند متفرع بر جمله «بل کنتم قوما طاغین» باشد؛ یعنی، چون

ص: 25

شما مردم سرکشی بودید، پس ما توانستیم به اغوای شما پردازیم.

7- تلاش سران شرک پیشه گمراه به هم فکر و هم سان ساختن دیگران با افکار و عقاید خویش

فأغوينكم إنا كنا غوين

طبق نظر مفسران، فلسفه این که سران شرک گمراهی مردم را به دلیل انحراف خود می دانند، می تواند به این جهت باشد که آنان در دنیا درصدد هم فکر ساختن و هم سان درست کردن با افکار و عقاید خود بودند.

86- اغواگری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 38 - 12

12- اغواگری سران کفر و شرک و واداشتن دیگران به ضلالت، ادعای دوزخیان پیرو علیه رهبران خویش در پیشگاه خداوند

قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

87- افتراهای رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 21 - 17

17- رهبران مستکبر، در قیامت، در پی معرفی شدن به عنوان مسؤول گمراهی پیروان، گمراهی خود و آنان را به خداوند نسبت خواهند داد.

فقال الضعفاء للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعًا . . . قالوا لو هدينا الله لهدين

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که مراد از هدایت در آیه هدایت در برابر گمراهی است و نه احتمال دیگر که به معنای راهنمایی برای نجات از عذاب باشد.

88- افساد رهبران ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 206 - 2، 3، 8، 9، 11، 12

2- تکبر، غرور و سرسختی، در قبال دعوت به تقوا، از نشانه های حاکمان ناصالح و مفسد

و اذا تولّى سعى . . . و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

در صورتی که «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد.

3- سرسختی، غرور و تکبر برخاسته از گناه، مانع نصیحت پذیری حاکمان مفسد

و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «بالاثم»، متعلق به «العزّه» باشد.

8- حاکمان مفسد، در حصار سرسختی، تکبر و غرور برخاسته از گناه خویش هستند.

و اذا تولّى . . . اخذته العزه بالاثم

ص: 26

بنابراینکه «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد و «باء» در «بالاثم»، سببیه و متعلق به «العزّه» باشد.

9- حاکمان مفسد در برابر دعوت به تقوا، به خاطر سرسختی، تکبر و غرور، آلوده به گناه می شوند.

اخذته العزّه بالاثم

بنابراینکه «باء» سببیه در «بالاثم»، متعلق به «اخذته» باشد.

11- هیچ کیفری جز عذاب جهنّم، نمی تواند حاکمان مفسد، سرسخت، متکبر و مغرور را رام کند.

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنم

12- جهنّم، کیفر حاکمان مفسد، سرسخت و حق ناپذیر

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنم

89- افساد رهبران فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 16

16 - حاکمان فاسد و فسادانگیز، مبعوض خداوند هستند.

اذا تولی . . . و الله لا يحب الفساد

90- اقرار اخروی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 4,5

4 - اقرار پیشوایان شرک به ربوبیت خداوند در قیامت

قال الذین حقّ علیهم القول ربّنا

5 - اقرار پیشوایان شرک در قیامت، به نقش اغواگرانه خویش در گرویدن مردم به شرک

قال الذین حقّ علیهم القول ربّنا هؤلاء الذین اغوینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- سران شرک در قیامت، بدون اجبار به نقش خود در گمراهی مشرکان اقرار خواهند کرد.

و ما کان لنا علیکم من سلطن بل کنتم قومًا طغین

برداشت یاد شده از آن جا است که پیشوایان شرک، در پاسخ به اتهام داشتن نقش در گمراهی مشرکان، تنها به اجبار نکردن بر گمراهی اکتفا کرده و اصل نقش داشتن خود را نفی نخواهند کرد. پذیرش دست داشتن در گمراهی مشرکان در دو آیه بعد (فأغویناکم إنا کنا غاویین)، مؤید این برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- پذیرش مقصر بودن و داشتن نقش در گمراهی مشرکان، از سوی پیشوایان شرک در عرصه قیامت

ص: 27

فَحَقِّ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا إِنَّا لَذَانِقُونَ

این که پیشوایان شرک، خود را در استحقاق عذاب الهی شریک می دانند، حاکی از پذیرش نوعی از مسؤولیت در گمراهی مشرکان است.

91- اقرار رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 4,5

4 - پیشوایان شرک در عرصه قیامت، به دوزخی بودن خویش و این که مستحق کیفر الهی اند، اعتراف خواهند کرد.

فَحَقِّ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا إِنَّا لَذَانِقُونَ

5 - اعتراف پیشوایان شرک به ربوبیت الهی در حضور مشرکان در عرصه قیامت

فَحَقِّ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 32 - 1,4

1 - اعتراف سران شرک به دست داشتن خود در گمراهی توده های مشرک

فَأَعْوَيْنَكُمْ

4 - اعتراف سردمداران شرک در عرصه قیامت به گمراهی خود

إِنَّا كُنَّا غَوِينَ

92- اقرار رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 15,16

15- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان در قیامت، خود را ناتوان دانسته و کمک به آنان را تعلیق به محال می کنند.

فَقَالَ الضَّعْفُ... فَهَلْ أَنْتُمْ مَغْنُونٌ عَنَّا... قَالُوا لَوْ هَدَيْنَا اللَّهُ لَهْدَيْنَكَم

اینکه مستکبران در جواب استمداد پیروان خود در قیامت می گویند: اگر خداوند ما را هدایت کرده بود ما هم شما را هدایت می کردیم،

در حالی که خداوند هم چنین کاری را هرگز انجام نداده است، در واقع برآوردن خواسته آنان را تعلیق به محال می کند.

16- رهبران مستکبر، در قیامت، به گمراهی خود اعتراف خواهند کرد.

لوهدينا الله لهدينكم

ص: 28

93- اقسام رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 2

2 - پیشوایان و رهبران جوامع در پیش الهی دو دسته اند : دعوت کنندگان به آتش دوزخ و فراخوانان به نعمت های بهشت .

و جعلنهم ائمه یدعون الی النار

94- اکثریت رهبران شرک صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 7

7 - ایمان آوردن به تعلیمات پیامبران ، در گرو وجود زمینه آن در ایمان آورنده

لقد حقّ القول علی اکثرهم فهم لایؤمنون

95- امانتداری رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 6

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان برداری از آنان است .

إتی لکم رسول آمین . فاتّقوا الله و اطیعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 126 - 6

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان برداری از آنان

إتی لکم رسول آمین . فاتّقوا الله و اطیعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 144 - 6

6- برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان برداری از ایشان

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 6

6- برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمانبری از ایشان

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

ص: 29

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 13

13 - لزوم آزمون و احراز شایستگی افراد ، قبل از انتخاب آنان برای مدیریت و رهبری جامعه

و إذ ابتلی إبرهیم ربه بکلمت فاتمهن قال إنی جاعلک للناس إماماً

96- امیدواری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 6

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی ، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند .

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

97- انذار رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 7

7- تهدید سران مشرک و ستیزه جوی مکه از سوی خداوند

ذق إناک أنت العزیز الکریم

چنان که از لحن آیات و برخی از تفاسیر استفاده می شود، این آیات تعریضی به سردمداران شرک مکه دارد.

98- انعطاف پذیری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 12

12 - رهبران جامعه اسلامی ، باید در اعمال سیاست های کلان اجتماعی خود نسبت به مردم ، انعطاف پذیر و واقع بین باشند .

فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

از این که خداوند پرداختن به امور زندگی را به جای حل و فصل مسائل مهم اجتماعی به خواست و مصلحت اندیشی پیامبر (صلی الله علیه و آله) منوط کرده است، به دست می آید که پرداختن به مسائل عمومی و اعمال سیاست های کلان اجتماعی از سوی رهبری، باید با توجه به واقعیت های موجود در جامعه و مصالح مردم باشد و نسبت به آنان انعطاف پذیر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 9

ص: 30

9- انعطاف رهبری الهی، در برابر برخی آرا و نظریات مردم

لو یطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتم

تعبیر «فی کثیر» نشان می دهد که در بعضی از موارد، پذیرش نظر و خواست مردم منفی نیست.

99- انگیزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 30 - 5

5- دستیابی به منافع مادی و رسیدن به حکومت و مقام، انگیزه اصلی سازندگان آیین شرک و بت پرستی

و أحلّوا قومهم... و جعلوا لله أندادًا لیضلّوا عن سبیلہ قل تمّتّعوا

جمله «قل تمّتّعوا» (بگو برخوردار شوید)، پیش از جمله «فإن مصیرکم إلی النار»، می تواند کنایه از آن باشد که هر چند شما به دنبال تمتع و کامیابی از دنیا هستید، ولی مسیر و نهایت کار شما دوزخ است. گفتنی است موضوع رسیدن به حکومت و مقام، از جمله «و أحلّوا قومهم...» استفاده شده است.

100- اهمیت آبروی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- نور - 24 - 11 - 11

11- آبرو و حیثیت رهبران جامعه اسلامی، جدا از آبرو و حیثیت اعضای آن جامعه نیست.

إنّ الذین جاءو بالافک... لاتحسبوه شرّاً لکم بل هو خیر لکم

با آن که ماجرای «افک» مربوط به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خانواده او است؛ ولی خداوند جامعه اسلامی را مخاطب قرار داده و بازتاب مثبت این ماجرا را، به آنان گوشزد کرده است (بل هو خیر لکم). این موضوع بیانگر این حقیقت است که آبرو و حیثیت رهبران جامعه اسلامی، مردم، به هم پیوسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- شرح - 94 - 4 - 4

4- آبرومندی نزد مردم، از ویژگی های لازم و سودمند برای رهبران الهی

101- اهمیت احترام رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 5

5 - نگه داری حرمت رهبر جامعه اسلامی و رعایت ادب در گفتار با آنان ، امری لازم و بایسته

لا تجعلوا دعاء الرسول بینکم کدعاء بعضکم بعضاً

ص: 31

آیه شریفه، درباره پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی چون نام ایشان به عنوان ولی امر مسلمین یاد شده است (و إذا كانوا معه علی أمر جامع. .) می توان آن را درباره تمامی رهبران جامعه اسلامی تسری داد و شامل کسانی دانست که ولایت امری مسلمین را برعهده دارند.

102- اهمیت اخلاص رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 5

5 - اهمیت روحیه توحیدی (ضد شرک) و اخلاص کامل در عبادت خدا، در نهاد رهبران الهی

فلاتدع مع الله إلهًا آخر

لزوم پرهیز از شرک و داشتن اخلاص کامل در عبادت خدا، اختصاص به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ندارد؛ بلکه این ها وظیفه همه انسان ها است. بنابراین توجه خطاب به شخص رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) (فلاتدع مع الله...)، بیانگر اهمیت آن در رهبران الهی می باشد.

103- اهمیت استقامت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 5 - 4

4 - سختی ها، هرگز نباید رهبران الهی را از توجه به سهولت ها و امکانات موجود و دلگرم بودن به آنها باز دارد. *

فإن مع العسر يسراً

کلمه «مع»، دلالت دارد که وجود «یسر عظیم» هم زمان با وجود «عسر» است؛ نه بعد از آن. و مراد از آن می تواند هم زمانی «عسر» با مقدمات «یسر» باشد. و ممکن است در صدد بیان این حقیقت خارجی باشد که: هر گاه مشکلاتی پدیدار شد، توجه به آن ذهن شما را به خود مشغول نسازد؛ بلکه به سهولت ها و امکانات فراوانی که در کنار آن، برای شما وجود دارد نیز توجه داشته باشید. برداشت یاد شده ناظر به دومین احتمال است.

104- اهمیت استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 4

4 - مؤمنان راستین ، به هنگام حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی ، برای حل و فصل امور مهم اجتماعی ، بدون اذن خواستن به دنبال کار دیگری نمی رفتند .

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ

ص: 32

105- اهمیت اطاعت از رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 8

8 - لزوم پیروی از مدیریت و رهبری واحد در جامعه

ما منعك... ألا تتبعن أفصيت أمری

106- اهمیت انتخاب رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 8

8- انسان ها در گزینش پیشوایان و پیروی کردن از آنان مسؤولند .

یوم ندعوا کلّ أناس یاممهم

107- اهمیت انقطاع رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 8 - 8

8 - بایستگی توجه کامل به خدا و انقطاع از دیگران ، برای رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی

و اذکر اسم ربّک و تبثّل إلیه تبثیلاً

مخاطب این آیات، شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) است؛ ولی به اعتبار این که آن حضرت به عنوان رهبر و ابلاغ کننده پیام های الهی به مردم بود، می توان درباره همه کسانی که داعیه دار رهبری جامعه اسلامی و هدایت دینی اند، این مسأله را سرایت داد.

108- اهمیت پاسخگویی رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 6

6 - مسؤولان ، حتی والاترین مقامات جامعه ، باید در محدوده مسؤولیت خود ، پاسخ گوی ناهنجاری ها باشند .

موسی(ع)، پس از بازگشت از میقات، هارون(ع) را در قبال مسؤلیتش مورد بازخواست و توبیخ قرار داد؛ و از نحوه برخورد او با گوساله پرستان و علل آن جویا گردد. با توجه به این که هارون(ع) پیامبر بوده و در عین حال مورد بازخواست قرار گرفته است؛ جایگاه ویژه مسؤلیت پذیران و نیز لزوم پاسخ گو بودن در برابر آن روشن می شود.

109- اهمیت پیروی از رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 8

8- انسان ها در گزینش پیشوایان و پیروی کردن از آنان مسؤولند .

یوم ندعوا کلاً أناس یاممهم

110- اهمیت پیشگامی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 3

3 - لزوم پیشتازی رهبر جامعه اسلامی در پایبندی به ارزش ها و عمل بر طبق آن

لکن الرسول و الذین ءامنوا معه

111- اهمیت تزکیه رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 12

12 - لزوم مبارزه با هوای نفس ، برای رهبران و داوران جامعه الهی

یداود إنا جعلنک خلیفه فی الأرض فاحکم بین الناس بالحقّ ولا تتبع الهوی

112- اهمیت تشکر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 14

14 - لزوم دعا و قدردانی رهبر جامعه اسلامی نسبت به انفاقگران و انجام دهندگان خدمات دینی

و یتخذ ما ینفق .. صلوت الرسول

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انفاقگران دعا می کرد و این را خداوند به عنوان یک ارزش ذکر کرده است، برداشت فوق استفاده

می شود.

113- اهمیت تعقل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 2

2- ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل

ص: 34

عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

114- اهمیت تلاوت قرآن رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 5 - 5

5- لزوم خلوت با خدا و راز و نیاز به درگاه او و انس بیشتر با قرآن ، برای رهبران و مبلغان دینی

قم الیل . . . ورتل القرءان ترتیلاً . إنا سنلقى عليك قولاً ثقیلاً

115- اهمیت تواضع رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 215 - 6

6- اهمیت روحیه تواضع و فروتنی برای رهبران الهی ، در قبال مؤمنان

و اخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنین

116- اهمیت توحید رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 5

5- اهمیت روحیه توحیدی (ضد شرک) و اخلاص کامل در عبادت خدا ، در نهاد رهبران الهی

فلاتدع مع الله إلهاً اخر

لزوم پرهیز از شرک و داشتن اخلاص کامل در عبادت خدا، اختصاص به پیامبر(صلی الله علیه و آله) ندارد؛ بلکه این ها وظیفه همه انسان ها است. بنابراین توجه خطاب به شخص رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) (فلاتدع مع الله...)، بیانگر اهمیت آن در رهبران الهی می باشد.

117- اهمیت تهجد رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- لزوم خلوت با خدا و راز و نیاز به درگاه او و انس بیشتر با قرآن ، برای رهبران و مبلغان دینی

قم الیل . . . ورتل القرءان ترتیلاً . إنا سنلقی علیک قولاً ثقیلاً

ص: 35

118- اهمیت ثبات قدم رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 14 - 2

2 - در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران حق ناپذیر، نمی تواند مجوز عدول مبلغان و رهبران جامعه اسلامی از مواضع عقیدتی خویش و سازش و مسامحه با آنان باشد.

و لا تطع... آن کان ذا مال و بنین

تردیدی نیست که اجابت خواسته های کافران و یا سازش با آنان از سوی رهبران جامعه اسلامی، به جهت طمع شخصی نیست؛ بلکه برای در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران و صرف آنها در جهت مصالح و منافع مسلمین است؛ ولی چون این کار به قیمت عدول از مواضع اعتقادی و یا سازش با کافران است، جایز نمی باشد.

119- اهمیت دلسوزی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 3

3 - موضع رهبران دینی در میان مردم، باید موضعی برادرانه و همراه با دلسوزی باشد و نه برتری جویانه.

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت، موضعی است مشفقانه و نه همراه با برتری جویی.

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم صالح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

120- اهمیت رهبران صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 7

ص: 36

7- انسان ها ، برای وصول به فرجام نیک ، باید با هوشیاری کامل در پی رهبرانی صالح و شایسته باشند .

یوم ندعوا کُلَّ اُناس یاممهم

از اینکه خداوند قیامت را با این وصف ذکر می کند: «همه انسانها به نام رهبرانشان فرا خوانده می شوند» احتمالاً هشدار است به آنان که متوجه باشند به دنبال چه کسی حرکت می کنند.

121- اهمیت شرح صدر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 3

3- سعه صدر و حسن برخورد - حتی با مخالفان - امری بایسته برای رهبران جامعه اسلامی

ادفع بالتی هی أحسن

122- اهمیت صبر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 55 - 4

4- وعده خداوند به یاری پیامبران و مؤمنان ، مقتضی صبر و شکیبایی همه رهبران و مبلغان دینی ، در برابر آزارها و کارشکنی های دشمنان است .

إِنَّا لَنَنْصُرُ رِسْلَنَا وَ الَّذِینَ ءَامَنُوا .. فاصبر

123- اهمیت مبارزه با رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 6

6- لزوم هدف قرار دادن مرکز اصلی قدرت کفر ، برای اصلاح توده ها *

و فی موسی إذ أرسلنه إلی فرعون

موسی(ع) مأموریت یافته بود تا مستقیماً با فرعون روبه رو شود و او را از کفر و حق ستیزی باز دارد و خداوند این حقیقت را برای ما بازگو کرده است از این نکته مطلب یاد شده احتمال می رود.

124- اهمیت مشاوره با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 6

6 - حضور در کنار رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش در مسائل عمومی ، امری

ص: 37

لازم و بایسته

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا

125- اهمیت مناجات رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 5 - 5

5- لزوم خلوت با خدا و راز و نیاز به درگاه او و انس بیشتر با قرآن ، برای رهبران و مبلغان دینی

قم الیل . . . ورتل القرءان ترتیلاً . إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا

126- اهمیت همکاری با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 6

6 - حضور در کنار رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش در مسائل عمومی ، امری لازم و بایسته

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا

127- ایجاد اختناق رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 7

7 - سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی ، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و انطلق الملائمهم أن امشوا و اصبروا علی ءالھتکم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر ، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

128- ایجاد اختناق رهبران کفر

7 - سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی ، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

ص: 38

و انطلق الملائمهم أن امشوا و اصبروا على الهتكتم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

129- ایمان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 33 - 9

9- ایمان به هدف و پابندی به آرمان ها ، از شرایط رهبران جامعه ایمانی و اسلامی است .

و الذی جاء بالصدق و صدق به

130- برگزیدگی رهبران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 6

6 - صبر و یقین برخی از پیروان موسی (ع) به آیات الهی ، زمینه ساز گزینش آنان از سوی خدا برای پیشوایی بنی اسرائیل بود .

و جعلنا منهم أئمة .. لَمَا صبروا و كانوا بآيتنا يوقنون

بنابراین احتمال که در «لَمَا» معنای جزا باشد؛ یعنی، آنان به رهبری انتخاب شدند، به پاداش صبوری که پیشه کردند و یقینی که به آیات الهی پیدا کردند.

131- بشارت شکست رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 4

4- بشارت و نوید خداوند به شکست سران کفر و شرک و پیروزی مسلمانان در دوران بعثت

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

132- بشارت شکست رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - بشارت و نوید خداوند به شکست سران کفر و شرک و پیروزی مسلمانان در دوران بعثت

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

ص: 39

133- بصیرت رهبران جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 8

8- لزوم بهره مندی رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی از بصیرت و بینایی و داشتن حجت روشن بر اتخاذ راه ها و روشها

قل هذه سبیلی ادعوا الی الله علی بصیره أنا

134- بهانه جویی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 3

3 - سران شرک و کفر ، نوپیدایی و بی سابقه بودن پیام توحیدی پیامبراسلام را در تاریخ ادیان گذشته ، بهانه ای بر مخالفت خود قرار داده بودند .

ما سمعنا بهذا فی المله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 3

3 - سران کفر و شرک ، برگزیده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به رسالت بدون برخوردار بودن آن حضرت از امتیاز و شایستگی های لازم ، دلیل نپذیرفتن دعوت او اعلام کردند .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

قید «من بیننا» در حقیقت در مقام بیان تعلیل برای انکار رسالت است؛ یعنی، پیامبراسلام از میان ما انتخاب شده است و مانند ما هیچ امتیاز و برتری و شایستگی برای دریافت وحی ندارد؛ پس نمی توان ادعای او را تصدیق کرد.

135- بهانه جویی رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 12

12 - القای شبهات و بهانه جویی در برابر آیات الهی و رسالت رسولان او، از مکرهای سردمداران مجرم بوده است.

أكبر مجرميها ليمكروا... لن نؤمن حتى نؤتي... بما كانوا يمكرون

يادآور شدن اشكال تراشيهاي سردمداران كفر، پس از ذكر مكر و فريبكاري آنان، مي تواند بيان مصداقي بارز براي مكر و فريب آنان باشد.

ص: 40

136- بهانه جویی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 3

3 - سران شرک و کفر ، نوپیدایی و بی سابقه بودن پیام توحیدی پیامبراسلام را در تاریخ ادیان گذشته ، بهانه ای بر مخالفت خود قرار داده بودند .

ما سمعنا بهذا في الملة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 3

3 - سران کفر و شرک ، برگزیده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به رسالت بدون برخوردار بودن آن حضرت از امتیاز و شایستگی های لازم ، دلیل نپذیرفتن دعوت او اعلام کردند .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

قید «من بیننا» در حقیقت در مقام بیان تعلیل برای انکار رسالت است؛ یعنی، پیامبراسلام از میان ما انتخاب شده است و مانند ما هیچ امتیاز و برتری و شایستگی برای دریافت وحی ندارد؛ پس نمی توان ادعای او را تصدیق کرد.

137- بی تأثیری معجزه بر رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 3

3 - عدم تأثیر آیات (معجزات) الهی در سردمداران مجرم

و إذا جاءتهم آية قالوا لن نؤمن حتى نؤتى مثل ما أوتى رسل الله

138- بی ثمری صبر رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 21

21- رهبران مستکبر ، در قیامت ، درمی یابند که صبر و نیز جزع ، عذاب الهی را از آنان برطرف نخواهد کرد .

قالوا .. سواء علينا أجزعنا أم صبرنا

139- بی شعوری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 10

10 - سردمداران کفر از درک بازگشت آثار توطئه های آنان علیه خودشان ناتوانند.

و ما یمکرون إلا بأنفسهم و ما یشعرون

ص: 41

140- بیش رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 128 - 4

4 - ساختن آثار بی ثمر، خارج از نیاز و صرفاً بازیگرانه، مورد نکوهش در بیش دین و رهبران الهی

أتبنون بکلّ ریع ءایه تعبثون

141- بیش رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 14، 5

5 - خودکفایی مالی و بی نیازی از تلاش اقتصادی، حداقل شرط پیامبری و کمترین شایستگی لازم برای احراز مقام نبوت، در دیدگاه سران کفر و شرک

أو یلقى إلیه کنز أو تکون له جَنَّة یأکل منها

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه پیش آمده بود: «کافران این نکته را القا کردند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) از نظر جسمی نباید نیازمند به تغذیه و داد و ستد اقتصادی باشد»؛ ولی در این آیه از آن نکته صرف نظر کردند و گفتند: «پیامبر باید از نظر معیشتی و مالی خودکفا باشد».

14 - قرآن، کتابی پرجاذبه و شگفت آور در نظر سران کفر و شرک

وقالوا أسطیرا الأولین . . . إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

اسطوره خواندن قرآن و سحر دانستن آن از سوی سران کفر و شرک، گویای این نکته است که این کتاب الهی، همانند اسطوره، سحر و جادو، برای آنان جاذبه داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 7

7 - تلاش اغواگرانه - به اعتقاد پیشوایان شرک - تنها دعوت و فراخوانی است؛ نه اجبار و سلب کردن اختیار از دیگران

أغوینهم کما غوینا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 29 - 2

2 - پیشوایان شرک ، در گفت و گو با مشرکان فریب خورده در روز رستاخیز ، سوء اختیار خود آنان را عامل گمراهی شان معرفی خواهند کرد .

قالوا بل لم تکنوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 30 - 1،2

ص: 42

1 - پیشوایان شرک در قیامت ، هرگونه اعمال زور و سلطه از ناحیه خود را برای به گمراهی کشاندن مشرکان ، مردود خواهند دانست .

و ما کان لنا علیکم من سلطن

2 - پیشوایان شرک ، عامل اصلی گمراهی مشرکان را ، روح طغیان و حق ناپذیری خود آنان معرفی خواهند کرد .

بل کنتم قومًا طغین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 1

1 - روح طغیان گری و حق ناپذیری مشرکان ، موجب مستحق بودن آنان به عذاب الهی (دوزخ) در نظر سران شرک

بل کنتم قومًا طغین . فحقّ علینا قول ربّنا إنّنا لذائقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 5

5 - پیشوایان شرک در عرصه قیامت ، گمراهی خود را ، عامل انحراف دیگران معرفی خواهند کرد .

فأغوینکم إنّنا کنا غوین

برداشت یاد شده به خاطر تعلیل بودن جمله «إنّنا کنا غوین» برای جمله پیشین (فأغویناکم) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 5,6

5 - سران کفر و شرک ، صبر و پایداری بر آیین شرک و بت پرستی را ، امری مطلوب و تکلیف دینی خود می دانستند .

و اصبروا علیّ الهتکم إنّ هذا لشیء یراد

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «هذا» به صبر اشاره داشته و مقصود از «یراد» (خواسته شده) اقتضای اعتقاد به آیین شرک باشد.

6 - سران شرک و کفر ، هدف و انگیزه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از دعوت به یکتا پرستی را ، دستیابی به ریاست و آقایی بر دینداران می دانستند .

أَجْعَلِ الْأَلْهَةَ إِلَهًا وَحْدًا .. إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ

برداشت یاد شده، براساس این دیدگاه است که «هذا» اشاره به یکتاپرستی و نفی آیین شرک (مضمون دعوت پیامبراسلام) باشد و مقصود از «شیء یراد» سیادت و آقایی بر مردم باشد که در نگاه سران کفر، هدف و آرزوی پیامبراسلام بود؛ زیرا با یکی شدن پرستش ها، قهراً آن حضرت رهبری امت یکتاپرست را به عهده می گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 1

1 - سران کفر و شرک ، پیام توحیدی پیامبراسلام را ، سخنی نو ظهور و بی سابقه می دانستند .

أَجْعَلِ الْأَلْهَةَ إِلَهًا وَحْدًا .. مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمَلَّةِ الْأُخْرَى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 2

ص: 43

2 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، در نظر سران کفر و شرک ، فاقد هرگونه ملاک برتری و شایستگی برای رسالت و دریافت وحی الهی

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

همزه در «أَنْزَلَ» برای استفهام انکاری است و قید «مِنْ بَيْنِنَا» (از میان ما) قرینه است بر این که نفی و انکار آنان، مربوط به شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت بود.

142- بیش رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 14، 5

5 - خودکفایی مالی و بی نیازی از تلاش اقتصادی ، حداقل شرط پیامبری و کمترین شایستگی لازم برای احراز مقام نبوت ، در دیدگاه سران کفر و شرک

أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكْوَنَ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه پیش آمده بود: «کافران این نکته را القا کردند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نظر جسمی نباید نیازمند به تغذیه و داد و ستد اقتصادی باشد»؛ ولی در این آیه از آن نکته صرف نظر کردند و گفتند: «پیامبر باید از نظر معیشتی و مالی خودکفا باشد».

14 - قرآن ، کتابی پرجاذبه و شگفت آور در نظر سران کفر و شرک

وَقَالُوا أُسْطِيرَ الْأَوَّلِينَ . . . إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

اسطوره خواندن قرآن و سحر دانستن آن از سوی سران کفر و شرک، گویای این نکته است که این کتاب الهی، همانند اسطوره، سحر و جادو، برای آنان جاذبه داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 6، 5

5 - سران کفر و شرک ، صبر و پایداری بر آیین شرک و بت پرستی را ، امری مطلوب و تکلیف دینی خود می دانستند .

وَاصْبِرُوا عَلَىٰ آلِهِتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «هذا» به صبر اشاره داشته و مقصود از «یراد» (خواسته شده) اقتضای اعتقاد به آیین شرک

باشد.

6 - سران شرک و کفر ، هدف و انگیزه پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از دعوت به یکتاپرستی را ، دستیابی به ریاست و آقایی بر دینداران می دانستند .

أجعل الألهة إلهاً وحداً .. إن هذا لشيء يراد

برداشت یاد شده، براساس این دیدگاه است که «هذا» اشاره به یکتاپرستی و نفی آیین شرک (مضمون دعوت پیامبراسلام) باشد و مقصود از «شیء یراد» سیادت و آقایی بر مردم باشد که در نگاه سران کفر، هدف و آرزوی پیامبراسلام بود؛ زیرا با یکی شدن پرستش ها، قهراً آن حضرت رهبری امت یکتاپرست را به عهده می گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 1

1 - سران کفر و شرک ، پیام توحیدی پیامبراسلام را ، سخنی نو ظهور و بی سابقه می دانستند .

ص: 44

أَجْعَلِ الْأَلْهَةَ إِلَهًا وَحْدًا .. ما سمعنا بهذا في الملة الآخرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 2

2 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، در نظر سران کفر و شرک ، فاقد هرگونه ملاک برتری و شایستگی برای رسالت و دریافت وحی الهی

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

همزه در «أَنْزَلَ» برای استفهام انکاری است و قید «من بیننا» (از میان ما) قرینه است بر این که نفی و انکار آنان، مربوط به شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت بود.

143- پیدایش رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 1

1 - پدیدار گشتن سردمدارانی از بین مجرمان هر جامعه، از سنتهای الهی است.

و كذلك جعلنا في كل قرية أكبر مجرميها

معنای فوق برای آیه بر این اساس است که «أكابر مجرميها» مضاف و مضاف الیه و مفعول اول برای «جعل» و مفعول دوم آن «فی کل قرية» باشد.

144- پیروی رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 11

11- رهبران مستکبر و پیروانشان از اجابت کنندگان دعوت شیطانند .

فَقَالَ الضَّعُفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا .. وقال الشيطان لما قضي الأمر

برداشت فوق بر این اساس است که مخاطب شیطان، به قرینه ذکر این آیه پس از ذکر ماجرای مستکبران و پیروان آنها در قیامت، مستکبران و پیروانشان باشد.

145- پیشگامی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی ، باید در موضع گیری علیه جریان های باطل (نفاق) پیشگام باشد .

لا تقم فیہ أبداً

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در این آیه ظاهراً به خاطر موقعیتی است که آن حضرت داشتند (موقعیت رهبری).

ص: 45

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 5

5- لزوم پیش گام بودن رهبران جامعه ایمانی در عمل به آرمان ها و اهداف اعلام شده خود به مردم

أمرت لأن أكون أول المسلمين

146- پیشگویی شکست رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 1

1 - پیشگویی خداوند از شکست سران کفر و شرک در برابر سپاه اسلام

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، در مقام پیشگویی از آینده سران کفر و شرک است، آنانی که در مکه در اکثریت بودند و قدرت را در دست داشتند و در حالی که مسلمانان در اقلیت و ضعف قرار داشتند. از این رو خداوند از شکست کافران در جنگ های بدر، احزاب، حنین و یا فتح مکه خبر می دهد.

147- پیشگویی شکست رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 1

1 - پیشگویی خداوند از شکست سران کفر و شرک در برابر سپاه اسلام

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، در مقام پیشگویی از آینده سران کفر و شرک است، آنانی که در مکه در اکثریت بودند و قدرت را در دست داشتند و در حالی که مسلمانان در اقلیت و ضعف قرار داشتند. از این رو خداوند از شکست کافران در جنگ های بدر، احزاب، حنین و یا فتح مکه خبر می دهد.

148- تبری اخروی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - اقدام پیشوایان شرک به اظهار براءت از پیروان خویش در قیامت

و یوم ینادیهم ... تبرأنا إلیک

ص: 46

149- تبری از رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 4, 1

1 - بازگشت به دنیا برای تبری از سران شرک و مخالفت کردن با آنان ، آرزوی مشرکان پیرو در صحنه قیامت

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کره فنتبراً منهم

«کر» به معنای رجوع و «کره» به معنای یکبار رجوع کردن است و مراد از آن، بازگشت به دنیا می باشد. بنابراین «لو أن لنا کره»؛ یعنی، ای کاش یکبار دیگر به دنیا باز می گشتیم!

4 - حس انتقام جویی ، وادار کننده مشرکان پیرو به تبری از سران شرک ، نه حق جویی و حقیقت طلبی

فنتبراً منهم کما تبرّءوا منا

جمله «کما تبرّءوا منا» (چون آنان از ما بیزار می کردند و یا همان گونه که آنان از ما بیزاری جستند) بیانگر انگیزه اظهار تبری مشرکان پیرو است.

150- تبری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 6

6 - پیشوایان شرک مدعی مسؤولیت نداشتن نسبت به گرویدن پیروانشان به آیین شرک

أغوینهم کما غوینا

به گفته مفسران، عبارت «کما غوینا» صفت برای مصدری است که با فعلش حذف شده و تقدیر آن چنین است: «أغویناهم فغوینا غیاً مثل ما غوینا» مقصود گروه یاد شده این است که ما آنان را مجبور به پذیرش شرک نکردیم و در این جهت ما و آنها با هم برابریم. همان طوری که شرک را خودمان اختیار کردیم و کسی ما را مجبور به آن نکرد، آنها نیز خودشان شرک را پذیرا شدند و ما آنان را مجبور نکردیم.

151- تبری رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 3

3 - سران شرک به هنگام مواجه شدن با عذاب قیامت ، از پیروانشان فاصله گرفته و از آنان بیزار می شوند .

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا ورأوا العذاب

جمله «ورأوا العذاب» جمله حالیه است؛ یعنی، تبری و بیزاری سران شرک از پیروانشان در آن حال است که با عذاب مواجه می شوند.

152- تبعیت از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 47

5 - ممنوعیت تخلف از فرمان رهبر جامعه اسلامی در همه اعصار

ما كان لأهل المدينة و... أن يتخلفوا عن رسول الله

با توجه به اینکه آیات قبل در زمینه جهاد بود و فرمان جهاد حکمی مربوط به حکومت اسلامی است، می توان استفاده کرد که لزوم تبعیت از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در واقع به معنای لزوم تبعیت از حاکم الهی است و نام رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از آن جهت ذکر شده که آن حضرت حاکم جامعه اسلامی بوده است.

153- تبلیغ علیه رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 6

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی ، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند .

المستهزئين... و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

154- تخلف از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 5

5 - ممنوعیت تخلف از فرمان رهبر جامعه اسلامی در همه اعصار

ما كان لأهل المدينة و... أن يتخلفوا عن رسول الله

با توجه به اینکه آیات قبل در زمینه جهاد بود و فرمان جهاد حکمی مربوط به حکومت اسلامی است، می توان استفاده کرد که لزوم تبعیت از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در واقع به معنای لزوم تبعیت از حاکم الهی است و نام رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از آن جهت ذکر شده که آن حضرت حاکم جامعه اسلامی بوده است.

155- ترک استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 9

9 - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی ، به منظور پرداختن به امور زندگی شخصی ، بدون اذن خواستن ، حرام و ممنوع است .

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستذنوه .. فإذا استذنوك لبعض شأن

ص: 48

156- ترک مشاوره با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 7

7 - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره در مسائل عمومی بدون اذن خواستن ، نشانه نفاق و ضعف ایمان است .

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستذنوه إن الذين يستذنونك أولئك

برداشت یاد شده، با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که درباره منافقان می باشد و این آیه، در حقیقت تعریضی است به آنان.

157- ترک همکاری با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 7

7 - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره در مسائل عمومی بدون اذن خواستن ، نشانه نفاق و ضعف ایمان است .

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستذنوه إن الذين يستذنونك أولئك

برداشت یاد شده، با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که درباره منافقان می باشد و این آیه، در حقیقت تعریضی است به آنان.

158- تشدید کیفر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 3

3- کمترین لغزش رهبران الهی از مواضع تعیین شده به وسیله وحی ، دارای کیفری دو چندان در دنیا و آخرت

ترکن إلیهم شیئاً قليلاً. إذا لأذقنک ضعف الحیوه و ضعف الممات

159- تشویقهای رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 33 - 6

6 - اظهار محبت و تشویق نیروهای مسلح ، پس از رژه رفتن آنها ، از سوی فرماندهان و رهبران ، امری پسندیده و شایسته است .

ردّوها علیّ فطفق مسحًا بالسوق و الأعناق

ص: 49

160- تظاهر به خیرخواهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 28 - 3,5

3 - پیشوایان شرک با تظاهر به خیرخواهی، عامل اصلی فریب خوردن و دور شدن از مسیر خیر و حق در دیدگاه مشرکان گمراه شده

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

«یمین» می تواند مشتق از «یمین» (خیر و برکت) باشد. بر این اساس، معنای آیه چنین می شود: شما از سر خیرخواهی به سراغ ما می آمدید. اما متعدی شدن فعل «تأتوننا» به «عن» - که برای مجاوزت است - موجب می شود که این کلمه متضمن معنای «تصددنا» - که متناسب با معنای مجاوزت است - باشد. بر این اساس، پیام اصلی آیه چنین خواهد بود: شما بودید که در ظاهر از سر خیرخواهی به سراغ ما آمده و ما را از مسیر حق و خیر گمراه می کردید.

5 - استفاده از قدرت و تظاهر به خیرخواهی، از روش های پیشوایان کفر و شرک برای فریب و گمراهی توده ها

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

161- تعقل در روش مبارزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 1,2,3

1 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت، فراخواند

انظر کیف ضربوا لک الأمثل

2 - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر کیف ضربوا لک الأمثل

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر کیف ضربوا لک الأمثل

«کیف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

162- تعقل در روش مبارزه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 1,2,3

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت ، فراخواند

انظر کیف ضربوا لك الأمثل

2- ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل

ص: 50

عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر کیف ضربوا لک الأمل

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر کیف ضربوا لک الأمل

«کیف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

163- تفکر در فرجام رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 3

3- خداوند ، فراخوان مردم به تأمل و تفکر در سرنوشت شوم رهبران کفر و ناسپاسی

ألم تر إلى الذين .. أحلّوا قومهم دار البوار

برداشت فوق به خاطر این نکته است که به نابودی کشاندن و دچار سرنوشت شوم ساختن مردم (أحلّوا قومهم دار البوار) کار سردمداران کفر و رهبران جامعه است، نه مردم عادی.

164- تقدیر عذاب رهبران شرک صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 1

1 - برای بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام ، عذاب الهی مقرر شده بود .

لقد حقّ القول علی أكثرهم

«حقّ» به معنای «ثبت» است و مقصود از «قول» عذاب الهی می باشد. این مطلب به قرینه دیگر آیاتی است که در آن واژه ای مشابه «قول» به کار رفته است مثل «و لكن حقّت کلمه العذاب علی الکافرین» (زمر، آیه 71). گفتنی است مقصود از اکثریت در آیه شریفه - به دلیل این که این آیه در نیمه نخست رسالت و در مکه نازل گشت - آن دسته از مشرکان و کافرانی است که در ابتدای دعوت اسلام به مخالفت با آن برخاستند (مانند سران قریش، چون ابوجهل و ابولهب)؛ نه اکثریت توده مردم که پس از چندی مسلمان شدند.

165- تقدیر عذاب رهبران کفر صدراسلام

1 - برای بیشتر سران شرک و کفر در صدر اسلام، عذاب الهی مقرر شده بود.

لقد حقّ القول علی أكثرهم

«حقّ» به معنای «ثبت» است و مقصود از «قول» عذاب الهی می باشد. این مطلب به قرینه دیگر آیاتی است که در آن واژه

ای مشابه «قول» به کار رفته است مثل «و لکن حَقَّتْ کلمه العذاب علی الکافرین» (زمر، آیه 71). گفتنی است مقصود از اکثریت در آیه شریفه - به دلیل این که این آیه در نیمه نخست رسالت و در مکه نازل گشت - آن دسته از مشرکان و کافرانی است که در ابتدای دعوت اسلام به مخالفت با آن برخاستند (مانند سران قریش، چون ابوجهل و ابولهب)؛ نه اکثریت توده مردم که پس از چندی مسلمان شدند.

166- تقلید از رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 10، 7

7- کافران پیرو، در قیامت با اعتراف به پیروی کورکورانه از رهبران خویش، آنان را مسؤول بدفرجامی خود معرفی خواهند کرد.

فقال الضعفوا للذین استکبروا إنا کنا لکم تبعاً فهل أنتم مغنون عنا من عذاب الل

10- تبعیت بی چون و چرا از رهبران مستکبر، در پی دارنده بدفرجامی پیروان

فقال الضعفوا للذین استکبروا إنا کنا لکم تبعاً فهل أنتم مغنون عنا من عذاب الل

167- تقلید از رهبران گمراه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 9

9- تبعیت کورکورانه از رهبران گمراه، عذری برای رهایی از عذاب الهی در قیامت نیست.

فقال الضعفوا للذین استکبروا إنا کنا لکم تبعاً فهل أنتم مغنون عنا .. من شیء

درخواست کمک از رهبران گمراه در قیامت برای کاستن از عذاب از سوی کسانی که تابع محض بوده اند، حکایت از آن دارد که تبعیت بی چون و چرا موجب نمی شود که عذاب برداشته شود، بلکه پیروان نیز عذاب خواهند شد.

168- تکبر رهبران باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 28 - 37

37- پندار مزیت های بی جا برای خود و ناهنجار دیدن سیمای بی نوایان، از ویژگی های رهبران نالایق و مایه بی ارزشی رهنمود های آنان است.

و لاتطع من .. . كان أمره فرطًا

ص: 52

169- تکبر رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 2

2 - سران کفر و شرک ، در اوج غرور و ناباوری نسبت به معاد و حسابرسی الهی به سر می بردند .

وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل يوم الحساب

از استهزای معاد به وسیله کافران و درخواست شتاب در نزول عذاب قیامت، برداشت یاد شده به دست می آید.

170- تکبر رهبران ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 11، 8، 9، 2

2 - تکبر ، غرور و سرسختی ، در قبال دعوت به تقوا ، از نشانه های حاکمان ناصالح و مفسد

و اذا تولّى سعى . . . و اذا قيل له اتق الله اخذته العزّه بالاثم

در صورتی که «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد.

8 - حاکمان مفسد ، در حصار سرسختی ، تکبر و غرور برخاسته از گناه خویش هستند .

و اذا تولّى . . . اخذته العزّه بالاثم

بنابراینکه «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد و «باء» در «بالاثم»، سببیه و متعلق به «العزّه» باشد.

9 - حاکمان مفسد در برابر دعوت به تقوا ، به خاطر سرسختی ، تکبر و غرور ، آلوده به گناه می شوند .

اخذته العزّه بالاثم

بنابراینکه «باء» سببیه در «بالاثم»، متعلق به «اخذته» باشد.

11 - هیچ کیفری جز عذاب جهنّم ، نمی تواند حاکمان مفسد ، سرسخت ، متکبر و مغرور را رام کند .

و اذا تولّى سعى . . . فحسبه جهنم

171- تکبر رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 2

2 - سران کفر و شرک ، در اوج غرور و ناباوری نسبت به معاد و حسابرسی الهی به سر می بردند .

وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل يوم الحساب

از استهزای معاد به وسیله کافران و درخواست شتاب در نزول عذاب قیامت، برداشت یاد شده به دست می آید.

172- تکلیف رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 3

ص: 53

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی، موظف به گرفتن صدقه (مالیات شرعی) از مردم و منتظر نماندن برای اقدام خود مردم به پرداخت آن

خذ من أموالهم صدقه

به کارگیری امر «خذ» (بگیر) - به جای مثلاً «تقبل» - حکایت از آن دارد که حاکم اسلامی نباید در انتظار پرداخت صدقه باشد؛ بلکه باید خود اقدام به اخذ آن کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 94 - 5

5- صراحت و قاطعیت در بیان اصول و مبانی دین، امری لازم و تکلیفی واجب بر رهبران اسلامی

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 6

6- ضرورت عبادت و ارتباط بیشتر با خدا برای انبیا و رهبران الهی

و من الیل فتهجد به نافله لک

173- تلاش رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 7

7 - تلاش سران شرک پیشه گمراه به هم فکر و هم سان ساختن دیگران با افکار و عقاید خویش

فأغوينکم إنا کنا غوین

طبق نظر مفسران، فلسفه این که سران شرک گمراهی مردم را به دلیل انحراف خود می دانند، می تواند به این جهت باشد که آنان در دنیا درصدد هم فکر ساختن و هم سان درست کردن با افکار و عقاید خود بودند.

174- تنفر از رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیشوایان کفر، مورد تنفر و انزجار خلاق در روز قیامت

و یوم القیمه هم من المقبوحین

مفسران بر آنند که «مقبوح» از ریشه «قبیح» (زشتی) مشتق شده است. بنابراین «مقبوح»؛ یعنی، کسی که به خاطر زشتی، مورد نفرت دیگران بوده و از جانب آنان طرد شده است.

ص: 54

175- توضیح بر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 2 - 3

3 - ایمان ، مستلزم فروتنی در برابر رهبر الهی و پرهیز از گستاخی

لا ترفعوا أصواتكم فوق صوت النبي

با الغای خصوصیت از مورد آیه، مطلب بالا قابل برداشت است.

176- توصیه های رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 2

2 - سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مردم را به صبر و پایداری بر آیین شرک و مواضع عقیدتی خود فرامی خواندند .

و اصبروا علی ءالھتکم

«صبر بر آلهه» کنایه از پایداری بر پرستش معبودها و ادامه آن است.

177- توصیه های رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 2

2 - سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مردم را به صبر و پایداری بر آیین شرک و مواضع عقیدتی خود فرامی خواندند .

و اصبروا علی ءالھتکم

«صبر بر آلهه» کنایه از پایداری بر پرستش معبودها و ادامه آن است.

178- نوطنه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 7

7 - سران کفر و شرک ، سازندگان تهمت و افترا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تخریب گران افکار عمومی جامعه صدر اسلام بودند .

وقال الظلمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

از جمله «إن تتبعون إلا...» پیروی نمی کنید مگر...» استفاده می شود که دو گروه در جامعه بودند: 1- گویندگان این سخن، 2- مخاطبان و پیروان. و به قرینه صفت «الظالمون» می توان گفت که: «گویندگان از سران کفر و شرک بودند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 1

1 - رفتن سران شرک و کفر از حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تحریک دیگران به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت

ص: 55

و انطلق الملاً منهم أن امشوا

«انطلاق» به معنای انصراف و رفتن و «ملاً» به معنای سران و دانه درشتان جامعه است. «أن» در «أن امشوا» تفسیری و متضمن معنای قول است؛ یعنی، «انطلقوا و قالوا امشوا...». مفسران گفته اند: آیه شریفه درباره کسانی نازل شده که در مجلس ابوطالب و با حضور پیامبر اسلام شرکت داشتند؛ ولی پس از دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، آن مجلس را ترک کردند و دیگران را به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت تحریک نمودند.

179- توطئه رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 8،9

8 - مکر و توطئه سردمداران مجرم، تنها دامنگیر خودشان می گردد.

و ما یمکرون الا بأنفسهم

9 - سردمداران مجرم با مکر خویش علیه دین اسلام تنها خود را می فریبند.

و كذلك جعلنا فی کل قریه . . . و ما یمکرون إلا بأنفسهم

180- توطئه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 7

7 - سران کفر و شرک، سازندگان تهمت و افترا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تخریب گران افکار عمومی جامعه صدر اسلام بودند.

و قال الظلمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

از جمله «إن تتبعون إلا... پیروی نمی کنید مگر...» استفاده می شود که دو گروه در جامعه بودند: 1- گویندگان این سخن، 2- مخاطبان و پیروان. و به قرینه صفت «الظالمون» می توان گفت که: «گویندگان از سران کفر و شرک بودند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 1

1 - رفتن سران شرک و کفر از حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تحریک دیگران به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت

و انطلق الملاً منهم أن امشوا

«انطلاق» به معنای انصراف و رفتن و «ملاً» به معنای سران و دانه درشتان جامعه است. «أن» در «أن امشوا» تفسیری و متضمن معنای قول است؛ یعنی، «انطلقوا و قالوا امشوا...». مفسران گفته اند: آیه شریفه درباره کسانی نازل شده که در مجلس ابوطالب و با حضور پیامبر اسلام شرکت داشتند؛ ولی پس از دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، آن مجلس را ترک کردند و دیگران را به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت تحریک نمودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 10

10 - سردمداران کفر از درک بازگشت آثار توطئه های آنان علیه خودشان ناتوانند.

ص: 56

و ما یمکرون إلا بأنفسهم و ما یشعرون

181- توطئه رهبران منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 4

4 - سردمداران نفاق ، توطئه گرانی شرور و شیطان گونه اند .

و إذا خلوا إلى شیطینهم

182- توطئه علیه رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 7

7 - توطئه علیه خط رسالت و رهبران الهی ، بارزترین نمود ظلم

قالوا تقاسموا بالله لنبیتته و أهله . . . فتلك بیوتهم خاویه بما ظلموا

با توجه به ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین و این که در آیات گذشته، تصمیم گروه های نُه گانه فسادگر مبنی بر ترور صالح پیامبر(ع) و خانواده اش، به عنوان مهم ترین فسادگری مطرح شده، قید «بما ظلموا» بیانگر آن است که توطئه، بارزترین و مهم ترین مصداق ظلم نیز می باشد.

183- توکل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 7

7 - بایستگی توکل بر خدا و واگذاری کار ها به او ، برای رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی

فَاتَّخِذْهُ وَكِيلاً

184- تهدید رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 9

9- سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مورد تهدید خداوند به عذاب استیصال

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

برداشت یاد شده از لحن تهدیدآمیز آیه شریفه به دست می آید.

ص: 57

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 5

5- سران کفر و شرک در صدر اسلام ، به کیفر و عذاب استیصال تهدید شدند .

إِن كَلَّ الْكَذَّبُ الرَّسُلَ فَحَقَّ عِقَابُ

این آیه و آیات گذشته - که سرگذشت هلاکت بار اقوام بزرگ و مقتدر پیشین را یادآور شده - در واقع در جهت تهدید کافران و مشرکان مکه است که رهبری جریان مخالف با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) را در دست داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 1

1 - تهدید سران کفر و شرک عصر بعثت ، به عذاب ناگهانی (بانگ سهمگین) از سوی خداوند

و ما ينظر هؤلاء إلاّ صيحة وحده

«ینظر» (از مصدر «نظر») به معنای «انتظار» است و مقصود از «صیحه» عذاب استیصال می باشد که ممکن است به صورت صاعقه و بانگ سهمگین باشد. آمدن کلمه «واحد» نیز برای اشاره به ناگهانی و یکباره بودن نزول عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 16 - 5

5- تهدید شدن سران کفر و شرک در صدر اسلام ، به مؤاخذه شدن همچون مؤاخذه فرعون

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَهِدًا عَلَيْنَا .. فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 11 - 2

2- سران کفر و شرک ، مورد تهدید خداوند به عذاب و شکست

ذرنی و من خلقت وحيداً

185- تهدید رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 8 - 9

9 - سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مورد تهدید خداوند به عذاب استیصال

بَل لِّمَّا يَذُوقُوا عَذَاب

برداشت یاد شده از لحن تهدیدآمیز آیه شریفه به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 14 - 5

5 - سران کفر و شرک در صدر اسلام ، به کیفر و عذاب استیصال تهدید شدند .

إِن كَلَّ الْكَذَّابُ الرِّسْلَ فحَقَّ عِقَاب

ص: 58

این آیه و آیات گذشته - که سرگذشت هلاکت بار اقوام بزرگ و مقتدر پیشین را یادآور شده - در واقع در جهت تهدید کافران و مشرکان مکه است که رهبری جریان مخالف با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) را در دست داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 1

1 - تهدید سران کفر و شرک عصر بعثت ، به عذاب ناگهانی (بانگ سهمگین) از سوی خداوند

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

«ینظر» (از مصدر «نظر») به معنای «انتظار» است و مقصود از «صیحه» عذاب استیصال می باشد که ممکن است به صورت صاعقه و بانگ سهمگین باشد. آمدن کلمه «واحد» نیز برای اشاره به ناگهانی و یکباره بودن نزول عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 16 - 5

5 - تهدید شدن سران کفر و شرک در صدر اسلام ، به مؤاخذه شدن همچون مؤاخذه فرعون

إنا أرسلنا إليك رسولاً شهداً عليكم .. فعصى فرعون الرسول فأخذنه أخذاً وبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 11 - 2

2 - سران کفر و شرک ، مورد تهدید خداوند به عذاب و شکست

ذرنی و من خلقت وحیداً

186- تهدیدهای رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 6

6 - تمامی جوامع بشری در معرض تهدید حيله و مکر سردمداران مجرم خویش

و كذلك جعلنا فی کل قریه أكبر مجرمیها لیمکروا فیها

187- تهمت به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولکم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

ص: 59

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 8 - 25 - 7، 12

7 - سران کفر و شرک ، سازندگان تهمت و افترا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تخریب گران افکار عمومی جامعه صدر اسلام بودند .

وقال الظلمون إن تتَّبَعون إلا رجلاً مسحوراً

از جمله «إن تتَّبَعون إلا...» پیروی نمی کنید مگر...» استفاده می شود که دو گروه در جامعه بودند: 1- گویندگان این سخن، 2- مخاطبان و پیروان. و به قرینه صفت «الظالمون» می توان گفت که: «گویندگان از سران کفر و شرک بودند».

12 - تهمت سحر زدگی ، آخرین توجیه و حربه سران کفر و شرک علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الظلمون إن تتَّبَعون إلا رجلاً مسحوراً

سران کفر و شرک، به ترتیب چند تهمت و افترا را علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح کردند که اولین آن، تهمت دروغ گویی به آن حضرت و خدشه در اصالت وحی بود. آخرین آن نیز تهمت سحرزدگی به ایشان بود. در تاریخ آمده است که گویندگان این سخن عتبه بن ربیع، ابوسفیان و... بوده اند که از سران شرک و کفر به شمار می آمدند. بنابراین آنچه در تاریخ آمده، مؤید دیگری برای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 6 - 38

6 - سران شرک و کفر ، هدف و انگیزه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از دعوت به یکتاپرستی را ، دستیابی به ریاست و آقایی بر دینداران می دانستند .

أجعل الألهة إلهاً وحداً .. إن هذا لشيء يراد

برداشت یاد شده، براساس این دیدگاه است که «هذا» اشاره به یکتاپرستی و نفی آیین شرک (مضمون دعوت پیامبر اسلام) باشد و مقصود از «شیء یراد» سیادت و آقایی بر مردم باشد که در نگاه سران کفر، هدف و آرزوی پیامبر اسلام بود؛ زیرا با یکی شدن پرستش ها، قهراً آن حضرت رهبری امت یکتاپرست را به عهده می گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 7 - 38

4- سران کفر و شرک، کلام توحیدی و یکتاپرستی رسول خدا را، سخنی دروغ و ساختگی می پنداشتند.

إن هذا إلا اختلق

مقصود از واژه «اختلاق» - هنگامی که در وصف کلامی آورده شود - سخن ساختگی و دروغی است که سابقه نداشته باشد.

189- نهتهای رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 12، 7

7- سران کفر و شرک، سازندگان تهمت و افترا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تخریب گران افکار عمومی جامعه صدر اسلام بودند.

وقال الظلمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

از جمله «إن تتبعون إلا...» پیروی نمی کنید مگر...» استفاده می شود که دو گروه در جامعه بودند: 1- گویندگان این سخن،

ص: 60

2- مخاطبان و پیروان. و به قرینه صفت «الظالمون» می توان گفت که: «گویندگان از سران کفر و شرک بودند».

12 - تهمت سحرزدگی ، آخرین توجیه و حربه سران کفر و شرک علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الظلمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

سران کفر و شرک، به ترتیب چند تهمت و افترا را علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح کردند که اولین آن، تهمت دروغ گویی به آن حضرت و خدشه در اصالت وحی بود. آخرین آن نیز تهمت سحرزدگی به ایشان بود. در تاریخ آمده است که گویندگان این سخن عتبه بن ربیع، ابوسفیان و ... بوده اند که از سران شرک و کفر به شمار می آمدند. بنابراین آنچه در تاریخ آمده، مؤید دیگری برای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 6

6 - سران شرک و کفر ، هدف و انگیزه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از دعوت به یکتاپرستی را ، دستیابی به ریاست و آقایی بر دینداران می دانستند .

أجعل الألهة إلهاً وحدًا .. إن هذا لشيء يراد

برداشت یاد شده، براساس این دیدگاه است که «هذا» اشاره به یکتاپرستی و نفی آیین شرک (مضمون دعوت پیامبر اسلام) باشد و مقصود از «شیء یراد» سیادت و آقایی بر مردم باشد که در نگاه سران کفر، هدف و آرزوی پیامبر اسلام بود؛ زیرا با یکی شدن پرستش ها، قهراً آن حضرت رهبری امت یکتاپرست را به عهده می گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 4

4 - سران کفر و شرک ، کلام توحیدی و یکتاپرستی رسول خدا را ، سخنی دروغ و ساختگی می پنداشتند .

إن هذا إلا اختلق

مقصود از واژه «اختلاق» - هنگامی که در وصف کلامی آورده شود - سخن ساختگی و دروغی است که سابقه نداشته باشد.

190- ثبات قدم رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 8

8- رهبران دینی ، باید همواره بر مواضع اصولی خویش ثابت و استوار بوده و در برابر کافران و دشمنان ، سازش ناپذیر باشند .

و لولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

191- نروتمندی رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 91 - 2

2- توانایی مادی و امکانات سرشار دنیوی ، ملاک پیامبری و پیشوایی در دید مشرکان مکه

لن نؤمن لک حتی . . . تکون لک جنّه من نخیل و عنب

ص: 61

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که خواسته مشرکان مکه، داشتن مال، مکت و باغ بوده است نه معجزه اقتراحی.

192- ثروتمندی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 6

6- سازندگان آیین شرک و بت پرستی برخوردار از ریاست، مکت و ثروت بودند.

و أحلوا قومهم... و جعلوا لله أندادًا ليضلوا عن سبيله قل تمتعوا

193- جبرگرایی رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 18

18- مستکبران، در قیامت، گمراهی خود را جبری و معلول خواست خداوند معرفی می کنند.

قالوا لو هدینا الله لهدینکم

«لو» حرف شرط امتناعی است و مقدم قضیه را ممتنع می کند. بنابراین مفهوم عبارت چنین می شود اگر خداوند ما را هدایت می کرد و محال است که چنین بکند.

194- جرم رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 34 - 2

2- سردمداران شرک و کفر و توده های کافر و مشرک، در پیشگاه عدل الهی مجرم اند.

إنّا کذلک نفعل بالمجرمین

مقصود از «مجرمین» دو گروه پیشوایان شرک و توده های مشرک اند که در آیات پیشین از آنان سخن به میان آمد.

195- جرم رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سردمداران شرک و کفر و توده های کافر و مشرک ، در پیشگاه عدل الهی مجرم اند .

إِنَّا كَذَلِكْ نَفْعَلُ بِالْمَجْرِمِينَ

مقصود از «مجرمین» دو گروه پیشوایان شرک و توده های مشرک اند که در آیات پیشین از آنان سخن به میان آمد.

ص: 62

196- جزع اخروی رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 21 - 21

21- رهبران مستکبر، در قیامت، درمی یابند که صبر و نیز جزع، عذاب الهی را از آنان برطرف نخواهد کرد.

قالوا .. سواء علينا أجزعنا أم صبرنا

197- جنگ با رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 12 - 12، 8

8- خداوند، مسلمانان صدر اسلام را به پیکار با سران و پیشوایان شرک و کفر، در صورت نقض پیمان صلح از سوی آنان، فراخواند.

وإن نكثوا أيمانهم .. فقتلوا أئمة الكفر

12- پیکار با سران شرک و کفر، به منظور وادار کردن آنان به رعایت عهد و پیمان و بازداشتن ایشان از ضربه زدن به مسلمانان است.

وإن نكثوا أيمانهم .. فقتلوا أئمة الكفر ... لعلهم ينتهون

198- جنگ با رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 13 - 2

2- تشویق و تشجیع مسلمانان به پیکار با سران شرک و کفر

فقتلوا أئمة الكفر ... ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم وهمّوا بإخراج الرسول

199- جهاد با رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 12 - 11، 8

8 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به پیکار با سران و پیشوایان شرک و کفر ، در صورت نقض پیمان صلح از سوی آنان ، فراخواند .

وإن نكثوا أيمانهم .. فقتلوا أئمة الكفر

11 - نابودی عوامل اصلی کفر و شرک ، هدف عمده و اساسی پیکار اسلام با کافران و مشرکان

فقتلوا أئمة الكفر

ص: 63

12 - پیکار با سران شرک و کفر ، به منظور وادار کردن آنان به رعایت عهد و پیمان و بازداشتن ایشان از ضربه زدن به مسلمانان است .

وإن نکثوا أیمنهم .. فقتلوا أئمه الکفر ... لعلهم ینتھون

200- جهل رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 18،19

18 - سران کفر و شرک و پیروان آنان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب یکدیگر

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

مفعول «لاتعلمون» به قرینه «لکل ضعف»، ان لکل ضعفا است.

19 - سران شرک و کفر و پیروانشان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب خویش

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که سران شرک نیز، همچون پیروان آنان، مخاطب «لاتعلمون» باشند.

201- جهل رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 18،19

18 - سران کفر و شرک و پیروان آنان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب یکدیگر

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

مفعول «لاتعلمون» به قرینه «لکل ضعف»، ان لکل ضعفا است.

19 - سران شرک و کفر و پیروانشان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب خویش

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که سران شرک نیز، همچون پیروان آنان، مخاطب «لاتعلمون» باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 10 - 7

7 - خداوند ، حامی و یاری دهنده بیعت کنندگان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی

إِنَّ الَّذِينَ يَبَايِعُونَكَ . . . يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ

برداشت بالا بر این اساس است که تعبیر «ید الله ..» در مقام تأیید و تشویق و دلجویی باشد؛ یعنی، ای بیعت کنندگان با پیامبر! شما با خدا بیعت کرده اید و از حمایت او برخوردار خواهید بود.

ص: 64

203- حتمیت عذاب رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 6

6 - چشیدن عذاب دوزخ برای مشرکان و سران آنان ، وعده حتمی و تخلف ناپذیر خداوند

فَحَقِّ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا إِنَّا لَذَانِقُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که «حَقَّ» به معنای «ثَبَّتَ» و «لَزِمَ» است و ثابت و لازم بودن عذاب، حاکی از حتمی و تخلف ناپذیر بودن آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 34 - 3

3 - اشتراک عذاب و کیفر رهبران شرک و کفر و توده های مشرک و کافر ، وعده حتمی خداوند

إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ

204- حتمیت عذاب رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 34 - 3

3 - اشتراک عذاب و کیفر رهبران شرک و کفر و توده های مشرک و کافر ، وعده حتمی خداوند

إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ

205- حتمیت عذاب رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 21

21- رهبران مستکبر ، در قیامت ، درمی یابند که صبر و نیز جزع ، عذاب الهی را از آنان برطرف نخواهد کرد .

قالوا .. سواء علينا أجزعنا أم صبرنا

206- حتمیت گمراهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

ص: 65

«فاء» در «فضّلوا» برای سببیت و در «فلا یستطیعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخورد های عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

207- حتمیت گمراهی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضّلوا» برای سببیت و در «فلا یستطیعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخورد های عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

208- حرامخواری رهبران یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 22

22 - حرامخواری حاکمان یهود، به صورت رشوه

اکلون للسحت

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده: رشوه الحکام حرام و هی السحت الذی ذکر الله فی کتابه.

الدر المنثور، ج 3، ص 81.

209- حق ستیزی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2 - سران کفر و شرک، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود.

و ما ينظر هؤلاء إلا صبيحه وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشرند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

210- حق ستیزی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 66

2- سران کفر و شرک، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود.

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

211- حق ناپذیری اکثریت رهبران شرک صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 7 - 2

2- بیشتر سران کفر و شرک در صدراسلام، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 10 - 2

2- بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند.

و سواء عليهم أأنذرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون

212- حق ناپذیری اکثریت رهبران کفر صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 7 - 2

2- بیشتر سران کفر و شرک در صدراسلام، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 10 - 2

2- بیشتر سران شرک و کفر در صدر اسلام، گرفتار روح لجابت و حق ناپذیری بودند.

و سواء عليهم ءأندرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون

213- حق ناپذیری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 8

8- سران کفر و شرک در صدر اسلام، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند.

ص: 67

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

214- حق ناپذیری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 8 - 8 - 8

8 - سران کفر و شرک در صدر اسلام، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

215- حمایت از رهبران منحرف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 17

17 - گناه پیروی از مکاتب انحرافی و تأیید رهبران آن، همطراز با گناه مکتب سازان و سران آن مکاتب

ربنا هؤلاء أضلونا .. قال لكل ضعف

216- خضوع رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 4 - 4

4 - قدرت خداوند بر به خضوع کشاندن سردمداران کفر در برابر خویش

إن نشأ .. فظلت أعنقهم لها خضعين

برخی بر آنند همان گونه که به بزرگ قوم «رأس القوم» و «صدر القوم» گفته می شود، «عنق القوم» نیز گفته می شود بنابراین «أعناقهم»؛ یعنی «سادتهم». برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

217- خطر انعطاف پذیری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 68

7- رهبران دینی، در معرض خطر عقب نشینی از برخی مواضع اصولی خویش، در برابر کافران

و لولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

218- خواسته های رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 2

2- درخواست رسالت و دریافت وحی، شرط بی جای سردمداران مجرم برای ایمان آوردن به پیامبر(صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءتهم آیه قالوا لن نؤمن حتی نؤتی مثل ما أوتی رسل الله

219- خوش اخلاقی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 4 - 4

4- برخورداری از منش و خلق و خوی والا، از شرایط مبلغان دینی و رهبران جامعه اسلامی

إِنک لعلی خلق عظیم

220- خوشنامی در رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 4

4- آبرومندی نزد مردم، از ویژگی های لازم و سودمند برای رهبران الهی

و رفعننا لک ذکرک

221- خیرخواهی برای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 9، 10، 13

9- لزوم خیرخواهی مؤمنان برای دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر الهی

إذا نصحوا لله ورسوله

10- خیرخواهی برای دین و رهبر الهی، تکلیفی همگانی و ساقط نشدنی

ليس على الضعفاء... إذا نصحوا لله ورسوله

برداشت فوق بدان دلیل است که جهاد در موارد ضعف، بیماری و تهیدستی ساقط می شود ولی «نصح» (خیرخواهی) ساقط

ص: 69

نمی شود.

13 - اشخاص معذور از جهاد ، در صورت خیرخواهی برای دین و رهبر جامعه اسلامی ، مصون از عذاب و کیفر تخلف از جنگ

الذین كفروا منهم عذاب أليم . . . ما علی المحسنین من سبیل

222- دروغگویی رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 28 - 13

13 - محمد بن منصور عن عبدصالح قال: سألته عن قول الله: «وإذا فعلوا فاحشه - إلى قوله - أتقولون على الله ما لا تعلمون» .. فقال: ... فان هذا من ائمه الجور ادعوا ان الله أمرهم بالإيتمام بهم فردّ الله ذلك عليهم فاخبرنا إنهم قد قالوا عليه الكذب فسمى ذلك منهم فاحشه.

محمد بن منصور گوید: از امام کاظم (ع) درباره آیه «وإذا فعلوا فاحشه . . .» سؤال کردم فرمود: ... این مطلب درباره پیشوایان جور است که ادعا داشتند خداوند مردم را به پیروی و اقتدای به آنها امر فرموده، خداوند این ادعای آنان را رد کرده و به ما خبر داده که آنان بر خدا دروغ بستند؛ و این دروغ را فاحشه نامیده است.

223- دشمنی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 53 - 3

3 - موضع گیری علیه خط رهبران الهی ، بارزترین نمود طغیان و سرکشی است .

أتواصوا به بل هم قوم طاغون

برداشت بالا از آن جا است که خداوند، تنها وصفی را که برای تکذیب کنندگان پیامبران آورده، وصف طغیان است.

224- دشمنی با رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 1

1 - بازگشت به دنیا برای تبری از سران شرک و مخالفت کردن با آنان ، آرزوی مشرکان پیرو در صحنه قیامت

وقال الذين اتبعوا لو أن لنا كرة فنتبرأ منهم

«کر» به معنای رجوع و «کره» به معنای یکبار رجوع کردن است و مراد از آن، بازگشت به دنیا می باشد. بنابراین «لو أن لنا کره»؛ یعنی، ای کاش یکبار دیگر به دنیا باز می گشتیم!

ص: 70

225- دشمنی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13 - سران کفر و شرک ، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام ، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أسطیرا الأولین .. مال هذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 27 - 2

2- گفت و گوی اعتراض آمیز و خصومت گونه مشرکان فریب خورده با پیشوایان فریب کار خود بر سر راه دوزخ

و قفوههم .. و أقبل بعضهم علی بعض يتساءلون

مقصود از «علی بعض» - به قرینه سه آیه بعد (و ما كان لنا علیکم من سلطان و ..) - پیشوایان فریب کاراند. بر این اساس، گفت و گوی مشرکان با پیشوایان شان از سر اعتراض و خصمانه خواهد بود.

226- دشمنی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13 - سران کفر و شرک ، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام ، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أسطیرا الأولین .. مال هذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید

همین برداشت است.

227- دعوت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا .. فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

ص: 71

228- دعوت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا .. فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «الکل ضعف» استفاده می شود.

229- دفاع اخروی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 29 - 1

1 - پیشوایان شرک، در روز رستاخیز در برابر اتهام داشتن نقش در فریب و گمراهی مشرکان، به دفاع برخاسته و به تبرئه خود خواهند پرداخت .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا .. قالوا بل لم تکنوا مؤمنین

230- دلداری به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 6

6 - تاریخ گذشتگان و سرگذشت مبارزه رسولان الهی، تسکینی برای رهبران دینی و هشدار به حق ستیزان

لعلک بخیع نفسک .. و إذ نادى ربک موسى أن ات القوم الظلمین

پرداختن به سرگذشت موسی و فرعون و فرجام بد فرعونیان، پس از بیان موضع گیری حق ستیزانه مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، در بردارنده دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و نیز هشدار به کافران است که از عاقبت بد فرعونیان درس بگیرند.

231- دنیا طلبی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 5

5- دستیابی به منافع مادی و رسیدن به حکومت و مقام، انگیزه اصلی سازندگان آیین شرک و بت پرستی

و أحلّوا قومهم . . . و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله قل تمتّعوا

جمله «قل تمتّعوا» (بگو برخوردار شوید)، پیش از جمله «فإن مصيركم إلى النار»، می تواند کنایه از آن باشد که هر چند شما به دنبال تمتع و کامیابی از دنیا هستید، ولی مسیر و نهایت کار شما دوزخ است. گفتنی است موضوع رسیدن به حکومت و مقام، از جمله «و أحلّوا قومهم...» استفاده شده است.

ص: 72

232- دورانديشي رهبران ديني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 5 - 4

4- انبيا و رهبران الهی نسبت به دستاورد ها و حاصل تلاش خویش ، دورانديش و حساس اند .

وإتي خفت المولى من وراى

233- دوستي با رهبران مشركان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 169 - 9

9 - شيطان ، وادار کننده انسان ها به شرکورزی و ترغيب کننده آنها به دوستي با سران شرک و پیروی از آنان *

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً .. إنما يأمرکم بالسوء و الفحشاء

از مصداقهای مورد نظر برای «سوء» و «فحشاء» به قرينه آیات قبل، شرک ورزی و . . . است.

234- دينداري رهبران ديني

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - صافات - 37 - 118 - 6

6 - پيمودن راه و دين داری ، شرط رهبری جامعه اسلامي

و هدينهما الصرط المستقيم

خداوند در توصيف موسی و هارون (عليهما السلام) - که پیامبر و رهبر امت خویش بودند - مسأله بر صراط مستقيم بودن آنان را مطرح فرمود. طرح این مسأله، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

235- ذکر حشر رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 71 - 2

2- قیامت و احضار مردم و پیشوایانشان در آن هنگام، روزی شایسته یاد و یادآوری و به خاطر سپاری است.

یوم ندعوا کلَّ أناسٍ یاممهم

برداشت فوق، مبتنی بر این است که نصب «یوم» به جهت مفعول فعل محذوف «اذکر» باشد و «با» ی در «یامامهم» مصاحبت باشد.

ص: 73

236- ذکر رنجهای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 6

6- توجه به رنج و تلاش همه رهبران الهی در طول تاریخ ، مایه تسلی خاطر تلاشگران راه دین است .

و لقد استهزیء برسلاً من قبلک

237- ذکر محدوده مسؤلیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 5

5- توجه رهبران الهی به نداشتن مسؤلیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انذار و تبشیر ، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا . . . و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرین

238- ذلت اخروی رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 29 - 8

8 - کفرپیشگان ، در قیامت خواستار ذلت و خواری بیشتر و عذاب شدیدتر برای رهبران اغواگر خویش خواهندبود .

نجعلهما تحت أقدامنا لیکونا من الأسفلین

239- ذلت رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 10، 8

8 - ذلت در پیشگاه خداوند و عذابی شدید در انتظار سردمداران مجرم است.

سیصیب الذین أجرموا صغار عندالله و عذاب شدید

10 - ذلت و خواری، کيفر استکبار سردمداران مجرم است.

أكبر مجرميها .. و إذا جاءتهم آية ... سيصيب الذين أجموا صغار عند الله

ص: 74

240- ذلت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 4 - 4

4 - قدرت خداوند بر به خضوع کشاندن سردمداران کفر در برابر خویش

إن نشأ... فظلت أعنقهم لها خضعين

برخی بر آنند همان گونه که به بزرگ قوم «رأس القوم» و «صدر القوم» گفته می شود، «عنق القوم» نیز گفته می شود بنابراین «أعناقهم»؛ یعنی، «سادتهم». برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

241- راههای تنبه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2 - سران کفر و شرک، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود.

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

242- راههای تنبه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2 - سران کفر و شرک، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود.

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

243- رجعت رهبران کفر

5- رجعت داده شدگان هر امت ، متشکل از سردمداران کفر

و یوم نحشر من کلّ أُمَّةٍ فَوْجًا

با توجه به این که «من» در عبارت «من کلّ أُمَّةٍ» برای تبعیض است، به مناسبت مورد احتمال می رود که آن بعضی، پیشوایان کفر باشند.

244- رشوه به رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 188 - 10

10 - پرداخت رشوه به حاکمان ، به منظور دستیابی به اموال عمومی با حکم و قضاوت ایشان ، حرام است .

و لاتأكلوا أموالكم بينكم بالباطل و تدلوا بها إلى الحكام لتأكلوا فريقاً من أموال الن

245- رشوه به رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 188 - 17

17 - « عن ابى بصير عن ابى عبدالله (ع) قال : قلت له قول الله « و لاتأكلوا أموالكم بينكم بالباطل و تدلوا بها إلى الحكام » فقال : . . . اما انه لم يعن حكام أهل العدل و لكنه عنى حكام أهل الجور . . . » ;

ابو بصير گوید: از امام صادق (ع) از آیه « و لاتأكلوا أموالكم بينكم بالباطل و تدلوا بها إلى الحكام » سؤال کردم، حضرت فرمود: مراد، حاکمان عدل نیست؛ بلکه مراد حاکمان جور است . . . » .

246- رشوه خواری رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 188 - 11

11 - حاکمان و قاضیان ، در خطر رشوه خواری و تضییع حقوق مردم

و تدلوا بها إلى الحكام لتأكلوا فريقاً من أموال الناس بالأثم

247- روش اضلال رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 2

2- سران کفر و شرک ، برای منحرف کردن مردم از مسیر خدا و توحید ، به ساختن شبیه و مانند برای خداوند روی آوردند .

أحلّوا قومهم دار البوار . . . و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله

از سیاق این آیه و آیات قبل استفاده می شود که درباره سران کفر و شرک است . زیرا مبتلا کردن مردم به سرنوشت و جایگاه شوم (و أحلّوا قومهم دار البوار) و نیز مانند درست کردن برای خدا و اضلال مردم از راه خدا (و جعلوا لله أنداداً لیضلّوا عن سبيله) کار رهبران و سران کفر و شرک است.

ص: 76

248- روش اضلال رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 2

2- سران کفر و شرک ، برای منحرف کردن مردم از مسیر خدا و توحید ، به ساختن شبیه و مانند برای خداوند روی آوردند .

أحلّوا قومهم دار البوار . . . و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله

از سیاق این آیه و آیات قبل استفاده می شود که درباره سران کفر و شرک است . زیرا مبتلا کردن مردم به سرنوشت و جایگاه شوم (و أحلّوا قومهم دار البوار) و نیز مانند درست کردن برای خدا و اضلال مردم از راه خدا (و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله) کار رهبران و سران کفر و شرک است.

249- روش اغواگری رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 28 - 5

5- استفاده از قدرت و تظاهر به خیرخواهی ، از روش های پیشوایان کفر و شرک برای فریب و گمراهی توده ها

قالوا إنكم كنتم تأتوننا عن اليمين

250- روش اغواگری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 28 - 5

5- استفاده از قدرت و تظاهر به خیرخواهی ، از روش های پیشوایان کفر و شرک برای فریب و گمراهی توده ها

قالوا إنكم كنتم تأتوننا عن اليمين

251- روش برخورد رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 3

3- موضع رهبران دینی در میان مردم ، باید موضعی برادرانه و همراه با دلسوزی باشد و نه برتری جویانه .

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 124 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی است مشفقانه و نه همراه با برتری جویی .

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

ص: 77

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم صلح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

252- روش برخورد رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 6

6- استفاده از احساسات و عقاید دینی مردم و تحریک آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از شیوه های سران شرک و کفر در برخورد با آن حضرت

أهذا الذی یذکرء الهتکم

از این که کفار مکه، مردم را مخاطب خود قرار داده و «آلهتکم» گفته اند و نه «آلهتنا» استفاده می شود که آنان از احساسات و عقاید مردم علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بهره می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 2

2 - استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

253- روش برخورد رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 2

2 - مکر و فریب، شیوه سردمداران مجرمان در میان جوامع

جعلنا فی کل قریه أكبر مجرمیها لیمکروا فیها

ص: 78

254- روش برخورد رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 6

6- استفاده از احساسات و عقاید دینی مردم و تحریک آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از شیوه های سران شرک و کفر در برخورد با آن حضرت

أهذا الذى يذكرءالهتكم

از این که کفار مکه، مردم را مخاطب خود قرار داده و «آلهتکم» گفته اند و نه «آلهتنا» استفاده می شود که آنان از احساسات و عقاید مردم علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بهره می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 2

2- استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر على ما يقولون

آمدن فعل «يقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

255- روش برخورد رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 12

12 - بهره گیری از شخصیت های محبوب جامعه و وابسته نشان دادن افکار و رفتار خویش به آنان، از ترفند های رهبران ضلالت است.

فقالوا هذا... إله موسى فنسى

256- روش مبارزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13 - سران کفر و شرک، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از

راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أسطيرا الأولين .. مال هذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتمنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 7

ص: 79

7 - سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی ، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

وانطلق الملائمنهم أن امشوا واصبروا على آلهتكم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

257- روش مبارزه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 8 - 25 - 13

13 - سران کفر و شرک ، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام ، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أسطير الأثولين .. مال هذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 7

7 - سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی ، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

وانطلق الملائمنهم أن امشوا واصبروا على آلهتكم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

258- رهبران اغواگر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ورود رهبران اغواگر در دوزخ، قبل از پیروانشان

كلما دخلت أمة .. قالت أخريهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

مراد از «أمت أخرى» به دلیل سخن آنان (ربنا هؤلاء أضلونا) گروه پیرو هستند. در نتیجه مراد از «اولی» سران شرک و کفر خواهد بود. و تعبیر از آن دو طایفه به «اولی» و «آخری» می تواند به لحاظ تقدیم و تأخیر آنان در ورود به جهنم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 1

ص: 80

1- جهنم ، جایگاه رهبران ناسپاس و سردمداران فاسد و اغواگر

ألم تر إلى الذين .. أحلّوا قومهم دار البوار . جهنم يصلونها

259- رهبران انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 9

9- ابراهیم (ع) ، پیشوا و امامی برای همه انسانها

قال إني جاعلك للناس إماماً

260- رهبران اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 14

14 - مسخ چهره انسانی گروهی از اهل کتاب (سران و عالمان) در قیامت *

من قبل ان نظمس وجوهاً فنردّها علی ادبارها

نکره بودن «وجوه» حاکی از آن است که این عقوبت (مسخ چهره انسانی) برای تمامی مخاطبان نیست. لازم به ذکر است که برخی از مفسران تحقق این معنی را در قیامت می دانند.

261- رهبران بت پرست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 26

26 - « قال ابو عبدالله (ع) : فی قوله تعالى : . . . « لا ینال عهدی الظالمین » من عبد صنماً او وثناً لایکون اماماً . . . »

از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند تعالی که می فرماید: . . . « لا ینال عهدی الظالمین » روایت شده: کسی که بت پرستیده باشد نمی تواند امام شود . . .».

262- رهبران بت پرستی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- شیطان، سردمدار دعوت مردم به شرک و بت پرستی است .

لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ . . . لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ

ص: 81

263- رهبران بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 11

11 - موسی (ع) علاوه بر رسالت رهبری بنی اسرائیل را نیز از جانب خداوند عهده دار بود .

ینی رسول من رب العلمین . . . فأرسل معی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 12

12 - موسی (ع) ، علاوه بر مقام نبوت ، منصب امامت و رهبری سیاسی بنی اسرائیل را نیز عهده دار بود .

وقال موسی لأخیه هرون اخلفنی فی قومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 5

5 - موسی و هارون (ع) به فرمان خداوند ، وظیفه دار رهبری بنی اسرائیل پس از موافقت فرعون با خروج آنان

فأرسل معنا بنی اسرائیل

264- رهبران در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 4

4- پیشوایان انسان ها در قیامت ، همان پیشوایان آنان در دنیا خواهند بود .

فاتبعوا أمر فرعون . . . یقدم قومه یوم القیمه

مطرح ساختن پیشوایی فرعون در صحنه آخرت (یقدم قومه) پس از بیان پیشوایی او در دنیا (فاتبعوا أمر فرعون)، اشاره به این نکته دارد که:

انسانها در دنیا از هر کسی پیروی کنند در آخرت نیز همراه او بوده و در پی او حرکت خواهند کرد.

265- رهبران در قیامت

4- پیشوایان انسان ها در قیامت ، همان پیشوایان آنان در دنیا خواهند بود .

فاتبعوا أمر فرعون . . . یقدم قومه یوم القیمه

مطرح ساختن پیشوایی فرعون در صحنه آخرت (یقدم قومه) پس از بیان پیشوایی او در دنیا (فاتبعوا أمر فرعون)، اشاره به این نکته دارد که: انسانها در دنیا از هر کسی پیروی کنند در آخرت نیز همراه او بوده و در پی او حرکت خواهند کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 75 - 11

11 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله « و نزعنا من كل أمة شهيداً » يقول من كل فرقه من هذه الأمة إمامها . . . » ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «و نزعنا من كل أمة شهيداً» روایت شده که خدا می فرماید: از هر فرقه ای از این امت، امام آنها را برمی گزینیم».

266- رهبران دینی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 3,5,1

1 - پیشوایانی ، از میان بنی اسرائیل ، برای هدایت مردم ، برخاستند .

لبنی اسرائیل . و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

2 - پیشوایان دینی برخاسته از قوم بنی اسرائیل ، هدایت کننده مردم ، براساس و چهارچوب تعالیم الهی بودند .

لبنی اسرائیل . و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

3 - پیشوایان بنی اسرائیل ، مردم را به توفیق خداوند ، هدایت و راهنمایی می کردند .

و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

برداشت بالا، بنابراین است که «أمر» در آیه، به معنای «شأن و فعل» باشد. در این صورت هدایت به امر خدا، معنای توفیق می دهد.

5 - در میان بنی اسرائیل ، پیشوایان متعددی وجود داشتند که بر اساس تعالیم دینی ، مردم را هدایت می کردند .

و جعلنا منهم أئمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 6

6 - گروه هایی از بنی اسرائیل هدایت پذیرفتند و در برابر پیشوایان الهی ، تسلیم نشدند .

إن ربك هو يفصل بينهم يوم القيمة فيما كانوا فيه يختلفون

بنابراین که مرجع ضمیر در «بینهم» بنی اسرائیل باشد و «کانوا فیه یختلفون» اشاره به اختلافات دیرینه آنان داشته باشد - که حتی با آمدن پیشوایان الهی، خاتمه نیافته است - نکته یاد شده به دست می آید.

267- رهبران دینی و اخذ زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی، موظف به گرفتن صدقه (مالیات شرعی) از مردم و منتظر نماندن برای اقدام خود مردم به پرداخت آن

خذ من أموالهم صدقه

به کارگیری امر «خذ» (بگیر) - به جای مثلاً «تقبل» - حکایت از آن دارد که حاکم اسلامی نباید در انتظار پرداخت صدقه

ص: 83

باشد؛ بلکه باید خود اقدام به أخذ آن کند.

268- رهبران دینی و اخذ صدقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی، موظف به گرفتن صدقه (مالیات شرعی) از مردم و منتظر نماندن برای اقدام خود مردم به پرداخت آن

خذ من أموالهم صدقه

به کارگیری امر «خذ» (بگیر) - به جای مثلاً «تقبل» - حکایت از آن دارد که حاکم اسلامی نباید در انتظار پرداخت صدقه باشد؛ بلکه باید خود اقدام به أخذ آن کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 3

3 - گیرنده زکات در حقیقت، خداست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی تنها وسایطند.

خذ من أموالهم صدقه .. و يأخذ الصدقت

269- رهبران دینی و استماع سخنان مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 9

9 - گوش فرادادن به سخنان همه طیف های جامعه و داشتن سعه صدر در برابر آنان، خصلتی شایسته و بایسته برای رهبران و مسؤولان جامعه اسلامی

و يقولون هو أذن قل أذن خیر لکم

270- رهبران دینی و اصلاح جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 22

22- رهبران و مبلغان دین ، تا توان دارند باید در اصلاح جامعه و ابلاغ معارف الهی تلاش کنند .

إن أُريد إلاّ الإصلاح ما استطعت

ص: 84

271- رهبران دینی و تمایلات مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 24

24- رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی گروه های مختلف اجتماعی

و لئن اتبعت أهواءهم .. مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 12

12- رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی و آرای برخاسته از هوا های گروه های مختلف اجتماعی

و لئن اتبعت أهواءهم بعد ما جاءك من العلم

272- رهبران دینی و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 22

22- رهبران و مبلغان دین ، تا توان دارند باید در اصلاح جامعه و ابلاغ معارف الهی تلاش کنند .

إن أُرید إلاّ الإصلاح ما استطعت

273- رهبران دینی و عقیده مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 9

9- انعطاف رهبری الهی ، در برابر برخی آرا و نظریات مردم

لو یطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتّم

تعبیر «فی کثیر» نشان می دهد که در بعضی از موارد، پذیرش نظر و خواست مردم منفی نیست.

274- رهبران دینی و گروههای اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 12

12- رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی و آرای برخاسته از هواهای گروه های مختلف اجتماعی

ولئن اتبعت أهواءهم بعد ما جاءك من العلم

ص: 85

275- رهبران دینی و متخلفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 3,6

3 - خداوند ، خواهان اعتماد نکردن رهبر و مؤمنان بر عذر تراشی های توانمندان متخلف از جهاد

قل لا تعتذروا لن تؤمن لکم

6 - موضع گیری در برابر متخلفان از وظایف اجتماعی (چون جهاد و . . .) از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی

يعتذرون إلیکم . . . قل لا تعتذروا

از اینکه نخست همه مؤمنان مورد خطاب قرار گرفته اند، ولی وظیفه اعلام موضع تنها بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار داده شده، می توان برداشت فوق را استفاده کرد.

276- رهبران دینی و مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 4

4 - لزوم حفظ رابطه مستقیم و بیواسطه با مردم برای رهبران و مبلغان دینی در راستای تبلیغ و ارشاد

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

277- رهبران دینی و منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 17

17 - نقش پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی در عفو گروهی از منافقان بر اساس مصالح و کیفر گروهی دیگر

إن نعف . . . نعذب

با توجه به اینکه مراد از عفو و عذاب، می تواند بخشش و کیفر دنیوی باشد، و نیز با الغای خصوصیت و تعمیم دادن صدور حکم عفو و مجازات به رهبر جامعه اسلامی مطلب فوق را می توان استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی ، مأمور به اتخاذ مواضع صریح و قاطع در برابر عناصر نفاق و منافق و ناسالم جامعه

و لاتصل علی أحد منهم مات أبداً و لاتقم علی قبره

278- رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 44 - 3

ص: 86

3- شیطان، سردمدار دعوت مردم به شرک و بت پرستی است.

لَمْ تَعْبُدْ مَا لَا يَسْمَعُ... لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ

279- رهبران شرک در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 11

11 - دوزخیان پیرو پس از اجتماعشان در جهنم با سران کفر و شرک، علیه آنان اقامه دعوا خواهند کرد.

حتى إذا ادركوا فيها جميعا قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

«حتى إذا ادركوا...» یعنی تا آنگاه که امتها بر یکدیگر ملحق و مجتمع گردند. «ادارکوا» در اصل تدارکوا بوده و پس از ساکن کردن تاء و ادغام آن در دال، همزه وصل به آن اضافه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 1

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأوليهم... وقالت أليهم لأخرجهم فما كان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 2

2 - پیشوایان شرک و گمراه کنندگان خلق، مصداق های بارز و قطعی دوزخیان

قال الذين حقّ عليهم القول

خداوند در آغاز آفرینش آدم، در پاسخ ابلیس که گفته بود: «رَبِّ بِمَا أُغْوَيْتَنِي لِأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ» فرمود: «لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَتَّبَعُكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ». کلمه «القول» اشاره به همین سخن خداوند دارد. بنابراین «الذين حقّ عليهم القول»؛ یعنی، آنان که آن سخن خدا درباره ایشان مصداق و قطعیت یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 6

6 - چشیدن عذاب دوزخ برای مشرکان و سران آنان ، وعده حتمی و تخلف ناپذیر خداوند

فَحَقِّ عَلَيْنَا قَوْلَ رَبِّنَا إِنَّا لَذَانِقُونَ

برداشت یاد شده از آن جا است که «حَقَّ» به معنای «ثَبَّتَ» و «لَزِمَ» است و ثابت و لازم بودن عذاب، حاکی از حتمی و تخلف ناپذیر بودن آن است.

280- رهبران شرک در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 63 - 1

ص: 87

1 - سران و پیشوایان شرک ، به هنگام بازخواست پیروانشان از سوی خداوند در قیامت حاضر خواهند شد .

و یوم ینادیهم .. قال الذین حَقَّ علیهم القول

مراد از «الذین حَقَّ علیهم القول» (آنان که سخن خدا درباره آنان مصداق یافت)، پیشوایان گمراهی و شرک اند. گفتنی است که برداشت یاد شده با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 27 - 1

1 - مشرکان فریب خورده ، در عرصه قیامت رو در روی پیشوایان فریب کار خود قرار خواهند گرفت .

و أقبل بعضهم علی بعض یتساءلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 30 - 6

6 - مشرکان فریب خورده و پیشوایان شان در قیامت ، یکدیگر را به دست داشتن در گمراهی و انحراف از مسیر حق ، متهم خواهند کرد .

و أقبل بعضهم علی بعض یتساءلون . قالوا إنکم کتمت تآتوننا ... قالوا ... و ما کان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 31 - 5

5 - اعتراف پیشوایان شرک به ربوبیت الهی در حضور مشرکان در عرصه قیامت

فحقَّ علینا قول ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 4

4 - اعتراف سردمداران شرک در عرصه قیامت به گمراهی خود

إنّا کنا غوین

4- سازندگان آیین شرک و بت پرستی به یگانگی خداوند و بطلان آیین بت پرستی آگاه بودند .

و جعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله قل تمتّعوا فإن مصيركم إلى النار

از تعبیر «جعلوا لله أندادا» (برای خدا شریک قرار دادند)، و همچنین با توجه به اینکه این کار مربوط به سران و سازندگان اصلی آیین شرک است، استفاده می شود که آنان آگاهانه و از روی عمد به چنین عملی دست زدند.

282- رهبران شرک و توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 4

4- سازندگان آیین شرک و بت پرستی به یگانگی خداوند و بطلان آیین بت پرستی آگاه بودند .

و جعلوا لله أنداداً لیضلوا عن سبيله قل تمتعوا فإن مصیرکم إلی النار

از تعبیر «جعلوا لله أندادا» (برای خدا شریک قرار دادند)، و همچنین با توجه به اینکه این کار مربوط به سران و سازندگان اصلی آیین شرک است، استفاده می شود که آنان آگاهانه و از روی عمد به چنین عملی دست زدند.

283- رهبران شرک و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 14

14 - قرآن ، کتابی پرجاذبه و شگفت آور در نظر سران کفر و شرک

وقالوا أسطیرا الأولین ... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

اسطوره خواندن قرآن و سحر دانستن آن از سوی سران کفر و شرک، گویای این نکته است که این کتاب الهی، همانند اسطوره، سحر و جادو، برای آنان جاذبه داشت.

284- رهبران شرک و محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 2,3

2 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، در نظر سران کفر و شرک ، فاقد هرگونه ملاک برتری و شایستگی برای رسالت و دریافت وحی الهی

أعزل علیه الذکر من بیننا

همزه در «أعزل» برای استفهام انکاری است و قید «من بیننا» (از میان ما) قرینه است بر این که نفی و انکار آنان، مربوط به شایستگی پیامبر(صلی الله علیه و آله) برای رسالت بود.

3 - سران کفر و شرک ، برگزیده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به رسالت بدون برخوردار بودن آن حضرت از امتیاز و شایستگی های لازم ، دلیل نپذیرفتن دعوت او اعلام کردند .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

قید «من بیننا» در حقیقت در مقام بیان تعلیل برای انکار رسالت است؛ یعنی، پیامبر اسلام از میان ما انتخاب شده است و مانند ما هیچ امتیاز و برتری و شایستگی برای دریافت وحی ندارد؛ پس نمی توان ادعای او را تصدیق کرد.

285- رهبران شرک و نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 5

ص: 89

5 - خودکفایی مالی و بی نیازی از تلاش اقتصادی ، حداقل شرط پیامبری و کمترین شایستگی لازم برای احراز مقام نبوت ، در دیدگاه سران کفر و شرک

أو يلقى إليه كنز أو تكون له جنة يأكل منها

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه پیش آمده بود: «کافران این نکته را القا کردند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) از نظر جسمی نباید نیازمند به تغذیه و داد و ستد اقتصادی باشد»؛ ولی در این آیه از آن نکته صرف نظر کردند و گفتند: «پیامبر باید از نظر معیشتی و مالی خودکفا باشد».

286- رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 2

2 - پیشوایان و رهبران جوامع در بینش الهی دو دسته اند : دعوت کنندگان به آتش دوزخ و فراعوانان به نعمت های بهشت .

و جعلنهم أئمة يدعون إلى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 60 - 22، 20

20 - ارجاع داوری به حاکمان خودکامه و سلطه گر ، پذیرش حاکمیت طاغوت است .

الم تر الى الذين يزعمون أنهم امنوا .. يريدون ان يتحاكموا الى الطاغوت

امام صادق (ع) فرمود: .. انّه لو كان لك على رجل حقّ فدعوته الى حكام اهل العدل فأبى عليك إلا ان يرافعك الى حكام اهل الجور ليقضوا له لكان ممن حاكم الى الطاغوت وهو قول الله عزّ وجل: الم تر الى الذين يزعمون ....

کافی، ج 7، ص 411، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 508، ح 361؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 387، ح 2، 3 و 5؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 254، ح 180.

22 - کعب بن اشرف و ابن شبیه یهودی ، از مصادیق حاکمان طاغوتی

یریدون ان يتحاكموا الى الطاغوت

بسیاری از مفسران برآنند که آیه در مورد منافقی نازل شد که به هنگام نزاع با فردی، خواهان مراجعه به کعب بن اشرف یهودی شد و از

مراجعه به پیامبر برای داوری سر باز زد. برخی دیگر از مفسران، مصداق طاغوت را ابن شبیه یهودی گفته اند.

287- رهبران ظالم و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 3،12

3 - عدم تأثیر آیات (معجزات) الهی در سردمداران مجرم

و إذا جاءتهم آیه قالوا لن نؤمن حتی نؤتی مثل ما أوتی رسل الله

12 - القای شبهات و بهانه جویی در برابر آیات الهی و رسالت رسولان او، از مکرهای سردمداران مجرم بوده است.

أكبر مجرمیها لیمکروا... لن نؤمن حتی نؤتی... بما كانوا یمکرون

ص: 90

یادآور شدن اشکال تراشیه‌های سردمداران کفر، پس از ذکر مکر و فریبکاری آنان، می‌تواند بیان مصداقی بارز برای مکر و فریب آنان باشد.

288- رهبران ظالم و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 9

9 - سردمداران مجرم با مکر خویش علیه دین اسلام تنها خود را می‌فریبند.

و كذلك جعلنا في كل قرية .. و ما يمكرون إلا بأنفسهم

289- رهبران ظالم و انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 12

12 - القای شبهات و بهانه‌جویی در برابر آیات الهی و رسالت رسولان او، از مکرهای سردمداران مجرم بوده است.

أكبر مجرميها ليمكروا .. لن نؤمن حتى نؤتي ... بما كانوا يمكرون

یادآور شدن اشکال تراشیه‌های سردمداران کفر، پس از ذکر مکر و فریبکاری آنان، می‌تواند بیان مصداقی بارز برای مکر و فریب آنان باشد.

290- رهبران ظالم و جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 6

6 - تمامی جوامع بشری در معرض تهدید حیل و مکر سردمداران مجرم خویش

و كذلك جعلنا في كل قرية أكبر مجرميها ليمكروا فيها

291- رهبران ظالم و علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 114 - 3

3 - تجلیل حاکمان ستمگر از عالمان ستیزه‌جو با حق تا حد مقرب ساختن آنان به درگاه خویش

قال نعم وإنكم لمن المقربين

ص: 91

292- رهبران فاسد در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 1

1- جهنم ، جایگاه رهبران ناسپاس و سردمداران فاسد و اغواگر

ألم تر إلى الذين .. أحلّوا قومهم دار البوار . جهنم يصلونها

293- رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 9

9 - عناصر قدرتمند و مرفّه ، سردمداران انحراف و کفر در جوامع کافر و شرک پیشه

قال مترفوها .. قالوا إنا بما أرسلتم به كفرون

از این که در جوامع شرک پیشه، تنها سخن مرفهان ذکر گردیده - با آن که اندیشه شرک مختص آنان نبوده است - می توان استفاده کرد که آنان، نقش اصلی را در تعیین گرایش های جامعه داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 6

6 - مشرکان صدراسلام ، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

و لقد أهلكنا أشياعكم

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق «أشیاع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

294- رهبران کفر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 11

11 - دوزخیان پیرو پس از اجتماعشان در جهنم با سران کفر و شرک، علیه آنان اقامه دعوا خواهند کرد.

حتى إذا ادركوا فيها جميعا قالت أخرجهم لأولئهم ربنا هؤلاء أضلونا

«حتى إذا ادركوا...» یعنی تا آنگاه که امتها بر یکدیگر ملحق و مجتمع گردند. «ادارکوا» در اصل تدارکوا بوده و پس از ساکن کردن تاء و ادغام آن در دال، همزه وصل به آن اضافه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 1

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأولئهم... وقالت أليهم لأخرجهم فما كان

ص: 92

295- رهبران کفر در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 10

10 - جدا شدن سردمداران کفر از میان هر امت در قیامت ، به صورت نظام یافته و تحت نظارت و کنترل مأموران الهی است . *

و یوم نحشر . . . فهم یوزعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 42 - 4

4 - پیشوایان کفر ، مورد تنفر و انزجار خلاق در روز قیامت

و یوم القیمه هم من المقبوحین

مفسران بر آنند که «مقبوح» از ریشه «قبح» (زشتی) مشتق شده است. بنابراین «مقبوح»؛ یعنی، کسی که به خاطر زشتی، مورد نفرت دیگران بوده و از جانب آنان طرد شده است.

296- رهبران کفر و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 14

14 - قرآن ، کتابی پرجاذبه و شگفت آور در نظر سران کفر و شرک

وقالوا أسطیرا الأولین . . . إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

اسطوره خواندن قرآن و سحر دانستن آن از سوی سران کفر و شرک، گویای این نکته است که این کتاب الهی، همانند اسطوره، سحر و جادو، برای آنان جاذبه داشت.

297- رهبران کفر و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 2,3

2 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، در نظر سران کفر و شرک ، فاقد هرگونه ملاک برتری و شایستگی برای رسالت و دریافت وحی

همزه در «أَنْزَلَ» برای استفهام انکاری است و قید «مِنْ بَيْنِنَا» (از میان ما) قرینه است بر این که نفی و انکار آنان، مربوط به شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت بود.

3 - سران کفر و شرک، برگزیده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به رسالت بدون برخوردار بودن آن حضرت از امتیاز و شایستگی های لازم، دلیل نپذیرفتن دعوت او اعلام کردند.

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

قید «من بیننا» در حقیقت در مقام بیان تعلیل برای انکار رسالت است؛ یعنی، پیامبر اسلام از میان ما انتخاب شده است و مانند ما هیچ امتیاز و برتری و شایستگی برای دریافت وحی ندارد؛ پس نمی توان ادعای او را تصدیق کرد.

298- رهبران کفر و نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 5 - 8 - 25

5 - خودکفایی مالی و بی نیازی از تلاش اقتصادی، حداقل شرط پیامبری و کمترین شایستگی لازم برای احراز مقام نبوت، در دیدگاه سران کفر و شرک

أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكْوَنُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه پیش آمده بود: «کافران این نکته را القا کردند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نظر جسمی نباید نیازمند به تغذیه و داد و ستد اقتصادی باشد»؛ ولی در این آیه از آن نکته صرف نظر کردند و گفتند: «پیامبر باید از نظر معیشتی و مالی خودکفا باشد».

299- رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 9 - 24 - 43

9 - عناصر قدرتمند و مرفّه، سردمداران انحراف و کفر در جوامع کافر و شرک پیشه

قال مترفوها .. قالوا إنا بما أرسلتم به كفرون

از این که در جوامع شرک پیشه، تنها سخن مرفهان ذکر گردیده - با آن که اندیشه شرک مختص آنان نبوده است - می توان استفاده کرد که آنان، نقش اصلی را در تعیین گرایش های جامعه داشته اند.

300- رهبران گمراهی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 11

11 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرموده اند: «اذا كان يوم القيامة . . . يأتي النداء من عند الله عز وجل، ألا من تعلق بامام في دار

الدنيا فليتبعه الى حيث يذهب فحينئذ يتبرء الذين اتبعوا من الذين اتبعوا و رأوا العذاب و تقطعت بهم الاسباب . . . ;

وقتی قیامت بر پا شود . . . ندایی از نزد خداوند عز و جل می آید که هر کس در دنیا دلبستگی به پیشوایی داشته باید هر جا پیشوای او می رود او به دنبالش برود. و در این هنگام است که بیزاری می جویند رهبران گمراه از پیروان گمراه خود و عذاب خدا را مشاهده می کنند و دستشان از همه جا کوتاه می شود ... «.

ص: 94

301- رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 10

10 - ذلت و خواری، کيفر استکبار سردمداران مجرم است.

اکبر مجرميها... و إذا جاءتهم آية... سيصيب الذين أجرموا صغار عند الله

302- رهبران مستکبر در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهيم - 14 - 21 -

5,6,14,15,16,17,19,22

5- افراد عوام و تابع ، پس از حضور در پیشگاه خداوند در قیامت به رهبران مستکبر خویش اعتراض و از آنان درخواست کمک خواهند کرد .

و برزوا لله جميعاً فقال الضعفاء للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعاً فهل أنتم مغن

6- درگیری لفظی عوام کفار با رهبران مستکبر خود در قیامت

فقال الضعفاء للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعاً فهل أنتم مغنون عنا من عذاب ال

14- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان برای رهایی از عذاب ، به آنان وعده می دهند که در صورت نجات یافتن خود ، آنان را هم نجات خواهند داد .

قالوا لو هدینا الله لهدینکم

15- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان در قیامت ، خود را ناتوان دانسته و کمک به آنان را تعلیق به محال می کنند .

فقال الضعفاء... فهل أنتم مغنون عنا... قالوا لو هدینا الله لهدینکم

اینکه مستکبران در جواب استمداد پیروان خود در قیامت می گویند: اگر خداوند ما را هدایت کرده بود ما هم شما را هدایت می کردیم، در حالی که خداوند هم چنین کاری را هرگز انجام نداده است، در واقع برآوردن خواسته آنان را تعلیق به محال می کند.

16- رهبران مستکبر ، در قیامت ، به گمراهی خود اعتراف خواهند کرد .

17- رهبران مستکبر، در قیامت، در پی معرفی شدن به عنوان مسؤول گمراهی پیروان، گمراهی خود و آنان را به خداوند نسبت خواهند داد.

فقال الضعفؤا للذین استکبروا إنا کنا لکم تبعًا . . قالوا لو هدینا الله لهدین

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که مراد از هدایت در آیه هدایت در برابر گمراهی است و نه احتمال دیگر که به معنای راهنمایی برای نجات از عذاب باشد.

19- رهبران مستکبر حتی در قیامت هم از خوی استکباری خویش دست برنخواهند داشت.

فقال الضعفؤا للذین استکبروا . . قالوا لو هدینا الله لهدینکم

مفسران برای هدایت در این آیه دو احتمال ذکر کرده اند: یکی هدایت در برابر گمراهی و دیگری راهنمایی جهت نجات از عذاب. برداشت فوق با توجه به احتمال دوم است؛ به اضافه اینکه مستکبران به جای اینکه نجات پیروان خود را به خدا موکول

کنند، به آنان وعده می دهند که در صورت نجات خود آنها را نیز نجات خواهند داد.

22- اعلام رهبران مستکبر در قیامت به پیروان خویش مبنی بر قطعی بودن عذاب آنها و نبودن هیچ راه گریزی از آن

قالوا .. سواء علينا أجزعنا أم صبرنا ما لنا من محييص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 2، 1

1- پس از درگیری لفظی رهبران مستکبر با پیروان خود در قیامت، آنان با شیطان به منازعه می پردازند .

فقال الضعفاء للذين استكبروا .. قالوا ... وقال الشيطان لما قضي الأمر

ذکر قصه شیطان و سخنان وی در قیامت با جهنمیان، پس از گفت و گوهای رهبران مستکبر و پیروانشان، نشان دهنده ادامه ماجرای مستکبران و پیروان آنها با شیطان است.

2- رهبران مستکبر و پیروانشان، سرانجام در قیامت شیطان را مسبب اصلی گمراهی خویش قلمداد می کنند .

فقال الضعفاء للذين استكبروا .. قالوا ... وقال الشيطان لما قضي الأمر إنَّ الل

ذکر سخنان شیطان در قیامت خطاب به گمراهان، پس از ذکر جریان مستکبران و پیروانشان، احتمال دارد از این جهت باشد که آنان گمراهی خویش را به شیطان نسبت می دهند و او در صدد پاسخ گویی بر می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 69 - 4

4- سنخیت های قیامت برای پیشتازان و سردمداران استکبار، دشوارتر و کیفر آنها سنگین تر از کیفر دیگران خواهد بود .

ثم لنزعهن .. أيهم أشد على الرحمن عتياً

جداکردن پیشتازان و سردمداران استکبار، حکایت از رسوایی فزون تر و نیز عقوبت و حساب سنگین تری دارد که در انتظار آنان است.

303- رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 1

1 - تقسیم مشرکان به : سردمداران شرک و پیروان آنان

إذ تبرا الذين اتبعوا من الذين اتبعوا

304- رهبران مشرکان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجين من النار

ص: 96

305- رهبران مشرکان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 3,8,2

2 - مشرکان (سران شرک و پیروانشان) به عذاب قیامت گرفتار خواهند شد .

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا ورأوا العذاب

ظاهر این است که ضمیر فاعلی در «رأوا العذاب» به هر دو طایفه (سران و تابعان) باز گردد. از آیه قبل و نیز آیه بعد معلوم می شود که ظرف «تبری»، روز قیامت است. بنابراین مراد از «العذاب» عذاب قیامت می باشد.

3 - سران شرک به هنگام مواجه شدن با عذاب قیامت ، از پیروانشان فاصله گرفته و از آنان بیزار می شوند .

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا ورأوا العذاب

جمله «ورأوا العذاب» جمله حالیه است؛ یعنی، تبری و بیزاری سران شرک از پیروانشان در آن حال است که با عذاب مواجه می شوند.

8 - در قیامت تمامی سبب ها و وسایل پیوند و دوستی میان سران شرک و پیروانشان از میان خواهد رفت .

و تقطعت بهم الأسباب

برداشت فوق بر این اساس است که: مقصود از «الأسباب» مایه های پیوند میان سران و پیروان باشد.

306- رهبران منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 67 - 7

7 - منافقان ، گروهی متشکل از دو دسته : خط دهنده و جریان ساز ؛ خط گیرنده و تأثیر پذیر

المنفقون و المنفقت بعضهم من بعض

برداشت فوق با توجه به کلمه «من» که برای ابتدائیت (نشویه) است، استفاده می شود.

307- رهبران ناسپاس در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- جهنم ، جاىگاه رهبران ناسپاس و سردمداران فاسد و اغواگر

ألم تر إلى الذين . . . أحلّوا قومهم دار البوار . جهنم يصلونها

308- رهبران و مرفهان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 97

14- رهبران جامعه ، در معرض توجه بیش از حد ضرور به مرقّهان بی ایمان جامعه قرار دارند .

لا تملدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجًا منهم

آیه شریفه هر چند درباره پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است، ولی می شود از مورد انتزاع کرد و این اخطار و هشدار را شامل تمامی رسالت مداران و رهبران جامعه دانست.

309- رهبران هدایتگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 2

2- پیشوایان و رهبران جوامع در بیش الهی دو دسته اند : دعوت کنندگان به آتش دوزخ و فراخوانان به نعمت های بهشت .

و جعلنهم أئمة یدعون إلی النار

310- رهبران یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 44 - 52

52 - پیشوایان یهود (ربانیون) ، دارای جایگاهی پایینتر از انبیا و منزلتی برتر از علمای یهود (احبار)

یحکم بها النبیون . . . للذین هادوا و الربنیون و الاحبار

از امام صادق (ع) روایت شده که آن حضرت پس از تلاوت آیه فوق فرمود: فهذه الائمة دون الانبیاء الذین یریون الناس بعلمهم و اما الاحبار فهم العلماء دون الربانیین . . .

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 323، ح 119؛ نورالثقلین، ج 1، ص 634، ح 206.

311- ریاست طلبی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 6

6- سازندگان آیین شرک و بت پرستی برخوردار از ریاست ، مکنّت و ثروت بودند .

وَأَحْلُوا قَوْمَهُمْ . . . وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّوْا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا

312- زمینه احترام رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 98

2- تقوا، مستلزم تواضع و احترام نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ... أولئك الذين امتحن الله قلوبهم للتقوى

313- زمینه اطاعت از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 2

2 - تقوای الهی، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تقدیم «اتَّقُوا» بر «أَطِيعُوا» می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 126 - 3,6

3 - تقوای الهی، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تقدم «اتَّقُوا» بر «أَطِيعُوا» می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت، شرط اطاعت و فرمان برداری از آنان

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 2

2 - تقوای الهی، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

مقدم آمدن «اتَّقُوا» بر «أَطِيعُوا» می تواند رساننده این معنا باشد که تا انسان به زینت تقوا آراسته نشود، آمادگی برای پیروی از پیامبران در او

پیدا نخواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 144 - 3

3 - تقوای الهی ، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دین

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

مقدم آمدن «اتَّقوا» بر «أطيعوا»، می تواند بیانگر مطلب یادشده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 3

3 - تقوای الهی ، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

ص: 99

فاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

مقدم آوردن «اتَّقُوا» بر «أَطِيعُوا» می تواند بیانگر مطلب یادشده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 2,6

2 - تقوای الهی ، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

مقدم آمدن فعل «اتَّقُوا» بر «أَطِيعُوا»، می تواند بیانگر این مطلب باشد.

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان برداری از آنان است .

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 3

3 - تقوای الهی ، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تقدم «اتَّقُوا» بر «أَطِيعُوا» می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

314- زمینه اعراض از رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 5

5 - نقش فشار های اقتصادی ، در پراکندن مردم از پیرامون رهبری

هم الذين يقولون لا تنفقوا على من عند رسول الله حتى ينفضوا

315- زمینه پیدایش رهبران گمراه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - مردم گمراه و فاسد، در پیدایش نظام اجتماعی فاسد و ظاهر شدن رهبران گمراه‌گر و انحراف ساز در جامعه، مؤثر بوده و دارای نقش اند.

فإنهم يومئذ في العذاب مشتركون

مشترک بودن عذاب مردم اغوا شده با رهبران اغواگر خود، می‌رساند که اغوا شدن مردم، هرچند به وسیله رهبران آنان است؛ ولی آنان نیز در این گمراهی نقش داشته و مؤثر بوده‌اند. گفتنی است که نقش آنان می‌تواند در رابطه با پیدایش نظام فاسد و ظهور رهبران گمراه‌کننده در جامعه باشد.

ص: 100

316- زمینه تشویق رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 29 - 2

2 - توجه به تأثیر حق در نفوس مستعد ، به رغم عناد کافران ، مشوق رهبران الهی به تداوم تبلیغ

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ .. فَذَكِّرْ فَمَا أَنْتَ ... بِكَاهِنٍ

فاء در «فذکر»، تکلیف تذکر را متفرع بر آیات پیشین کرده است. در آن آیات سخن از حق ناپذیری برخی از مردم و حق پذیری و قدرشناسی گروهی دیگر به میان آمده بود.

317- زمینه تواضع با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 3 - 2

2- تقوا ، مستلزم تواضع و احترام نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ .. أُولَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى

318- زمینه صبر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 55 - 7

7 - تخلف ناپذیر بودن وعده خداوند به نصرت پیامبران و مؤمنان ، مقتضای صبر و شکیبایی رهبران دینی و مؤمنان طرفدار آنان در برابر مشکلات و آزار های دشمنان دین است .

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا .. فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

برداشت بالا به خاطر این نکته است که جمله «إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ» در مقام تعلیل برای «فاصبر» می باشد؛ یعنی، «صبر پیشه کن چون وعده خداوند به پیروزی و نصرت، حق است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 5

5- توجه به کیفر حتمی کافران در قیامت ، زمینه ساز صبر و شکیبایی رهبران الهی در برابر عنادورزی های مخالفان

يعرض الذين كفروا على النار . . فاصبر كما صبر أولوالعزم من الرسل

«فاء» در «فاصبر»، تفریع را افاده می کند و ارتباط این آیه با آیه قبل، صبر را فرع و نتیجه توجه به عذاب کافران قرار داده است.

319- زمینه قتل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 101

36 - تجاوزگری و ارتکاب گناهان ، آدمی را به سوی کفر گرایش داده و بر کشتن رهبران الهی بی پروا می سازد .

یکفرون بآیت الله ... ذلك بما عصوا و كانوا یعتدون

320- زمینه گمراهی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 10

10 - سازش با هواپرستان و تمایلات نامشروع آنان ، موجب انحراف رهبران دینی

فادع و استقم كما أمرت و لاتتبع أهواءهم

استقامت (مصدر «استقم») به معنای ادامه حرکت در راه راست است و تقابل «استقم» با «لاتتبع أهوائهم» مطلب بالا را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 24 - 9

9 - خطر نفوذ و تأثیرگذاری گروه های گناه پیشه و ناسپاس ، در رهبران جامعه ایمانی

و لاتطع منهم ءائماً أو کفوراً

321- زمینه لغزش رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 8

8 - رهبران جامعه اسلامی ، در خطر به سازش کشیده شدن و سستی در برابر فشارها و تهدیدهای سخت دشمنان

و استقم كما أمرت و لاتتبع أهواءهم

322- زمینه نابودی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 11

11 - نابودی عوامل اصلی کفر و شرک ، هدف عمده و اساسی پیکار اسلام با کافران و مشرکان

فقتلوا أئمة الكفر

ص: 102

323- زمینه هواپرستی رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 13

13 - حکومت و منصب قضاوت ، بستر بسیار لغزنده و رهبران و داوران در معرض مقهور شدن به دست هوای نفس

یداود إنا جعلنک خلیفه فی الأرض فاحکم بین الناس بالحقّ و لا تتبع الهوی

324- زهد رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 7

7- چشم ندوختن به اموال و مکت های افراد ثروتمند و مرّقه ، از وظایف رهبران اسلامی

لا تملدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزوجًا منهم و لاتحزن علیهم و اخفض جناحک للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 6

6- لزوم پرهیز رهبران الهی ، از دنیاطلبی و توجه به دنیاگرایان

لا تملدنّ عینیک إلی ما متّعنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم علیه من أجر إن أجری إلاّ علی ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 164 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 180 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

ص: 103

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 4

4- آخرت اندیشی و دوری از دنیا طلبی ، از خصوصیات رهبران الهی

إِنَّا أَخْلَصْنَهُمْ بِخَالَصِهِ ذِكْرِي الدار

325- زیان رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 9

9- خطرساز بودن رهبران متکبر و منکر قیامت و روز حساب برای جامعه

كُلُّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ

پناه بردن موسی(ع) از شر متکبران منکر قیامت (چون فرعونیان)، گویای مطلب یاد شده است.

326- زیان رهبران متکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 9

9- خطرساز بودن رهبران متکبر و منکر قیامت و روز حساب برای جامعه

كُلُّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ

پناه بردن موسی(ع) از شر متکبران منکر قیامت (چون فرعونیان)، گویای مطلب یاد شده است.

327- زیان مبارزه با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 6

6- بت پرستی و موضع گیری در مقابل حق و رهبران الهی ، از زیان بارترین کارها است .

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ

328- سادہ زیستی رہبران دینی

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

12 - فرقان - 25 - 10 - 11

ص: 104

11 - ساده زیستی و دوری از زندگی مرفّه و کاخ نشینی ، زندگانی شایسته و بایسته برای رهبران جامعه اسلامی

أُوْیَلِّقِیْ اِلَیْهِ کَنْزَ اَوْ تَکُوْنُ لَهِ جَنَّةٌ . . . اِنْ شَاءَ جَعَلَ لَکَ خَیْرًا مِّنْ ذٰلِکَ جَنَّاتٍ . . . و یجمع

329- سازش رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 19

19 - پیشوایان دین اسلام در صورت سازش کردن با پیروان دیگر ادیان بر سر مسائل دینی ، از زمره ستگرانند .

و لئن اتبعت اهواءهم . . . انک اذا لمن الظالمین

330- سازش ناپذیری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 8

8- رهبران دینی ، باید همواره بر مواضع اصولی خویش ثابت و استوار بوده و در برابر کافران و دشمنان ، سازش ناپذیر باشند .

و لولا ان تبتک لقد کدت ترکن اِلیهم شیئاً قليلاً

331- سخن رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 6

6 - لزوم هماهنگی بین گفتار و کردار رهبران جامعه

وأمر أهلک بالصلوة واصطبر علیها

332- سرزنش بی تفاوتی رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 5

5- بی تفاوتی و سکوت مسؤولان در برابر انحراف و گمراهی مردم ، سزاوار توبیخ و بازخواست است .

ما منعك إذ رأيتهم ضلّوا .. أفعصيت أمري

ص: 105

333- سرزنش رهبران فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 6

6- رهبران و سردمداران فاسد و اغواگر درخور سرزنش و کیفرند .

ألم تر إلى الذين . . . وأحلّوا قومهم دار البوار

از اینکه خداوند در بیان سرنوشت شوم اقوام و ملت‌های ناسپاس و کافر، رهبران آنها را مورد بحث قرار داد (أحلّوا قومهم . . .)، استفاده می‌شود که جرم آنان بیش از دیگر مردم بوده و سزاوار سرزنش و کیفری افزون‌ترند.

334- سرزنش‌های رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می‌کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا . . . فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می‌شود.

335- سرزنش‌های رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می‌کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا . . . فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می‌شود.

336- شبهه افکنی رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - القای شبهات و بهانه جویی در برابر آیات الهی و رسالت رسولان او، از مکرهای سردمداران مجرم بوده است.

أكبر مجرمیها لیمکروا... لن نؤمن حتی نؤتی... بما کانوا یمکرون

یادآور شدن اشکال تراشیهی سردمداران کفر، پس از ذکر مکر و فریبکاری آنان، می تواند بیان مصداقی بارز برای مکر و فریب آنان باشد.

ص: 106

337- شرایط اطاعت از رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 6

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان برداری از آنان است .

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 144 - 6

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان برداری از ایشان

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 6

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمانبری از ایشان

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 16

16 - عدم جواز پیروی از رهبران اجتماعی در امور ناپسند (غیر معروف)

و لا يعصينك في معروف

در صورتی که بیعت نظر به منصب رهبری داشته باشد، تعبیر «معروف» نظر به این جهت می تواند داشته باشد که لزوم اطاعت از رهبری، منوط به «معروف» بودن دستورهای او است.

338- شرایط رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- برخورداری از روحیه صبر و بردباری و نیز یقین به آیات الهی، از شرایط رهبری و امامت دینی است.

و جعلنا منهم أئمة .. لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بَآئِتِنَا يَوقِنُونَ

«لَمَّا» زمانی است و دلالت می کند بر این که برگزیدگان بنی اسرائیل، زمانی که به مقام صبر و یقین رسیدند، به پیشوایی انتخاب شدند و این، نشان می دهد که رهبران دینی باید چنین مقامی را برای خود تحصیل کنند و یا واجد آن دو باشند.

339- شرایط رهبران ظالم برای ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 2

ص: 107

2- درخواست رسالت و دریافت وحی، شرط بی جای سردمداران مجرم برای ایمان آوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءتهم آية قالوا لن نؤمن حتى نؤتى مثل ما أوتى رسل الله

340- شرح صدر رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 13 - 2

2- اهمیت سعه صدر و فصاحت بیان، در کار رهبری و هدایت جامعه

و يضيق صدري ولا ينطق لساني

341- شرح صدر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند.

قال لمن حوله ألا تستمعون... إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق والمغرب و ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 5

5- شرح صدر و تحمّل سختی ها، از ویژگی های لازم برای رهبران الهی

ألم نشرح لك صدرک

342- شکست توطئه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6- سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند.

إن هذا إلا إفك .. قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إليه ملك ... إلا رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلى إبطال أمرک...».

ص: 108

343- شکست نوطنه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلا إفك .. قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إليه ملك ... إلا رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلى إبطال أمرک...».

344- شگفتی روش مبارزه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 3

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

«کیف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

345- شگفتی روش مبارزه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 3

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

«کیف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

346- شیطنت رهبران منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 4

4 - سردمداران نفاق ، توطئه گرانی شرور و شیطان گونه اند .

وإذا خلوا إلى شیطینهم

ص: 109

347- صبر بر استهزاهای رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 1

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مأمور به صبر و شکیبایی در برابر استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

348- صبر بر استهزاهای رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 1

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مأمور به صبر و شکیبایی در برابر استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

349- صبر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 7

7 - برخورداری از روحیه صبر و بردباری و نیز یقین به آیات الهی، از شرایط رهبری و امامت دینی است.

و جعلنا منهم أئمة... لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بَأَيْتِنَا يُوْقِنُونَ

«لَمَّا» زمانی است و دلالت می کند بر این که برگزیدگان بنی اسرائیل، زمانی که به مقام صبر و یقین رسیدند، به پیشوایی انتخاب شدند و این، نشان می دهد که رهبران دینی باید چنین مقامی را برای خود تحصیل کنند و یا واجد آن دو باشند.

350- صداقت رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 6

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت، شرط اطاعت و فرمان برداری از آنان است.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جِلْد - نَام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 126 - 6

6- برخوردارى رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان بردارى از آنان

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جِلْد - نَام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 110

13 - شعراء - 26 - 144 - 6

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان برداری از ایشان

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 6

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمانبری از ایشان

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

351- صفات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 9

9 - گوش فرادادن به سخنان همه طیف های جامعه و داشتن سعه صدر در برابر آنان ، خصلتی شایسته و بایسته برای رهبران و مسؤولان جامعه اسلامی

و يقولون هو أذن قل أذن خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 13 - 6

6- محبت و دل سوزی عمیق نسبت به دیگران ، از ضروری ترین و مطلوب ترین صفات رهبران الهی است .

و حناناً من لدنا

با توجه به این که «حناناً» اولین صفتی است که پس از «آتیناه الحکم» ذکر شده است، مطلب فوق از آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 8

8 - اطمینان و تزلزل ناپذیری در بحران ها ، از صفات ضروری رهبر جامعه ایمانی

قال أصحاب موسى إنا لمدركون . قال كلاً إنَّ معي ربِّي سيهدين

352- صفات رهبران مستكبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهيم - 14 - 21 - 19

19- رهبران مستكبر حتى در قيامت هم از خوی استكباری خویش دست برنخواهند داشت .

فقال الضعفوا للذین استكبروا .. قالوا لو هدینا الله لهدینکم

مفسران برای هدایت در این آیه دو احتمال ذکر کرده اند: یکی هدایت در برابر گمراهی و دیگری راهنمایی جهت نجات از عذاب. برداشت فوق با توجه به احتمال دوم است؛ به اضافه اینکه مستكبران به جای اینکه نجات پیروان خود را به خدا موکول

ص: 111

کنند، به آنان وعده می دهند که در صورت نجات خود آنها را نیز نجات خواهند داد.

353- عبادات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 6

6- ضرورت عبادت و ارتباط بیشتر با خدا برای انبیا و رهبران الهی

و من الیل فتهجد به نافله لک

354- عبرت از فرجام رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 4

4- سرنوشت شوم رهبران و سردمداران کفر و ناسپاسی، درخور تأمل و شایسته پند و درس آموزی

الم تر إلی الذین .. أحلّوا قومهم دار البوار

355- عبرت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 9 - 2

2- تاریخ زندگی موسی (ع) و حوادث آن، درس آموز و شایان توجه و تأمل برای رهبران و مبلغان دین است.

و هل اتیک حدیث موسی

356- عجز رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند.

إن هذا إلا إفك .. قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إليه ملك ... إلا رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلى إبطال أمرک...».

ص: 112

357- عجز رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلا إفك .. قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إليه ملك ... إلا رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلى إبطال أمرک...».

358- عجز رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 15

15- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان در قیامت ، خود را ناتوان دانسته و کمک به آنان را تعلیق به محال می کنند .

فقال الضعفوا .. فهل أنتم مغنون عنا ... قالوا لو هدینا الله لهدینکم

اینکه مستکبران در جواب استمداد پیروان خود در قیامت می گویند: اگر خداوند ما را هدایت کرده بود ما هم شما را هدایت می کردیم، در حالی که خداوند هم چنین کاری را هرگز انجام نداده است، در واقع برآوردن خواسته آنان را تعلیق به محال می کند.

359- عذاب اخروی رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 29 - 8

8 - کفرپیشگان ، در قیامت خواستار ذلت و خواری بیشتر و عذاب شدیدتر برای رهبران اغواگر خویش خواهندبود .

نجعلهما تحت أقدامنا لیكونا من الأسفلین

360- عذاب استیصال رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - سران کفر و شرک ، مستحق چشیدن عذاب الهی استیصال اند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

ص: 113

361- عذاب استیصال رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 10

10 - سران کفر و شرک ، مستحق چشیدن عذاب الهی استیصال اند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

362- عذاب رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 2

2 - تساوی پیروان و سران شرک در استحقاق عذاب مضاعف، پاسخی از سوی سران شرک به پیروان خویش

وقالت أليهم لأخريهم فما كان لكم علينا من فضل فذوقوا العذاب

363- عذاب رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 8

8 - ذلت در پیشگاه خداوند و عذابی شدید در انتظار سردمداران مجرم است.

سيصيب الذين أجرموا صغار عندالله و عذاب شديد

364- عذاب رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 15

15 - کافران و مشرکان پیرو، همانند رهبرانشان، دارای عذابی مضاعف از آتش دوزخ

قال لكل ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- مرفهان خوشگذران و جلوداران کفر ، نخستین چشندگان شعله های عذاب الهی

حتی إذا أخذنا مترفيهم بالعذاب إذا هم يجثرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 5

5- مراتب شدید و هلاکت بار عذاب دوزخ ، متوجه گناه پیشگان مغرور و پیشوایان کفر و نه همه گنه کاران *

ص: 114

طعام الأثیم کالمهل . . . ثم صبوا فوق رأسه ... ذق إنک أنت العزیز الکریم

از مبالغه نهفته در «الأثیم» و نیز وصف «العزیز الکریم»، این احتمال شکل می گیرد که عذاب های شدید مطرح شده در این آیات، برای هر گنه کاری نیست؛ بلکه مخصوص دارندگان اوصاف یاد شده است.

365- عذاب رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 68 - 1

1 - درخواست کافرانِ پیرو در قیامت ، از خداوند برای دو برابر کردن عذاب رهبران گمراهگیشان .

یوم تقلب وجوههم . . . وقالوا ربنا إنا أطعنا سادتنا ... ربنا ءاتهم ضعفین من ا

366- عذاب رهبران مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 15

15 - کافران و مشرکان پیرو، همانند رهبرانشان، دارای عذابی مضاعف از آتش دوزخ

قال لكل ضعف

367- عذاب رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود .

و ما هم بخرجین من النار

368- عزت پسندیده رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 4

4- کناره گیری رهبران الهی از جامعه برای مدتی محدود به منظور عبادت خدا ، کاری شایسته و نیکو

و إذ وعدنا موسی أربعین لیله

ص: 115

369- علاقه به رهبران قدرتمند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 165 - 23

23 - گروهی از انسان ها (مشرکان) سران و بزرگان خویش را در قدرت ، همتای خدا می پندارند و آنان را همطراز او دوست دارند .

و من الناس من يتخذ من دون الله أنداداً يحبونهم كحب الله

با توجه به آیه بعد - که مشرکان را به سران شرک و پیروان آنان تقسیم می کند - می توان گفت: مراد از «من الناس» مشرکان پیرو مقصود از «أنداد» سران آنهاست. ارجاع ضمیر «هم» به «أنداد» این احتمال را تأیید می کند؛ زیرا کاربرد این ضمیر برای انسانها و دارندگان عقل و شعور است.

370- عمل رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 6

6 - لزوم هماهنگی بین گفتار و کردار رهبران جامعه

وأمر أهلك بالصلوة واصطبر عليها

371- عوامل دشمنی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 3

3 - تکبر و خودبزرگ بینی ، منشأ مخالفت و ستیزه جویی سردمداران شرک با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الناس من يجدل في الله بغير علم . . . ثانی عطفه

372- عوامل دلداری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 6

6- توجه به رنج و تلاش همه رهبران الهی در طول تاریخ ، مایه تسلّی خاطر تلاشگران راه دین است .

و لقد استهزئ برسلك من قبلك

373- عوامل ذلت اخروی رهبران كفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 116

3- ذلت و خواری اشرف و سران کفر در آخرت، نتیجه برتری جویی ناروای آنان در دنیا

ذق إنك أنت العزيز الكريم

مخاطب قرار گرفتن این گروه از دوزخیان بهوسیله وصف «العزيز الكريم»، می نمایاند که مجازات آنان، پیامد روحیه تکبرمنشانه و برتری جویانه ایشان است. در حقیقت آنان، آثار رفتار شوم خویش در دنیا را می بینند.

374- عوامل ذلت رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 69 - 10

10- رفتار خوب و بد اقوام، موجب سرفرازی و یا شرمساری رهبران آنان

فلما جاء ءال لوط المرسلون . . . وقضينا إليه ذلك الأمر أن دابر هؤلاء مقطوع ... ق

از اینکه فرستادگان خداوند برای اعلام عذاب قوم لوط به منزل لوط(ع) رفتند و آن حضرت قومش را از هر عملی که موجب شرمساری او شود نهی فرمود، به دست می آید که لوط(ع) در موقعیت یک رهبر در جامعه تلقی شده است.

375- عوامل عزت رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 69 - 10

10- رفتار خوب و بد اقوام، موجب سرفرازی و یا شرمساری رهبران آنان

فلما جاء ءال لوط المرسلون . . . وقضينا إليه ذلك الأمر أن دابر هؤلاء مقطوع ... ق

از اینکه فرستادگان خداوند برای اعلام عذاب قوم لوط به منزل لوط(ع) رفتند و آن حضرت قومش را از هر عملی که موجب شرمساری او شود نهی فرمود، به دست می آید که لوط(ع) در موقعیت یک رهبر در جامعه تلقی شده است.

376- عوامل گمراهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِن هَذَا إِلَّا إِفْكٌ.. وَقَالُوا مَا لِي هَذَا الرَّسُولِ... إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

«فاء» در «فَضَلُوا» برای سببیت و در «فَلَا يَسْتَطِيعُونَ» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

ص: 117

377- عوامل گمراهی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلاً» برای سببیت و در «فلايستطيعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

378- عوامل گمراهی رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 22 - 2

2- رهبران مستکبر و پیروانشان، سرانجام در قیامت شیطان را مسبب اصلی گمراهی خویش قلمداد می کنند .

فقال الضعفاء للذين استكبروا... قالوا... وقال الشيطان لما قضي الأمر إن الل

ذکر سخنان شیطان در قیامت خطاب به گمراهان، پس از ذکر جریان مستکبران و پیروانشان، احتمال دارد از این جهت باشد که آنان گمراهی خویش را به شیطان نسبت می دهند و او درصدد پاسخ گویی برمی آید.

379- عوامل موفقیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 84 - 5

5- نقش قلب سالم و پاک، در موفقیت رهبران و مبلغان دینی

إذ جاء ربّه بقلب سليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 4 - 4

4- طهارت و پاکیزگی جسم و جان، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و ثيابك فطهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 5 - 2

2- پرهیز از پلیدی و آلودگی ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و الرجز فاهجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 6 - 4

ص: 118

4 - دوری از منت نهادن و زیاد شمردن عطایا و خدمات خود ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و لاتمنن تستکثر

380- فرجام رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 2

2 - یاوران خط کفر ، دارای سرنوشتی مشترک با پیشوایان کافر خویش

فأخذنه و جنوده

381- فرجام شوم رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 42 - 5

5 - طرد شدن از لطف و رحمت حق ، فرجام شوم فرعونیان و پیشوایان کفر در روز رستاخیز

و جعلنهم أئمه يدعون إلى النار . . . و يوم القيمة هم من المقبوحين

382- فصاحت رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 13 - 2

2 - اهمیت سعه صدر و فصاحت بیان ، در کار رهبری و هدایت جامعه

و يضيق صدری و لاينطلق لسانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 34 - 3

3 - اهمیت فصاحت و شیوایی بیان ، در کار هدایت و رهبری جامعه

وَأَخِي هَارُونَ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا

383- فضائل معرضان از رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 5

ص: 119

5- کسانی که از عبادت طاغوت و اطاعت سردمداران ضلالت، پرهیز کرده و به خدا روی آورند و توبه کنند، شایسته بشارت الهی اند.

و الذين اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها وأنابوا إلى الله لهم البشري

384- قاطعیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 5

5- لزوم صلابت و قاطعیت رهبران الهی، در هدایت جامعه و اجرای احکام شریعت

يحيى خذ الكتب بقوة

385- قبول قضاوت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 9، 4

4 - لیبیک گفتن به دعوت خدا و رسول او و پذیرش بی چون و چرای داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، از نشانه های ایمان واقعی و اوصاف مؤمنان راستین

إِذَا قِيلَ لِمَنْ يَدْعُوا لِلَّهِ مَعَ رَبِّهِمْ أَنْ يَدْعُوا بِهِمْ فَقُولُوا بِاللَّهِ نَدْعُوهُ أُولَئِكَ هِيَ الصَّادِقَةُ الْحَقُّ

9 - مؤمنان راستین در همه حال، پذیرای داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی اند، هر چند نتیجه این داوری بر ضرر آنان باشد.

وإن يكن لهم الحقّ يأتوا إليه مذعنين... ..أ... ..تَمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا... أَنْ

آیات پیشین، درباره این مسأله بود که منافقان، تنها آن گاه به حکم خدا و رسول او تن در می دادند که این حکم، به نفع آنان باشد؛ ولی در آیه شریفه آمده است که: مؤمنان بی چون و چرا به این حکم گردن می نهادند. بنابراین از مقابله میان گروه منافقان و مؤمنان، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

386- قتل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 99 - 9

9 - دنیا پرستی، دشمنی با فرشتگان، ارتکاب گناہانی همچون کشتن انبیا و رهبران دینی و شکستن پیمان های الهی، از مصداق های فسق است.

و ما یکفر بها إلا الفسقون

آیات گذشته (از آیه 74 - 98) موانعی را برای ایمان آوردن یهود به قرآن و پیامبر ذکر کرده و در آیه مورد بحث ریشه انکار قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را فسق پیشگی دانسته است. بنابراین آنچه در آن آیات از موانع ایمان آوردن شمرده شده، از نظر قرآن مصداق فسق و بیانگر معنای آن می باشد.

ص: 120

387- قدرت در رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 31 - 5

5- نیرومندی و صلابت ، شرطی ضروری برای رسولان الهی و رهبران مبارزه با طغیانگران است .

أشدد به ازری

388- قساوت قلب اکثریت رهبران شرک صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 10 - 1

1 - بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام ، به گونه ای بودند که انذار و اخطارِ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان کارساز نبوده و ایمان نمی آوردند .

لقد حقّ القول علی اکثرهم ... و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لایؤمنون

389- قساوت قلب اکثریت رهبران کفر صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 10 - 1

1 - بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام ، به گونه ای بودند که انذار و اخطارِ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان کارساز نبوده و ایمان نمی آوردند .

لقد حقّ القول علی اکثرهم ... و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لایؤمنون

390- قیام علیه رهبران حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 173 - 19

19 - « عن ابی عبداللّه (ع) فی قول اللّٰه عز و جل : « فمن اضطر غیر باغ و لاعاد » قال : الباغی الذی ینخرج علی الأمام و العادی : الذی یقطع الطریق لایحل لهما المیتة ... » ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که فرموده: « فَمَنْ اضْطَرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ » روایت شده است: مراد از باغی کسی است که علیه امام [حق] خروج کرده و مراد از عادی کسی است که راهزنی می کند که در [حال اضطرار هم] خوردن مردار بر آنان حلال نیست . . . ».

ص: 121

391- کافران پیرو با رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 6

6- درگیری لفظی عوام کفار با رهبران مستکبر خود در قیامت

فقال الضعفاء للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعًا فهل أنتم مغنون عنا من عذاب ال

392- کافران پیرو و رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 6

6- درگیری لفظی عوام کفار با رهبران مستکبر خود در قیامت

فقال الضعفاء للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعًا فهل أنتم مغنون عنا من عذاب ال

393- کفران رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه ، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند .

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا و أحلّوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذين بدلوا... و أحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

394- کفران رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه ، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند .

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا و أحلّوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدلوا . . و أحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

ص: 122

395- کیفر اخروی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 33 - 1

1 - مشترک بودن رهبران شرک و کفر اغواگر با توده های مشرک و کافر اغوا شده در کیفر و عذاب دوزخ

فإنّهم یومئذ فی العذاب مشترکون

396- کیفر اخروی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 33 - 1

1 - مشترک بودن رهبران شرک و کفر اغواگر با توده های مشرک و کافر اغوا شده در کیفر و عذاب دوزخ

فإنّهم یومئذ فی العذاب مشترکون

397- کیفر اخروی رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 33 - 1

1 - مشترک بودن رهبران شرک و کفر اغواگر با توده های مشرک و کافر اغوا شده در کیفر و عذاب دوزخ

فإنّهم یومئذ فی العذاب مشترکون

398- کیفر اخروی رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 7

7 - پیشوایان گمراهی ، با مجازات دنیوی از مجازات اخروی معاف نخواهند شد .

فی الحیوه ... لا مساس وإنّ لک موعداً لن تخلفه

399- کیفر خویشاوندان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 92 - 4

4- رهبران دینی ، نباید به خاطر خویشاوندی و روابط نسبی از مؤاخذه مقصران چشم پوشی کنند .

قال یه-رون ما منعک

ص: 123

400- کیفر دنیوی رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 7

7 - پیشوایان گمراهی، با مجازات دنیوی از مجازات اخروی معاف نخواهند شد.

فی الحیوه... لا مساس و إن لک موعداً لن تخلفه

401- کیفر رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 10

10 - ذلت و خواری، کیفر استکبار سردمداران مجرم است.

أكبر مجرمیها... و إذا جاءتهم آیه... سیصیب الذین أجرموا صغار عندالله

402- کیفر رهبران ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 11، 12

11 - هیچ کیفری جز عذاب جهنم، نمی تواند حاکمان مفسد، سرسخت، متکبر و مغرور را رام کند.

و اذا تولی سعی... فحسبه جهنم

12 - جهنم، کیفر حاکمان مفسد، سرسخت و حق ناپذیر

و اذا تولی سعی... فحسبه جهنم

403- کیفر رهبران فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 6

6- رهبران و سردمداران فاسد و اغواگر درخور سرزنش و کیفرند.

ألم تر إلى الذين . . . وأحلّوا قومهم دار البوار

از اینکه خداوند در بیان سرنوشت شوم اقوام و ملت‌های ناسپاس و کافر، رهبران آنها را مورد بحث قرار داد (أحلّوا قومهم . . .)، استفاده می‌شود که جرم آنان بیش از دیگر مردم بوده و سزاوار سرزنش و کیفری افزون‌ترند.

ص: 124

404- کیفر رهبران منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 67 - 8

8 - امکان عفو عناصر غیر اصلی و خط گیرنده نفاق و غیر قابل بخشش بودن جرم عناصر اصلی و خط دهنده *

إن نَعَفَ عَنْ طَائِفَةٍ... نَعَذِبُ طَائِفَةٍ... بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ

«بعضهم من بعض» تحت تأثیر بودن برخی از منافقان از برخی دیگر را افاده می کند و نیز این آیه تفسیر آیه قبل می باشد و علت عفو گروهی و کیفر گروهی دیگر را بیان می نماید.

405- کیفر رهبران نفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 8

8 - سردمداران جریان نفاق و عاملان اصلی جرم و تبهکاری در جامعه ، غیر قابل بخشش و مستحق مجازات

إن نَعَفَ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ نَعَذِبُ طَائِفَةٍ بَأَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ

تعلیل عذاب دسته ای از منافقان، به اینکه اینان گروه مجرم و تبهکارند - در برابر عفو گروهی دیگر - می تواند گویای این حقیقت باشد که: سردمداران جریان نفاق و عاملان اصلی جرم، شایسته بخشش نبوده و باید مجازات شوند.

406- کیفر لغزش رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 3

3- کمترین لغزش رهبران الهی از مواضع تعیین شده به وسیله وحی ، دارای کیفری دو چندان در دنیا و آخرت

تُرْكُنْ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا. إِذَا لَأَذَقَنَّكَ ضَعْفَ الْحَيَاةِ وَضَعْفَ الْمَمَاتِ

407- گروه های اجتماعی و رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 24

24 - رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی گروه های مختلف اجتماعی

ولئن اتبعت أهواءهم .. مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

408- گفتگوی رهبران شرک با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 125

2- گفت و گوی اعتراض آمیز و خصومت گونه مشرکان فریب خورده با پیشوایان فریب کار خود بر سر راه دوزخ

و قفوهم . . . و أقبل بعضهم علی بعض يتساءلون

مقصود از «علی بعض» - به قرینه سه آیه بعد (و ما کان لنا علیکم من سلطان و ..) - پیشوایان فریب کاراند. بر این اساس، گفت و گوی مشرکان با پیشوایان شان از سر اعتراض و خصمانه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - پیشوایان شرک، در گفت و گو با مشرکان فریب خورده در روز رستاخیز، سوء اختیار خود آنان را عامل گمراهی شان معرفی خواهند کرد .

قالوا بل لم نکتونوا مؤمنین

409- گلایه از رهبران گناهکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - شکوه دوزخیان از نقش اصلی پیشوایان معجرم خویش در گمراهی آنان

و ما أضلنا إلاّ المجرمون

410- گمراهی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - اعتراف سردمداران شرک در عرصه قیامت به گمراهی خود

إنّا کنا غوین

411- گمراهی رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهيم - 14 - 21 - 16

16- رهبران مستكبر ، در قيامت ، به گمراهي خود اعتراف خواهند كرد .

لوهدينا الله لهدينكم

ص: 126

412- گمراهی رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 5

5- قیامت ، روز آگاهی مشرکان تابع و دنباله رو از گمراهی پیشوایان و بزرگان خویش

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا

413- گناه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 4

4- پیروان شرک و کفر، در قیامت، خواهند فهمید که گناهی کمتر از سرانشان بر دوش ندارند.

فما كان لكم علينا من فضل

چون جمله «فما كان...» نتیجه پاسخ خداوند است که فرمود «لكل ضعف و لكن...» معلوم می شود هر دو گروه (سران و پیروان) از آن جمله می فهمند که به گناهی همسان گرفتار هستند.

414- گناه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 4

4- پیروان شرک و کفر، در قیامت، خواهند فهمید که گناهی کمتر از سرانشان بر دوش ندارند.

فما كان لكم علينا من فضل

چون جمله «فما كان...» نتیجه پاسخ خداوند است که فرمود «لكل ضعف و لكن...» معلوم می شود هر دو گروه (سران و پیروان) از آن جمله می فهمند که به گناهی همسان گرفتار هستند.

415- لجاجت اکثریت رهبران شرک صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 2

2- بیشتر سران کفر و شرک در صدر اسلام، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 10 - 36 - 2

2- بیشتر سران شرک و کفر در صدر اسلام، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند.

و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لایؤمنون

ص: 127

416- لجاجت اکثریت رهبران کفر صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 7 - 2

2 - بیشتر سران کفر و شرک در صدراسلام ، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 10 - 2

2 - بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام ، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند .

و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لایؤمنون

417- لجاجت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 8

8 - سران کفر و شرک در صدراسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2 - سران کفر و شرک ، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود .

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از

سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

418- لجاجت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 8

8 - سران کفر و شرک در صدر اسلام، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

ص: 128

419- بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2- سران کفر و شرک، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود.

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

420- لعن بر رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 68 - 6

6- کافران پیرو، از خداوند، خواهانِ مورد لعن فراوان قرار دادن رهبران گمراه سازشان، خواهند بود.

وقالوا... ربنا... والعنهم لعناً كبيراً

«کبیر» صفت مفعول مطلق «إلْعَن» است. در آیه، این واژه به معنای «شدت» و مراد از آن، کثرت و زیادت است.

421- لغزشگاهای رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 88 - 14

14- رهبران جامعه، در معرض توجه بیش از حد ضرور به مرقّهان بی ایمان جامعه قرار دارند.

لا تتمدّن عینیک إلی ما متّعنا به أزواجاً منهم

آیه شریفه هر چند درباره پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است، ولی می شود از مورد انتزاع کرد و این اخطار و هشدار را شامل تمامی

رسالت مداران و رهبران جامعه دانست.

422- لغزشگاههای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 7

7- رهبران دینی ، در معرض خطر عقب نشینی از برخی مواضع اصولی خویش ، در برابر کافران

و لولا أن تبتنك لقد كدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

ص: 129

423- مبارزه با رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 5

5- مبارزه با عوامل و سردمداران کفر و فساد و اصلاح نظام اجتماعی حاکم ، سرلوحه رسالت موسی (ع) و مرحله نخستین نهضت او

لقد أرسلنا موسی . . . إلى فرعون وهم-ن وقرون

424- مبعوضیت رهبران فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 16

16 - حاکمان فاسد و فسادانگیز ، مبعوض خداوند هستند .

إذا تولى . . . و الله لا يحب الفساد

425- محدوده اختیارات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 1 - 5

5- لغو اعتبار پیمان های صلح و عدم تعرض ، از اختیارات رهبر جامعه اسلامی است .

براءه من الله ورسوله إلى الذین عهدتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 7 - 4

4- ابطال اعتبار پیمان عدم تعرض مسلمانان ، از اختیارات رهبر جامعه اسلامی است .

کیف یکون للمشرکین عهد عندالله و عندرسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 86 - 4

4- زمام امور جنگ و اجازه حضور و عدم حضور در آن ، در اختیار رهبر جامعه اسلامی و از شؤون اوست .

جهدوا مع رسوله استئذنک

ص: 130

426- محدوده اطاعت از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 31 - 11، 3

3 - ممنوعیت اطاعت رهبران دینی در آنچه بیرون از فرمان و رضایت خداست .

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً من دون الله

11 - اطاعت از رهبران دینی ، در آنچه بیرون از فرمان و رضایت خدا باشد ، شرک است .

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً من دون الله .. سبحنه عما يشركون

خداوند اهل کتاب را به خاطر اینکه رهبران دینی خود را به جای خدا «رب» قرار می دادند و از آنان اطاعت می کردند، محکوم کرده و آنان را مشرک خوانده است. بنابراین رب قرار دادن رهبران دینی و اطاعت از آنان به جای اطاعت از فرمانهای الهی، شرک خواهد بود.

427- محدوده مسؤولیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 2 - 6

6- رهبران دینی ، به پافشاری بر هدایت کافران سرسخت ، موظف نیستند .

ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 7، 3

3 - رهبران دینی ، تنها موظف به تبلیغ عقاید و آرمان های مکتب اند ؛ نه تحمیل آنها بر مردم .

فما أرسلنك عليهم حفيظاً إن عليك إلاّ البلق

7 - وظیفه رهبران الهی ، آگاهی دادن به مردم و فراهم ساختن زمینه های انتخاب صحیح است ؛ نه تصمیم گیری از قبل آنان .

فما أرسلنك عليهم حفيظاً إن عليك إلاّ البلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، موظف به ابلاغ پیام وحی و عمل به رسالت خود و نگرانی نداشتن نسبت به عکس العمل و فرجام مخالفان

فإِذَا نَذِهَيْتَ بَكَ .. فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ

428- محرومیت اخروی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 7

ص: 131

7 - پیشوایان کفر ، محروم از هرگونه نصرت و امداد الهی در روز رستاخیز

و یوم القیمه لاینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 42 - 5

5 - طرد شدن از لطف و رحمت حق ، فرجام شوم فرعونیان و پیشوایان کفر در روز رستاخیز

و جعلنهم ائمه یدعون إلى النار . . . و یوم القیمه هم من المقبوحین

429- مخالفت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 5

5 - مخالفت سران کفر و شرک با پیامبراسلام ، به خاطر شک و تردید آنان در اصل نزول وحی و الهی بودن قرآن بود ؛ نه در شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي

«بل» در جمله «بل هم فی شک من ذکری» برای اضراب می باشد. بر این اساس مقصود از آیه شریفه این است که مخالفت سران کفر و شرک با رسول خدا، ناشی از شک و تردید آنان در درستی قرآن است و بحث از شایستگی آن حضرت برای رسالت، معلول چنین تردیدی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 11 - 3

3 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت ها و کارشکنی های سران کفر و شرک (همچون ولیدبن مغیره)

ذرنی و من خلقت وحیداً

430- مخالفت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 5

5 - مخالفت سران کفر و شرک با پیامبر اسلام، به خاطر شک و تردید آنان در اصل نزول وحی و الهی بودن قرآن بود؛ نه در شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت.

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي

«بل» در جمله «بل هم فی شک من ذکری» برای اضراب می باشد. بر این اساس مقصود از آیه شریفه این است که مخالفت سران کفر و شرک با رسول خدا، ناشی از شک و تردید آنان در درستی قرآن است و بحث از شایستگی آن حضرت برای رسالت، معلول چنین تردیدی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 132

3 - دلدارى خداوند به پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، در برابر مخالفت ها و كارشكنى هاى سران كفر و شرك (همچون وليدبن مغيره)

ذرنى و من خلقت وحيداً

431- مردمى بودن رهبران دينى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 7 - 10

10 - حضور در متن جامعه و داشتن روابط نزديك و همسان با مردم ، امرى از رشمند و ستوده براى رهبران الهى و سازگار با مقام پيامبرى

و قالوا مالِ هذا الرسول يأكل .. لولا أنزل إليه ملك فيكون معه نذيراً

432- مرگ رهبران شرك

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 34 - 5

5- پيشگويى قرآن از پيروزى اسلام و مرگ سران شرك و كفر ، قبل از وفات پيامبر (صلى الله عليه و آله)

أفأين متّ فهم الخلدون

همزه در «أفأين» استفهام انكارى و متضمن معنای نفى است. بنابراین پیام اصلی آیه چنین می شود: نه چنین است که او (پيامبر) صلى الله عليه و آله)) «بميرد و شما زنده باشيد و به مدت طولانى بمانيد؛ بلکه حقيقت عكس اين است، او می ماند و شما ای سران كفر پيش از او خواهيد مرد.

433- مرگ رهبران كفر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - انبياء - 21 - 34 - 5

5- پيشگويى قرآن از پيروزى اسلام و مرگ سران شرك و كفر ، قبل از وفات پيامبر (صلى الله عليه و آله)

أفأين متّ فهم الخلدون

همزه در «أفأين» استفهام انكارى و متضمن معنای نفى است. بنابراین پیام اصلی آیه چنین می شود: نه چنین است که او (پيامبر) صلى الله

علیه و آله)) «بمیرد و شما زنده باشید و به مدت طولانی بمانید؛ بلکه حقیقت عکس این است، او می ماند و شما ای سران کفر پیش از او خواهید مرد.

ص: 133

434- مسلمانان و رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 9

9- رهبری حق در نظام اسلامی ، دارای جایگاهی رفیع و مسلمانان وظیفه دار ایثار و فداکاری برای او

و لا یرغبوا بأنفسهم عن نفسه

از اینکه خداوند به مؤمنان فرمان داده است تا برای حفظ جان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان رهبر به حق جامعه اسلامی جان فشانی کنند، برداشت فوق استفاده می شود.

435- مسؤولیت اجتماعی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 3

3 - حل و فصل امور مهم اجتماعی و فراهوانی مردم برای مشاوره و کنکاش پیرامون مسائل عمومی ، از وظایف و اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی

إنما المؤمنون الذین ءامنوا باللّٰه ورسوله و إذا كانوا معه علی أمر جامع لم یذهبوا

436- مسؤولیت خویشاوندان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 214 - 3

3 - بستگان و نزدیکان پیامبران و رهبران دینی ، سزاوارترین افراد به رعایت اصول و ارزش ها

و أنذر عشیرتک الاقربین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 59 - 6

6 - وابستگان نزدیک رهبران دینی ، در عمل به تکالیف و وظایف شان ، باید بر دیگران سبقت داشته باشند .

قل لأزوجک وبناتک . . . یدنین علیهنّ من جلیبهنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 79 - 3

3 - هدایت کردن مردم، از مسؤولیت های حاکمان و پیشوایان

و أضلاً فرعون قومه و ما هدی

مضمون «أضلاً» و «و ما هدی» یکی است و تکرار معنا به لفظی دیگر است. شاید جمله «ما هدی» به این لحاظ باشد که

ص: 134

آنچه از حاکمان و پیشوایان توقع می رود، هدایت کردن مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 6

6 - مسؤولان ، حتی والاترین مقامات جامعه ، باید در محدوده مسؤولیت خود ، پاسخ گوی ناهنجاری ها باشند .

ما منعك .. ألا تتبعن أفعصيت أمري

موسی (ع)، پس از بازگشت از میقات، هارون (ع) را در قبال مسؤولیتش مورد بازخواست و توبیخ قرار داد؛ و از نحوه برخورد او با گوساله پرستان و علل آن جويا گردد. با توجه به این که هارون (ع) پیامبر بوده و در عین حال مورد بازخواست قرار گرفته است؛ جایگاه ویژه مسؤولیت پذیران و نیز لزوم پاسخ گو بودن در برابر آن روشن می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 132 - 6

6 - لزوم هماهنگی بین گفتار و کردار رهبران جامعه

وأمر أهلك بالصلوة واصطبر عليها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 12

12 - لزوم مبارزه با هوای نفس ، برای رهبران و داوران جامعه الهی

يداود إنا جعلنك خليفة في الأرض فاحكم بين الناس بالحق ولا تتبع الهوى

438- مسؤولیت رهبران جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 8

8 - مریبان و مدیران جامعه ، باید مشکلات راه های پیشنهادی را برای سالکان آن راه ها ، بیان کنند و عوامل موفقیت را نیز یادآور شوند .

و لنبلونكم بشيء من الخوف .. و بشر الصبرين

ارائه راه صحیح و بیان مشکلات آن و نیز طریق پیروزی بر آنها - که از آیات قبل و آیه مورد بحث به دست می آید - درسی است به همه مربیان و مدیران که تنها به پیشنهاد راه صحیح اکتفا نکنند؛ بلکه مشکلات و روش پیروزی بر آنها را نیز بیان دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 47 - 20

20- لزوم اهتمام حاکمان جامعه به برنامه ریزی ، محاسبه و پیش بینی شرایط اقتصادی

تزرعون سبع سنين . . . مما تأكلون

ص: 135

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 5

5- رهبران جامعه باید احراز کنند که بیگانگان وارد شده به قلمرو حکومتی آنان ، خرابکار و فسادگر نیستند .

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سرقین

439- مسؤولیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 2

2- رهبران و مبلغان دینی نباید در برابر استهزا و جوآفرینی دشمنان دیانت ، دلسرد شده و دست از تبلیغ دین و دفاع از آن بردارند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربکم و ربّ اباانکم الاولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 14

14 - دعا و مناجات به درگاه خدا برای رفع کمبود آب (استسقا) امری نیکو و شایسته ، و وظیفه ای بر عهده رهبران دین

و إذا استسقی موسی لقومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 14

14 - رهبران دینی باید صبر پیشگان را به بهره مند شدن از رحمت های الهی بشارت دهند .

و بشر الصبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 23,24

23 - زراره گوید : به امام صادق (ع) گفتم : بنده ای زنا کرده ، فرمود : « یجسد نصف الحد . . . قلت : فهل یجب علیه الرجم فی شیء

من فعله فقال نعم یقتل فی الثامنة . . . ثم قال : علی امام المسلمین ان یدفع ثمنه إلی مولاة من سهم الرقاب ؛

فرمود: به قدر نصف حد شلاق می خورد. گفتم: آیا سنگسار کردن در مورد برده برای چیزی از گناهان او واجب می شود؟ فرمود: آری، در هشتمین زنا کشته می شود... سپس فرمود: بر عهده امام مسلمانان است که قیمت او را از سهم «رقاب» به مالکش بپردازد».

24 - از امام صادق (ع) روایت شده که رسول الله (صلی الله علیه و آله) فرمود: « ایما مؤمن أو مسلم مات و ترک دیناً لم یکن فی فساد و لا اسراف فعلی الامام ان یقضیه . . . هو من الغارمین و له سهم عند الامام . . . » ;

هر مؤمن یا مسلمانی بمیرد و از او قرضی بماند - که آن را در راه فساد هزینه نکرده و اسراف نکرده باشد - بر عهده امام است که آن را بپردازد . . . آن بدهکار از «غارمین» است و سهمی نزد امام دارد . . . ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 136

7 - توبه - 9 - 61 - 9

9 - گوش فرادادن به سخنان همه طیف های جامعه و داشتن سعه صدر در برابر آنان ، خصلتی شایسته و بایسته برای رهبران و مسؤولان جامعه اسلامی

و يقولون هو أذن قل أذن خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 73 - 3

3 - تصمیم به جهاد با کافران و منافقان ، در محدوده مسؤولیت های رهبر جامعه اسلامی

يأيها النبي جهد الكفار

به کارگیری خطاب «یا ایها النبی» به جای «یا ایها الذین آمنوا» بیانگر این است که: تصمیم گیری درباره جنگ با کفار و منافقان، از وظایف رهبر جامعه ایمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی ، مأمور به اتخاذ مواضع صریح و قاطع در برابر عناصر نفاق و منافق و ناسالم جامعه

و لاتصل علی أحد منهم مات أبداً و لاتقم علی قبره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 11، 6، 3

3 - خداوند ، خواهان اعتماد نکردن رهبر و مؤمنان بر عذر تراشی های توانمندان متخلف از جهاد

قل لا تعتذروا لن نؤمن لكم

6 - موضع گیری در برابر متخلفان از وظایف اجتماعی (چون جهاد و . . .) از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی

يعتذرون إليكم . . . قل لا تعتذروا

از اینکه نخست همه مؤمنان مورد خطاب قرار گرفته اند، ولی وظیفه اعلام موضع تنها بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار داده شده، می توان برداشت فوق را استفاده کرد.

11 - لزوم توجه و نظارت خاص رهبر نظام اسلامی، نسبت به عملکرد منافقان و عناصر متخلف از وظایف اجتماعی

و سیری الله عملکم و رسوله

اختصاص یافتن رؤیت به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - با اینکه همه مردم عملکرد متخلفان را شاهد خواهند بود - شاید از آن جهت باشد که نظارت آن دو، نقش اساسی در برخورد با آنان دارد. گفتنی است که برداشت فوق با الغای خصوصیت از «رسوله» و تعمیم آن به جایگاه اجتماعی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 14

14 - لزوم دعا و قدردانی رهبر جامعه اسلامی نسبت به انفاقگران و انجام دهندگان خدمات دینی

و یتخذ ما ینفق . . . صلوات الرسول

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انفاقگران دعا می کرد و این را خداوند به عنوان یک ارزش ذکر کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

ص: 137

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 15، 4

4 - تعیین اموال متعلق صدقه (زکات) و مقدار آن، بسته به نظر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی است.

خذ من أموالهم صدقه

نکره آمدن «صدقه» و عدم تعیین مقداری خاص از آن، احتمالاً اشاره به این دارد که موارد فوق، مبتنی بر صلاحدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی است.

15 - پرداخت زکات، امری مهم و شایسته قدردانی از سوی مدیر جامعه اسلامی

خذ من أموالهم صدقه... و صل علیهم إن صلوتک سکن لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی، باید در موضع گیری علیه جریان های باطل (نفاق) پیشگام باشد.

لا تقم فيه أبداً

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در این آیه ظاهراً به خاطر موقعیتی است که آن حضرت داشتند (موقعیت رهبری).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 16، 17

16 - رهبران و مبلغان دینی، وظیفه دار رساندن معارف الهی به مردم بدون هر گونه دخل و تصرف و کم و زیاد کردن

قل ما یكون لی أن أبدله من تلقاء نفسی إن أتبع إلا ما یوحی الیّ

17 - پرهیز از محور قرار دادن جلب رضایت مردم و سخن گفتن بر وفق و تمایلات و خواسته های نفسانی آنان، از وظایف مهم و اساسی

رهبران و مبلغان دینی

و إذا تتلی علیهم آیاتنا... انت بقرءان غیر هذا... قل ما یكون لی أن أبدله من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 4

4 - لزوم حفظ رابطه مستقیم و بیواسطه با مردم برای رهبران و مبلغان دینی در راستای تبلیغ و ارشاد

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 41 - 2

2 - دعوت کنندگان به سوی حق در صورت مواجه شدن با پافشاری مردم بر انکار حق ، باید با اعلان تبری از باطل ، آنان را به حال خود رها کنند .

وإن کذبوک فقل .. وانا بریء ممّا تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 11

ص: 138

11 - ثبات و استقامت و تأثیرناپذیری از افراد نادان ، از وظایف رهبر جامعه اسلامی است .

فاستقيما ولا تتبعان سبيل الذين لا يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 104 - 15

15 - صراحت لهجه و تسلیم ناپذیری رهبران الهی در بیان مواضع اعتقادی خویش ، امری است بایسته و لازم .

قل .. فلا أعبد الذين تعبدون من دون الله و لكن أعبد الله الذي يتوفيكم و أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 22

22- رهبران و مبلغان دین ، تا توان دارند باید در اصلاح جامعه و ابلاغ معارف الهی تلاش کنند .

إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 7

7- چشم ندوختن به اموال و مکنت های افراد ثروتمند و مرّقه ، از وظایف رهبران اسلامی

لا تمدنّ عینیک إلى ما متّعنا به أزواجاً منهم و لاتحزن علیهم و اخفض جناحک للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 89 - 4

4- انذار و اخطار از وظایف اصلی مبلغان و رهبران دینی

و قل إني أنا النذير المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 5

5- سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، به صرف روی گردانی مردم از آنان

فإن تولّوا فإنما عليك البلغ المبين

بدین احتمال که معنای آیه چنین باشد که اگر مردم روی گردانند، تو نباید بار تکلیف را فرو نهی؛ بلکه باید همچنان به وظیفه ابلاغ پیام الهی همت گماری، برداشت فوق به دست می آید. گفتنی است آمدن جمله «فإنما عليك...» به صورت جمله اسمیه - که دال بر استمرار است - مؤید همین برداشت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 5

5- رهبران الهی باید در برابر نقشه ها و ترفند های دشمنان دین جهت ایجادستی در مواضع دینی آنان ، هوشیار باشند .

وإن كادوا ليفتنونك عن الذي أوحينا إليك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 139

8- رهبران دینی، باید همواره بر مواضع اصولی خویش ثابت و استوار بوده و در برابر کافران و دشمنان، سازش ناپذیر باشند.

و لولا أن تثبتك لقد كدت تركن إليهم شيئاً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 7

7- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، هموارساختن راه هدایت و واگذاری انتخاب به خود مردم است.

فلعلک بخرع نفسک .. إنا جعلنا ما علی الأرض زینة لها لنبلوهم

بیان فریبندگی زمین و بستر امتحان بودن آن پس از بیان رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در محدوده انذار و تبشیر، می تواند گویای این مطلب باشد که وظیفه رهبران دینی، هدایت است و انتخاب، با خود مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 22 - 10

10- ارشاد مردم به ترک اظهار نظر های بی پایه در باره حقایق و احاله علم آن به خداوند، وظیفه ای است برعهده رهبران الهی.

سیقولون .. قل ربی أعلم بعدتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 27 - 14، 2

2- رساندن پیام وحی به گوش مردم، از وظایف رهبران الهی است.

واتل ما أوحی إليك من کتاب ربک

14- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، در شناخت حقایق تاریخی و معرفتی، نباید به راهی جز وحی الهی، اعتماد کنند.

واتل ما أوحی إليك .. و لن تجد من دونه ملتحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 20

20- رهبران الهی، باید از دنیاطلبی و توجه به دنیاگرایان و غفلت از تهیدستان با ایمان، پرهیز کنند.

و لاتعد عیناک عنهم ترید زینه الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 97 - 4

4- پیش گیری از هجوم مفسدان به جامعه، وظیفه حاکمان الهی است.

فما اسطعوا أن یظہروه و ما استطعوا له نقبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 6

6- رهبران الهی، همواره، باید مردم را از غلوگرایی بازداشته و مقام خود را برتر از آنچه هست، وانمود نکنند.

ص: 140

قل إنما أنا بشر مثلكم

گرچه آیه، خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، ولی بنابر ویژگی های قرآن، این رهنمود، فرمانی عمومی، مخصوصاً به رهبران و پیشوایان دینی است تا همواره، این نکته را به مردم یادآوری کنند که آنان نیز بشرند، تا مبادا شائبه های الوهیت و نظایر آن در ذهن مردم شکل بگیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 83 - 8

8 - پیشوایان دینی، در همه صحنه ها باید در کنار مردم حاضر باشند.

و ما أعجلک عن قومک یموسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 12

12 - پیش بینی لغزش گاه ها و زمینه های گمراهی و هشدار نسبت به آن، از مسؤلیت های پیامبران و پیشوایان دینی است.

فأخلفتم موعدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 92 - 4,5

4 - رهبران دینی، نباید به خاطر خویشاوندی و روابط نسبی از مؤاخذه مقصران چشم پوشی کنند.

قال ینه-رون ما منعک

5 - مسؤولان جوامع دینی، باید در برابر انحراف عقاید مردم حساس بوده و از خود واکنش نشان دهند.

ینه-رون ما منعک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 6,7

6 - لزوم پرهیز رهبران الهی، از دنیاطلبی و توجه به دنیاگرایان

لا تَمَدَّنْ عَيْنِيكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا

7- امکان بهره‌گیری از ثروت چشمگیر کافران، نباید توجه رهبران دینی را به توانگران کافر معطوف سازد.

و لا تَمَدَّنْ عَيْنِيكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

نهی خداوند از توجه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ثروت کافران، ممکن است برای بیان این نکته باشد که جهت بهبود زندگی مؤمنان، نباید به سرمایه‌های کافران چشم داشت و به این منظور نیز، مسلمان شدن آنان را آرزو کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 11

11 - تولیت مسجدالحرام و آماده‌سازی آن برای زائران بیت الله، مسؤلیتی بر عهده رهبران جامعه توحیدی

أَنْ لَا تَشْرَكَ بِي شَيْئًا وَ طَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ

ص: 141

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 27 - 3

3 - تبلیغ و فراخوانی مردم به حج و زیارت بیت الله ، از وظایف رهبران الهی

و أذن فی الناس بالحجّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 8

8 - مهربانی و برخورد مشفقانه با مردم ، وظیفه ای بر عهده رهبران و مبلغان دینی

فقال یقوم اعبدوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 13، 12

12 - رهبران جامعه اسلامی ، باید در اعمال سیاست های کلان اجتماعی خود نسبت به مردم ، انعطاف پذیر و واقع بین باشند .

فإذا استئذنونک لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

از این که خداوند پرداختن به امور زندگی را به جای حل و فصل مسائل مهم اجتماعی به خواست و مصلحت اندیشی پیامبر(صلی الله علیه و آله) منوط کرده است، به دست می آید که پرداختن به مسائل عمومی و اعمال سیاست های کلان اجتماعی از سوی رهبری، باید با توجه به واقعیت های موجود در جامعه و مصالح مردم باشد و نسبت به آنان انعطاف پذیر باشد.

13 - اعمال اجتهاد و مصلحت اندیشی در حل و فصل امور اجتماعی ، از اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه اسلامی است .

و إذا کانوا معہ علی أمر جامع .. فإذا استئذنونک لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 10 - 11

11 - ساده زیستی و دوری از زندگی مرفّه و کاخ نشینی ، زندگانی شایسته و بایسته برای رهبران جامعه اسلامی

أو یلقى إلیه کتز أو تکون له جنّه .. إن شاء جعل لک خیراً من ذلک جنّ-ت ... و یجع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 7

7 - مبارزه با ظلم و احیای عدالت ، دارای اولویت نخست در مبارزه اجتماعی و در رأس مسائلی که رهبران الهی باید به آن بپردازند .

وإذ نادى ربك موسى أن ائت القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5 - رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر ، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولكم . . . لمجنون . قال ربّ المشرق و المغرب و ما

ص: 142

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 2

2- رهبران و مبلغان دینی ، باید در برابر تهدید های دشمنان دیانت مقاوم باشند و رسالت خود را ادامه دهند .

قال .. لأجعلنك من المسجونين . قال أولو جنتك بشيء مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 3

3- موضع رهبران دینی در میان مردم ، باید موضعی برادرانه و همراه با دلسوزی باشد و نه برتری جویانه .

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 3

3- موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی است مشفقانه و نه همراه با برتری جویی .

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على رب العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 3

3- موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم صالح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلا على ربّ العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 181 - 3

3 - توجه پیامبران و رهبران الهی ، به اصلاح امور اقتصادی جامعه هم پای مسائل اعتقادی و عبادی

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون . . . أفوا الكيل ولا تكونوا من المخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 5

5 - اهمیت روحیه توحیدی (ضد شرک) و اخلاص کامل در عبادت خدا ، در نهاد رهبران الهی

فلاتدع مع الله إلهًا اخر

لزوم پرهیز از شرک و داشتن اخلاص کامل در عبادت خدا، اختصاص به پیامبر(صلی الله علیه و آله) ندارد؛ بلکه این ها وظیفه همه انسان ها است. بنابراین توجه خطاب به شخص رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) (فلاتدع مع الله...)، بیانگر اهمیت آن در رهبران الهی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 215 - 4

4 - رهبران الهی ، وظیفه دار مراقبت از جماعت مؤمنان و پیروان خویش

و اخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنين

«خفض جناح» می تواند کنایه از گردآوری امت در کنف خویش باشد؛ همانند کبوتری که جوجه های خود را در زیر بال و پر خود جای می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 20 - 8

8 - بازدید از نیروهای تحت فرمان و کارگزاران ، جستوجو از احوال آنان ، نظارت دقیق بر کارهایشان و خویشتن داری در برخورد با آنها ، از اوصاف و وظایف فرماندهان سپاه و رهبران جامعه اسلامی .

و تقّذ الطیر فقال ما لی لأاری الهدهد أم کان من الغائبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 23 - 6

6 - رهبران دینی ، نباید توجه خود را آن چنان معطوف حق ناپذیری حق گریزان کنند که از نقششان باز بمانند .

ص: 144

و من كفر فلا يحزنك كفره

توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دایر بر پرهیز از اندوهگین شدن بر کفرکافران، برای دلداری به آن حضرت است و احتمال هم دارد به خاطر تأثیر اندوه و در نتیجه بازماندن از ایفای رسالت دینی باشد. بنابر احتمال اخیر، نکته بالا، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 4

4 - شایسته است که رهبران دینی، جامعه را براساس قوانین وحی و در محدوده معارف دین هدایت کنند.

و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 7

7 - رهبران دینی، باید همواره به وظیفه خود (هدایت مردم) بپردازند و از تلاش دلسرد نشوند.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصَلُ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

طرح حل اختلافات در قیامت، پس از بیان گزینش رهبران دینی برای بنی اسرائیل، احتمال دارد به منظور این باشد که به رهبران گوشزد کند که اختلافات، امری مستمر بوده و در قیامت حل خواهد شد. بنابراین، رهبران، باید کار رهبری خود را انجام دهند و از انجام دادن آن غافل نشوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 1 - 8

8 - شایسته است که رهبران دینی، تقوای الهی را رعایت کرده و از افراد ناشایست، تبعیت نکنند.

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَطْعَمِ الْكُفْرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ

اگرچه مخاطب آیه، شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، اما فرمان های داده شده، می تواند حکمی کلی برای هر رهبر دینی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 5

5 - لزوم پیش گام بودن رهبران جامعه ایمانی در عمل به آرمان ها و اهداف اعلام شده خود به مردم

أمرت لأن أكون أول المسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 16

16- رسالت اصلی رهبران الهی، ابلاغ پیام وحی و اتمام حجت بر خلق

فاصبر... و لاتستعجل لهم... بلغ

«بلاغ» سخنی در توجیه و تعلیل «فاصبر» و «لاتستعجل» است؛ یعنی، تو مأمور بلاغی و نگران فرجام کافران مباش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 10

10- لزوم دلسوزی و نگرانی رهبران الهی برای امت خویش، همانند خود

ص: 145

و استغفر لذنبك وللمؤمنين و المؤمنات

فرمان «استغفر لذنبك وللمؤمنين و..» از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می رساند که رهبر الهی باید همان گونه که به فکر نجات و سعادت واقعی خویش است، در اندیشه نجات و سعادت امت خود نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 29 - 4

4 - ترسیم فرجام نیک متقین و سرنوشت شوم تکذیب کنندگان دین ، از وظایف رهبران الهی

فدکّر

ظاهراً موضوع تذکر، مطالبی است که در آیات پیشین در مورد فرجام نیک مؤمنان و سرنوشت شوم کافران آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 1

1 - نظارت بر حسن اجرای حدود الهی ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ .. تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آغاز سوره و آیات مربوط به احکام طلاق و حدود الهی - با آن که این احکام و حدود مربوط به همه مسلمانان است - می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 3

3 - جهاد با کافران و منافقان و هرگونه برخورد شدید و سختگیرانه با آنان ، باید زیر نظر رهبر جامعه اسلامی انجام گیرد .

يَأْتِيهَا النَّبِيُّ جِهَادَ الْكُفَّارِ وَالْمُنَافِقِينَ وَ اغْلَظَ عَلَيْهِمْ

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در جهاد سختگیرانه با کافران و منافقان، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد. افراط و تفریطی که نوعاً در چنین موضوعی از سوی مردم سر می زند، تأیید کننده همین مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 5

5- لزوم صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین ، برای مبلغان و رهبران جامعه اسلامی

قم فأنذر... و لربك فاصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 23 - 2

2- رهبران الهی ، باید همواره به ارشاد پندپذیران ادامه دهند و هیچگاه آنان را ، از پند ها و اندرز های خود محروم نسازند .

فذكر... إلا من تولّى و كفر

استثنا در «إلا من تولّى...»، ناظر به تکرار تذکر است. بنابراین فرمان «ذکر»، درباره کسانی که اعراض و کفر ندارند، همچنان باقی است.

ص: 146

440- مسؤولیت و ابستگان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 28 - 8

8 - همسران و بستگان شخصیت های معنوی و صاحب نفوذ، باید از شأن اجتماعی و معنوی آنان، پاسداری کنند.

قل لأزواجك إن كنتن تردن الحیوه الدنيا وزینتها فتعالین أمتّعنّ وأسرحکن سراحاً

441- مشاجره رهبران مستکبر و شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 1

1- پس از درگیری لفظی رهبران مستکبر با پیروان خود در قیامت، آنان با شیطان به منازعه می پردازند.

فقال الضعفوا للذین استکبروا .. قالوا ... وقال الشیطان لَمَا قَضَى الْأَمْرَ

ذکر قصه شیطان و سخنان وی در قیامت با جهنمیان، پس از گفت و گوهای رهبران مستکبر و پیروانشان، نشان دهنده ادامه ماجرای مستکبران و پیروان آنها با شیطان است.

442- مشاوره با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 2

2 - حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی برای امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش پیرامون یک مسأله عمومی، از اوصاف مؤمنان راستین

إِذَا كَانُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا

«أمر جامع» به مسأله ای گفته می شود که در خور این باشد که مردم به خاطر آن اجتماع کنند و به مشاوره و فراگیری و حل و فصل آن پردازند. کلمه «مع» نیز افاده کننده معنای مشارکت است.

443- مشکلات اخروی رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- سنخیت های قیامت برای پیشتازان و سردمداران استکبار، دشوارتر و کیفر آنها سنگین تر از کیفر دیگران خواهد بود.

ثم لنزعنّ .. أیهم أشدّ علی الرحمن عتياً

جداکردن پیشتازان و سردمداران استکبار، حکایت از رسوایی فزون تر و نیز عقوبت و حساب سنگین تری دارد که در انتظار آنان است.

ص: 147

444- مشکلات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 13

13 - رهبران الهی، در ایفای رسالت خویش و گذر از دشواری ها، نیازمند اطمینان و تأیید های خداوندی اند.

فاستمسک .. إتك علی صرط مستقیم

445- مصلحت اندیشی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 13

13 - اعمال اجتهاد و مصلحت اندیشی در حل و فصل امور اجتماعی، از اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه اسلامی است.

و إذا كانوا معه علی أمر جامع .. فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

446- مقامات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 9

9 - رهبری حق در نظام اسلامی، دارای جایگاهی رفیع و مسلمانان وظیفه دار ایثار و فداکاری برای او

و لا یرغبوا بأنفسهم عن نفسه

از اینکه خداوند به مؤمنان فرمان داده است تا برای حفظ جان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان رهبر به حق جامعه اسلامی جان فشانی کنند، برداشت فوق استفاده می شود.

447- مکر رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 6، 8، 9، 2

2 - مکر و فریب، شیوه سردمداران مجرمان در میان جوامع

جعلنا فی کل قریه أكبر مجرمیها لیمکروا فیها

6- تمامی جوامع بشری در معرض تهدید حیلہ و مکر سردمداران مجرم خویش

و كذلك جعلنا فی کل قریه أكبر مجرمیها لیمکروا فیها

8- مکر و توطئه سردمداران مجرم، تنها دامنگیر خودشان می گردد.

و ما یمکرون الا بأنفسهم

9- سردمداران مجرم با مکر خویش علیه دین اسلام تنها خود را می فریبند.

و كذلك جعلنا فی کل قریه .. و ما یمکرون إلا بأنفسهم

ص: 148

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 12

12 - القای شبهات و بهانه جویی در برابر آیات الهی و رسالت رسولان او، از مکرهای سردمداران مجرم بوده است.

اکبر مجرمیها لیمکروا... لن نؤمن حتی نؤتی... بما کانوا یمکرون

یادآور شدن اشکال تراشیهای سردمداران کفر، پس از ذکر مکر و فریبکاری آنان، می تواند بیان مصداقی بارز برای مکر و فریب آنان باشد.

448- ملاقات با رهبران دینی در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 27 - 10

10 - دیدار با رهبر جامعه اسلامی در مناسک حج

یأتوک رجلاً و علی کلّ ضمیر

449- ملاک عمل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 6

6- لزوم ژرف اندیشی عالمان و رهبران دینی در کتاب های آسمانی و استوارسازی کردار خویش برپایه آن

ییحیی خذ الکتب بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 8

8- فرمان خداوند ، ملاک عمل رهبران الهی است ؛ نه سلیقه های شخصی آنان و آرا و خواسته های نفسانی مردم .

و جعلنهم ائمه ینهدون بأمرنا

450- منازعه رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأوليهم... وقالت أليهم لأخرجهم فما كان

ص: 149

451- منازعه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 1

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأولیهم... وقالت ألیهم لأخیرهم فما كان

452- منافقان و رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 58 - 4

4 - رهبران جامعه اسلامی - هر چند عادل باشد - در معرض عیب جویی منافقان هستند .

و منهم من یلمزک فی الصدقت

وقتی که پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، با همه عدالت و پاکی اش، مورد طعن و ایراد منافقان قرار گیرد، دیگران نیز بی تردید از عیب جویی آنان در امان نخواهند بود.

453- منشأ انحراف رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 12

12- رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی و آرای برخاسته از هواهای گروه های مختلف اجتماعی

و لئن اتبعت أهواءهم بعد ما جاءک من العلم

454- منشأ مخالفت رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 4

4- رویارویی سران شرک با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از حسادت و خوی جاه طلبی آنان بود .

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از «بیننا» خود سران کفر و شرک باشد. بر این اساس اعتراض آنان به انتخاب پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از میان آنها، می تواند ناشی از جاه طلبی و حسادت آنان به آن حضرت باشد.

455- موارد اطاعت از رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 150

15 - لزوم اطاعت از رهبری اجتماعی ، در رهنمود های ارزشی او

و لایعصینک فی معروف

بیعت یاد شده در آیه شریفه، می تواند از آن جهت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) صورت گرفته باشد که آن حضرت علاوه بر پیامبری، منصب رهبری اجتماعی را نیز بر عهده داشته است.

456- موانع احساس ضعف رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 5

5- توجه رهبران الهی به نداشتن مسئولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انذار و تبشیر ، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا . . . و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرین

457- موانع نگرانی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 7 - 6

6 - شناخت تاریخ و آگاهی از موضع گیری های همگون کافران در برابر پیامبران ، مانع نگرانی و دلسردی رهبران دینی است .

و کم أرسلنا . . . إلا كانوا به يستهزءون

458- موانع همراهی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 8

8 - نفاق ، بازدارنده انسان از جهاد در راه خدا و همگامی با رهبر الهی

فقل لن تخرجوا معی أبداً و لن تقتلوا معی عدواً

459- مهربانی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 13 - 6

6- محبت و دل سوزی عمیق نسبت به دیگران ، از ضروری ترین و مطلوب ترین صفات رهبران الهی است .

ص: 151

و حناناً من لدنا

با توجه به این که «حناناً» اولین صفتی است که پس از «آتیناه الحکم» ذکر شده است، مطلب فوق از آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 8

8 - مهربانی و برخورد مشفقانه با مردم ، وظیفه ای بر عهده رهبران و مبلغان دینی

فقال يقوم اعبدوا الله

460- نجات رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 3

3 - پیروان شرک و کفر برای رهایی از عذاب مضاعف هیچ مزیتی بر سران خویش ندارند.

فما كان لكم علينا من فضل

461- نجات رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 3

3 - پیروان شرک و کفر برای رهایی از عذاب مضاعف هیچ مزیتی بر سران خویش ندارند.

فما كان لكم علينا من فضل

462- نعمت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 8 - 6

6 - وجود رهبری دینی و شریعت آسمانی ، تبلور فضل و نعمت الهی بر خلق *

واعلموا أنّ فيكم رسول الله .. فضلاً من الله ونعمه

برداشت بالا بدان احتمال است که جمله «فضلاً من الله و نعمه» در رابطه با صدر آیه قبل (فیکم رسول الله) باشد.

463- نقش اجتماعی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 5

ص: 152

5- حضور پیشوای الهی در جامعه، دارای نقشی اساسی در جلوگیری از انحرافات

فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ

«من بعدک» نشانگر آن است که نبود موسی(ع) در بین قوم خود، از زمینه های آغاز این گمراهی بوده است.

464- نقش اجتماعی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 4

4 - نقش مهم رهبری کفر، در گمراهی و انحراف ارکان جامعه

فتوئی برکنه

در صورتی که مراد از «رکن»، ارکان جامعه بوده و «باء» برای تعدیه باشد، از منتسب شدن انحراف ارکان جامعه، به شخص فرعون، مطلب یاد شده استفاده می شود.

465- نقش اخروی رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 4

4- دسته بندی انسان ها در قیامت، بر اساس رهبران آنان خواهد بود.

یوم ندعوا کلَّ أناسٍ یاممهم

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال در آیه است که مراد از «ندعوا کل أناس یاممهم» فراخوانی مردم به نام رهبرانشان باشد.

466- نقش استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 17

17 - پرداختن به امور مهم زندگی شخصی، به جای حل و فصل مسائل اجتماعی، با اذن رهبری، خطایی است نیازمند به استغفار به درگاه الهی.

فَإِذَا اسْتَنْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأُذِنَ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ اللَّهُ

توصیه خداوند به طلب مغفرت کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای کسانی که به اذن او عرصه حل و فصل امور اجتماعی را ترک می کنند حاکی از این است که این عمل چون به اذن آن حضرت انجام گرفته جایز است؛ ولی در عین حال خطایی است که باید برای آن استغفار کرد.

ص: 153

467- نقش رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 7

7- انسان ها ، برای وصول به فرجام نیک ، باید با هوشیاری کامل در پی رهبرانی صالح و شایسته باشند .

یوم ندعوا کلاً أناس یاممهم

از اینکه خداوند قیامت را با این وصف ذکر می کند: «همه انسانها به نام رهبرانشان فرا خوانده می شوند» احتمالاً هشدار است به آنان که متوجه باشند به دنبال چه کسی حرکت می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 79 - 2

2- رهبران و حاکمان جوامع ، دارای نقشی بسیار مؤثر در گمراهی و یا هدایت مردم

و أضلّ فرعون قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 6

6- شخصیت ها و افراد برجسته هر جامعه ، در رویداد های تاریخی و اجتماعی آن ، نقش بسزایی دارند .

من بعدک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 11 - 9

9- تحقق آموزه های دین و عینیت یافتن تعالیم قرآن در میان مردم ، نیازمند به مجری ای کاردان و رهبری شایسته است .

لیخرج الذین ءامنوا و عملوا الصلحت من الظلمت إلى النور

از این که خداوند، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را مخاطب قرار داده و مسئولیت برآوردن غرض و هدف از نزول قرآن را - با آوردن فعل متعدی - بر عهده آن حضرت نهاده است - نه بر عهده مردم - نکته یاد دهنده به دست می آید.

468- نقش رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 12، 13

12 - شرکت و عدم شرکت مسلمانان در جنگ ، منوط به اذن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

فاستئذنونک

استیذان منافقان، نشان دهنده این است که: آنان به عنوان فردی از جامعه اسلامی، شرکت خود را در جنگهای آینده، منوط به اجازه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می دانسته اند.

13 - شرکت و عدم شرکت در جنگ ، منوط به اذن رهبر جامعه اسلامی است .

فاستئذنونک

ص: 154

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 3

3 - گیرنده زکات در حقیقت، خداست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی تنها وسایطند.

خذ من أموالهم صدقه... و يأخذ الصدقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 11

11 - تحقّق آموزه های دین و عینیت یافتن آنها در میان مردم، نیازمند به مجری ای کاردان و رهبری شایسته است.

كتب أنزلنه إليك لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

از اینکه خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مخاطب قرار داده و برآوردن غرض و هدف از نزول قرآن را با آوردن فعل متعدی، به آن حضرت واگذار کرده است و به خود مردم واگذار نکرده است، نکته یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 10

10 - تحقّق آموزه های دین، نیازمند مجری ای کاردان و رهبری شایسته

أن أخرج قومك من الظلمت إلى النور

از اینکه خداوند پس از اعطای آیات (تورات) به موسی (ع) او را مسؤول خارج ساختن مردم از ظلمتها معرفی می کند، معلوم می شود که اجرای تعالیم آسمانی و به کارگیری آنها نیاز به مجری و شخصیتی کاردان، چون موسی (ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 7

7 - امت های پیامبران، در معرض آزمون و فتنه در غیبت رهبران خود هستند.

فإنّا قد فتنا قومك من بعدك

خبر از آزموده شدن بنی اسرائیل در غیاب موسی (ع)، هشدار و تذکری برای همه امت ها است؛ تا در غیبت پیشوایان خود (مرگ و یا عدم حضور آنان)، مراقبت کافی به عمل آورند تا از فتنه ها سربلند بیرون آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 6

6- صنعت اسلحه سازی و تولید سلاح ، باید در اختیار افراد صالح و تحت نظارت رهبران جامعه دینی قرار گیرد .

داود . . . و علمنه صنعه لبوس لکم لتحصنکم من بأسکم

از این که خداوند برای دفاع مردم از منافع خویش در برابر دشمن، صنعت اسلحه سازی را تنها به داوود(ع) آموخت، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 7

7 - امکان مبتلا شدن مردم به سختی ها برای آزمایش آنان ، پس از روی کار آمدن رهبران الهی

قالوا اطّیرنا بک . . . بل انتم قوم تقنون

ص: 155

با توجه به اشتقاق «تفتنون» از «فتنه» (به معنای آزمایش) از آیه استفاده می شود که پس از آمدن صالح(ع)، ثمودیان به مشکلات جدیدی مبتلا شدند و آن را ناشی از وجود صالح(ع) می شمردند، با این که آنها از ناحیه خدا و برای آزمایش آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 3

3 - رهبران دینی ، تنها موظف به تبلیغ عقاید و آرمان های مکتب اند ؛ نه تحمیل آنها بر مردم .

فما أرسلنک علیهم حفیظًا إن علیک إلاّ البلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 41 - 4

4 - حمایت خداوند از مکتب حق ، وابسته به حیات پیامبران و رهبران الهی نیست .

فإمّا نذهبنّ بک فإنّا منهم منتقمون

خداوند می فرماید: حتی در صورت رحلت پیامبر(صلی الله علیه و آله) ما انتقام خویش را از مخالفان خواهیم گرفت. از این نکته حمایت مستمر او از آیین حق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 42 - 2

2 - حضور رهبران الهی در جوامع ، مانع از تحقق انتقام الهی نسبت به کافران و حق گریزان نخواهد بود .

أو نرینک الذی وعدنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 37

37- نقش اساسی پیامبر(صلی الله علیه و آله) ، و رهبری الهی در استحکام ، استقلال و خلاقیت امت اسلامی

کزرع أخرج شطه فآزره فاستغلظ فاستوی علی سوقه

با توجه به این که ضمیر «شطه» و «آزره» به «زرع» بازمی گردد؛ استفاده می شود که در این روند بالندگی، اصلی وجود دارد و شاخه ها و فروع، در پرتو آن تغذیه شده و رشد می یابند. بدون شک در فرایند بالندگی نظام اسلامی، وجود پیامبر(صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی

همان اصل به شمار آمده و نقش اساسی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 12,26

12 - ناتوانی مردم از درک بعضی از مصالح اجتماعی خویش و نیاز آنان به رهبری الهی

لو یطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتم

تعبیر «لعنتم» می رساند که مردم، تمایلاتی دارند که اگر بنا باشد رهبری جامعه از تمایلات آنان پیروی کند، خود مردم به مشقت می افتند و این نیست مگر از آن جهت که تمایلات و آرای آنان، در چنین مواردی، غیر واقع بینانه و مخالف مصالح واقعی است.

26 - رشد و تعالی جامعه، در پرتو وجود رهبری الهی و نفوذ رهنمود های وی

ص: 156

واعلموا... لو يطيعكم... ولكن الله حَبَّبَ إليكم... أولئك هم المرشدون

برداشت یادشده از ارتباط سه بخش زیر به دست می آید: 1- مسأله اطاعت محض از پیامبر(صلی الله علیه و آله) 2- ارزش ایمان و اجتناب از کفر، 3- رشد در پرتو عوامل مذکور (أولئك هم المرشدون). «أولئك» اشاره به مؤمنانی دارد که براساس ایمان سر به اطاعت رسول خدا نهاده اند و اهمیت وجود رهبری الهی را در جامعه دریافته اند (واعلموا أن فيكم رسول الله). اینان رشد و تعالیشان از سوی خدا تضمین شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 9 - 14

14 - تحقق آموزه های دین و عینیت یافتن آن در میان مردم، نیازمند به مجری کاردان و رهبری شایسته است.

ليخرجكم من الظلمت إلى النور

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را متصدی امر هدایت قرار داده و بر آوردن غرض و هدف از نزول قرآن را، با آوردن فعل متعدی «ليخرجكم» به آن حضرت واگذار کرده است؛ و نه به خود مردم.

469- نقش رهبران دینی در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 27 - 9

9- لزوم انجام مراسم حج با محوریت رهبر جامعه اسلامی

يأتوك رجالاً وعلى كل ضامر

این که خداوند می فرماید: «مردم از پیاده و سواره بر تو (ابراهیم) وارد خواهند شد» می تواند متضمن دستوری باشد به مردم که باید ابتدا به زیارت رهبر الهی بشتابند و با محوریت او مراسم حج را انجام دهند.

470- نقش رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند.

الم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرةً وأحلوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدّلوا .. و أحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 3

3- سردمداران کفر و شرک عامل اصلی دوزخی کردن قوم خویشند .

أحلّوا قومهم دار البوار . جهنّم يصلونها

برداشت فوق مبتنی بر این است که «جهنّم يصلونها» بدل از «دار البوار» باشد.

ص: 157

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 28 - 4

2 - مشرکان فریب خورده ، پیشوایان خود را مسؤول گمراهی خویش در قیامت معرفی خواهند کرد .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا

4 - مشرکان گمراه شده ، در قیامت اعمال قدرت سران شرک را عامل گمراهی و فریب خود معرفی خواهند کرد .

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

برداشت یاد شده براساس این دیدگاه است که «یمین» (جهت راست) کنایه از قدرت و قوت باشد؛ زیرا معمولا سمت راست قوی تر است. از این رو بیشتر مردم کارهای مهم و سنگین را با دست راست انجام می دهند. گفتنی است که دو آیه بعد (و ما کان لنا علیکم من سلطان) و نیز آمدن واژه «یمین» به این معنا در آیه 93 همین سوره (فراغ علیهم ضربا بالیمین) مؤید مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 30 - 6

6 - مشرکان فریب خورده و پیشوایان شان در قیامت ، یکدیگر را به دست داشتن در گمراهی و انحراف از مسیر حق ، متهم خواهند کرد .

و أقبل بعضهم علی بعض یتساءلون . قالوا إنکم کنتم تأتوننا ... قالوا ... و ما کان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 31 - 3

3 - پذیرش مقصر بودن و داشتن نقش در گمراهی مشرکان ، از سوی پیشوایان شرک در عرصه قیامت

فحقّ علینا قول ربّنا إنّنا لذائقون

این که پیشوایان شرک، خود را در استحقاق عذاب الهی شریک می دانند، حاکی از پذیرش نوعی از مسؤولیت در گمراهی مشرکان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 4

4 - سران و رهبران جامعه شرک ، رهبری مردم را بر ضد رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در دست داشتند .

و انطلق الملائه مناهم ان امشوا و اصبروا على الهتكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

15 - ص - 38 - 7 - 5

5- سران شرك و كفر در عصر بعثت ، رهبرى فكرى و عقيدتى مردم را در دست داشتند .

و انطلق الملائه .. ما سمعنا بهذا فى المله الاخره ان هذا الا اختلق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - نوح - 71 - 27 - 9

ص: 158

9- تأثیر پذیری قوم نوح، از سران کفر و شرک و صاحبان زر و زور جامعه

و اتَّبِعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالَهُ وَوَلَدَهُ إِلَّا خَسَارًا .. يَضَلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَا

471- نقش رهبران فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 28 - 5

5- نقش مؤثر و محوری رهبران و سردمداران فاسد در سقوط و نابودی ملت ها و جامعه های بشری

ألم تر إلى الذين .. وأحلّوا قومهم دار البوار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 10

10- نقش مهم رهبران و زمامداران فاسد، در تباهی و هلاکت امتهما

فقال له فرعون .. فأراد ... فأغرقته و من معه جميعاً

در داستان هلاکت فرعون، همواره شخص فرعون به عنوان عنصر اصلی جریان کفر، به صورت ضمیر مفرد و جدا از مجموعه یارانش ذکر شده است و این بیانگر برداشت فوق است.

472- نقش رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند.

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرةً وأحلّوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذين بدلوا .. وأحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 29 - 3

3- سردمداران کفر و شرک عامل اصلی دوزخی کردن قوم خویشند .

أحلّوا قومهم دار البوار . جهنّم يصلونها

برداشت فوق مبتنی بر این است که «جهنّم يصلونها» بدل از «دار البوار» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 5

5- نقش سردمداران کفر و فساد در هلاکت و بدبختی تمامی جامعه

أنا دمرنهم و قومهم

ص: 159

ضمیر «هم» به گروه های نه گانه بازمی گردد که طرح ترور شبانه صالح و خانواده اش را ریخته بودند. و از این که نام آنان به صورت مجزا و مقدم بر نام قومشان یاد شده است، مطلب فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 4

4- سران و رهبران جامعه شرک ، رهبری مردم را بر ضد رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در دست داشتند .

وانطلق المأ منهم أن امشوا واصبروا على آلهتكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 5

5- سران شرک و کفر در عصر بعثت ، رهبری فکری و عقیدتی مردم را در دست داشتند .

وانطلق المأ. .. ما سمعنا بهذا في الملة الآخرة إن هذا إلا اختلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 9

9- تأثیر پذیری قوم نوح ، از سران کفر و شرک و صاحبان زر و زور جامعه

و اتبعوا من لم يزد ماله و ولده إلا خسارًا .. يضلوا عبادك و لا يلدوا إلا فآ

473- نقش رهبران گمراه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 97 - 7

7- رهبران ناصالح و گمراه ، از عوامل ضلالت و گمراهی امت ها می باشند .

فاتبعوا أمر فرعون و ما أمر فرعون برشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 32 - 6

6- نقش مؤثر پیشوایان گمراه در گمراهی توده ها و هم فکر و هم سان ساختن مردم با افکار و عقاید خویش

فأغوينكم إنا كنا غوين

474- نقش رهبران مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه ، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند .

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرةً وأحلوا قومهم دار البوار

ص: 160

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدّلوا .. و أحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

475- نقش رهبران منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 67 - 6

6 - عدم استقلال برخی از منافقان در مشی خویش و تأثیرپذیری آنان از عناصر خط دهنده نفاق

بعضهم من بعض

برداشت فوق بر این اساس است که «من» نشویه باشد که در این صورت، آیه می رساند برخی از منافقان نفاق خویش را از برخی دیگر کسب می کردند.

476- نگرانی رهبران منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 14 - 7

7 - صحنه گردانان نفاق در عصر بعثت ، نگران تمایل پیروانشان به اسلام بودند .

قالوا إنا معكم إنما نحن مستهزءون

حصر در جمله «إنما ..» حصر اضافی و از نوع «حصر قلب» است. کاربرد این گونه حصر در موردی است که گوینده در صدد بر طرف کردن توهمی باشد که مخاطب به آن می اندیشد. این توهم در جمله «إنما نحن ...» گرایش منافقان پیرو، به اسلام است.

477- نیازهای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 3

3- رهبران الهی و زمامداران جامعه اسلامی ، نیازمند به استمداد از پروردگار با ذکر و نماز و عبادت ، در برابر مشکلات رسالت خویش

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك ... فسبح بحمد ربك و كن من السجدين

478- نیازهای معنوی رهبران دینی

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 13

ص: 161

13 - رهبران الهی، در ایفای رسالت خویش و گذر از دشواری ها، نیازمند اطمینان و تأیید های خداوندی اند .

فاستمسک . . . اِتک علی صرط مستقیم

479- واقع بینی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 12

12 - رهبران جامعه اسلامی، باید در اعمال سیاست های کلان اجتماعی خود نسبت به مردم، انعطاف پذیر و واقع بین باشند .

فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

از این که خداوند پرداختن به امور زندگی را به جای حل و فصل مسائل مهم اجتماعی به خواست و مصلحت اندیشی پیامبر (صلی الله علیه و آله) منوط کرده است، به دست می آید که پرداختن به مسائل عمومی و اعمال سیاست های کلان اجتماعی از سوی رهبری، باید با توجه به واقعیت های موجود در جامعه و مصالح مردم باشد و نسبت به آنان انعطاف پذیر باشد.

480- وعده های رهبران مستکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 14

14- رهبران مستکبر در جواب استمداد پیروانشان برای رهایی از عذاب، به آنان وعده می دهند که در صورت نجات یافتن خود، آنان را هم نجات خواهند داد .

قالوا لو هدینا الله لهدینکم

481- ویژگیهای رهبران باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 28 - 37

37- پندار مزیت های بی جا برای خود و ناهنجار دیدن سیمای بی نوایان، از ویژگی های رهبران نالایق و مایه بی ارزشی رهنمود های آنان است .

ولا تطع من . . . کان أمره فرطاً

482- ویژگیهای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 4

ص: 162

4- شرح صدر از مهم ترین ویژگی های لازم برای رسولان الهی و رهبران و مبلغان دین است .

قال رب اشرح لی صدري

این که موسی (ع) شرح صدر را بر خواسته های دیگر خود مقدم داشته است، نشان جایگاه مهم و نقش آن در انجام یافتن مسؤلیت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 4

4- آخرت اندیشی و دوری از دنیا طلبی ، از خصوصیات رهبران الهی

إِنَّا أَخْلَصْنَهُمْ بِخَالَصِهِ ذِكْرِي الدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 5

5- شرح صدر و تحمّل سختی ها ، از ویژگی های لازم برای رهبران الهی

ألم نشرح لك صدرك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 4

4- آبرومندی نزد مردم ، از ویژگی های لازم و سودمند برای رهبران الهی

ورفعنا لك ذكرك

483- هدایت رهبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 21 - 9

9- تنها انسان های با اخلاص و به دور از چشم داشت مادی و ره یافته ، شایسته رهبری و پیروی اند .

اتَّبِعُوا مِنْ لَاسِئَلِكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مَهْتَدُونَ

484- هدایت ناپذیری رهبران شرک صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 7 - 7 - 7

7 - ایمان آوردن به تعلیمات پیامبران ، در گرو وجود زمینه آن در ایمان آورنده

لقد حقّ القول علی أكثرهم فهم لایؤمنون

ص: 163

485- هدایتگری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 5

5- لزوم صلابت و قاطعیت رهبران الهی ، در هدایت جامعه و اجرای احکام شریعت

بیحیی خذ الکتب بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمین

7- رهبران دینی، باید همواره به وظیفه خود (هدایت مردم) بپردازند و از تلاش دلسرد نشوند.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصَلُ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

طرح حل اختلافات در قیامت، پس از بیان گزینش رهبران دینی برای بنی اسرائیل، احتمال دارد به منظور این باشد که به رهبران گوشزد کند که اختلافات، امری مستمر بوده و در قیامت حل خواهد شد. بنابراین، رهبران، باید کار رهبری خود را انجام دهند و از انجام دادن آن غافل نشوند.

486- هشدار به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 24

24 - رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی گروه های مختلف اجتماعی

و لئن اتبعت أهواءهم .. مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 113 - 7

7 - رهبران الهی در معرض توطئه و دسیسه های اغوا کننده از سوی خائنان

و لا تجدل عن الذین یختانون أنفسهم .. و لولا فضل اللّٰه علیک و رحمته

487- همکاری با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 2

2 - حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی برای امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش پیرامون یک مسأله عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین

إِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا

«أمر جامع» به مسأله ای گفته می شود که در خور این باشد که مردم به خاطر آن اجتماع کنند و به مشاوره و فراگیری و حل و فصل آن پردازند. کلمه «مع» نیز افاده کننده معنای مشارکت است.

488- هوشیاری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 5

5- رهبران الهی باید در برابر نقشه ها و ترفند های دشمنان دین جهت ایجاد سستی در مواضع دینی آنان ، هوشیار باشند .

وإن كادوا ليفتنونك عن الذي أوحينا إليك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 7

7- برخوردارى از روحیه صبر و بردبارى و نیز یقین به آیات الهی ، از شرایط رهبرى و امامت دینی است .

و جعلنا منهم أئمة .. . لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بَأْتِنَا يُوقِنُونَ

«لَمَّا» زمانى است و دلالت مى کند بر این که برگزیدگان بنی اسرائیل، زمانى که به مقام صبر و یقین رسیدند، به پیشوایى

ص: 165

انتخاب شدند و این، نشان می دهد که رهبران دینی باید چنین مقامی را برای خود تحصیل کنند و یا واجد آن دو باشند.

رهبر شناسی

490- اهمیت رهبر شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 9

9 - اهل ایمان ، وظیفه دار مهاجرت به سوی رسول خدا

و من ینخرج من بیته مهاجراً الی اللّٰه ورسوله

رهبر

491- اختیارات رهبر دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 56 - 8

8 - رهبران جامعه اسلامی مجاز در پیمان بستن با جوامع کفرپیشه

الذین عهدت منهم ثم ینقضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 57 - 5

5 - فرماندهی نظامی جامعه ایمانی بر عهده رهبران دینی است .

فإما تتقنهم فی الحرب فشردهم من خلفهم

خطاب به شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در این آیه و آیه بعد، علی رغم تعمیم حکم نسبت به سایر مؤمنین، حکایت از آن دارد که فرماندهی نظامی در اختیار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران دینی است.

492- اهمیت رهبر شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- اهل ايمان ، وظيفه دار مهاجرت به سوى رسول خدا

و من يخرج من بيته مهاجراً الى الله ورسوله

ص: 166

493- رهبر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 8

8 - موسی (ع)، رهبری پذیرفته شده و مورد اطاعت بنی اسرائیل، حتی پیش از ترک مصر

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی إنکم متبعون

فرمان الهی به کوچاندن شبانه بنی اسرائیل، در صورتی عملی بود که مجموعه بنی اسرائیل مطیع موسی (ع) بودند و این حرکت مخاطره آمیز را به خاطر اطاعت از وی به جان می خریدند.

494- رهبر دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 223 - 2

2 - انسان های دروغ پرداز و آلوده به گناه، گوش سپرده به القائات دروغین شیاطین

علی کلّ آفاک أئیم . یلقون السمع و أكثرهم کذبون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که ضمیر «یلقون» به «کلّ آفاک» باز گردد و «یلقون السمع» کنایه از این باشد که آنها تمامی اندیشه و حواس خویش را در اختیار شیاطین می گذارند. گفتنی است که بر این مبنا ضمیر جمع در «أكثرهم کذبون» می تواند به شیاطین بازگردد؛ یعنی، منحرفان تمام اندیشه و حواس خویش را در اختیار شیاطین می گذارند؛ اما بیشتر شیاطین، اخبار دروغ تحویلشان می دهند.

495- رهبر گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 223 - 2

2 - انسان های دروغ پرداز و آلوده به گناه، گوش سپرده به القائات دروغین شیاطین

علی کلّ آفاک أئیم . یلقون السمع و أكثرهم کذبون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که ضمیر «یلقون» به «کلّ آفاک» باز گردد و «یلقون السمع» کنایه از این باشد که آنها تمامی اندیشه و حواس خویش را در اختیار شیاطین می گذارند. گفتنی است که بر این مبنا ضمیر جمع در «أكثرهم کذبون» می تواند به شیاطین

بازگردد؛ یعنی، منحرفان تمام اندیشه و حواس خویش را در اختیار شیاطین می گذارند؛ اما بیشتر شیاطین، اخبار دروغ تحویلشان می دهند.

496- نیاز به رهبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 38 - 8

8 - نیاز بشر به مرشد و مقتدا، در دست یافتن به راه درست زندگی

ص: 167

از این که فرعون و مؤمن آل فرعون، هر دو مدعی نشان دادن راه صواب به مردم شدند، می توان این حقیقت را به دست آورد که اصل نیازمندی انسان ها به راه درست و به مقتدایی که خود این راه را طی کرده و راهنمای دیگران باشد، جای تردید نیست.

رهبران دینی

497- آثار استهزای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 9

9- لجاجت در برابر حق و استهزای مستمر پیامبران و رهبران الهی ، زمینه ساز ابتلا به عذاب خداوندی است .

و لقد استهزئ برسُل من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما كانوا به يستهزون

498- آثار اطاعت از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 7

7- برپایی نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، مایه جلب رحمت خدا است .

و أقيموا الصلوة و آتوا الزکوة و أطیعوا الرسول لعلکم ترحمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 63 - 14

14 - اطاعت از رهبران الهی ، تضمین کننده وحدت اجتماعی

و لأتین لکم .. فاتقوا الله و أطیعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 6,8

6- خود سرانه عمل نکردن مردم در مسائل مهم اجتماعی و وانهادن آن به رهبری الهی ، مایه مصونیت از خطرات ندامت بار

فتصبحوا على ما فعلتم ندمين . و اعلموا أنّ فيكم رسول الله

از ارتباط دو آیه ; استفاده می شود که خداوند از مؤمنان خواسته است تا در زمینه مسائل اجتماعی و خطر آفرین، خودسرانه عمل نکنند و وجود رهبری الهی را نادیده نینگارند.

8 - صلاح و سعادت مؤمنان ، در پرتو پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) (رهبری الهی)

لو يطيعكم في كثير من الأمر لعنتم

مفهوم آیه شریفه ایمن ماندن جامعه از مشقت ها و صدمات در صورت عدم تحمیل آرای شخصی بر پیامبر(صلی الله علیه و آله) است و امنیت جامعه مایه صلاح و سعادت آن است.

ص: 168

499- آثار انذارهای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 5

5- توجه رهبران الهی به نداشتن مسؤولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انذار و تبشیر، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است.

و ما منع الناس أن يؤمنوا... و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرین

500- آثار بشارتهای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 56 - 5

5- توجه رهبران الهی به نداشتن مسؤولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انذار و تبشیر، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است.

و ما منع الناس أن يؤمنوا... و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرین

501- آثار بی احترامی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 2 - 49 - 11

11 - بی احترامی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی، دارای آثار ویرانگر و فراتر از درک و تحلیل خود انسان *

لا ترفعوا أصواتکم... و لا تجهروا له بالقول... أن تحبط أعمالکم و أنتم لاتشعرون

برداشت بالا- بدان احتمال است که «وأنتم لاتشعرون» نظر به اصل تأثیر داشته باشد؛ یعنی، شما درک نمی کنید که بی احترامی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) تا چه میزان تأثیر منفی دارد.

502- آثار بیعت با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 18 - 15

15 - پیمان وفاداری با رهبری الهی ، در پی دارنده آسایش روحی و پیروزی عملی برای امت *

يباعونك . . فانزل السكينة عليهم و اذهبهم فتحًا قريبًا

می توان از مورد آیه، الغای خصوصیت کرده و به موارد مشابه سرایت داد.

ص: 169

503- آثار تبعید رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 13 - 7

7- تبعید رهبران الهی بهوسیله مردم ، مستوجب نزول عذاب *

قریتک الّتی أخرجتک أهلکنهم

برداشت بالا بدان احتمال است که تهدید مشرکان مکه، به خاطر تبعید پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

504- آثار تحمیل عقیده به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 7

7 - تحمیل آرا و تمایلات سطحی مردم ، به رهبری الهی (پیامبر (صلی الله علیه و آله)) ، مایه مشقت و زیان حتمی خود آنان

لو یطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتّم

505- آثار تضعیف رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 2 - 10

10 - خدشه وارد آوردن به ابّهت رهبری الهی ، دارای تأثیر منفی و ناخواسته ، بر تلاش مؤمنان در اعتلای دین *

أن تحبط أعمالکم و أنتم لاتشعرون

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از حبط اعمال - به تناسب موضوع سخن - تلاش هایی باشد که مؤمنان صدر اسلام، برای عظمت بخشیدن به اسلام و مستحکم ساختن موضع دین انجام می داده اند؛ یعنی، شما از یک سو جهاد می کنید؛ ولی از سوی دیگر بایی حرمتی به رهبری، ندانسته ابّهت خویش را در چشم دشمن می شکنید.

506- آثار تکذیب رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 113 - 8

8- تكذيب رسولان و رهبران الهی ، ظلم بوده و موجب عذاب و مشکلات دنیوی است .

رسول منهم فكذبوه فأخذهم العذاب و هم ظلمون

507- آثار خوش اخلاقی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 170

5- نقش اساسی اخلاق نیک مبلغان و رهبران دینی ، در تأثیرگذاری بر دیگران

و من أحسن قولاً .. اذفع بالتي هي أحسن

508- آثار دعای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 103 - 14

14 - دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی برای زکات دهندگان ، مایه آرامش روحی آنان است .

و صل علیهم إن صلوتک سکن لهم

509- آثار عهدشکنی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 10 - 8

8 - نتایج ناگوار پیمان شکنی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی ، تنها متوجه خود انسان است .

فمن نكث فإِنَّمَا ينكث علی نفسه

510- آثار غیبت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 9

9 - امت ها در خطر انحراف ، با غیبت پیامبران و رهبران الهی

ثم اتخذتم العجل من بعده و أنتم ظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 92 - 5

5 - امت ها در خطر انحراف ، با رفتن پیامبران و رهبران الهی از میان آنان

ثم أتخذتم العجل من بعده

511- آثار قبول قضاوت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 48 - 6

ص: 171

6 - پذیرش داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، نشانه ایمان راستین به خدا و رسول او و فرمان بری از ایشان و التزام عملی به دین است .

و يقولون ءامنّا بالله و بالرسول و أطعنا ثمّ يتولّی . . . و ما أولئك بالمؤمنین

512- آثار قتل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 35

35 - کشتن رهبران الهی ، موجب ذلت و فقر و در پی دارنده غضب خداوند است .

ضربت عليهم الذله . . . ذلك بأنهم ... يقتلون النبیین

513- آخرت طلبی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 4

4 - آخرت اندیشی و دوری از دنیا طلبی ، از خصوصیات رهبران الهی

إتّأخّلصنهم بخالصه ذکری الدار

514- آداب گفتگو با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 5

5 - نگه داری حرمت رهبر جامعه اسلامی و رعایت ادب در گفتار با آنان ، امری لازم و بایسته

لا تجعلوا دعاء الرسول بینکم کدعاء بعضکم بعضاً

آیه شریفه، درباره پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی چون نام ایشان به عنوان ولی امر مسلمین یاد شده است (و إذا كانوا معه علی أمر جامع .) می توان آن را درباره تمامی رهبران جامعه اسلامی تسری داد و شامل کسانی دانست که ولایت امری مسلمین را برعهده دارند.

515- احترام به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 8

8 - ضرورت حفظ حرمت پیشوایان دینی

لا تقولوا رءنا

ص: 172

516- اختیارات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 49 - 6

6 - فرماندهی کل قوا، از مسؤولیت های رهبر جامعه اسلامی

و منهم من يقول ائذن لی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 58 - 6

6 - سیاست گذاری امور مالی و اقتصادی جامعه اسلامی، از اختیارات رهبری

و منهم من يلمزك فی الصدقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 59 - 5

5 - سیاست گذاری در امور مالی و اقتصادی، از اختیارات رهبر جامعه اسلامی است.

ماء اتيهم الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 66 - 17

17 - نقش پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی در عفو گروهی از منافقان بر اساس مصالح و کیفر گروهی دیگر

إن نعف... نعذب

با توجه به اینکه مراد از عفو و عذاب، می تواند بخشش و کیفر دنیوی باشد، و نیز با الغای خصوصیت و تعمیم دادن صدور حکم عفو و مجازات به رهبر جامعه اسلامی مطلب فوق را می توان استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 13

13 - شرکت و عدم شرکت در جنگ ، منوط به اذن رهبر جامعه اسلامی است .

فاستذنونک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 11

11 - پذیرش و یاررد درخواست مردم مبنی بر پرداختن به امور زندگی شخصی ، به جای همکاری در حل و فصل امور اجتماعی ، از اختیارات و وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی و به تشخیص اینان است .

فإذا استذنونک لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

ص: 173

517- اخلاص رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر .. إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر .. إلاّ على ربّ العلمین

518- ارزش هم‌زمی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 9

9 - هم‌زمی با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر الهی ، دارای ارزشی والا

لن تخرجوا معي أبداً ولن تقتلوا معي عدواً

با توجه به اینکه آیه در مقام نکوهش و طرد منافقان است و این نکوهش و طرد را با محروم شمردن آنان از جهاد در رکاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) بیان داشته است، برداشت فوق به دست می آید.

519- استقامت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 2

ص: 174

2- رهبران و مبلغان دینی ، باید در برابر تهدید های دشمنان دیانت مقاوم باشند و رسالت خود را ادامه دهند .

قال .. لأجعلنك من المسجونين . قال أولوجتتك بشيء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 8

8- اطمینان و تزلزل ناپذیری در بحران ها ، از صفات ضروری رهبر جامعه ایمانی

قال أصحاب موسى إنا لمدركون . قال كلاً إن معي ربي سيهدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 33 - 9

9- ایمان به هدف و پابندی به آرمان ها ، از شرایط رهبران جامعه ایمانی و اسلامی است .

و الذي جاء بالصدق و صدق به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 5

5- شرح صدر و تحمّل سختی ها ، از ویژگی های لازم برای رهبران الهی

الم نشرح لك صدرک

520- استهزای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر ، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند .

قال لمن حوله ألا تستمعون .. إن رسولکم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

521- استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اجازه خواستن از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر امت اسلامی برای ترک حضور در امور اجتماعی و حل و فصل مسائل عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین است .

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ

8 - اجازه خواستن از رهبری جامعه اسلامی ، برای ترک حضور در جمع اهل حل و فصل مسائل اجتماعی ، به منظور پرداختن به امور مهم زندگی شخصی ، امری جایز و روا است .

وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ .. فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنٍ

شأن» به معنای کار مهم و بزرگ است (مفردات راغب). هر چند این واژه در مطلق کارها نیز به کار می رود؛ ولی به قرینه

مقام و آمدن تعبیر «لبعض شأنهم» (برخی از شؤن آنان) مقصود از آن در آیه شریفه، امور مهم و بزرگ است؛ زیرا مراد از برخی از شؤن، قطعاً امور کوچک نیست. از این رو بسیاری از مفسران (مانند طبرسی، آلوسی، ابن عاشور و...) بر همین نظریه اتفاق دارند.

522- اصول گرایی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 8

8- رهبران دینی، باید همواره بر مواضع اصولی خویش ثابت و استوار بوده و در برابر کافران و دشمنان، سازش ناپذیر باشند.

و لولا أن تبتنك لقد كدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

523- اطاعت از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 5

5- ارتباط با خدا، رسیدگی به محرومان جامعه و فرامان بری از رهبری جامعه اسلامی، از مصداق های مهم و بارز اعمال صالح

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت . . . و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

برداشت فوق با توجه به این نکته است که فریضه نماز، زکات و اطاعت از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) که جزو اعمال صالح می باشد، اختصاص به ذکر یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 4

4- تبلور تقوا، در اطاعت از پیامبران و رهبران الهی

فأتقوا الله و أطيعون

عطف «أطيعون» بر جمله قبل می تواند تفسیری باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 5

5- تبلور تقوای الهی در اطاعت از پیامبران و رهبران الهی

فاتتقوا الله و أطيعون

براساس این که عطف «أطيعون» عطف تفسیری باشد؛ برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 5

5 - تبلور تقوای الهی در اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

ص: 176

«أَطِيعُونَ» می تواند عطف تفسیری برای «اتَّقُوا اللَّهَ» باشد. برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

524- اطمینان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 8

8- اطمینان و تزلزل ناپذیری در بحران ها ، از صفات ضروری رهبر جامعه ایمانی

قال أصحاب موسى إنا لمدركون . قال كلاً إنَّ معي ربِّي سيهدين

525- امیدواری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 6

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی ، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند .

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

526- انعطاف پذیری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 12

12 - رهبران جامعه اسلامی ، باید در اعمال سیاست های کلان اجتماعی خود نسبت به مردم ، انعطاف پذیر و واقع بین باشند .

فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

از این که خداوند پرداختن به امور زندگی را به جای حل و فصل مسائل مهم اجتماعی به خواست و مصلحت اندیشی پیامبر(صلی الله علیه و آله) منوط کرده است، به دست می آید که پرداختن به مسائل عمومی و اعمال سیاست های کلان اجتماعی از سوی رهبری، باید با توجه به واقعیت های موجود در جامعه و مصالح مردم باشد و نسبت به آنان انعطاف پذیر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- انعطاف رهبری الهی ، در برابر برخی آرا و نظریات مردم

لو یطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتم

تعبیر «فی کثیر» نشان می دهد که در بعضی از موارد، پذیرش نظر و خواست مردم منفی نیست.

ص: 177

527- اهمیت آبروی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 11

11 - آبرو و حیثیت رهبران جامعه اسلامی ، جدا از آبرو و حیثیت اعضای آن جامعه نیست .

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ .. لاتحسبوه شيئاً لكم بل هو خیر لكم

با آن که ماجرای «افک» مربوط به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خانواده او است؛ ولی خداوند جامعه اسلامی را مخاطب قرار داده و بازتاب مثبت این ماجرا را، به آنان گوشزد کرده است (بل هو خیر لكم). این موضوع بیانگر این حقیقت است که آبرو و حیثیت رهبران جامعه اسلامی، مردم، به هم پیوسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 4

4 - آبرومندی نزد مردم ، از ویژگی های لازم و سودمند برای رهبران الهی

و رفعنا لک ذکرک

528- اهمیت احترام رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 63 - 5

5 - نگه داری حرمت رهبر جامعه اسلامی و رعایت ادب در گفتار با آنان ، امری لازم و بایسته

لاتجعلوا دعاء الرسول بینکم کدعاء بعضکم بعضاً

آیه شریفه، درباره پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی چون نام ایشان به عنوان ولی امر مسلمین یاد شده است (و إذا كانوا معه علی أمر جامع .) می توان آن را درباره تمامی رهبران جامعه اسلامی تسری داد و شامل کسانی دانست که ولایت امری مسلمین را برعهده دارند.

529- اهمیت اخلاص رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اهمیت روحیه توحیدی (ضد شرک) و اخلاص کامل در عبادت خدا، در نهاد رهبران الهی

فلاتدع مع الله إلهًا آخر

لزوم پرهیز از شرک و داشتن اخلاص کامل در عبادت خدا، اختصاص به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ندارد؛ بلکه این ها وظیفه همه انسان ها است. بنابراین توجه خطاب به شخص رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) (فلاتدع مع الله...)، بیانگر اهمیت آن در رهبران الهی می باشد.

ص: 178

530- اهمیت استقامت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 5 - 4

4 - سختی ها ، هرگز نباید رهبران الهی را از توجه به سهولت ها و امکانات موجود و دلگرم بودن به آنها باز دارد . *

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

کلمه «مع»، دلالت دارد که وجود «یسر عظیم» هم زمان با وجود «عسر» است؛ نه بعد از آن. و مراد از آن می تواند هم زمانی «عسر» با مقدمات «یسر» باشد. و ممکن است در صدد بیان این حقیقت خارجی باشد که: هر گاه مشکلاتی پدیدار شد، توجه به آن ذهن شما را به خود مشغول نسازد؛ بلکه به سهولت ها و امکانات فراوانی که در کنار آن، برای شما وجود دارد نیز توجه داشته باشید. برداشت یاد شده ناظر به دومین احتمال است.

531- اهمیت استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 4

4 - مؤمنان راستین ، به هنگام حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی ، برای حل و فصل امور مهم اجتماعی ، بدون اذن خواستن به دنبال کار دیگری نمی رفتند .

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ

532- اهمیت انقطاع رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 8 - 8

8 - بایستگی توجه کامل به خدا و انقطاع از دیگران ، برای رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی

و اذکر اسم ربّک و تبتّل إلیه تبتیلاً

مخاطب این آیات، شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ ولی به اعتبار این که آن حضرت به عنوان رهبر و ابلاغ کننده پیام های الهی به مردم بود، می توان درباره همه کسانی که داعیه دار رهبری جامعه اسلامی و هدایت دینی اند، این مسأله را سرایت داد.

533- اهمیت پیشگامی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 88 - 3

3 - لزوم پیشتازی رهبر جامعه اسلامی در پایبندی به ارزش ها و عمل بر طبق آن

لكن الرسول و الذين ءامنوا معه

ص: 179

534- اهمیت تشکر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 14

14 - لزوم دعا و قدردانی رهبر جامعه اسلامی نسبت به انفاقگران و انجام دهندگان خدمات دینی

و يتخذ ما ينفق . . . صلوات الرسول

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انفاقگران دعا می کرد و این را خداوند به عنوان یک ارزش ذکر کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

535- اهمیت تعقل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 2

2 - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

536- اهمیت تواضع رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 215 - 6

6 - اهمیت روحیه تواضع و فروتنی برای رهبران الهی ، در قبال مؤمنان

و اخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنين

537- اهمیت توحید رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 213 - 5

5 - اهمیت روحیه توحیدی (ضد شرک) و اخلاص کامل در عبادت خدا ، در نهاد رهبران الهی

لزوم پرهیز از شرک و داشتن اخلاص کامل در عبادت خدا، اختصاص به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ندارد؛ بلکه این ها وظیفه همه انسان ها است. بنابراین توجه خطاب به شخص رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) (فلاتدع مع الله...)، بیانگر اهمیت آن در رهبران الهی می باشد.

538- اهمیت ثبات قدم رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 14 - 2

2 - در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران حق ناپذیر، نمی تواند مجوز عدول مبلغان و رهبران جامعه اسلامی از مواضع عقیدتی خویش و سازش و مسامحه با آنان باشد.

و لا تطع... آن کان ذا مال و بنین

تردیدی نیست که اجابت خواسته های کافران و یا سازش با آنان از سوی رهبران جامعه اسلامی، به جهت طمع شخصی نیست؛ بلکه برای در اختیار گرفتن ثروت و نیروی انسانی کافران و صرف آنها در جهت مصالح و منافع مسلمین است؛ ولی چون این کار به قیمت عدول از مواضع اعتقادی و یا سازش با کافران است، جایز نمی باشد.

539- اهمیت دلسوزی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 3

3 - موضع رهبران دینی در میان مردم، باید موضعی برادرانه و همراه با دلسوزی باشد و نه برتری جویانه.

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت، موضعی است مشفقانه و نه همراه با برتری جویی.

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم صلح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

540- اهمیت شرح صدر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 3

ص: 181

3 - سعه صدر و حسن برخورد - حتی با مخالفان - امری بایسته برای رهبران جامعه اسلامی

ادفع بالتی هی أحسن

541- اهمیت صبر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 55 - 4

4 - وعده خداوند به یاری پیامبران و مؤمنان ، مقتضی صبر و شکیبایی همه رهبران و مبلغان دینی ، در برابر آزارها و کارشکنی های دشمنان است .

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا .. فاصبر

542- اهمیت مشاوره با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 6

6 - حضور در کنار رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش در مسائل عمومی ، امری لازم و بایسته

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا

543- اهمیت همکاری با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 6

6 - حضور در کنار رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش در مسائل عمومی ، امری لازم و بایسته

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا

544- ایمان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ایمان به هدف و پایبندی به آرمان ها ، از شرایط رهبران جامعه ایمانی و اسلامی است .

والذی جاء بالصدق و صدق به

ص: 182

545- بيش رهبران دينی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 128 - 4

4 - ساختن آثار بی ثمر ، خارج از نیاز و صرفاً بازیگرانه ، مورد نکوهش در بيش دين و رهبران الهی

أتبنون بكل ريع آيه تعبون

546- پيشگامی رهبران دينی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 108 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی ، باید در موضع گیری علیه جریان های باطل (نفاق) پيشگام باشد .

لا تقم فيه أبداً

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) در اين آيه ظاهراً به خاطر موقعیتی است که آن حضرت داشتند (موقعیت رهبری).

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - زمر - 39 - 12 - 5

5 - لزوم پيش گام بودن رهبران جامعه ایمانی در عمل به آرمان ها و اهداف اعلام شده خود به مردم

أمرت لأن أكون أول المسلمين

547- تبعیت از رهبران دينی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 120 - 5

5 - ممنوعیت تخلف از فرمان رهبر جامعه اسلامی در همه اعصار

ما كان لأهل المدينة و... أن يتخلفوا عن رسول الله

با توجه به اینکه آیات قبل در زمینه جهاد بود و فرمان جهاد حکمی مربوط به حکومت اسلامی است، می توان استفاده کرد که لزوم تبعیت

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در واقع به معنای لزوم تبعیت از حاکم الهی است و نام رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از آن جهت ذکر شده که آن حضرت حاکم جامعه اسلامی بوده است.

548- تبلیغ علیه رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 6

ص: 183

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند.

المستهزءین... و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

549- تخلف از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 5

5 - ممنوعیت تخلف از فرمان رهبر جامعه اسلامی در همه اعصار

ما كان لأهل المدينة و... أن يتخلفوا عن رسول الله

با توجه به اینکه آیات قبل در زمینه جهاد بود و فرمان جهاد حکمی مربوط به حکومت اسلامی است، می توان استفاده کرد که لزوم تبعیت از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در واقع به معنای لزوم تبعیت از حاکم الهی است و نام رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از آن جهت ذکر شده که آن حضرت حاکم جامعه اسلامی بوده است.

550- ترک استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 9

9 - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی، به منظور پرداختن به امور زندگی شخصی، بدون اذن خواستن، حرام و ممنوع است.

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستذنوه... فإذا استذنوك لبعض شأن

551- ترک مشاوره با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 7

7 - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره در مسائل عمومی بدون اذن خواستن، نشانه نفاق و ضعف ایمان است.

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستذنوه إن الذين يستذنونك أولئك

برداشت یاد شده، با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که درباره منافقان می باشد و این آیه، در حقیقت تعریضی است به آنان.

ص: 184

552- ترک همکاری با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 7

7 - ترک حضور در محضر رهبری جامعه اسلامی برای حل و فصل امور مهم اجتماعی و مشاوره در مسائل عمومی بدون اذن خواستن ، نشانه نفاق و ضعف ایمان است .

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستذنوه إن الذين يستذنونك أولئك

برداشت یاد شده، با توجه به شأن نزول آیه شریفه است که درباره منافقان می باشد و این آیه، در حقیقت تعریضی است به آنان.

553- تشدید کیفر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 3

3- کمترین لغزش رهبران الهی از مواضع تعیین شده به وسیله وحی ، دارای کیفری دو چندان در دنیا و آخرت

تركن إليهم شيئاً قليلاً. إذا لأذقنك ضعف الحيوه و ضعف الممات

554- تکلیف رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی ، موظف به گرفتن صدقه (مالیات شرعی) از مردم و منتظر نماندن برای اقدام خود مردم به پرداخت آن

خذ من أموالهم صدقه

به کارگیری امر «خذ» (بگیر) - به جای مثلاً «تقبل» - حکایت از آن دارد که حاکم اسلامی نباید در انتظار پرداخت صدقه باشد؛ بلکه باید خود اقدام به أخذ آن کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 94 - 5

5- صراحت و قاطعیت در بیان اصول و مبانی دین ، امری لازم و تکلیفی واجب بر رهبران اسلامی

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 6

6- ضرورت عبادت و ارتباط بیشتر با خدا برای انبیا و رهبران الهی

و من الیل فتهجد به نافلة لك

ص: 185

555- تواضع بر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 2 - 3

3- ایمان ، مستلزم فروتنی در برابر رهبر الهی و پرهیز از گستاخی

لا ترفعوا أصواتكم فوق صوت النبي

با الغای خصوصیت از مورد آیه، مطلب بالا قابل برداشت است.

556- توطئه علیه رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 52 - 7

7- توطئه علیه خط رسالت و رهبران الهی ، بارزترین نمود ظلم

قالوا تقاسموا بالله لنبيته و أهله . . . فتلك بيوتهم خاويه بما ظلموا

با توجه به ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین و این که در آیات گذشته، تصمیم گروه های نُه گانه فسادگر مبنی بر ترور صالح پیامبر(ع) و خانواده اش، به عنوان مهم ترین فسادگری مطرح شده، قید «بما ظلموا» بیانگر آن است که توطئه، بارزترین و مهم ترین مصداق ظلم نیز می باشد.

557- توکل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 9 - 7

7- بایستگی توکل بر خدا و واگذاری کارها به او ، برای رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی

فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا

558- تهمت به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند.

قال لمن حوله ألا تستمعون... إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

ص: 186

559- ثبات قدم رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 8

8- رهبران دینی ، باید همواره بر مواضع اصولی خویش ثابت و استوار بوده و در برابر کافران و دشمنان ، سازش ناپذیر باشند .

و لولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

560- حامی بیعت کنندگان با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 10 - 7

7 - خداوند ، حامی و یاری دهنده بیعت کنندگان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی

إنّ الذین یبایعونک .. ید الله فوق أیدیهم

برداشت بالا بر این اساس است که تعبیر «ید الله ..» در مقام تأیید و تشویق و دلجویی باشد؛ یعنی، ای بیعت کنندگان با پیامبر! شما با خدا بیعت کرده اید و از حمایت او برخوردار خواهید بود.

561- خطر انعطاف پذیری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 7

7- رهبران دینی ، در معرض خطر عقب نشینی از برخی مواضع اصولی خویش ، در برابر کافران

و لولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

562- خوش اخلاقی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 4 - 4

4- برخورداری از منش و خلق و خوی والا ، از شرایط مبلغان دینی و رهبران جامعه اسلامی

إنك لعلی خلق عظیم

563- خوشنامی در رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 4

4 - آبرومندی نزد مردم ، از ویژگی های لازم و سودمند برای رهبران الهی

ص: 187

564- خیرخواهی برای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 91 - 10، 13، 9

9- لزوم خیرخواهی مؤمنان برای دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر الهی

إذا نصحوا لله ورسوله

10 - خیرخواهی برای دین و رهبر الهی ، تکلیفی همگانی و ساقط نشدنی

ليس على الضعفاء .. إذا نصحوا لله ورسوله

برداشت فوق بدان دلیل است که جهاد در موارد ضعف، بیماری و تهیدستی ساقط می شود ولی «نصح» (خیرخواهی) ساقط نمی شود.

13 - اشخاص معذور از جهاد ، در صورت خیرخواهی برای دین و رهبر جامعه اسلامی ، مصون از عذاب و کیفر تخلف از جنگ

الذين كفروا منهم عذاب أليم .. ما على المحسنين من سبيل

565- دشمنی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 53 - 3

3 - موضع گیری علیه خط رهبران الهی ، بارزترین نمود طغیان و سرکشی است .

أتواصوا به بل هم قوم طاغون

برداشت بالا از آن جا است که خداوند، تنها وصفی را که برای تکذیب کنندگان پیامبران آورده، وصف طغیان است.

566- دلداری به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 6

6 - تاریخ گذشتگان و سرگذشت مبارزه رسولان الهی ، تسکینی برای رهبران دینی و هشدار به حق ستیزان

لعلك يخع نفسك . . واذ نادى ربك موسى أن ائت القوم الظلمين

پرداختن به سرگذشت موسی و فرعون و فرجام بد فرعونیان، پس از بیان موضع گیری حق ستیزانه مشرکان با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، دربردارنده دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است و نیز هشدارى به کافران است که از عاقبت بد فرعونیان درس بگیرند.

ص: 188

567- دوران‌دیشی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 5 - 4

4- انبیا و رهبران الهی نسبت به دستاورد ها و حاصل تلاش خویش ، دوران‌دیش و حساس اند .

وإتی خفت المولی من وراعی

568- دینداری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 118 - 6

6 - پیمودن راه و دین داری ، شرط رهبری جامعه اسلامی

و هدینها الصرط المستقیم

خداوند در توصیف موسی و هارون (علیهما السلام) - که پیامبر و رهبر امت خویش بودند - مسأله بر صراط مستقیم بودن آنان را مطرح فرمود. طرح این مسأله، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

569- ذکر رنجهای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 6

6- توجه به رنج و تلاش همه رهبران الهی در طول تاریخ ، مایه تسلی خاطر تلاشگران راه دین است .

و لقد استهزیء برسلا من قبلک

570- ذکر محدوده مسؤولیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 56 - 5

5- توجه رهبران الهی به نداشتن مسؤولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انذار و تبشیر ، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا . . . و ما ترسل المرسلين إلا مبشّرين و منذرين

571- روش بر خورد رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 3

ص: 189

3 - موضع رهبران دینی در میان مردم ، باید موضعی برادرانه و همراه با دلسوزی باشد و نه برتری جویانه .

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی است مشفقانه و نه همراه با برتری جویی .

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم صالح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

572- رهبران دینی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 3, 5, 1

1 - پیشوایانی ، از میان بنی اسرائیل ، برای هدایت مردم ، برخاستند .

لبنی إسرئیل . و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

2 - پیشوایان دینی برخاسته از قوم بنی اسرائیل ، هدایت کننده مردم ، براساس و چهارچوب تعالیم الهی بودند .

لبنی إسرئیل . و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

3- پیشوایان بنی اسرائیل ، مردم را به توفیق خداوند ، هدایت و راهنمایی می کردند .

و جعلنا منهم أئمة يهدون بأمرنا

برداشت بالا، بنابراین است که «امر» در آیه، به معنای «شأن و فعل» باشد. در این صورت هدایت به امر خدا، معنای توفیق می دهد.

5- در میان بنی اسرائیل ، پیشوایان متعددی وجود داشتند که بر اساس تعالیم دینی ، مردم را هدایت می کردند .

و جعلنا منهم أئمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 6

6- گروه هایی از بنی اسرائیل هدایت پذیرفتند و در برابر پیشوایان الهی ، تسلیم نشدند .

ص: 190

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

بنابراین که مرجع ضمیر در «بینهم» بنی اسرائیل باشد و «کانوا فیه یختلفون» اشاره به اختلافات دیرینه آنان داشته باشد - که حتی با آمدن پیشوایان الهی، خاتمه نیافته است - نکته یاد شده به دست می آید.

573- رهبران دینی و اخذ زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی، موظف به گرفتن صدقه (مالیات شرعی) از مردم و منتظر نماندن برای اقدام خود مردم به پرداخت آن

خذ من أموالهم صدقه

به کارگیری امر «خذ» (بگیر) - به جای مثلاً «تقبل» - حکایت از آن دارد که حاکم اسلامی نباید در انتظار پرداخت صدقه باشد؛ بلکه باید خود اقدام به اخذ آن کند.

574- رهبران دینی و اخذ صدقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی، موظف به گرفتن صدقه (مالیات شرعی) از مردم و منتظر نماندن برای اقدام خود مردم به پرداخت آن

خذ من أموالهم صدقه

به کارگیری امر «خذ» (بگیر) - به جای مثلاً «تقبل» - حکایت از آن دارد که حاکم اسلامی نباید در انتظار پرداخت صدقه باشد؛ بلکه باید خود اقدام به اخذ آن کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 3

3 - گیرنده زکات در حقیقت، خداست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی تنها وسایطند.

خذ من أموالهم صدقه... و يأخذ الصدقت

575- رهبران دینی و استماع سخنان مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 9

9 - گوش فرادادن به سخنان همه طیف های جامعه و داشتن سعه صدر در برابر آنان ، خصلتی شایسته و بایسته برای رهبران و مسئولان جامعه اسلامی

ص: 191

و يقولون هو أذن قل أذن خير لكم

576- رهبران دینی و اصلاح جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 22

22- رهبران و مبلغان دین ، تا توان دارند باید در اصلاح جامعه و ابلاغ معارف الهی تلاش کنند .

إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت

577- رهبران دینی و تمایلات مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 24

24 - رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی گروه های مختلف اجتماعی

ولئن اتبعت أهواءهم . . . مالک من الله من ولیّ ولانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 12

12- رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی و آرای برخاسته از هوا های گروه های مختلف اجتماعی

ولئن اتبعت أهواءهم بعد ما جاءك من العلم

578- رهبران دینی و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 22

22- رهبران و مبلغان دین ، تا توان دارند باید در اصلاح جامعه و ابلاغ معارف الهی تلاش کنند .

إن أريد إلا الإصلاح ما استطعت

579- رهبران دینی و عقیده مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 9

9 - انعطاف رهبری الهی ، در برابر برخی آرا و نظریات مردم

لویطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتم

ص: 192

تعبیر «فی کثیر» نشان می دهد که در بعضی از موارد، پذیرش نظر و خواست مردم منفی نیست.

580- رهبران دینی و گروههای اجتماعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 12

12- رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی و آرای برخاسته از هواهای گروه های مختلف اجتماعی

و لئن اتبعت أهواءهم بعد ما جاءك من العلم

581- رهبران دینی و متخلفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 6, 3

3 - خداوند ، خواهان اعتماد نکردن رهبر و مؤمنان بر عذرتراشی های توانمندان متخلف از جهاد

قل لا تعتذروا لن نؤمن لكم

6 - موضع گیری در برابر متخلفان از وظایف اجتماعی (چون جهاد و . . .) از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی

يعتذرون إلیکم . . . قل لا تعتذروا

از اینکه نخست همه مؤمنان مورد خطاب قرار گرفته اند، ولی وظیفه اعلام موضع تنها بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار داده شده، می توان برداشت فوق را استفاده کرد.

582- رهبران دینی و مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 4

4 - لزوم حفظ رابطه مستقیم و بیواسطه با مردم برای رهبران و مبلغان دینی در راستای تبلیغ و ارشاد

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

583- رهبران دینی و منافقان

17 - نقش پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی در عفو گروهی از منافقان بر اساس مصالح و کیفر گروهی دیگر

إن نغف . . . نغذب

با توجه به اینکه مراد از عفو و عذاب، می تواند بخشش و کیفر دنیوی باشد، و نیز با الغای خصوصیت و تعمیم دادن صدور

ص: 193

حکم عفو و مجازات به رهبر جامعه اسلامی مطلب فوق را می توان استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی ، مأمور به اتخاذ مواضع صریح و قاطع در برابر عناصر نفاق و منافق و ناسالم جامعه

و لاتصل علی أحد منهم مات أبداً و لاتقم علی قبره

584- زمینه احترام رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 3 - 2

2- تقوا ، مستلزم تواضع و احترام نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی

إنّ الذین یغضّون . . . أولئک الذین امتحن اللّهُ قلوبهم للتقوی

585- زمینه اطاعت از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 108 - 2

2- تقوای الهی ، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فأتقوا اللّهُ و أطيعون

تقدیم «اتقوا» بر «أطيعوا» می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 126 - 3,6

3- تقوای الهی ، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فأتقوا اللّهُ و أطيعون

تقدم «اتَّقوا» بر «أطیعوا» می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

6- برخورداری رهبران از صداقت و امانت، شرط اطاعت و فرمان برداری از آنان

إِتَى لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 131 - 2

2- تقوای الهی، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

مقدم آمدن «اتَّقوا» بر «أطیعوا» می تواند رساننده این معنا باشد که تا انسان به زینت تقوا آراسته نشود، آمادگی برای پیروی از پیامبران در او پیدا نخواهد شد.

ص: 194

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 144 - 3

3 - تقوای الهی ، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دین

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

مقدم آمدن «اتَّقُوا» بر «أَطِيعُوا»، می تواند بیانگر مطلب یادشده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 150 - 3

3 - تقوای الهی ، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

مقدم آوردن «اتَّقُوا» بر «أَطِيعُوا» می تواند بیانگر مطلب یادشده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 163 - 2,6

2 - تقوای الهی ، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

مقدم آمدن فعل «اتَّقُوا» بر «أَطِيعُوا»، می تواند بیانگر این مطلب باشد.

6 - برخورداری رهبران از صداقت و امانت ، شرط اطاعت و فرمان برداری از آنان است .

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ . فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 179 - 3

3 - تقوای الهی ، زمینه ساز اطاعت از پیامبران و رهبران دینی

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

تقدم «اتقوا» بر «اطيعوا» می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

586- زمینه تشویق رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 29 - 2

2- توجه به تأثیر حق در نفوس مستعد ، به رغم عناد کافران ، مشوق رهبران الهی به تداوم تبلیغ

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ .. فذکر فما أنت ... بکاهن

فاء در «فذکر»، تکلیف تذکر را متفرع بر آیات پیشین کرده است. در آن آیات سخن از حق ناپذیری برخی از مردم و حق پذیری و قدرشناسی گروهی دیگر به میان آمده بود.

ص: 195

587- زمینه تواضع با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 3 - 2

2- تقوا، مستلزم تواضع و احترام نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی

إِنَّ الَّذِينَ يَغْضَوْنَ... أولئك الذين امتحن الله قلوبهم للتقوى

588- زمینه صبر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 55 - 7

7 - تخلف ناپذیر بودن وعده خداوند به نصرت پیامبران و مؤمنان، مقتضی صبر و شکیبایی رهبران دینی و مؤمنان طرفدار آنان در برابر مشکلات و آزارهای دشمنان دین است.

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا... فاصبر إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

برداشت بالا به خاطر این نکته است که جمله «إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ» در مقام تعلیل برای «فاصبر» می باشد؛ یعنی، «صبر پیشه کن چون وعده خداوند به پیروزی و نصرت، حق است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 5

5- توجه به کیفر حتمی کافران در قیامت، زمینه ساز صبر و شکیبایی رهبران الهی در برابر عنادورزی های مخالفان

يعرض الذين كفروا على النار... فاصبر كما صبر أولو العزم من الرسل

«فاء» در «فاصبر»، تفریع را افاده می کند و ارتباط این آیه با آیه قبل، صبر را فرع و نتیجه توجه به عذاب کافران قرار داده است.

589- زمینه قتل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 61 - 36

36 - تجاوزگری و ارتکاب گناهان، آدمی را به سوی کفر گرایش داده و بر کشتن رهبران الهی بی پروا می سازد.

يكفرون بأيت الله . . . ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون

590- زمينه گمراهی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 196

10 - سازش با هواپرستان و تمایلات نامشروع آنان ، موجب انحراف رهبران دینی

فادع و استقم كما أمرت و لا تتبع أهواءهم

استقامت (مصدر «استقم») به معنای ادامه حرکت در راه راست است و تقابل «استقم» با «لا تتبع أهوائهم» مطلب بالا را می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 24 - 9

9 - خطر نفوذ و تأثیرگذاری گروه های گناه پیشه و ناسپاس ، در رهبران جامعه ایمانی

و لا تطع منهم ءاثمًا أو كفورًا

591- زمینه لغزش رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 8

8 - رهبران جامعه اسلامی ، در خطر به سازش کشیده شدن و سستی در برابر فشارها و تهدیدهای سخت دشمنان

و استقم كما أمرت و لا تتبع أهواءهم

592- زهد رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 88 - 7

7- چشم ندوختن به اموال و مکنت های افراد ثروتمند و مرفّه ، از وظایف رهبران اسلامی

لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجًا منهم و لا تحزن علیهم و اخفض جناحک للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 6

6 - لزوم پرهیز رهبران الهی ، از دنیاطلبی و توجه به دنیاگرایان

لا تَمُدَّنْ عَيْنِيكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - شعراء - 26 - 127 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلا على رب العلمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 197

13 - شعراء - 26 - 145 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر .. إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 2

2- تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر .. إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 4

4- آخرت اندیشی و دوری از دنیا طلبی ، از خصوصیات رهبران الهی

إنا أخلصنهم بخالصة ذکری الدار

593- زیان مبارزه با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 6

6- بت پرستی و موضع گیری در مقابل حق و رهبران الهی ، از زیان بارترین کارها است .

و أرادوا به کیداً فجعلنهم الأخرین

594- ساده زیستی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 10 - 11

11 - ساده زیستی و دوری از زندگی مرفّه و کاخ نشینی ، زندگانی شایسته و بایسته برای رهبران جامعه اسلامی

أو یلقى إلیه کنز أو تکون له جنّه . . . إن شاء جعل لک خیراً من ذلک جنّ-ت ... ویجع

ص: 198

595- سازش رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 19

19 - پیشوایان دین اسلام در صورت سازش کردن با پیروان دیگر ادیان بر سر مسائل دینی ، از زمره ستگرانند .

و لئن اتبعت اهواءهم .. إنك إذا لمن الظلمين

596- سازش ناپذیری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 8

8- رهبران دینی ، باید همواره بر مواضع اصولی خویش ثابت و استوار بوده و در برابر کافران و دشمنان ، سازش ناپذیر باشند .

ولولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

597- شرایط رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 7

7- برخورداری از روحیه صبر و بردباری و نیز یقین به آیات الهی ، از شرایط رهبری و امامت دینی است .

و جعلنا منهم أئمة .. لَمَا صبروا و كانوا بآيتنا یوقنون

«لَمَا» زمانی است و دلالت می کند بر این که برگزیدگان بنی اسرائیل، زمانی که به مقام صبر و یقین رسیدند، به پیشوایی انتخاب شدند و این، نشان می دهد که رهبران دینی باید چنین مقامی را برای خود تحصیل کنند و یا واجد آن دو باشند.

598- شرح صدر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5- رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر ، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولكم... لمجنون. قال ربّ المشرق و المغرب و ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 5

5 - شرح صدر و تحمّل سختی ها ، از ویژگی های لازم برای رهبران الهی

الم نشرح لك صدرک

ص: 199

599- صبر رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 7

7 - برخورداری از روحیه صبر و بردباری و نیز یقین به آیات الهی ، از شرایط رهبری و امامت دینی است .

و جعلنا منهم أئمة .. لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بَآئِتِنَا يَوقِنُونَ

«لَمَّا» زمانی است و دلالت می کند بر این که برگزیدگان بنی اسرائیل، زمانی که به مقام صبر و یقین رسیدند، به پیشوایی انتخاب شدند و این، نشان می دهد که رهبران دینی باید چنین مقامی را برای خود تحصیل کنند و یا واجد آن دو باشند.

600- صفات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 9

9 - گوش فرادادن به سخنان همه طیف های جامعه و داشتن سعه صدر در برابر آنان ، خصلتی شایسته و بایسته برای رهبران و مسؤلان جامعه اسلامی

و يقولون هو اذن قل اذن خير لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 13 - 6

6- محبت و دل سوزی عمیق نسبت به دیگران ، از ضروری ترین و مطلوب ترین صفات رهبران الهی است .

و حناناً من لدناً

با توجه به این که «حناناً» اولین صفتی است که پس از «آئیناه الحکم» ذکر شده است، مطلب فوق از آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 62 - 8

8 - اطمینان و تزلزل ناپذیری در بحران ها ، از صفات ضروری رهبر جامعه ایمانی

قال أصحاب موسى إنا لمدركون . قال كلاً إنَّ معي ربِّي سيهدين

601- عبادات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 6

6- ضرورت عبادت و ارتباط بیشتر با خدا برای انبیا و رهبران الهی

و من الیل فتهجد به نافله لک

ص: 200

602- عبرت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 9 - 2

2- تاریخ زندگی موسی (ع) و حوادث آن ، درس آموز و شایان توجه و تأمل برای رهبران و مبلغان دین است .

و هل اتیک حدیث موسی

603- عزت پسندیده رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 51 - 4

4- کناره گیری رهبران الهی از جامعه برای مدتی محدود به منظور عبادت خدا ، کاری شایسته و نیکو

و إذ وعدنا موسی أربعین ليله

604- عوامل دلداری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 6

6- توجه به رنج و تلاش همه رهبران الهی در طول تاریخ ، مایه تسلی خاطر تلاشگران راه دین است .

و لقد استهزیء برسلك من قبلک

605- عوامل موفقیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 84 - 5

5- نقش قلب سالم و پاک ، در موفقیت رهبران و مبلغان دینی

إذ جاء ربّه بقلب سليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - طهارت و پاکیزگی جسم و جان ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و ثیابک فطهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - پرهیز از پلیدی و آلودگی ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

ص: 201

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 6 - 4

4 - دوری از منت نهادن و زیاد شمردن عطایا و خدمات خود ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و لاتمنن تستکثر

606- فاطعیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 5

5- لزوم صلابت و قاطعیت رهبران الهی ، در هدایت جامعه و اجرای احکام شریعت

ییحیی خذ الکتب بقوه

607- قبول قضاوت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 51 - 9، 4

4 - لیبیک گفتن به دعوت خدا و رسول او و پذیرش بی چون و چرای داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، از نشانه های ایمان واقعی و اوصاف مؤمنان راستین

إِذَا دَعَا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا

9 - مؤمنان راستین در همه حال ، پذیرای داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی اند ، هر چند نتیجه این داوری بر ضرر آنان باشد .

و إن يكن لهم الحق يأتوا إليه مذعنين . . . . . إِنْ كَانُوا مِنْكُمْ يَكْفُرُونَ إِذْ دَعَاكُمْ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ أَنْ يَأْتُوا بِالْحَقِّ كَمَا آمَنُوا بِمَا نَزَّلْنَا بِهِ مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْحَقِّ الَّذِي كُنْتُمْ تُرْسِدُونَ

آیات پیشین، درباره این مسأله بود که منافقان، تنها آن گاه به حکم خدا و رسول او تن در می دادند که این حکم، به نفع آنان باشد؛ ولی در آیه شریفه آمده است که: مؤمنان بی چون و چرا به این حکم گردن می نهادند. بنابراین از مقابله میان گروه منافقان و مؤمنان، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

608- قتل رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 99 - 9

9- دنیا پرستی ، دشمنی با فرشتگان ، ارتکاب گناہانی همچون کشتن انبیا و رهبران دینی و شکستن پیمان های الهی ، از مصداق های فسق است .

ص: 202

و ما يكفر بها إلا الفسقون

آیات گذشته (از آیه 74 - 98) موانعی را برای ایمان آوردن یهود به قرآن و پیامبر ذکر کرده و در آیه مورد بحث ریشه انکار قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را فسق پیشگی دانسته است. بنابراین آنچه در آن آیات از موانع ایمان آوردن شمرده شده، از نظر قرآن مصداق فسق و بیانگر معنای آن می باشد.

609- قدرت در رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 31 - 5

5- نیرومندی و صلابت ، شرطی ضروری برای رسولان الهی و رهبران مبارزه با طغیانگران است .

أشدد به آزی

610- کیفر خویشاوندان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 92 - 4

4- رهبران دینی ، نباید به خاطر خویشاوندی و روابط نسبی از مؤاخذه مقصران چشم پوشی کنند .

قال یه-رون ما منعک

611- کیفر لغزش رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 3

3- کمترین لغزش رهبران الهی از مواضع تعیین شده به وسیله وحی ، دارای کیفری دو چندان در دنیا و آخرت

ترکن إلیهم شیئاً قليلاً. إذا لأذقنک ضعف الحیوه و ضعف الممات

612- گروه های اجتماعی و رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 24

24 - رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی گروه های مختلف اجتماعی

ولئن اتبعت أهواءهم .. مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

ص: 203

613- لغزشگاههای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 7

7- رهبران دینی ، در معرض خطر عقب نشینی از برخی مواضع اصولی خویش ، در برابر کافران

و لولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

614- محدوده اختیارات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 1 - 5

5- لغو اعتبار پیمان های صلح و عدم تعرض ، از اختیارات رهبر جامعه اسلامی است .

براءه من اللّٰه ورسوله إلی الذین عهدتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 7 - 4

4- ابطال اعتبار پیمان عدم تعرض مسلمانان ، از اختیارات رهبر جامعه اسلامی است .

کیف یکون للمشرکین عهد عند اللّٰه و عند رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 86 - 4

4- زمام امور جنگ و اجازه حضور و عدم حضور در آن ، در اختیار رهبر جامعه اسلامی و از شؤون اوست .

جهدوا مع رسوله استئنک

615- محدوده اطاعت از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 31 - 11، 3

3 - ممنوعیت اطاعت رهبران دینی در آنچه بیرون از فرمان و رضایت خداست .

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً من دون الله

11 - اطاعت از رهبران دینی ، در آنچه بیرون از فرمان و رضایت خدا باشد ، شرک است .

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً من دون الله .. سبحنه عما يشركون

خداوند اهل کتاب را به خاطر اینکه رهبران دینی خود را به جای خدا «رب» قرار می دادند و از آنان اطاعت می کردند، محکوم کرده و آنان را مشرک خوانده است. بنابراین رب قرار دادن رهبران دینی و اطاعت از آنان به جای اطاعت از فرمانهای الهی، شرک خواهد بود.

ص: 204

616- محدوده مسؤولیت رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 2 - 6

6- رهبران دینی ، به پافشاری بر هدایت کافران سرسخت ، موظف نیستند .

ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 48 - 3،7

3 - رهبران دینی ، تنها موظف به تبلیغ عقاید و آرمان های مکتب اند ؛ نه تحمیل آنها بر مردم .

فما أرسلنك عليهم حفيظًا إن عليك إلاّ البلق

7 - وظیفه رهبران الهی ، آگاهی دادن به مردم و فراهم ساختن زمینه های انتخاب صحیح است ؛ نه تصمیم گیری از قبل آنان .

فما أرسلنك عليهم حفيظًا إن عليك إلاّ البلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، موظف به ابلاغ پیام وحی و عمل به رسالت خود و نگرانی نداشتن نسبت به عکس العمل و فرجام مخالفان

فإما نذهبنّ بك .. فاستمسك بالذی أوحی إليك

617- مردمی بودن رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 7 - 10

10 - حضور در متن جامعه و داشتن روابط نزدیک و همسان با مردم ، امری از شمنند و ستوده برای رهبران الهی و سازگار با مقام پیامبری

وقالوا مال هذا الرسول يأكل .. لولا أنزل إليه ملك فيكون معه نذيرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 9

9- رهبری حق در نظام اسلامی ، دارای جایگاهی رفیع و مسلمانان وظیفه دار ایثار و فداکاری برای او

و لا یرغبوا بأنفسهم عن نفسه

از اینکه خداوند به مؤمنان فرمان داده است تا برای حفظ جان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان رهبر به حق جامعه اسلامی جان فشانی کنند، برداشت فوق استفاده می شود.

ص: 205

619- مسؤولیت اجتماعی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 3

3 - حل و فصل امور مهم اجتماعی و فراهوانی مردم برای مشاوره و کنکاش پیرامون مسائل عمومی ، از وظایف و اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی

إِثْمًا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا

620- مسؤولیت خویشاوندان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 214 - 3

3 - بستگان و نزدیکان پیامبران و رهبران دینی ، سزاوارترین افراد به رعایت اصول و ارزش ها

وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 59 - 6

6 - وابستگان نزدیک رهبران دینی ، در عمل به تکالیف و وظایف شان ، باید بر دیگران سبقت داشته باشند .

قُلْ لَأَرْوِجَنَّ لَكُمْ مِمَّا تَرْضَوْنَ مَالًا وَنَسَاءً وَأَوْلَادًا وَمَنْعًا لَكُمْ أَن تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنسَاهُمْ أَنَّهُ وَاعِدُ بِالْعَذَابِ وَهُمْ لَا يَأْتُونَ اللَّهَ مَا يَوعَدُونَ

621-

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 60 - 14

14 - دعا و مناجات به درگاه خدا برای رفع کمبود آب (استسقا) امری نیکو و شایسته ، و وظیفه ای بر عهده رهبران دین

وَإِذَا اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 155 - 14

14 - رهبران دینی باید صبرپیشگان را به بهره مند شدن از رحمت های الهی بشارت دهند .

و بشر الصبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 60 - 23،24

ص: 206

23 - زراره گوید : به امام صادق (ع) گفتم : بنده ای زنا کرده ، فرمود : « یجسد نصف الحد . . . قلت : فهل يجب عليه الرجم فی شیء من فعله فقال نعم یقتل فی الثامنه . . . ثم قال : علی امام المسلمین ان یدفع ثمنه إلی مولاه من سهم الرقاب ؛

فرمود: به قدر نصف حد شلاق می خورد. گفتم: آیا سنگسار کردن در مورد برده برای چیزی از گناهان او واجب می شود؟ فرمود: آری، در هشتمین زنا کشته می شود... سپس فرمود: بر عهده امام مسلمانان است که قیمت او را از سهم «رقاب» به مالکش پردازد».

24 - از امام صادق (ع) روایت شده که رسول الله (صلی الله علیه و آله) فرمود : « ایما مؤمن أو مسلم مات و ترک دیناً لم یکن فی فساد و لا اسراف فعلى الامام ان یقضیه . . . هو من الغارمین و له سهم عند الامام . . . ؛

هر مؤمن یا مسلمانی بمیرد و از او قرضی بماند - که آن را در راه فساد هزینه نکرده و اسراف نکرده باشد - بر عهده امام است که آن را پردازد... آن بدهکار از «غارمین» است و سهمی نزد امام دارد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 9

9 - گوش فرادادن به سخنان همه طیف های جامعه و داشتن سعه صدر در برابر آنان ، خصلتی شایسته و بایسته برای رهبران و مسؤولان جامعه اسلامی

و یقولون هو اذن قل اذن خیر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 73 - 3

3 - تصمیم به جهاد با کفران و منافقان ، در محدوده مسؤولیت های رهبر جامعه اسلامی

یا ایها النبی جهد الکفار

به کارگیری خطاب «یا ایها النبی» به جای «یا ایها الذین آمنوا» بیانگر این است که: تصمیم گیری درباره جنگ با کفار و منافقان، از وظایف رهبر جامعه ایمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی ، مأمور به اتخاذ مواضع صریح و قاطع در برابر عناصر نفاق و منافق و ناسالم جامعه

و لاتصل علی أحد منهم مات أبداً و لاتقم علی قبره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 94 - 3,6,11

3 - خداوند ، خواهان اعتماد نکردن رهبر و مؤمنان بر عذر تراشی های توانمندان متخلف از جهاد

قل لا تعتذروا لن نؤمن لکم

6 - موضع گیری در برابر متخلفان از وظایف اجتماعی (چون جهاد و ...) از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی

يعتذرون إليکم . . . قل لا تعتذروا

از اینکه نخست همه مؤمنان مورد خطاب قرار گرفته اند، ولی وظیفه اعلام موضع تنها بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) قرار داده شده، می توان برداشت فوق را استفاده کرد.

11 - لزوم توجه و نظارت خاص رهبر نظام اسلامی ، نسبت به عملکرد منافقان و عناصر متخلف از وظایف اجتماعی

ص: 207

و سیری الله عملکم ورسوله

اختصاص یافتن رؤیت به خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - با اینکه همه مردم عملکرد متخلفان را شاهد خواهند بود - شاید از آن جهت باشد که نظارت آن دو، نقش اساسی در برخورد با آنان دارد. گفتنی است که برداشت فوق با الغای خصوصیت از «رسوله» و تعمیم آن به جایگاه اجتماعی پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 99 - 14

14 - لزوم دعا و قدردانی رهبر جامعه اسلامی نسبت به انفاقگران و انجام دهندگان خدمات دینی

و یتخذ ما ینفق . . . صلوات الرسول

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای انفاقگران دعا می کرد و این را خداوند به عنوان یک ارزش ذکر کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 4، 15

4 - تعیین اموال متعلق صدقه (زکات) و مقدار آن، بسته به نظر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی است.

خذ من أموالهم صدقه

نکره آمدن «صدقه» و عدم تعیین مقداری خاص از آن، احتمالاً اشاره به این دارد که موارد فوق، مبتنی بر صلاحدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی است.

15 - پرداخت زکات، امری مهم و شایسته قدردانی از سوی مدیر جامعه اسلامی

خذ من أموالهم صدقه . . . و صل علیهم إن صلوتک سکن لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 108 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی، باید در موضع گیری علیه جریان های باطل (نفاق) پیشگام باشد.

لا تقم فیہ أبداً

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) در این آیه ظاهراً به خاطر موقعیتی است که آن حضرت داشتند (موقعیت رهبری).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 15 - 16,17

16 - رهبران و مبلغان دینی ، وظیفه دار رساندن معارف الهی به مردم بدون هر گونه دخل و تصرف و کم و زیاد کردن

قل ما یكون لی أن أبدله من تلقاء نفسی إن أتبع إلا ما یوحی الیّ

17 - پرهیز از محور قرار دادن جلب رضایت مردم و سخن گفتن بر وفق و تمایلات و خواسته های نفسانی آنان ، از وظایف مهم و اساسی

رهبران و مبلغان دینی

و إذا تتلی علیهم آياتنا .. انت بقراءان غیر هذا ... قل ما یكون لی أن أبدله من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 4

ص: 208

4- لزوم حفظ رابطه مستقیم و بیواسطه با مردم برای رهبران و مبلغان دینی در راستای تبلیغ و ارشاد

قل لو شاء الله ما تلوته علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 41 - 2

2- دعوت کنندگان به سوی حق در صورت مواجه شدن با پافشاری مردم بر انکار حق، باید با اعلان تبری از باطل، آنان را به حال خود رها کنند.

و إن کذبوک فقل . . . و انا بریء ممّا تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 89 - 11

11- ثبات و استقامت و تأثیرناپذیری از افراد نادان، از وظایف رهبر جامعه اسلامی است.

فاستقیما ولا تتبعان سبیل الذین لایعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 104 - 15

15- صراحت لهجه و تسلیم ناپذیری رهبران الهی در بیان مواضع اعتقادی خویش، امری است بایسته و لازم.

قل . . . فلا أعبد الذین تعبدون من دون الله و لكن أعبد الله الذی یتوفیکم و أمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 88 - 22

22- رهبران و مبلغان دین، تا توان دارند باید در اصلاح جامعه و ابلاغ معارف الهی تلاش کنند.

إن أُرید إلاّ الإصلاح ما استطعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 88 - 7

7- چشم ندوختن به اموال و مکنت های افراد ثروتمند و مرفّه ، از وظایف رهبران اسلامی

لا تمدنّ عینیک إلی ما متّعنا به أزواجًا منهم ولا تحزن علیهم واخفض جناحک للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 89 - 4

4- انذار و اخطار از وظایف اصلی مبلغان و رهبران دینی

وقل إنی أنا النذیر المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 82 - 5

5- سلب نشدن وظیفه ابلاغ دین از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، به صرف روی گردانی مردم از آنان

ص: 209

فإن تولوا فإنما عليك البلغ المبين

بدین احتمال که معنای آیه چنین باشد که اگر مردم روی گردانند، تو نباید بار تکلیف را فرو نهی؛ بلکه باید همچنان به وظیفه ابلاغ پیام الهی همت گماری، برداشت فوق به دست می آید. گفتنی است آمدن جمله «فإنما عليك ...» به صورت جمله اسمیه - که دال بر استمرار است - مؤید همین برداشت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 5

5- رهبران الهی باید در برابر نقشه ها و ترفند های دشمنان دین جهت ایجادستی در مواضع دینی آنان ، هوشیار باشند .

وإن كادوا ليفتنونك عن الذي أوحينا إليك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 8

8- رهبران دینی ، باید همواره بر مواضع اصولی خویش ثابت و استوار بوده و در برابر کافران و دشمنان ، سازش ناپذیر باشند .

ولولا أن ثبتتک لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 7 - 7

7- وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، هموارساختن راه هدایت و واگذاری انتخاب به خود مردم است .

فلعلک بخع نفسک . . . إنا جعلنا ما علی الأرض زینة لها لنبلوهم

بیان فریبندگی زمین و بستر امتحان بودن آن پس از بیان رسالت پیامبر(صلی الله علیه و آله) در محدوده انذار و تبشیر، می تواند گویای این مطلب باشد که وظیفه رهبران دینی، هدایت است و انتخاب، با خود مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 22 - 10

10- ارشاد مردم به ترک اظهار نظر های بی پایه در باره حقایق و احاله علم آن به خداوند ، وظیفه ای است برعهده رهبران الهی .

سیقولون . . . قل ربی أعلم بعدتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 27 - 14، 2

2- رساندن پیام وحی به گوش مردم ، از وظایف رهبران الهی است .

واتل ما أحي إلیک من کتاب ربک

14- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی ، در شناخت حقایق تاریخی و معرفتی ، نباید به راهی جز وحی الهی ، اعتماد کنند .

واتل ما أحي إلیک .. و لن تجد من دونه ملتحداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 20

ص: 210

20- رهبران الهی، باید از دنیاطلبی و توجه به دنیاگرایان و غفلت از تهیدستان با ایمان، پرهیز کنند.

و لاتعد عیناک عنهم ترید زینه الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 97 - 4

4- پیش گیری از هجوم مفسدان به جامعه، وظیفه حاکمان الهی است.

فما اسطعوا أن یظهوروه و ما استطعوا له نقباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 6

6- رهبران الهی، همواره، باید مردم را از غلوگرایی بازداشته و مقام خود را برتر از آنچه هست، وانمود نکنند.

قل إنما أنا بشر مثلكم

گرچه آیه، خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، ولی بنابر ویژگی های قرآن، این رهنمود، فرمانی عمومی، مخصوصاً به رهبران و پیشوایان دینی است تا همواره، این نکته را به مردم یادآوری کنند که آنان نیز بشرند، تا مبادا شائبه های الوهیت و نظایر آن در ذهن مردم شکل بگیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 83 - 8

8 - پیشوایان دینی، در همه صحنه ها باید در کنار مردم حاضر باشند.

و ما أعجلک عن قومک یموسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 86 - 12

12 - پیش بینی لغزش گاه ها و زمینه های گمراهی و هشدار نسبت به آن، از مسؤولیت های پیامبران و پیشوایان دینی است.

فأخلفتم موعدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 92 - 4,5

4- رهبران دینی ، نباید به خاطر خویشاوندی و روابط نسبی از مؤاخذه مقصران چشم پوشی کنند .

قال یه-رون ما منعک

5- مسؤولان جوامع دینی ، باید در برابر انحراف عقاید مردم حساس بوده و از خود واکنش نشان دهند .

یه-رون ما منعک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 131 - 6,7

6- لزوم پرهیز رهبران الهی ، از دنیاطلبی و توجه به دنیاگرایان

ص: 211

لا تَمَدَّنْ عَيْنِيكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا

7 - امکان بهره‌گیری از ثروت چشمگیر کافران، نباید توجه رهبران دینی را به توانگران کافر معطوف سازد.

و لا تَمَدَّنْ عَيْنِيكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

نهی خداوند از توجه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به ثروت کافران، ممکن است برای بیان این نکته باشد که جهت بهبود زندگی مؤمنان، نباید به سرمایه‌های کافران چشم داشت و به این منظور نیز، مسلمان شدن آنان را آرزو کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 26 - 11

11 - تولیت مسجدالحرام و آماده‌سازی آن برای زائران بیت الله، مسؤلیتی بر عهده رهبران جامعه توحیدی

أَنْ لَا تَشْرِكَ بِي شَيْئًا وَ طَهَّرْ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 27 - 3

3 - تبلیغ و فراخوانی مردم به حج و زیارت بیت الله، از وظایف رهبران الهی

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 8

8 - مهربانی و برخورد مشفقانه با مردم، وظیفه‌ای بر عهده رهبران و مبلغان دینی

فَقَالَ يَقُومُ اعْبُدُوا اللَّهَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 12، 13

12 - رهبران جامعه اسلامی، باید در اعمال سیاست‌های کلان اجتماعی خود نسبت به مردم، انعطاف پذیر و واقع بین باشند.

فَإِذَا اسْتَنْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأُذِنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ

از این که خداوند پرداختن به امور زندگی را به جای حل و فصل مسائل مهم اجتماعی به خواست و مصلحت اندیشی پیامبر (صلی الله علیه و آله) منوط کرده است، به دست می آید که پرداختن به مسائل عمومی و اعمال سیاست های کلان اجتماعی از سوی رهبری، باید با توجه به واقعیت های موجود در جامعه و مصالح مردم باشد و نسبت به آنان انعطاف پذیر باشد.

13 - اعمال اجتهاد و مصلحت اندیشی در حل و فصل امور اجتماعی، از اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه اسلامی است.

و إذا كانوا معه على أمر جامع... فإذا استذنوك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 10 - 11

11 - ساده زیستی و دوری از زندگی مرفّه و کاخ نشینی، زندگانی شایسته و بایسته برای رهبران جامعه اسلامی

أولئك يلقى إليه كنز أو تكون له جنة... إن شاء جعل لك خيراً من ذلك جنّ-ت... ويجع

ص: 212

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 10 - 7

7 - مبارزه با ظلم و احیای عدالت ، دارای اولویت نخست در مبارزه اجتماعی و در رأس مسائلی که رهبران الهی باید به آن بپردازند .

و إذ نادى ربك موسى أن ات القوم الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 28 - 5

5 - رهبران و مبلغان دینی باید در برابر تکبر ، استهزا و تهمت های دشمنان دیانت با سعه صدر به تکلیف خود عمل کنند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . . . إن رسولكم . . . لمجنون . قال رب المشرق و المغرب و ما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 30 - 2

2 - رهبران و مبلغان دینی ، باید در برابر تهدید های دشمنان دیانت مقاوم باشند و رسالت خود را ادامه دهند .

قال . . . لأجعلنك من المسجونين . قال أولو جنتك بشيء مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 106 - 3

3 - موضع رهبران دینی در میان مردم ، باید موضعی برادرانه و همراه با دلسوزی باشد و نه برتری جویانه .

إذ قال لهم أخوهم نوح ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 124 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی است مشفقانه و نه همراه با برتری جویی .

إذ قال لهم أخوهم هود ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 142 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم صلح ألا تتقون

ص: 213

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 161 - 3

3 - موضع رهبران الهی در میان امت ، موضعی مشفقانه و نه همراه با برتری جویی

إذ قال لهم أخوهم لوط ألا تتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر .. إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر .. إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 181 - 3

3 - توجه پیامبران و رهبران الهی ، به اصلاح امور اقتصادی جامعه هم پای مسائل اعتقادی و عبادی

إذ قال لهم شعيب ألا تتقون .. أوفوا الكيل ولا تكونوا من المخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اهمیت روحیه توحیدی (ضد شرک) و اخلاص کامل در عبادت خدا، در نهاد رهبران الهی

فلاتدع مع الله إلهًا آخر

لزوم پرهیز از شرک و داشتن اخلاص کامل در عبادت خدا، اختصاص به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ندارد؛ بلکه این ها وظیفه همه انسان ها است. بنابراین توجه خطاب به شخص رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) (فلاتدع مع الله...)، بیانگر اهمیت آن در رهبران الهی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- رهبران الهی، وظیفه دار مراقبت از جماعت مؤمنان و پیروان خویش

واخفض جناحك لمن اتبعك من المؤمنين

«خفض جناح» می تواند کنایه از گردآوری امت در کنف خویش باشد؛ همانند کبوتری که جوجه های خود را در زیر بال و

پر خود جای می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 20 - 8

8 - بازدید از نیروهای تحت فرمان و کارگزاران ، جستوجو از احوال آنان ، نظارت دقیق بر کارهایشان و خویشتن داری در برخورد با آنها ، از اوصاف و وظایف فرماندهان سپاه و رهبران جامعه اسلامی .

و تقفد الطیر فقال ما لی لأاری الهدهد أم کان من الغائبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 23 - 6

6 - رهبران دینی ، نباید توجه خود را آن چنان معطوف حق ناپذیری حق گریزان کنند که از نقششان باز بمانند .

و من کفر فلا یحزنک کفره

توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) دایر بر پرهیز از اندوهگین شدن بر کفرکافران، برای دلداری به آن حضرت است و احتمال هم دارد به خاطر تأثیر اندوه و در نتیجه بازماندن از ایفای رسالت دینی باشد. بنابر احتمال اخیر، نکته بالا، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 4

4 - شایسته است که رهبران دینی ، جامعه را براساس قوانین وحی و در محدوده معارف دین هدایت کنند .

و جعلنا منهم أئمة یهدون بأمرنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 25 - 7

7 - رهبران دینی ، باید همواره به وظیفه خود (هدایت مردم) پردازند و از تلاش دلسرد نشوند .

إن ربک هو یفصل بینهم یوم القیمه فیما کانوا فیه یختلفون

طرح حل اختلافات در قیامت، پس از بیان گزینش رهبران دینی برای بنی اسرائیل، احتمال دارد به منظور این باشد که به رهبران گوشزد کند که اختلافات، امری مستمر بوده و در قیامت حل خواهد شد. بنابراین، رهبران، باید کار رهبری خود را انجام دهند و از انجام دادن آن غافل

نشوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 1 - 8

8 - شایسته است که رهبران دینی ، تقوای الهی را رعایت کرده و از افراد ناشایست ، تبعیت نکنند .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تَطْعَمِ الْكُفْرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ

اگرچه مخاطب آیه، شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) است، اما فرمان های داده شده، می تواند حکمی کلی برای هر رهبر دینی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 12 - 5

5 - لزوم پیش گام بودن رهبران جامعه ایمانی در عمل به آرمان ها و اهداف اعلام شده خود به مردم

ص: 215

أمرت لأن أكون أول المسلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 16

16- رسالت اصلی رهبران الهی، ابلاغ پیام وحی و اتمام حجت بر خلق

فاصبر... و لاتستعجل لهم... بلغ

«بلاغ» سخنی در توجیه و تعلیل «فاصبر» و «لاتستعجل» است؛ یعنی، تو مأمور بلاغی و نگران فرجام کافران مباش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 19 - 10

10- لزوم دلسوزی و نگرانی رهبران الهی برای امت خویش، همانند خود

و استغفر لذنبک و للمؤمنین و المؤمنات

فرمان «استغفر لذنبک و للمؤمنین و..» از سوی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، می رساند که رهبر الهی باید همان گونه که به فکر نجات و سعادت واقعی خویش است، در اندیشه نجات و سعادت امت خود نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 29 - 4

4- ترسیم فرجام نیک متقین و سرنوشت شوم تکذیب کنندگان دین، از وظایف رهبران الهی

فذکر

ظاهراً موضوع تذکر، مطالبی است که در آیات پیشین در مورد فرجام نیک مؤمنان و سرنوشت شوم کافران آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 1

1 - نظارت بر حسن اجرای حدود الهی، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبر جامعه اسلامی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ .. تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) در آغاز سوره و آیات مربوط به احکام طلاق و حدود الهی - با آن که این احکام و حدود مربوط به همه مسلمانان است - می تواند بیانگر برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تحریم - 66 - 9 - 3

3 - جهاد با کافران و منافقان و هرگونه برخورد شدید و سختگیرانه با آنان ، باید زیر نظر رهبر جامعه اسلامی انجام گیرد .

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ

مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله)، در جهاد سختگیرانه با کافران و منافقان، می تواند اشاره به نکته یاد شده باشد. افراط و تفریطی که نوعاً در چنین موضوعی از سوی مردم سر می زند، تأیید کننده همین مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 7 - 5

ص: 216

5- لزوم صبر و پایداری در انجام دادن رسالت الهی و تبلیغ دین ، برای مبلغان و رهبران جامعه اسلامی

قم فأنذر . . . ولربك فاصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - غاشیه - 88 - 23 - 2

2- رهبران الهی ، باید همواره به ارشاد پندپذیران ادامه دهند و هیچگاه آنان را ، از پند ها و اندرز های خود محروم نسازند .

فذکر . . . إلا من تولی و کفر

استثنا در «إلا من تولی . . .»، ناظر به تکرار تذکر است. بنابراین فرمان «ذکر»، درباره کسانی که اعراض و کفر ندارند، همچنان باقی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 2

2- رهبران و مبلغان دینی نباید در برابر استهزا و جوآفرینی دشمنان دیانت ، دلسرد شده و دست از تبلیغ دین و دفاع از آن بردارند .

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربکم و ربّ ءابائکم الأولین

622- مسؤولیت و ابستگان رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 28 - 8

8- همسران و بستگان شخصیت های معنوی و صاحب نفوذ ، باید از شأن اجتماعی و معنوی آنان ، پاسداری کنند .

قل لأزواجک إن کتننّ تردن الحیوه الدنیا و زینتها فتعالین أمّتعکنّ و أسرّحکنّ سراحّ

623- مشاوره با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 2

2- حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی برای امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش پیرامون یک مسأله

عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا

«أمر جامع» به مسأله ای گفته می شود که در خور این باشد که مردم به خاطر آن اجتماع کنند و به مشاوره و فراگیری و حل و فصل آن پردازند. کلمه «مع» نیز افاده کننده معنای مشارکت است.

ص: 217

624- مشکلات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 13

13 - رهبران الهی، در ایفای رسالت خویش و گذر از دشواری ها، نیازمند اطمینان و تأیید های خداوندی اند.

فاستمسک .. . إتك علی صرط مستقیم

625- مصلحت اندیشی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 13

13 - اعمال اجتهاد و مصلحت اندیشی در حل و فصل امور اجتماعی، از اختیارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه اسلامی است.

و إذا كانوا معه علی أمر جامع .. . فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

626- مقامات رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 9

9 - رهبری حق در نظام اسلامی، دارای جایگاهی رفیع و مسلمانان وظیفه دار ایثار و فداکاری برای او

و لا یرغبوا بأنفسهم عن نفسه

از اینکه خداوند به مؤمنان فرمان داده است تا برای حفظ جان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عنوان رهبر به حق جامعه اسلامی جان فشانی کنند، برداشت فوق استفاده می شود.

627- ملاقات با رهبران دینی در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 27 - 10

10 - دیدار با رهبر جامعه اسلامی در مناسک حج

يأتوك رجلاً وعلی كلّ ضمير

628- ملاك عمل رهبران دينی

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - مريم - 19 - 12 - 6

ص: 218

6- لزوم ژرف اندیشی عالمان و رهبران دینی در کتاب های آسمانی و استوارسازی کردار خویش برپایه آن

بیحیی خذ الکتب بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 8

8- فرمان خداوند ، ملاک عمل رهبران الهی است ؛ نه سلیقه های شخصی آنان و آرا و خواسته های نفسانی مردم .

و جعلنهم ائمه یهدون بأمرنا

629- منافقان و رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 58 - 4

4- رهبران جامعه اسلامی - هر چند عادل باشد - در معرض عیب جویی منافقان هستند .

و منهم من یلمزک فی الصدقت

وقتی که پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، با همه عدالت و پاکی اش، مورد طعن و ایراد منافقان قرار گیرد، دیگران نیز بی تردید از عیب جویی آنان در امان نخواهند بود.

630- منشأ انحراف رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 12

12- رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی و آرای برخاسته از هوا های گروه های مختلف اجتماعی

ولئن اتبعت أهواءهم بعد ما جاءک من العلم

631- موانع احساس ضعف رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 56 - 5

5- توجه رهبران الهی به نداشتن مسئولیتی در برابر کفر مردم پس از انجام وظیفه انذار و تبشیر ، مایه عدم احساس ناتوانی و شکست در ایفای وظیفه خویش است .

و ما منع الناس أن يؤمنوا .. و ما نرسل المرسلین إلا مبشّرين و منذرین

ص: 219

632- موانع نگرانی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 7 - 6

6 - شناخت تاریخ و آگاهی از موضع گیری های همگون کافران در برابر پیامبران ، مانع نگرانی و دلسردی رهبران دینی است .

و کم أرسلنا .. إلا كانوا به يستهزءون

633- موانع همراهی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 8

8 - تفاق ، بازدارنده انسان از جهاد در راه خدا و همگامی با رهبر الهی

فقل لن تخرجوا معي أبداً و لن تقتلوا معي عدواً

634- مهربانی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 13 - 6

6- محبت و دل سوزی عمیق نسبت به دیگران ، از ضروری ترین و مطلوب ترین صفات رهبران الهی است .

و حناناً من لدنا

با توجه به این که «حناناً» اولین صفتی است که پس از «آیتناه الحکم» ذکر شده است، مطلب فوق از آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 23 - 8

8 - مهربانی و برخورد مشفقانه با مردم ، وظیفه ای بر عهده رهبران و مبلغان دینی

فقال يقوم اعبدوا الله

635- نعمت رهبران دینی

6- وجود رهبری دینی و شریعت آسمانی ، تبلور فضل و نعمت الهی بر خلق *

واعلموا أنّ فیکم رسول اللّٰه .. فضلاً من اللّٰه و نعمه

برداشت بالا بدان احتمال است که جمله «فضلاً من اللّٰه و نعمه» در رابطه با صدر آیه قبل (فیکم رسول اللّٰه) باشد.

636- نقش اجتماعی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 5

5 - حضور پیشوای الهی در جامعه ، دارای نقشی اساسی در جلوگیری از انحرافات

فإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ

«من بعدک» نشانگر آن است که نبود موسی(ع) در بین قوم خود، از زمینه های آغاز این گمراهی بوده است.

637- نقش استیذان از رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 17

17 - پرداختن به امور مهم زندگی شخصی ، به جای حل و فصل مسائل اجتماعی ، با اذن رهبری ، خطایی است نیازمند به استغفار به درگاه الهی .

فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأُذِنَ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ اللَّهُ

توصیه خداوند به طلب مغفرت کردن پیامبر(صلی الله علیه و آله) برای کسانی که به اذن او عرصه حل و فصل امور اجتماعی را ترک می کنند حاکی از این است که این عمل چون به اذن آن حضرت انجام گرفته جایز است؛ ولی در عین حال خطایی است که باید برای آن استغفار کرد.

638- نقش رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 12، 13

12 - شرکت و عدم شرکت مسلمانان در جنگ ، منوط به اذن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

فاستئذنونک

استیذان منافقان، نشان دهنده این است که: آنان به عنوان فردی از جامعه اسلامی، شرکت خود را در جنگهای آینده، منوط به اجازه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می دانسته اند.

13 - شرکت و عدم شرکت در جنگ ، منوط به اذن رهبر جامعه اسلامی است .

فاستذنونک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 3

3 - گیرنده زکات در حقیقت ، خداست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی تنها وسایطند .

خذ من أموالهم صدقه . . . و يأخذ الصدقت

ص: 221

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 11

11- تحقیق آموزه های دین و عینیت یافتن آنها در میان مردم ، نیازمند به مجری ای کاردان و رهبری شایسته است .

کتب أنزلنه إليك لتخرج الناس من الظلمت إلى النور

از اینکه خداوند، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را مخاطب قرار داده و برآوردن غرض و هدف از نزول قرآن را با آوردن فعل متعدی، به آن حضرت واگذار کرده است و به خود مردم واگذار نکرده است، نکته یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 10

10- تحقیق آموزه های دین ، نیازمند مجری ای کاردان و رهبری شایسته

أن أخرج قومك من الظلمت إلى النور

از اینکه خداوند پس از اعطای آیات (تورات) به موسی(ع) او را مسؤول خارج ساختن مردم از ظلمتها معرفی می کند، معلوم می شود که اجرای تعالیم آسمانی و به کارگیری آنها نیاز به مجری و شخصیتی کاردان، چون موسی(ع) دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 85 - 7

7 - امت های پیامبران ، در معرض آزمون و فتنه در غیبت رهبران خود هستند .

فإنا قد فتننا قومك من بعدك

خبر از آزموده شدن بنی اسرائیل در غیاب موسی(ع)، هشدار و تذکری برای همه امت ها است؛ تا در غیبت پیشوایان خود (مرگ و یا عدم حضور آنان)، مراقبت کافی به عمل آورند تا از فتنه ها سربلند بیرون آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 6

6- صنعت اسلحه سازی و تولید سلاح ، باید در اختیار افراد صالح و تحت نظارت رهبران جامعه دینی قرار گیرد .

داود ... و علمنه صنعه لبوس لكم لتحصنكم من بأسکم

از این که خداوند برای دفاع مردم از منافع خویش در برابر دشمن، صنعت اسلحه سازی را تنها به داوود(ع) آموخت، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 7

7 - امکان مبتلا شدن مردم به سختی ها برای آزمایش آنان ، پس از روی کار آمدن رهبران الهی

قالوا اطیرنا بک .. بل أنتم قوم تفتنون

با توجه به اشتقاق «تفتنون» از «فتنه» (به معنای آزمایش) از آیه استفاده می شود که پس از آمدن صالح(ع)، ثمودیان به مشکلات جدیدی مبتلا شدند و آن را ناشی از وجود صالح(ع) می شمردند، با این که آنها از ناحیه خدا و برای آزمایش آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 222

3- رهبران دینی، تنها موظف به تبلیغ عقاید و آرمان های مکتب اند؛ نه تحمیل آنها بر مردم.

فما أرسلنک علیهم حفیظاً إن علیک إلاّ البلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 41 - 4

4- حمایت خداوند از مکتب حق، وابسته به حیات پیامبران و رهبران الهی نیست.

فإما نذهبنّ بک فإنا منهم منتقمون

خداوند می فرماید: حتی در صورت رحلت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ما انتقام خویش را از مخالفان خواهیم گرفت. از این نکته حمایت مستمر او از آیین حق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 42 - 2

2- حضور رهبران الهی در جوامع، مانع از تحقق انتقام الهی نسبت به کافران و حق گریزان نخواهد بود.

أوریننک الذی وعدنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 37

37- نقش اساسی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، و رهبری الهی در استحکام، استقلال و خلاقیت امت اسلامی

کزرع أخرج شطه فآزره فاستغلظ فاستوی علی سوقه

با توجه به این که ضمیر «شطئه» و «آزره» به «زرع» بازمی گردد؛ استفاده می شود که در این روند بالندگی، اصلی وجود دارد و شاخه ها و فروع، در پرتو آن تغذیه شده و رشد می یابند. بدون شک در فرایند بالندگی نظام اسلامی، وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری الهی همان اصل به شمار آمده و نقش اساسی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 26، 12

12 - ناتوانی مردم از درک بعضی از مصالح اجتماعی خویش و نیاز آنان به رهبری الهی

لو یطیعکم فی کثیر من الأمر لعنتم

تعبیر «لعنتم» می رساند که مردم، تمایلاتی دارند که اگر بنا باشد رهبری جامعه از تمایلات آنان پیروی کند، خود مردم به مشقت می افتند و این نیست مگر از آن جهت که تمایلات و آرای آنان، در چنین مواردی، غیر واقع بینانه و مخالف مصالح واقعی است.

26 - رشد و تعالی جامعه، در پرتو وجود رهبری الهی و نفوذ رهنمود های وی

واعلموا... لو یطیعکم... و لکنّ اللّٰه حبّب إلیکم... أولئک هم المرشدون

برداشت یادشده از ارتباط سه بخش زیر به دست می آید: 1- مسأله اطاعت محض از پیامبر (صلی الله علیه و آله) 2- ارزش ایمان و اجتناب از کفر، 3- رشد در پرتو عوامل مذکور (أولئک هم المرشدون). «أولئک» اشاره به مؤمنانی دارد که براساس ایمان سر به اطاعت رسول خدا نهاده اند و اهمیت وجود رهبری الهی را در جامعه دریافته اند (واعلموا أنّ فیکم رسول اللّٰه). اینان رشد و تعالی شان از سوی خدا تضمین شده است.

ص: 223

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 9 - 14

14 - تحقق آموزه های دین و عینیت یافتن آن در میان مردم ، نیازمند به مجری کاردان و رهبری شایسته است .

لیخرجکم من الظلمت إلى النور

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که خداوند، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را متصدی امر هدایت قرار داده و برآوردن غرض و هدف از نزول قرآن را، با آوردن فعل متعدی «لیخرجکم» به آن حضرت واگذار کرده است؛ و نه به خود مردم.

639- نقش رهبران دینی در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 27 - 9

9 - لزوم انجام مراسم حج با محوریت رهبر جامعه اسلامی

يأتوك رجالاً وعلى كل ضامر

این که خداوند می فرماید: «مردم از پیاده و سواره بر تو (ابراهیم) وارد خواهند شد» می تواند متضمن دستوری باشد به مردم که باید ابتدا به زیارت رهبر الهی بشتابند و با محوریت او مراسم حج را انجام دهند.

640- نیازهای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 98 - 3

3- رهبران الهی و زمامداران جامعه اسلامی ، نیازمند به استمداد از پروردگار با ذکر و نماز و عبادت ، در برابر مشکلات رسالت خویش

و لقد نعلم أنك يضيق صدرك... فسبح بحمد ربك و كن من السجدين

641- نیازهای معنوی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 43 - 13

13 - رهبران الهی ، در ایفای رسالت خویش و گذر از دشواری ها ، نیازمند اطمینان و تأیید های خداوندی اند .

فاسٽمسڪ .. ٺٺڪ علي صرط مسٽقلم

ص: 224

642- واقع بینی رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 12

12 - رهبران جامعه اسلامی ، باید در اعمال سیاست های کلان اجتماعی خود نسبت به مردم ، انعطاف پذیر و واقع بین باشند .

فإذا استئذنونك لبعض شأنهم فأذن لمن شئت منهم

از این که خداوند پرداختن به امور زندگی را به جای حل و فصل مسائل مهم اجتماعی به خواست و مصلحت اندیشی پیامبر(صلی الله علیه و آله) منوط کرده است، به دست می آید که پرداختن به مسائل عمومی و اعمال سیاست های کلان اجتماعی از سوی رهبری، باید با توجه به واقعیت های موجود در جامعه و مصالح مردم باشد و نسبت به آنان انعطاف پذیر باشد.

643- ویژگیهای رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 25 - 4

4- شرح صدر از مهم ترین ویژگی های لازم برای رسولان الهی و رهبران و مبلغان دین است .

قال ربّ اشرح لی صدري

این که موسی(ع) شرح صدر را بر خواسته های دیگر خود مقدم داشته است، نشان جایگاه مهم و نقش آن در انجام یافتن مسؤولیت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 46 - 4

4- آخرت اندیشی و دوری از دنیاطلبی ، از خصوصیات رهبران الهی

إِنَّا أَخْلَصْنَهُمْ بِخَالِصَةِ ذِكْرِ الدَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 1 - 5

5- شرح صدر و تحمّل سختی ها ، از ویژگی های لازم برای رهبران الهی

الم نشرح لك صدرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شرح - 94 - 4 - 4

4 - آبرومندی نزد مردم، از ویژگی های لازم و سودمند برای رهبران الهی

و رفعنا لك ذكرک

ص: 225

644- هدایتگری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 12 - 5

5- لزوم صلابت و قاطعیت رهبران الهی ، در هدایت جامعه و اجرای احکام شریعت

بیحیی خذ الکتب بقوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 127 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 145 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر إن أجرى إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 164 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی است .

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 180 - 2

2 - تلاش رهبران الهی برای هدایت خلق ، تنها برای خدا و به دور از مطامع مادی

و ما أسئلكم عليه من أجر . . . إلاّ على ربّ العلمین

7- رهبران دینی، باید همواره به وظیفه خود (هدایت مردم) بپردازند و از تلاش دلسرد نشوند.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصَلُ بَيْنَهُم يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

طرح حل اختلافات در قیامت، پس از بیان گزینش رهبران دینی برای بنی اسرائیل، احتمال دارد به منظور این باشد که به رهبران گوشزد کند که اختلافات، امری مستمر بوده و در قیامت حل خواهد شد. بنابراین، رهبران، باید کار رهبری خود را انجام دهند و از انجام دادن آن غافل نشوند.

ص: 226

645- هشدار به رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 24

24 - رهبران دینی در خطر پیروی از تمایلات نفسانی گروه های مختلف اجتماعی

ولئن اتبعت أهواءهم .. مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 113 - 7

7 - رهبران الهی در معرض توطئه و دسیسه های اغوا کننده از سوی خائنان

ولا تجدل عن الذین یختانون أنفسهم .. و لولا فضل اللّٰه علیک و رحمته

646- همکاری با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 2

2 - حضور در کنار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری جامعه اسلامی برای امور مهم اجتماعی و مشاوره و کنکاش پیرامون یک مسأله عمومی ، از اوصاف مؤمنان راستین

إنّما المؤمنون الذین ءامنوا باللّٰه و رسوله و إذا کانوا معه علی أمر جامع لم یذهبوا

«أمر جامع» به مسأله ای گفته می شود که در خور این باشد که مردم به خاطر آن اجتماع کنند و به مشاوره و فراگیری و حل و فصل آن پردازند. کلمه «مع» نیز افاده کننده معنای مشارکت است.

647- هوشیاری رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 5

5- رهبران الهی باید در برابر نقشه ها و ترفند های دشمنان دین جهت ایجاد سستی در مواضع دینی آنان ، هوشیار باشند .

وإن کادوا لیفتنونک عن الذی أوحینا إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 24 - 7

7 - برخورداری از روحیه صبر و بردباری و نیز یقین به آیات الهی ، از شرایط رهبری و امامت دینی است .

و جعلنا منهم أئمة .. لَمَّا صَبَرُوا وَ كَانُوا بَأَيْتِنَا يُوْقِنُونَ

«لَمَّا» زمانی است و دلالت می کند بر این که برگزیدگان بنی اسرائیل، زمانی که به مقام صبر و یقین رسیدند، به پیشوایی

ص: 227

انتخاب شدند و این، نشان می‌دهد که رهبران دینی باید چنین مقامی را برای خود تحصیل کنند و یا واجد آن دو باشند.

رهبران ظالم

649- استهزاهای رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 5

5- استهزای رسالت و رسولان الهی از سوی سردمداران مجرم برای انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءتهم آیه قالوا لن نؤمن حتی نؤتی مثل ما أوتی رسل الله

درخواست نزول وحی و مقام رسالت از جانب سردمداران مجرم ممکن است تنها از سر استهزا باشد، نه اینکه واقعاً خواهان آن باشند.

650- اضلال رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 23

23- فی المجمع: «قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا» . . . قال الصادق (ع): یعنی ائمه الجور . . .

از امام صادق (ع) درباره آیه «هؤلاء أضلونا» روایت شده است: مراد از «هؤلاء»، حاکمان ستمگر است.

651- اطاعت از رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 20

20- عن محمد بن منصور قال: سألت عبدا صالحا عن قول الله عز و جل: «قل إنما حرم ربی الفواحش ما ظهر منها و ما بطن» قال: ان

القرآن له ظهر و بطن فجميع ما حرم الله فی القرآن هو الظاهر و الباطن من ذلك ائمه الجور . . .

محمد بن منصور گوید: از امام کاظم (ع) درباره آیه «قل إنما حرم . . .» سؤال کردم فرمود: قرآن، دارای ظاهر و باطن است؛ آنچه را

خداوند در قرآن تحریم کرده فاحشه آشکار و باطن آن، اطاعت از پیشوایان ستمگر است . . .

652- بهانه جویی رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - القای شبہات و بہانہ جویی در برابر آیات الہی و رسالت رسولان او، از مکرہای سردمداران مجرم بودہ است.

أكبر مجرمیہا لیمکروا... لن نؤمن حتی نؤتی... بما کانوا یمکرون

ص: 228

یادآور شدن اشکال تراشیهای سردمداران کفر، پس از ذکر مکر و فریبکاری آنان، می تواند بیان مصداقی بارز برای مکر و فریب آنان باشد.

653- بی تأثیری معجزه بر رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 3

3 - عدم تأثیر آیات (معجزات) الهی در سردمداران مجرم

و إذا جاءتهم آية قالوا لن نؤمن حتى نؤتى مثل ما أوتى رسل الله

654- پیدایش رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 1

1 - پدیدار گشتن سردمدارانی از بین مجرمان هر جامعه، از سنتهای الهی است.

و كذلك جعلنا في كل قرية أكبر مجرميها

معنای فوق برای آیه بر این اساس است که «أكابر مجرميها» مضاف و مضاف الیه و مفعول اول برای «جعل» و مفعول دوم آن «فی کل قرية» باشد.

655- نوطنه رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 8,9

8 - مکر و توطئه سردمداران مجرم، تنها دامنگیر خودشان می گردد.

و ما يمكرون الا بأنفسهم

9 - سردمداران مجرم با مکر خویش علیه دین اسلام تنها خود را می فریبند.

و كذلك جعلنا في كل قرية .. و ما يمكرون إلا بأنفسهم

656- تهدیدهای رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 6

6 - تمامی جوامع بشری در معرض تهدید حیلہ و مکر سردمداران مجرم خویش

و کذلک جعلنا فی کل قریہ اکبر مجرمیہا لیمکروا فیہا

ص: 229

657- خواسته های رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 2

2 - درخواست رسالت و دریافت وحی، شرط بی جای سردمداران مجرم برای ایمان آوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءتهم آية قالوا لن نؤمن حتى نؤتى مثل ما أوتى رسل الله

658- دروغگویی رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 28 - 13

13 - محمد بن منصور عن عبدصالح قال: سألته عن قول الله: «وإذا فعلوا فاحشه - إلى قوله - أتقولون على الله ما لا تعلمون»... فقال: ... فان هذا من ائمة الجور ادعوا ان الله أمرهم بالإيتمام بهم فردّ الله ذلك عليهم فاخبرنا إنهم قد قالوا عليه الكذب فسمى ذلك منهم فاحشه.

محمد بن منصور گوید: از امام کاظم (ع) درباره آیه «وإذا فعلوا فاحشه . . .» سؤال کردم فرمود: ... این مطلب درباره پیشوایان جور است که ادعا داشتند خداوند مردم را به پیروی و اقتدای به آنها امر فرموده، خداوند این ادعای آنان را رد کرده و به ما خبر داده که آنان بر خدا دروغ بستند؛ و این دروغ را فاحشه نامیده است.

659- ذلت رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 8، 10

8 - ذلت در پیشگاه خداوند و عذابی شدید در انتظار سردمداران مجرم است.

سیصیب الذین أجرموا صغار عندالله و عذاب شدید

10 - ذلت و خواری، کیفر استکبار سردمداران مجرم است.

أكبر مجرمیها . . . و إذا جاءتهم آية ... سیصیب الذین أجرموا صغار عندالله

660- رشوه به رهبران ظالم

17 - « عن ابی بصیر عن ابی عبداللہ (ع) قال : قلت له قول اللہ « ولا تأکلوا أموالکم بینکم بالبطل و تدلوا بها إلى الحکام » فقال : . . . اما انه لم یعن حکام أهل العدل و لکنه عنی حکام أهل الجور . . . » ;

ابو بصیر گوید: از امام صادق (ع) از آیه «و لا تأکلوا أموالکم بینکم بالباطل و تدلوا بها إلی الحکام» سؤال کردم، حضرت فرمود: مراد، حاکمان عدل نیست؛ بلکه مراد حاکمان جور است . . .».

661- روش برخورد رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 2

2 - مکر و فریب، شیوه سردمداران مجرمان در میان جوامع

جعلنا فی کل قریه أكبر مجرمیها لیمکروا فیها

662- رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 2

2 - پیشوایان و رهبران جوامع در بینش الهی دو دسته اند : دعوت کنندگان به آتش دوزخ و فراخوانان به نعمت های بهشت .

و جعلنهم أئمه یدعون إلی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 60 - 22، 20

20 - ارجاع داوری به حاکمان خودکامه و سلطه گر ، پذیرش حاکمیت طاغوت است .

الم تر إلی الذین یزعمون أنهم امنوا .. یریدون ان یتحاکموا إلی الطّاغوت

امام صادق (ع) فرمود: .. انه لو كان لك على رجل حق فدعوته الى حكام اهل العدل فأبى عليك إلا ان يرافعك الى حكام اهل الجور ليقضوا له لكان ممن حاكم الى الطاغوت وهو قول الله عزّ وجل: الم تر إلی الذین یزعمون ....

کافی، ج 7، ص 411، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 508، ح 361؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 387، ح 2، 3 و 5؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 254، ح 180.

22 - کعب بن اشرف و ابن شبیه یهودی ، از مصادیق حاکمان طاغوتی

یریدون ان یتحاكموا الی الطّاغوت

بسیاری از مفسران برآنند که آیه در مورد منافقی نازل شد که به هنگام نزاع با فردی، خواهان مراجعه به کعب بن اشرف یهودی شد و از مراجعه به پیامبر برای داوری سر باز زد. برخی دیگر از مفسران، مصداق طاغوت را ابن شبیه یهودی گفته اند.

663- رهبران ظالم و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 3،12

ص: 231

3 - عدم تأثیر آیات (معجزات) الهی در سردمداران مجرم

و إذا جاءتهم آية قالوا لن نؤمن حتى نؤتى مثل ما أوتى رسل الله

12 - القای شبهات و بهانه جویی در برابر آیات الهی و رسالت رسولان او، از مکرهای سردمداران مجرم بوده است.

أكبر مجرمیها لیمکروا... لن نؤمن حتى نؤتى... بما كانوا یمکرون

یادآور شدن اشکال تراشیهی سردمداران کفر، پس از ذکر مکر و فریبکاری آنان، می تواند بیان مصداقی بارز برای مکر و فریب آنان باشد.

664- رهبران ظالم و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 9

9 - سردمداران مجرم با مکر خویش علیه دین اسلام تنها خود را می فریبند.

و كذلك جعلنا فی کل قریه... و ما یمکرون إلا بأنفسهم

665- رهبران ظالم و انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 12

12 - القای شبهات و بهانه جویی در برابر آیات الهی و رسالت رسولان او، از مکرهای سردمداران مجرم بوده است.

أكبر مجرمیها لیمکروا... لن نؤمن حتى نؤتى... بما كانوا یمکرون

یادآور شدن اشکال تراشیهی سردمداران کفر، پس از ذکر مکر و فریبکاری آنان، می تواند بیان مصداقی بارز برای مکر و فریب آنان باشد.

666- رهبران ظالم و جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 6

6 - تمامی جوامع بشری در معرض تهدید حیل و مکر سردمداران مجرم خویش

و كذلك جعلنا فی کل قریه أكبر مجرمیها لیمکروا فیها

667- رهبران ظالم و علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 114 - 3

ص: 232

3 - تجلیل حاکمان ستمگر از عالمان ستیزه جو با حق تا حد مقرب ساختن آنان به درگاه خویش

قال نعم و إنکم لمن المقربین

668- شبهه افکنی رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 12

12 - القای شبهات و بهانه جویی در برابر آیات الهی و رسالت رسولان او، از مکرهای سردمداران مجرم بوده است.

أكبر مجرمیها لیمکروا .. لن نؤمن حتی نؤتی ... بما کانوا یمکرون

یادآور شدن اشکال تراشیهای سردمداران کفر، پس از ذکر مکر و فریبکاری آنان، می تواند بیان مصداقی بارز برای مکر و فریب آنان باشد.

669- شرایط رهبران ظالم برای ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 2

2 - درخواست رسالت و دریافت وحی، شرط بی جای سردمداران مجرم برای ایمان آوردن به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و إذا جاءتهم آیه قالوا لن نؤمن حتی نؤتی مثل ما أوتی رسل الله

670- عذاب رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 8

8 - ذلت در پیشگاه خداوند و عذابی شدید در انتظار سردمداران مجرم است.

سیصیب الذین أجزوا صغار عندالله و عذاب شدید

671- کیفر رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 10

10 - ذلت و خواری، کيفر استکبار سردمداران مجرم است.

أكبر مجرميها .. و إذا جاءتهم آية ... سيصيب الذين أجرموا صغار عند الله

ص: 233

672- مکر رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 2,6,8,9

2 - مکر و فریب، شیوه سردمداران مجرمان در میان جوامع

جعلنا فی کل قریه أكبر مجرمیها لیمکروا فیها

6 - تمامی جوامع بشری در معرض تهدید حیل و مکر سردمداران مجرم خویش

و كذلك جعلنا فی کل قریه أكبر مجرمیها لیمکروا فیها

8 - مکر و توطئه سردمداران مجرم، تنها دامنگیر خودشان می گردد.

و ما یمکرون الا بأنفسهم

9 - سردمداران مجرم با مکر خویش علیه دین اسلام تنها خود را می فریبند.

و كذلك جعلنا فی کل قریه .. و ما یمکرون إلا بأنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 124 - 12

12 - القای شبهات و بهانه جویی در برابر آیات الهی و رسالت رسولان او، از مکرهای سردمداران مجرم بوده است.

أكبر مجرمیها لیمکروا .. لن تؤمن حتی تؤتی ... بما كانوا یمکرون

یادآور شدن اشکال تراشیهی سردمداران کفر، پس از ذکر مکر و فریبکاری آنان، می تواند بیان مصداقی بارز برای مکر و فریب آنان باشد.

رهبران ظلم

673- افساد رهبران ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 2,3,8,9,11,12

2 - تکبر، غرور و سرسختی، در قبال دعوت به تقوا، از نشانه های حاکمان ناصالح و مفسد

و اذا تولّى سعى . . . و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

در صورتی که «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد.

3- سرسختی، غرور و تکبر برخاسته از گناه، مانع نصیحت پذیری حاکمان مفسد

و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «بالاثم»، متعلق به «العزّه» باشد.

8- حاکمان مفسد، در حصار سرسختی، تکبر و غرور برخاسته از گناه خویش هستند.

و اذا تولّى . . . اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد و «باء» در «بالاثم»، سببیه و متعلق به «العزّه» باشد.

9- حاکمان مفسد در برابر دعوت به تقوا، به خاطر سرسختی، تکبر و غرور، آلوده به گناه می شوند.

اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «باء» سببیه در «بالاثم»، متعلق به «اخذته» باشد.

11 - هیچ کیفری جز عذاب جهنم، نمی تواند حاکمان مفسد، سرسخت، متکبر و مغرور را رام کند.

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنم

12 - جهنم، کیفر حاکمان مفسد، سرسخت و حق ناپذیر

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنم

674- تکبر رهبران ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 2،8،9،11

2 - تکبر، غرور و سرسختی، در قبال دعوت به تقوا، از نشانه های حاکمان ناصالح و مفسد

و اذا تولی سعی . . . و اذا قیل له اتق الله اخذته العزه بالاثم

در صورتی که «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد.

8 - حاکمان مفسد، در حصار سرسختی، تکبر و غرور برخاسته از گناه خویش هستند.

و اذا تولی . . . اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «تولی»، به معنای پذیرش حکومت باشد و «باء» در «بالاثم»، سببیه و متعلق به «العزه» باشد.

9 - حاکمان مفسد در برابر دعوت به تقوا، به خاطر سرسختی، تکبر و غرور، آلوده به گناه می شوند.

اخذته العزه بالاثم

بنابراینکه «باء» سببیه در «بالاثم»، متعلق به «اخذته» باشد.

11 - هیچ کیفری جز عذاب جهنم، نمی تواند حاکمان مفسد، سرسخت، متکبر و مغرور را رام کند.

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنم

675- کیفر رهبران ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 11،12

11 - هیچ کیفری جز عذاب جهنّم، نمی تواند حاکمان مفسد، سرسخت، متکبّر و مغرور را رام کند.

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنّم

12 - جهنّم، کیفر حاکمان مفسد، سرسخت و حق ناپذیر

و اذا تولی سعی . . . فحسبه جهنّم

رهبران فاسد

676- افساد رهبران فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 16

ص: 235

16 - حاکمان فاسد و فسادانگیز ، مبعوض خداوند هستند .

إذا تولى . . . والله لا يحب الفساد

677- رهبران فاسد در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 1

1- جهنم ، جایگاه رهبران ناسپاس و سردمداران فاسد و اغواگر

ألم تر إلى الذين . . . أحلّوا قومهم دار البوار . جهنم يصلونها

678- سرزنش رهبران فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 6

6- رهبران و سردمداران فاسد و اغواگر در خور سرزنش و کیفرند .

ألم تر إلى الذين . . . وأحلّوا قومهم دار البوار

از اینکه خداوند در بیان سرنوشت شوم اقوام و ملت‌های ناسپاس و کافر، رهبران آنها را مورد بحث قرار داد (أحلّوا قومهم . . .)، استفاده می‌شود که جرم آنان بیش از دیگر مردم بوده و سزاوار سرزنش و کیفری افزون‌ترند.

679- کیفر رهبران فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 6

6- رهبران و سردمداران فاسد و اغواگر در خور سرزنش و کیفرند .

ألم تر إلى الذين . . . وأحلّوا قومهم دار البوار

از اینکه خداوند در بیان سرنوشت شوم اقوام و ملت‌های ناسپاس و کافر، رهبران آنها را مورد بحث قرار داد (أحلّوا قومهم . . .)، استفاده می‌شود که جرم آنان بیش از دیگر مردم بوده و سزاوار سرزنش و کیفری افزون‌ترند.

680- مبعوضیت رهبران فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 16

16 - حاکمان فاسد و فسادانگیز ، مبعوض خداوند هستند .

اذا تولى . . . والله لا يحب الفساد

ص: 236

681- نقش رهبران فاسد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 5

5- نقش مؤثر و محوری رهبران و سردمداران فاسد در سقوط و نابودی ملت ها و جامعه های بشری

ألم تر إلى الذين... وأحلّوا قومهم دار البوار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 10

10- نقش مهم رهبران و زمامداران فاسد، در تباهی و هلاکت امتهما

فقال له فرعون... فأغرقته و من معه جميعاً

در داستان هلاکت فرعون، همواره شخص فرعون به عنوان عنصر اصلی جریان کفر، به صورت ضمیر مفرد و جدا از مجموعه یارانش ذکر شده است و این بیانگر برداشت فوق است.

رهبران کفر

682- آثار استهزاهای رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 3

3 - استهزا و تبلیغات سوء و مغرضانه سران کفر و شرک علیه اسلام، بسیار شدید و موجب دل آزردهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود.

اصبر علی ما یقولون

از این که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی توصیه شده است - با آن که آن حضرت شخصیتی بزرگ و دارای سعه صدر بود - می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

683- آثار برتری طلبی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 3

3- ذلت و خواری اشراف و سران کفر در آخرت ، نتیجه برتری جویی ناروای آنان در دنیا

ذق إنك أنت العزيز الكريم

مخاطب قرار گرفتن این گروه از دوزخیان بهوسيله وصف «العزيز الكريم»، می نمایاند که مجازات آنان، پیامد روحیه تکبرمنشانه و برتری جویانه ایشان است. در حقیقت آنان، آثار رفتار شوم خویش در دنیا را می بینند.

ص: 237

684- آثار بهانه جویی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4 - گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلوا» برای سببیت و در «فلايستطيعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

685- آثار دشمنی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4 - گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلوا» برای سببیت و در «فلايستطيعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

686- آثار شک رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 5

5 - مخالفت سران کفر و شرک با پیامبر اسلام ، به خاطر شک و تردید آنان در اصل نزول وحی و الهی بودن قرآن بود؛ نه در شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت .

أنزل عليه الذكر من بيننا بل هم في شك من ذكري

«بل» در جمله «بل هم في شك من ذكري» برای اضراب می باشد. بر این اساس مقصود از آیه شریفه این است که مخالفت سران کفر و شرک با رسول خدا، ناشی از شک و تردید آنان در درستی قرآن است و بحث از شایستگی آن حضرت برای رسالت، معلول چنین تردیدی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 3

3 - سران کفر و شرک ، گروهی متشکل ، همسو و متحد در برابر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

برداشت یاد شده، از تعبیر «جند» و «أحزاب» به دست می آید.

ص: 238

688- اجتناب از رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 1

1 - پرهیز از عبادت و اطاعت طاغوت ها و سردمداران کفر و شرک ، از اوصاف مؤمنان و بندگان خالص خدا

والذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها

«طاغوت» در اصل به هر متجاوز و رئیس گمراه گر گفته می شود. این کلمه در قرآن، هم به این معنا آمده و هم در بت و صنم به کار رفته است. چنانچه این واژه در آیه شریفه در معنای نخست به کار رفته باشد، مقصود از عبادت (آن یعدوها) اطاعت خواهد بود. گفتنی است آیه شریفه درصدد توصیف مؤمنان و بندگان خالص خداوند است (که از آیات بعد نیز قابل استفاده است).

689- احساس خطر رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 3

3- احساس خطر سران کفر و شرک ، از دعوت پیامبر اسلام به توحید و نفی شرک و نفوذ آن حضرت در میان توده ها

و اصبروا علی ءالھتکم

فراخواندن مردم به پراکنده شدن از اطراف رسول خدا(صلی الله علیه و آله) و پایداری بر آیین شرک، گویای برداشت یاد شده است.

690- ادعای رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 2

2- سران شرک و کفر ، مدعی نبودن اثری از توحید و یکتاپرستی در آخرین دین الهی (مسیحیت)

أجعل الألهة إلهًا وحدًا .. ما سمعنا بهذا في الملة الآخرة

«مله» در آیه شریفه، به معنای «دین» است و مقصود از قید «الأخره» (پسین) در برابر «اولین» (پیشینان) - که در آیات دیگر آمده - دین مسیحیت است. گفتنی است که مسیحیت آخرین دین پیش از اسلام در جزیره العرب بود و کافران نیز از آن آگاهی داشتند.

691- ارتجاع رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 6

ص: 239

6- سران کفر و شرک در صدر اسلام، مردمی مرتجع و مخالف نوگرایی و پویایی فکری و عقیدتی در جامعه

ما سمعنا بهذا فی الملة الآخره ان هذا الا اختلق

692- استغاثه پیروان رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 64 - 5

5- فریاد استغاثه پیروان کفرپیشه، به هنگام مشاهده گرفتاری جلوداران خود به عذاب قهر الهی

حتی إذا أخذنا مترفیهم بالعذاب إذا هم یجنرون

693- استهزاهای رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 1

1 - سران کفر و شرک از روی استهزا، از خداوند خواستار شتاب در نزول عذاب ویژه اخروی خود بودند.

وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل یوم الحساب

«قطن» به معنای نصیب و بهره معین و جدا شده است و مقصود از آن در این آیه، بهره و نصیب کافران از عذاب قیامت می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 2

2- استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

694- اطاعت از رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 60 - 8

8- گروهی از اهل کتاب ، مطیع و فرمانبردار سران کفر و ضلالت

و عبد الطغوت

ص: 240

695- اغواگری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 12

12 - اغواگری سران کفر و شرک و واداشتن دیگران به ضلالت، ادعای دوزخیان پیرو علیه رهبران خویش در پیشگاه خداوند

قالت أخريهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

696- اهمیت مبارزه با رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 38 - 6

6 - لزوم هدف قرار دادن مرکز اصلی قدرت کفر، برای اصلاح توده ها *

وفى موسى إذ أرسلناه إلى فرعون

موسى(ع) مأموریت یافته بود تا مستقیماً با فرعون رویه رو شود و او را از کفر و حق ستیزی باز دارد و خداوند این حقیقت را برای ما بازگو کرده است از این نکته مطلب یاد شده احتمال می رود.

697- ایجاد اختناق رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 7

7 - سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

وانطلق الملائمهم أن امشوا واصبروا على آلهتكم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

698- بشارت شکست رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - بشارت و نوید خداوند به شکست سران کفر و شرک و پیروزی مسلمانان در دوران بعثت

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

ص: 241

699- بهانه جویی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 3

3 - سران شرک و کفر ، نوپیدایی و بی سابقه بودن پیام توحیدی پیامبراسلام را در تاریخ ادیان گذشته ، بهانه ای بر مخالفت خود قرار داده بودند .

ما سمعنا بهذا فی المله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 3

3 - سران کفر و شرک ، برگزیده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به رسالت بدون برخوردار بودن آن حضرت از امتیاز و شایستگی های لازم ، دلیل نپذیرفتن دعوت او اعلام کردند .

أءنزل علیه الذکر من بیننا

قید «من بیننا» در حقیقت در مقام بیان تعلیل برای انکار رسالت است؛ یعنی، پیامبراسلام از میان ما انتخاب شده است و مانند ما هیچ امتیاز و برتری و شایستگی برای دریافت وحی ندارد؛ پس نمی توان ادعای او را تصدیق کرد.

700- بی شعوری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 10

10 - سردمداران کفر از درک بازگشت آثار توطئه های آنان علیه خودشان ناتوانند.

و ما یمکرون إلا بأنفسهم و ما یشعرون

701- بیش رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 14، 5

5 - خودکفایی مالی و بی نیازی از تلاش اقتصادی ، حداقل شرط پیامبری و کمترین شایستگی لازم برای احراز مقام نبوت ، در دیدگاه

أُو يَلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه پیش آمده بود: «کافران این نکته را القا کردند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) از نظر جسمی نباید نیازمند به تغذیه و داد و ستد اقتصادی باشد»؛ ولی در این آیه از آن نکته صرف نظر کردند و گفتند: «پیامبر باید از نظر معیشتی و مالی خودکفا باشد».

14 - قرآن ، کتابی پرجاذبه و شگفت آور در نظر سران کفر و شرک

وَقَالُوا أُسْطِيرَ الْأَوَّلِينَ .. . إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

اسطوره خواندن قرآن و سحر دانستن آن از سوی سران کفر و شرک، گویای این نکته است که این کتاب الهی، همانند اسطوره، سحر و جادو، برای آنان جاذبه داشت.

ص: 242

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 5.6

5- سران کفر و شرک، صبر و پایداری بر آیین شرک و بت پرستی را، امری مطلوب و تکلیف دینی خود می دانستند.

و اصبروا علیٰ الهتکم إنّ هذا لشیء یراد

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «هذا» به صبر اشاره داشته و مقصود از «یراد» (خواسته شده) اقتضای اعتقاد به آیین شرک باشد.

6- سران شرک و کفر، هدف و انگیزه پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از دعوت به یکتاپرستی را، دستیابی به ریاست و آقایی بر دینداران می دانستند.

أجعل الألهة إلهًا وحدًا... إنّ هذا لشیء یراد

برداشت یاد شده، براساس این دیدگاه است که «هذا» اشاره به یکتاپرستی و نفی آیین شرک (مضمون دعوت پیامبراسلام) باشد و مقصود از «شیء یراد» سیادت و آقایی بر مردم باشد که در نگاه سران کفر، هدف و آرزوی پیامبراسلام بود؛ زیرا با یکی شدن پرستش ها، قهراً آن حضرت رهبری امت یکتاپرست را به عهده می گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 1

1- سران کفر و شرک، پیام توحیدی پیامبراسلام را، سخنی نو ظهور و بی سابقه می دانستند.

أجعل الألهة إلهًا وحدًا... ما سمعنا بهذا فی الملة الأخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 2

2- پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، در نظر سران کفر و شرک، فاقد هرگونه ملاک برتری و شایستگی برای رسالت و دریافت وحی الهی

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

همزه در «أَنْزَلَ» برای استفهام انکاری است و قید «من بیننا» (از میان ما) قرینه است بر این که نفی و انکار آنان، مربوط به شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 11 - 1

1 - پیشگویی خداوند از شکست سران کفر و شرک در برابر سپاه اسلام

جند ما هنالك مهزوم من الأحزاب

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که آیه شریفه، در مقام پیشگویی از آینده سران کفر و شرک است، آنانی که در مکه در اکثریت بودند و قدرت را در دست داشتند و در حالی که مسلمانان در اقلیت و ضعف قرار داشتند. از این رو خداوند از شکست کافران در جنگ های بدر، احزاب، حنین و یا فتح مکه خبر می دهد.

ص: 243

703- تعقل در روش مبارزه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 1,2,3

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت ، فراخواند

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

2 - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

«کیف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

704- تفکر در فرجام رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 3

3- خداوند ، فراخوان مردم به تأمل و تفکر در سرنوشت شوم رهبران کفر و ناسپاسی

ألم تر إلى الذين... أحلّوا قومهم دار البوار

برداشت فوق به خاطر این نکته است که به نابودی کشاندن و دچار سرنوشت شوم ساختن مردم (أحلّوا قومهم دار البوار) کار سردمداران کفر و رهبران جامعه است، نه مردم عادی.

705- تقدیر عذاب رهبران کفر صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - برای بیشتر سران شرک و کفر در صدر اسلام، عذاب الهی مقرر شده بود .

لقد حقّ القول علی أكثرهم

«حقّ» به معنای «ثبت» است و مقصود از «قول» عذاب الهی می باشد. این مطلب به قرینه دیگر آیاتی است که در آن واژه ای مشابه «قول» به کار رفته است مثل «و لکن حَقَّت کلمه العذاب علی الکافرین» (زمر، آیه 71). گفتنی است مقصود از اکثریت در آیه شریفه - به دلیل این که این آیه در نیمه نخست رسالت و در مکه نازل گشت - آن دسته از مشرکان و کافرانی است که در ابتدای دعوت اسلام به مخالفت با آن برخاستند (مانند سران قریش، چون ابوجهل و ابولهب); نه اکثریت توده مردم که پس از چندی مسلمان شدند.

ص: 244

706- تکبر رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 16 - 2

2 - سران کفر و شرک ، در اوج غرور و ناباوری نسبت به معاد و حسابرسی الهی به سر می بردند .

وقالوا ربنا عجل لنا قطننا قبل يوم الحساب

از استهزای معاد به وسیله کافران و درخواست شتاب در نزول عذاب قیامت، برداشت یاد شده به دست می آید.

707- تنفر از رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 42 - 4

4 - پیشوایان کفر ، مورد تنفر و انزجار خلاق در روز قیامت

و يوم القيمة هم من المقبوحين

مفسران بر آنند که «مقبوح» از ریشه «قبح» (زشتی) مشتق شده است. بنابراین «مقبوح»؛ یعنی، کسی که به خاطر زشتی، مورد نفرت دیگران بوده و از جانب آنان طرد شده است.

708- توصیه های رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 2

2 - سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مردم را به صبر و پایداری بر آیین شرک و مواضع عقیدتی خود فرامی خواندند .

واصبروا على الهتكم

«صبر بر آلهه» کنایه از پایداری بر پرستش معبودها و ادامه آن است.

709- نوطنه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - سران کفر و شرک ، سازندگان تهمت و افترا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تخریب گران افکار عمومی جامعه صدر اسلام بودند .

وقال الظلمون إن تتَّبِعُونِ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا

از جمله «إن تتَّبِعُونِ إِلَّا...» پیروی نمی کنید مگر...» استفاده می شود که دو گروه در جامعه بودند: 1- گویندگان این سخن، 2- مخاطبان و پیروان. و به قرینه صفت «الظالمون» می توان گفت که: «گویندگان از سران کفر و شرک بودند».

ص: 245

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 1

1 - رفتن سران شرک و کفر از حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تحریک دیگران به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت

و انطلق المأ منهم أن امشوا

«انطلاق» به معنای انصراف و رفتن و «مأ» به معنای سران و دانه درشتان جامعه است. «أن» در «أن امشوا» تفسیری و متضمن معنای قول است؛ یعنی، «انطلقوا وقالوا امشوا...». مفسران گفته اند: آیه شریفه درباره کسانی نازل شده که در مجلس ابوطالب و با حضور پیامبر اسلام شرکت داشتند؛ ولی پس از دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به یگانه پرستی، آن مجلس را ترک کردند و دیگران را به پراکنده شدن از اطراف آن حضرت تحریک نمودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 10

10 - سردمداران کفر از درک بازگشت آثار توطئه های آنان علیه خودشان ناتوانند.

و ما یمکرون إلا بأنفسهم و ما یشعرون

710 - تهدید رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 9

9 - سران کفر و شرک در عصر بعثت ، مورد تهدید خداوند به عذاب استیصال

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

برداشت یاد شده از لحن تهدیدآمیز آیه شریفه به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 14 - 5

5 - سران کفر و شرک در صدر اسلام ، به کفر و عذاب استیصال تهدید شدند .

إن كلَّ إلاكذب الرسل فحقَّ عقاب

این آیه و آیات گذشته - که سرگذشت هلاکت بار اقوام بزرگ و مقتدر پیشین را یادآور شده - در واقع در جهت تهدید کافران و مشرکان مکه است که رهبری جریان مخالف با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) را در دست داشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 1

1 - تهدید سران کفر و شرک عصر بعثت ، به عذاب ناگهانی (بانگ سهمگین) از سوی خداوند

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

«ینظر» (از مصدر «نظر») به معنای «انتظار» است و مقصود از «صیحه» عذاب استیصال می باشد که ممکن است به صورت صاعقه و بانگ سهمگین باشد. آمدن کلمه «واحد» نیز برای اشاره به ناگهانی و یکباره بودن نزول عذاب است.

ص: 246

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 16 - 5

5 - تهدید شدن سران کفر و شرک در صدر اسلام ، به مؤاخذه شدن همچون مؤاخذه فرعون

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَهِدًا عَلَيْكُمْ... فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 11 - 2

2 - سران کفر و شرک ، مورد تهدید خداوند به عذاب و شکست

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا

711- نهتمهای رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 12، 7

7 - سران کفر و شرک ، سازندگان تهمت و افترا بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تخریب گران افکار عمومی جامعه صدر اسلام بودند .

وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

از جمله «إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا...» پیروی نمی کنید مگر...» استفاده می شود که دو گروه در جامعه بودند: 1- گویندگان این سخن، 2- مخاطبان و پیروان. و به قرینه صفت «الظالمون» می توان گفت که: «گویندگان از سران کفر و شرک بودند».

12 - تهمت سحر زدگی ، آخرین توجیه و حربه سران کفر و شرک علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

سران کفر و شرک، به ترتیب چند تهمت و افترا را علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطرح کردند که اولین آن، تهمت دروغ گویی به آن حضرت و خدشه در اصالت وحی بود. آخرین آن نیز تهمت سحرزدگی به ایشان بود. در تاریخ آمده است که گویندگان این سخن عتبه بن ربیع، ابوسفیان و... بوده اند که از سران شرک و کفر به شمار می آمدند. بنابراین آنچه در تاریخ آمده، مؤید دیگری برای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - سران شرک و کفر ، هدف و انگیزه پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از دعوت به یکتاپرستی را ، دستیابی به ریاست و آقایی بر دینداران می دانستند .

أجعل الألهة إلهاً وحداً .. إن هذا لشيء يراد

برداشت یاد شده، براساس این دیدگاه است که «هذا» اشاره به یکتاپرستی و نفی آیین شرک (مضمون دعوت پیامبراسلام) باشد و مقصود از «شیء یراد» سیادت و آقایی بر مردم باشد که در نگاه سران کفر، هدف و آرزوی پیامبراسلام بود؛ زیرا با یکی شدن پرستش ها، قهراً آن حضرت رهبری امت یکتاپرست را به عهده می گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 247

4- سران کفر و شرک ، کلام توحیدی و یکتاپرستی رسول خدا را ، سخنی دروغ و ساختگی می پنداشتند .

إن هذا إلا اختلق

مقصود از واژه «اختلاق» - هنگامی که در وصف کلامی آورده شود - سخن ساختگی و دروغی است که سابقه نداشته باشد.

712- جرم رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 34 - 2

2- سردمداران شرک و کفر و توده های کافر و مشرک ، در پیشگاه عدل الهی مجرم اند .

إنّا كذلك نفعل بالمجرمین

مقصود از «مجرمین» دو گروه پیشوایان شرک و توده های مشرک اند که در آیات پیشین از آنان سخن به میان آمد.

713- جنگ با رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 13 - 2

2- تشویق و تشجیع مسلمانان به پیکار با سران شرک و کفر

فقتلوا أئمة الكفر . . . ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم و همّوا بإخراج الرسول

714- جهاد با رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 12 - 11، 12، 8

8- خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به پیکار با سران و پیشوایان شرک و کفر ، در صورت نقض پیمان صلح از سوی آنان ، فراخواند .

وإن نكثوا أيمانهم . . . فقتلوا أئمة الكفر

11- نابودی عوامل اصلی کفر و شرک ، هدف عمده و اساسی پیکار اسلام با کافران و مشرکان

فقتلوا أئمة الكفر

12 - پیکار با سران شرک و کفر ، به منظور وادار کردن آنان به رعایت عهد و پیمان و بازداشتن ایشان از ضربه زدن به مسلمانان است .

وإن نكثوا أيمانهم... فقتلوا أئمة الكفر... لعلهم ينتهون

ص: 248

715- جهل رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 19، 18

18 - سران کفر و شرک و پیروان آنان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب یکدیگر

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

مفعول «لاتعلمون» به قرینه «لکل ضعف»، ان لکل ضعفا است.

19 - سران شرک و کفر و پیروانشان، بی خبر از مضاعف بودن عذاب خویش

لکل ضعف و لکن لاتعلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که سران شرک نیز، همچون پیروان آنان، مخاطب «لاتعلمون» باشند.

716- حتمیت عذاب رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 34 - 3

3 - اشتراک عذاب و کیفر رهبران شرک و کفر و توده های مشرک و کافر، وعده حتمی خداوند

إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ

717- حتمیت گمراهی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4 - گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِن هَذَا إِلَّا إِفْكَ. .. وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ ... إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

«فاء» در «فَضَّلُوا» برای سببیت و در «فَلَايَسْتَطِيعُونَ» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

718- حق ستیزی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 15 - 2

2 - سران کفر و شرک ، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود .

و ما ينظر هؤلاء إلاَّ صيحة وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

ص: 249

719- حق ناپذیری اکثریت رهبران کفر صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 7 - 2

2 - بیشتر سران کفر و شرک در صدراسلام ، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 36 - 10 - 2

2 - بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام ، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند .

و سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لایؤمنون

720- حق ناپذیری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 38 - 8 - 8

8 - سران کفر و شرک در صدراسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

بل لَمَا یذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَا یذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبراسلام(صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

721- خضوع رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 4 - 4

4 - قدرت خداوند بر به خضوع کشاندن سردمداران کفر در برابر خویش

إن نشأ... فظلت أعنقهم لها خضعین

برخی بر آنند همان گونه که به بزرگ قوم «رأس القوم» و «صدر القوم» گفته می شود، «عنق القوم» نیز گفته می شود بنابراین «أعناقهم»؛ یعنی «سادتهم». برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

722- دشمنی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 250

13 - سران کفر و شرک، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند.

وقالوا أسطيرا الأولين .. مال هذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

723- دعوت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا .. فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

724- ذلت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 4 - 4

4 - قدرت خداوند بر به خضوع کشاندن سردمداران کفر در برابر خویش

إن نشأ .. فظلت أعنقهم لها خضعین

برخی بر آنند همان گونه که به بزرگ قوم «رأس القوم» و «صدر القوم» گفته می شود، «عنق القوم» نیز گفته می شود بنابراین «أعناقهم»؛ یعنی، «سادتهم». برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است.

725- راههای تنبه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- سران کفر و شرک، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود.

و ما ينظر هؤلاء إلا صيحة وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

ص: 251

726- رجعت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 5

5- رجعت داده شدگان هر امت ، متشکل از سردمداران کفر

و یوم نحشر من کلّ أمّه فوجًا

با توجه به این که «من» در عبارت «من کلّ أمّه» برای تبعیض است، به مناسبت مورد احتمال می رود که آن بعض، پیشوایان کفر باشند.

727- روش اضلال رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 2

2- سران کفر و شرک ، برای منحرف کردن مردم از مسیر خدا و توحید ، به ساختن شبیه و مانند برای خداوند روی آوردند .

أحلّوا قومهم دار البوار . . . و جعلوا لله أندادًا لیضلّوا عن سبيله

از سیاق این آیه و آیات قبل استفاده می شود که درباره سران کفر و شرک است . زیرا مبتلا کردن مردم به سرنوشت و جایگاه شوم (و أحلّوا قومهم دار البوار) و نیز مانند درست کردن برای خدا و اضلال مردم از راه خدا (و جعلوا لله أندادًا لیضلّوا عن سبيله) کار رهبران و سران کفر و شرک است.

728- روش اغواگری رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 28 - 5

5- استفاده از قدرت و تظاهر به خیرخواهی ، از روش های پیشوایان کفر و شرک برای فریب و گمراهی توده ها

قالوا إنکم کنتم تأتوننا عن الیمین

729- روش برخورد رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 36 - 6

6- استفاده از احساسات و عقاید دینی مردم و تحریک آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از شیوه های سران شرک و کفر در برخورد با آن حضرت

أهذا الذي يذكرءالهتكم

از این که کفار مکه، مردم را مخاطب خود قرار داده و «آلهتکم» گفته اند و نه «آلهتنا» استفاده می شود که آنان از احساسات و عقاید مردم علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) بهره می گرفتند.

ص: 252

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 2

2 - استهزا، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کار همیشگی و روش سران کفر و شرک

اصبر علی ما یقولون

آمدن فعل «یقولون» به صورت فعل مضارع، دلالت بر استمرار این گفتار دارد.

730- روش مبارزه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13 - سران کفر و شرک، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أسطیرا الأولین .. مال هذا الرسول یأکل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کفران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لک الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 7

7 - سلب آزادی از مردم و ایجاد مانع بر سر راه آگاهی آنان از حقایق الهی، از شیوه های مبارزه سران کفر و شرک با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

وانطلق الملائمهم أن امشوا و اصبروا علی ءالهیتم

پراکنده کردن توده های مردم از اطراف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و توصیه به پایداری بر عقیده خود از سوی سران کفر، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

731- رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - عناصر قدرتمند و مرقّه، سردمداران انحراف و کفر در جوامع کافر و شرک پیشه

قال مترفوها... قالوا إنا بما أرسلتم به كفرون

از این که در جوامع شرک پیشه، تنها سخن مرفهان ذکر گردیده - با آن که اندیشه شرک مختص آنان نبوده است - می توان استفاده کرد که آنان، نقش اصلی را در تعیین گرایش های جامعه داشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 6

ص: 253

6 - مشرکان صدر اسلام ، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

و لقد أهلكنا أشياعكم

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق «أشیاع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

732- رهبران کفر در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 11

11 - دوزخیان پیرو پس از اجتماعشان در جهنم با سران کفر و شرک، علیه آنان اقامه دعوا خواهند کرد.

حتى إذا ادركوا فيها جميعا قالت أخرجهم لأوليهم ربنا هؤلاء أضلونا

«حتی إذا ادركوا...» یعنی تا آنگاه که امتها بر یکدیگر ملحق و مجتمع گردند. «ادارکوا» در اصل تدارکوا بوده و پس از ساکن کردن تاء و ادغام آن در دال، همزه وصل به آن اضافه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 1

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأوليهم... و قالت أليهم لأخرجهم فما كان

733- رهبران کفر در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 83 - 10

10 - جدا شدن سردمداران کفر از میان هر امت در قیامت، به صورت نظام یافته و تحت نظارت و کنترل مأموران الهی است. *

و یوم نحشر... فهم یوزعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- پیشوایان کفر، مورد تنفر و انزجار خلاق در روز قیامت

و یوم القیمه هم من المقبوحین

مفسران بر آنند که «مقبوح» از ریشه «قبیح» (زشتی) مشتق شده است. بنابراین «مقبوح»؛ یعنی، کسی که به خاطر زشتی، مورد نفرت دیگران بوده و از جانب آنان طرد شده است.

ص: 254

734- رهبران کفر و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 8 - 25 - 14

14 - قرآن، کتابی پرجاذبه و شگفت آور در نظر سران کفر و شرک

وقالوا أسطیرا لأولین . . . إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

اسطوره خواندن قرآن و سحر دانستن آن از سوی سران کفر و شرک، گویای این نکته است که این کتاب الهی، همانند اسطوره، سحر و جادو، برای آنان جاذبه داشت.

735- رهبران کفر و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 2,3

2 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)، در نظر سران کفر و شرک، فاقد هرگونه ملاک برتری و شایستگی برای رسالت و دریافت وحی الهی

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

همزه در «أَنْزَلَ» برای استفهام انکاری است و قید «من بیننا» (از میان ما) قرینه است بر این که نفی و انکار آنان، مربوط به شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت بود.

3 - سران کفر و شرک، برگزیده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به رسالت بدون برخوردار بودن آن حضرت از امتیاز و شایستگی های لازم، دلیل نپذیرفتن دعوت او اعلام کردند.

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا

قید «من بیننا» در حقیقت در مقام بیان تعلیل برای انکار رسالت است؛ یعنی، پیامبراسلام از میان ما انتخاب شده است و مانند ما هیچ امتیاز و برتری و شایستگی برای دریافت وحی ندارد؛ پس نمی توان ادعای او را تصدیق کرد.

736- رهبران کفر و نبوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 8 - 25 - 5

5 - خودکفایی مالی و بی نیازی از تلاش اقتصادی ، حداقل شرط پیامبری و کمترین شایستگی لازم برای احراز مقام نبوت ، در دیدگاه سران کفر و شرک

أو یلقى إليه كنز أو تكون له جنه يأكل منها

برداشت یاد شده، از آن جا است که در آیه پیش آمده بود: «کافران این نکته را القا کردند که پیامبر(صلی الله علیه و آله) از نظر جسمی نباید نیازمند به تغذیه و داد و ستد اقتصادی باشد»؛ ولی در این آیه از آن نکته صرف نظر کردند و گفتند: «پیامبر باید از نظر معیشتی و مالی خودکفا باشد».

ص: 255

737- زمینه نابودی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 12 - 11

11 - نابودی عوامل اصلی کفر و شرک ، هدف عمده و اساسی پیکار اسلام با کافران و مشرکان

فقتلوا أئمه الكفر

738- زیان رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 27 - 9

9 - خطرساز بودن رهبران متکبر و منکر قیامت و روز حساب برای جامعه

کلّ متکبر لا يؤمن بיום الحساب

پناه بردن موسی(ع) از شر متکبران منکر قیامت (چون فرعونیان)، گویای مطلب یاد شده است.

739- سرزنشهای رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 6

6 - سران شرک و کفر با دعوت پیروانشان به چشیدن از عذاب مضاعف دوزخ، آنان را سرزنش و ملامت می کنند.

ربنا هؤلاء أضلونا .. فذوقوا العذاب بما كنتم تكسبون

«ال» در کلمه «العذاب» عهد ذکری است و اشاره به همان عذاب مضاعف دارد که از «لکل ضعف» استفاده می شود.

740- شکست نوطئه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف

خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلا إفاك .. قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إليه ملك ... إلا رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلى إبطال أمرک...».

ص: 256

741- شگفتی روش مبارزه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 3

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر کیف ضربوا لك الأمثل

«کیف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

742- صبر بر استهزاهای رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 1

1 - پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) ، مأمور به صبر و شکیبایی در برابر استهزا ، گفتار مغرضانه و تبلیغات سوء سران کفر و شرک اصبر علی ما یقولون

743- عبرت از فرجام رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 4

4- سرنوشت شوم رهبران و سردمداران کفر و ناسپاسی ، درخور تأمل و شایسته پند و درس آموزی

ألم تر إلى الذين .. أحلّوا قومهم دار البوار

744- عجز رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلا إفك .. قالوا مال هذا الرسول ... لولا أنزل إليه ملك ... إلا رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلى إبطال أمرک...».

ص: 257

745- عذاب استیصال رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 10

10 - سران کفر و شرک ، مستحق چشیدن عذاب الهی استیصال اند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

746- عذاب رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 15

15 - کافران و مشرکان پیرو، همانند رهبرانشان، دارای عذابی مضاعف از آتش دوزخ

قال لكل ضعف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 64 - 2

2 - مرفهان خوشگذران و جلوداران کفر ، نخستین چشندگان شعله های عذاب الهی

حتّى إذا أخذنا مترفيهم بالعذاب إذا هم يجثرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 49 - 5

5- مراتب شدید و هلاکت بار عذاب دوزخ ، متوجه گناه پیشگان مغرور و پیشوایان کفر و نه همه گنه کاران *

طعام الأثیم كالمهل ... ثم صبوا فوق رأسه ... ذق إنك أنت العزيز الكریم

از مبالغه نهفته در «الأثیم» و نیز وصف «العزيز الكریم»، این احتمال شکل می گیرد که عذاب های شدید مطرح شده در این آیات، برای هر گنه کاری نیست؛ بلکه مخصوص دارندگان اوصاف یاد شده است.

747- عوامل ذلت اخروی رهبران کفر

3- ذلت و خواری اشراف و سران کفر در آخرت ، نتیجه برتری جویی ناروای آنان در دنیا

ذق إنيك أنت العزيز الكريم

مخاطب قرار گرفتن این گروه از دوزخیان بهوسیله وصف «العزيز الكريم»، می نمایاند که مجازات آنان، پیامد روحیه تکبرمنشانه و برتری جویانه ایشان است. در حقیقت آنان، آثار رفتار شوم خویش در دنیا را می بینند.

ص: 258

748- عوامل گمراهی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلاً» برای سببیت و در «فلايستطيعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

749- فرجام رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 2

2- یاوران خط کفر، دارای سرنوشتی مشترک با پیشوایان کافر خویش

فأخذنه و جنوده

750- فرجام شوم رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 42 - 5

5- طرد شدن از لطف و رحمت حق، فرجام شوم فرعونیان و پیشوایان کفر در روز رستاخیز

و جعلنهم أئمة يدعون إلى النار. .. و يوم القيمة هم من المقبوحين

751- قساوت قلب اکثریت رهبران کفر صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 10 - 1

1- بیشتر سران شرک و کفر در صدراسلام، به گونه ای بودند که انذار و اخطار پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آنان کارساز نبوده و ایمان نمی آوردند.

لقد حقّ القول على أكثرهم . . . وسواء عليهم أأنذرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون

752- كفران رهبران كفر

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

9- ابراهيم - 14 - 28 - 8

ص: 259

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند.

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرةً وأحلوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدلوا .. و أحلوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

753- کیفر اخروی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 33 - 1

1 - مشترک بودن رهبران شرک و کفر اغواگر با توده های مشرک و کافر اغوا شده در کیفر و عذاب دوزخ

فإنهم يومئذ في العذاب مشتركون

754- گناه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 4

4 - پیروان شرک و کفر، در قیامت، خواهند فهمید که گناهی کمتر از سرانشان بر دوش ندارند.

فما كان لكم علينا من فضل

چون جمله «فما كان ..» نتیجه پاسخ خداوند است که فرمود «لكل ضعف و لكن ...» معلوم می شود هر دو گروه (سران و پیروان) از آن جمله می فهمند که به گناهی همسان گرفتار هستند.

755- لجاجت اکثریت رهبران کفر صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 2

2 - بیشتر سران کفر و شرک در صدراسلام، دچار روح لجاجت و حق ناپذیری و مصمم بر نپذیرفتن ایمان

فهم لا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بیشتر سران شرک و کفر در صدر اسلام، گرفتار روح لجاجت و حق ناپذیری بودند.

و سواء عليهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لا يؤمنون

ص: 260

756- لجاجت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 8 - 8 - 38

8 - سران کفر و شرک در صدر اسلام ، مردمی لجوج و حق ناپذیر بودند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جمله «بل لَمَّا يذوقوا عذاب» (بلکه هنوز عذاب مرا نچشیده اند) کنایه از این نکته است که آنان آن چنان در شک و تردید نسبت به قرآن به سر می برند و زیر بار رسالت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نمی روند که تنها با چشیدن عذاب الهی دست از مخالفت برمی دارند و به سخن حق تن در می دهند. این نکته نشانگر اوج لجاجت و حق ناپذیری آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 2 - 15 - 38

2 - سران کفر و شرک ، آن چنان لجوج و حق ستیز بودند که تنها نزول عذاب ناگهانی پایان بخش تکذیب آنان بود .

و ما ينظر هؤلاء إلاّ صبيحه وحده

بیشتر مفسران بر این عقیده اند که مقصود از این که کافران تنها در انتظار نزول عذاب سهمگین هستند، بیان این حقیقت است که آنان از سر لجاجت، بر راه نادرست خود تا پایان عمر پای می فشردند و به حقیقت اسلام تن در نمی دهند.

757- مبارزه با رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 5

5 - مبارزه با عوامل و سردمداران کفر و فساد و اصلاح نظام اجتماعی حاکم ، سرلوحه رسالت موسی (ع) و مرحله نخستین نهضت او

لقد أرسلنا موسی . . . إلى فرعون و هم-ن و قرون

758- محرومیت اخروی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 7

7- پیشوایان کفر، محروم از هرگونه نصرت و امداد الهی در روز رستاخیز

و یوم القیمه لاینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 42 - 5

5- طرد شدن از لطف و رحمت حق، فرجام شوم فرعونیان و پیشوایان کفر در روز رستاخیز

و جعلنهم أئمه یدعون إلى النار . . . و یوم القیمه هم من المقبوحین

ص: 261

759- مخالفت رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 5

5 - مخالفت سران کفر و شرک با پیامبر اسلام، به خاطر شک و تردید آنان در اصل نزول وحی و الهی بودن قرآن بود؛ نه در شایستگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای رسالت.

أَنْزَلَ عَلَيْهِ الذِّكْرَ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي

«بل» در جمله «بل هم فی شک من ذکری» برای اضراب می باشد. بر این اساس مقصود از آیه شریفه این است که مخالفت سران کفر و شرک با رسول خدا، ناشی از شک و تردید آنان در درستی قرآن است و بحث از شایستگی آن حضرت برای رسالت، معلول چنین تردیدی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 11 - 3

3 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت ها و کارشکنی های سران کفر و شرک (همچون ولیدبن مغیره)

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا

760- مرگ رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 34 - 5

5- پیشگویی قرآن از پیروزی اسلام و مرگ سران شرک و کفر، قبل از وفات پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أَفَأَيْنَ مَتَّ فِهْمِ الْخَالِدُونَ

همزه در «أَفَأَيْنَ» استفهام انکاری و متضمن معنای نفی است. بنابراین پیام اصلی آیه چنین می شود: نه چنین است که او (پیامبر) صلی الله علیه و آله)) «بمیرد و شما زنده باشید و به مدت طولانی بمانید؛ بلکه حقیقت عکس این است، او می ماند و شما ای سران کفر پیش از او خواهید مرد.

761- منازعه رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - سران کفر و شرک و پیروانشان پس از ورود به جهنم به مجادله و کشمکش خواهند پرداخت.

قالت أخرجهم لأوليهم... وقالت أليهم لأخريهم فما كان

ص: 262

762- نجات رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 3

3 - پیروان شرک و کفر برای رهایی از عذاب مضاعف هیچ مزیتی بر سران خویش ندارند.

فما كان لكم علينا من فضل

763- نقش اجتماعی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 39 - 4

4 - نقش مهم رهبری کفر، در گمراهی و انحراف ارکان جامعه

فتوئی برکنه

در صورتی که مراد از «رکن»، ارکان جامعه بوده و «باء» برای تعدیه باشد، از منتسب شدن انحراف ارکان جامعه، به شخص فرعون، مطلب یاد شده استفاده می شود.

764- نقش رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 8

8- رهبران و سردمداران کفر و شرک در مکه، افرادی ناسپاس و عامل اصلی سقوط و بدبختی مردم بودند.

ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا و أحلّوا قومهم دار البوار

با توجه به اینکه آیه فوق در مکه نازل شده است، می توان استفاده کرد که مصداق مورد نظر آیه «الذین بدلّوا... و أحلّوا قومهم» سران کفر و شرک، همچون ابوجهل و ابولهب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 29 - 3

3- سردمداران کفر و شرک عامل اصلی دوزخی کردن قوم خویشند.

أحلّوا قومهم دار البوار . جهنّم يصلونها

برداشت فوق مبتنی بر این است که «جهنّم يصلونها» بدل از «دار البوار» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 51 - 5

5 - نقش سردمداران کفر و فساد در هلاکت و بدبختی تمامی جامعه

أنا دمرنهم و قومهم

ضمیر «هم» به گروه های نه گانه بازمی گردد که طرح ترور شبانه صالح و خانواده اش را ریخته بودند. و از این که نام آنان به صورت مجزا و مقدم بر نام قومشان یاد شده است، مطلب فوق استفاده می شود.

ص: 263

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 4

4 - سران و رهبران جامعه شرک ، رهبری مردم را بر ضد رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در دست داشتند .

وانطلق المأ منهم أن امشوا واصبروا على الهتكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 7 - 5

5 - سران شرک و کفر در عصر بعثت ، رهبری فکری و عقیدتی مردم را در دست داشتند .

وانطلق المأ .. ما سمعنا بهذا فی المله الآخره إن هذا إلا اختلق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 27 - 9

9 - تأثیر پذیری قوم نوح ، از سران کفر و شرک و صاحبان زر و زور جامعه

و اتبعوا من لم یزده ماله و ولده إلا خسارًا .. یضلوا عبادک و لایلدوا إلا فآ

765- رهبران گمراهی

آثار اجتناب از رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 6

6 - سعادت و نیک بختی انسان در عرصه دنیا و آخرت ، در گرو اجتناب از عبادت طاغوت و اطاعت سردمداران ضلالت و توبه و روی کرد به خداوند است .

و الذین اجتنبوا الطغوت .. لهم البشری

مقصود از بشارت در آیه شریفه، بشارت به بهشت و سعادت بشری است.

766- آثار اطاعت از رهبران گمراهی

3 - عبادت طاغوت و اطاعت از سردمداران گمراهی ، شرک است .

و الذين اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که آیه شریفه در توصیف مؤمنانی است که در برابر مشرکان قرار داشته و در عقیده مخالف آنان می باشند.

8 - عبادت طاغوت و اطاعت از سران ضلالت ، مانع توبه و باریافتن به درگاه الهی است .

و الذين اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها و أنابوا إلى الله

767- اجتناب از رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 2،7

2- لزوم اجتناب از عبادت طاغوت و اطاعت از سردمداران ضلالت

والذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها

7- اجتناب از عبادت طاغوت و اطاعت از سران ضلالت، شرط توبه و رویکرد به خداوند است.

والذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها وأنابوا إلى الله

تقدم طرح مسأله اجتناب از طاغوت، بر موضوع توبه و رویکرد به خداوند، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

768- اطاعت از رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 8

8- گروهی از اهل کتاب، مطیع و فرمانبردار سران کفر و ضلالت

و عبد الطغوت

769- ذلت اخروی رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 29 - 8

8- کفرپیشگان، در قیامت خواستار ذلت و خواری بیشتر و عذاب شدیدتر برای رهبران اغواگر خویش خواهند بود.

نجعلهما تحت أقدامنا ليكونا من الأسفلين

770- روش برخورد رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 12

12 - بهره‌گیری از شخصیت‌های محبوب جامعه و وابسته نشان دادن افکار و رفتار خویش به آنان، از ترفند‌های رهبران ضلالت است.

فقالوا هذا... إله موسى فنسى

ص: 265

771- رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 24 - 9

9- عناصر قدرتمند و مرقّه، سردمداران انحراف و کفر در جوامع کافر و شرک پیشه

قال مترفوها .. قالوا إنا بما أرسلتم به كفرون

از این که در جوامع شرک پیشه، تنها سخن مرفهان ذکر گردیده - با آن که اندیشه شرک مختص آنان نبوده است - می توان استفاده کرد که آنان، نقش اصلی را در تعیین گرایش های جامعه داشته اند.

772- رهبران گمراهی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 11

11 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرموده اند: « اذا كان يوم القيامة ... يأتي النداء من عند الله عز وجل ، ألا من تعلق بامام في دار الدنيا فليتبعه الى حيث يذهب فحينئذ يتبرء الذين اتبعوا من الذين اتبعوا وأوا العذاب و تقطعت بهم الاسباب ... » ;

وقتی قیامت بر پا شود ... ندایی از نزد خداوند عز و جل می آید که هر کس در دنیا دلبستگی به پیشوایی داشته باید هر جا پیشوای او می رود او به دنبالش برود. و در این هنگام است که بیزاری می جویند رهبران گمراه از پیروان گمراه خود و عذاب خدا را مشاهده می کنند و دستشان از همه جا کوتاه می شود ... ».

773- عذاب اخروی رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 29 - 8

8 - کفرپیشگان، در قیامت خواستار ذلت و خواری بیشتر و عذاب شدیدتر برای رهبران اغواگر خویش خواهند بود.

نجعلهما تحت أقدامنا ليكونا من الأسفلين

774- عذاب رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - درخواست کفرانِ پیرو در قیامت ، از خداوند برای دو برابر کردن عذاب رهبران گمراهگیشان .

یوم تقلّب وجوههم . . . وقالوا ربّنا إنّنا أطعنا سادتنا . . . ربّنا ءاتهم ضعفین من ا

ص: 266

775- فضایل معرضان از رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 17 - 5

5- کسانی که از عبادت طاغوت و اطاعت سردمداران ضلالت، پرهیز کرده و به خدا روی آورند و توبه کنند، شایسته بشارت الهی اند.

والذین اجتنبوا الطغوت أن يعبدوها وأنابوا إلى الله لهم البشري

776- کیفر اخروی رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 7

7- پیشوایان گمراهی، با مجازات دنیوی از مجازات اخروی معاف نخواهند شد.

فی الحیوه... لا مساس وإنّ لك موعداً لن تخلفه

777- کیفر دنیوی رهبران گمراهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 7

7- پیشوایان گمراهی، با مجازات دنیوی از مجازات اخروی معاف نخواهند شد.

فی الحیوه... لا مساس وإنّ لك موعداً لن تخلفه

رهبرانی دینی

778- مسؤولیت رهبرانی دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 9

9- تأمین امنیت و رفاه مردم و ایجاد زمینه های عبادت و بندگی، از وظایف امامان و پیشوایان دینی است.

إني جاعلك للناس إماماً... طهرا بيتي للطائفين... رب اجعل هذا بلداً آمناً و ار

779- {رهبری}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 9،11،13،19

ص: 267

9 - تحقق وعده الهی به پیروزی جامعه ایمانی در گرو اتحاد صفوف ، پایداری و پیروی آنان از رهبری

و لقد صدقکم الله وعده .. حتی اذا فشلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

11 - جامعه ایمانی در معرض خطر سستی ، تفرقه و سرپیچی از رهبری صالح خویش ، پس از نیل به پیروزی

حتی اذا فشلتم .. من بعد ما اریکم ما تحبون

13 - استواری در نبرد ، اتحاد و یكدلی رزمجویان و پیروی از دستورات رهبران الهی ، عامل جلب اذن خداوند برای پیروزی بر دشمن

اذ تحسونهم باذنه حتی اذا فشلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

کلمه «باذنه» بیانگر این است که پیروزیها در گرو اذن خداوند است و از اینکه مسلمانان در مرحله اول، یعنی قبل از اختلاف و سستی و سرپیچی، مأذون به پیروزی شدند و آنگاه که سستی کردند و اختلاف ورزیدند و سرپیچی نمودند، اذن به پیروزی برداشته شد، معلوم می شود اذن الهی به پیروزی، دایر مدار عملکرد رزمجویان خواهد بود.

19 - دنیاطلبی و دلدادگی به مادیات ، از عوامل سرپیچی از فرمان رهبران الهی

و عصیتم .. منکم من یرید الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 - 21

21 - مقاومت در برابر دشمن بر اساس تقیه و آمادگی برای پیروی از دستورات پیشوایان ، وظیفه مؤمنان

یا ایها الذین امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: .. و صابروهم علی التقیه و رابطوا علی من تقتدون به ...

معانی الاخبار، ص 369، ح 1؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 334، ح 3.

780- آثار رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 79 - 5

5- مقام پیامبری و رهبری امت ، در پی دارنده تکالیفی سنگین تر و افزون بر دیگران

و من الیل فتهجد به نافله لک

781- آثار وحدت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 22 - 6

6- نظم و هماهنگی در هر کاری ، نیازمند به وحدت در مدیریت و رهبری است .

لو کان فیهما ءالهه إلا الله لفسدتا

برداشت یاد شده با انتزاع از مورد آیه به دست می آید؛ زیرا علت فساد و متلاشی شدن جهان، بر اثر چندگانگی در الوهیت و ربوبیت، نسبت به هر امر منسجم و هماهنگی قابل تسری و انطباق است و آسمان ها و زمین خصوصیتی ندارند.

ص: 268

782- آداب ملاقات با رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 31 - 12

12 - عن أبي عبدالله (ع) في قوله تعالى: « خذوا زينتكم عند كل مسجد » قال: الغسل عند لقاء كل إمام

از امام صادق (ع) درباره آیه « خذوا زينتكم . . . » روایت شده است: از مصدق آیه، غسل کردن هنگام ملاقات هر پیشواست.

783- آرزوی رهبری جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 17

17 - آرزوی در دست گرفتن مدیریت جامعه و رهبری امت اسلامی ، امری پسندیده و روا است .

و اجعلنا للمتقين إمامًا

784- آفات رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 18 - 12

12 - تأثیر پذیری از عناصر ناآگاه ، از آفات رهبری است .

و لا تتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

از این که شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که رهبر امت اسلامی است - مخاطب « لا تتَّبِعْ » قرار گرفته، مطلب بالا استفاده می شود.

785- اتمام حجت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 21

21- « عن عبد الأعلى قال : سمعت أبا عبدالله (ع) يقول : . . . السامع المطيع لا حجّه عليه ، و إمام المسلمین تمّت حجّته و احتجّاجه

يوم يلتقى الله لقول الله « يوم ندعوا كلّ أناس بإمامهم » ؛

عبدالاعلی گوید: شنیدم امام صادق(ع) می فرمود:.. روز ملاقات با خداوند علیه انسان شنوا و مطیع ادعایی نیست؛ [چون] امام مسلمین حجت و احتجاج او را تکمیل کرده است؛ زیرا خداوند می فرماید: یوم ندعوا کلّ أناس یا ما مهم». .

ص: 269

786- اختیارات رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 4

4- بررسی و تشخیص شواهد و نشانه های خیانتکاری کافران ، وظیفه ای بر عهده پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه اسلامی

و إما تخافن من قوم خیانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 61 - 5

5- پذیرش صلح و متارکه جنگ در حیطة قدرت و مسؤولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبری است .

و إن جنحوا للسلم فاجنح لها

برداشت فوق با توجه به اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) مورد خطاب «فاجنح» قرار گرفته است، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 8

8- زراره گوید : « قلت لأبی عبدالله (ع) : ما حد الجزیه علی اهل الكتاب . . . ؟ فقال : ذاک إلی الامام أن يأخذ من کل انسان منهم ما شاء . . . تؤخذ منهم علی قدر ما یطیقون . . . فإن الله تبارک و تعالی قال : « حتی یعطوا الجزیه عن ید و هم صاغرون » و کیف یکون صاغرا و هو لا یکترث لِمَا یؤخذ منه . . . » ;

به امام صادق (ع) گفتم: جزیه که بر اهل کتاب بسته می شود چه مقدار است؟ فرمود: این در اختیار امام است تا هر چه بخواهد از هر یک آنان بگیرد . . . جزیه تا مقداری که توان دارند از آنها گرفته می شود ; ... زیرا خدای تبارک و تعالی فرمود: «تا اینکه جزیه را با دست خویش با خواری بپردازند» و چگونه خوار می شود کسی که نسبت به آنچه از او گرفته می شود بی تفاوت باشد ... ».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 43 - 6,9

6- تشخیص راستگویی و دروغگویی مدعیان ناتوانی از شرکت در جنگ ، به عهده رهبری است .

لم أذنت لهم حتی یتبین لک الذین صدقوا و تعلم الکذبین

از اینکه متخلفان از جنگ از پیامبر (صلی الله علیه و آله) اذن ترک جهاد خواسته اند و خداوند نیز آن حضرت را مورد خطاب قرار داد، برداشت فوق استفاده می شود.

9 - شرکت نکردن در جنگ ، نیازمند اذن رهبر است .

لم أذنت لهم حتى يتبين لك الذين صدقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 25

25 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: « يجبر الامام الناس على اخذ الزكوه من اموالهم لانّ الله عز و جل قال : « خذ من اموالهم صدقه . . . » . . . »

امام، مردم را مجبور می کند که از اموال آنان زکات گرفته شود؛ زیرا خدای عز و جل فرموده: از اموال آنان صدقه بگیر . . .».

ص: 270

787- اختیارات رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 3

3 - تصمیم بر الغا و اعلان بی اعتباری معاهدات امضا شده با کافران ، در اختیار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه اسلامی است .

فانبد إليهم على سواء

788- اخلاق رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 10

10 - نقش ویژه خوش خلقی و مهربانی رهبران الهی با امت خویش ، به هنگامه های دشوار

فبما رحمه من الله لنت لهم ولو كنت فظا غليظ القلب لانفضوا من حولك

قرار گرفتن این آیه در ضمن آیات مربوط به نبرد احد و مشکلات ناشی از آن، اشاره به این حقیقت دارد که خوش خلقی و مهربانی رهبران به هنگام رخ نمودن سختیها و مشکلات برای مردم، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

789- استقامت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 29

29 - ضرورت هشیاری ، آمادگی و پایداری رهبران الهی در برابر انبوه فاسقان و شکنندگان حریم دین

وإن احکم بینهم بما أنزل الله ولا تتبع اهواءهم . . . وإن كثيراً من الناس لفسقون

یادآوری فسق بسیاری از مردم در پی نهی از پیروی هواپرستان، می تواند به منظور هشدار به قاضیان و رهبران الهی ایراد شده باشد ; یعنی باید متوجه باشند که فاسقان بسیاری برای بازداشتن آنان از اجرای احکام الهی در تلاش هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 11

11 - ثبات و استقامت و تأثیرناپذیری از افراد نادان ، از وظایف رهبر جامعه اسلامی است .

فاستقیما ولاتتبعان سبیل الذین لایعلمون

790- استقامت رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 26

ص: 271

26 - لزوم پایبندی و اهتمام رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آن

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد وإنی بریء مما تشرکون

گرچه محتوای آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی مسلماً اختصاصی به شخص آن حضرت ندارد و قابل تعمیم به همه رهبران در تمامی عصرهاست.

791- اصول گرایی رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 26

26 - لزوم پایبندی و اهتمام رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آن

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد وإنی بریء مما تشرکون

گرچه محتوای آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی مسلماً اختصاصی به شخص آن حضرت ندارد و قابل تعمیم به همه رهبران در تمامی عصرهاست.

792- اضلال رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 79 - 2

2 - رهبران و حاکمان جوامع، دارای نقشی بسیار مؤثر در گمراهی و یا هدایت مردم

و أضلّ فرعون قومه

793- اطاعت از رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 4,5,6,8,9,20

4 - لزوم اطاعت از اوامر حکومتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اولوالامر (حکمرانان و والیان)

اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولی الامر منکم

5 - وجوب اطاعت از اولوالامر و والیان، منوط به ایمان ایشان است.

اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولى الامر منكم

کلمه «منکم» (از میان شما مؤمنان) دلالت دارد که اولوالامر و والیانی اطاعتشان واجب است که مؤمن باشند.

6- وجوب اطاعت از ولیّ خدا، در صورتی است که در چارچوب اصول مشخص شده از جانب خدا و رسول عمل کند.

اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولى الامر منكم

چون اطاعت از اولوالامر در کنار اطاعت خدا و رسول قرار گرفته، نمی تواند شامل دستوراتی شود که در تضاد با اوامر خدا و رسول است؛ زیرا اطاعت از چنین فرامینی ملازم با اطاعت نکردن از خدا و رسولش می باشد.

8- اجرای عدالت، وظیفه حاکمان و اطاعت از آنان، وظیفه مردم

ص: 272

و اذا حکمتکم بین الناس ان تحکموا بالعدل . . . یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله و

9- ادای امانت (واگذاری مقام به اهل آن) و تحقق عدالت ، در پرتو اطاعت از خدا ، رسول و اولوالا امر است .

ان الله یأمرکم ان تؤدّوا الامانات الی اهلها و اذا حکمتکم بین الناس ان تحکموا ب

گو یا این آیه، اشاره به چگونگی تحقق فرمانهای مطرح شده در آیه قبل است.

20- اطاعت از خدا و رسول و اولوالا امر ، نشانه ایمان واقعی به خدا و روز قیامت است .

اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر . . . ان کنتم تؤمنون بالله و الیوم ال

بنابر اینکه جمله «ان کنتم»، شرط برای جمله «اطیعوا الله» نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 80 - 10

10 - اطاعت از رهبر به حق (امام) بر پایه شناخت کامل وی ، اطاعت از خدا و موجب خوشنودی اوست .

من یطع الرسول فقد اطاع الله

امام باقر (ع) فرمود: . . . رضی الرحمان الطاعه للامام بعد معرفته ان الله تبارک و تعالی یقول: «من یطع الرسول فقد اطاع الله ...»

کافی، ج 1، ص 185، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 520، ح 420؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 259، ح 202؛ کافی، ج 2، ص 19، ح 5.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 12

12 - لزوم پیمان گرفتن رهبری جامعه از مردم ، برای پابندی بر تبعیت از وی در جنگ و غیر آن

قال هل عسیتم ان کتب علیکم القتال الا تقاتلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 31 - 14، 8

8 - کردار انسان ، نمایانگر علقه ها و گرایش های درونی است .

قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني

14 - پذيرش رهبران الهی و تبعیت از آنان ، زمينه بخشايش گناهان

فاتبعوني . . . و يغفر لكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 132 - 2

2 - وجوب تبعیت از فرامين رسول خدا (رهبران الهی)

و اطيعوا الله و الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 9،13

ص: 273

9- تحقق وعده الهی به پیروزی جامعه ایمانی در گرو اتحاد صفوف، پایداری و پیروی آنان از رهبری

و لقد صدقکم اللّٰه وعده .. حتی اذا فسلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

13- استواری در نبرد، اتحاد و یکدلی رزمجویان و پیروی از دستورات رهبران الهی، عامل جلب اذن خداوند برای پیروزی بر دشمن

اذ تحسّونهم باذنه حتی اذا فسلتم و تنازعتم فی الامر و عصیتم

کلمه «بازنه» بیانگر این است که پیروزیها در گرو اذن خداوند است و از اینکه مسلمانان در مرحله اول، یعنی قبل از اختلاف و سستی و سرپیچی، مأذون به پیروزی شدند و آنگاه که سستی کردند و اختلاف ورزیدند و سرپیچی نمودند، اذن به پیروزی برداشته شد، معلوم می شود اذن الهی به پیروزی، دایره مدار عملکرد رزمجویان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 200 - 21

21- مقاومت در برابر دشمن بر اساس تقیه و آمادگی برای پیروی از دستورات پیشوایان، وظیفه مؤمنان

یا ایّها الذّین امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: ... و صابروهم علی التّقیّه و رابطوا علی من تقتدون به ...

معانی الاخبار، ص 369، ح 1؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 334، ح 3.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 6

6- همه انسان ها (خوبان و بدان) در دنیا به ناگزیر امام و پیشوای مخصوص به خود داشته و از او پیروی خواهند کرد.

یوم ندعوا کلّ أناس یاممهم

از اینکه خداوند می فرماید: «همه انسانها به امام خود فرا خوانده می شوند» معلوم می شود که در دنیا، همه دارای امام و پیشوا هستند.

794- اطاعت از رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - سلامت و سعادت جوامع در گرو پیروی از رهبران الهی و عمل به قوانین دین

و لو كانوا يؤمنون بالله و النبي و ما أنزل إليه ما اتخذوهم أولياء

با توجه به آیات گذشته که در آن جامعه ای منحط از بنی اسرائیل ترسیم گردیده بود، معلوم می شود آیه مورد بحث، رهنمودی است برای نجات جوامع از انحطاط، بنابراین «ما اتخذوهم أولياء» تنها، بیان یکی از نتایج ترک پیروی از رهبران الهی و عمل به قوانین دینی است و نتایج دیگر که از آنها به سلامت و سعادت تعبیر شد با توجه به آیات گذشته به دست می آید.

ص: 274

795- اعلیت در رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 10

10 - گستردگی بیشتر توانایی های علمی (اعلیت) و جسمی ، ملاک برتری انسان در زمامداری جامعه

و زاده بسطة فی العلم و الجسم

796- الگوگیری از رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 15 - 3

3 - نقش سازنده بیان ترس پیشوایان دین از عذاب الهی، در هدایت مردم و بازداشتن آنها از گناه

قل إني أخاف إن عصيت ربي عذاب يوم عظيم

797- امانتداری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 161 - 4

4 - امانتداری در جمع آوری و حفظ و تقسیم امکانات عمومی جامعه ، از وظایف رهبران الهی *

و ما كان لنبی ان یغلّ

با توجه به شأن نزول ذکر شده برای آیه.

798- انتصاب رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 11

11 - پیامبرانی دارای حق انتخاب رهبر برای جامعه

و قال موسی لأخیه هرون اخلفنی فی قومی

799- انتقادپذیری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 6,7

6 - حاکم ، باید نصیحت و انتقاد را بپذیرد و باتقوا باشد .

و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه

ص: 275

7 - خداترسی ، انتقاد و نصیحت پذیری ، شرط لازم برای انتخاب حاکم

و اذا قیل له اتق الله

800- انفاق به رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 245 - 17

17 - صلّه و کمک مالی به امام مسلمین ، از مصادیق قرض به خداوند است .

من ذا الذی یقرض الله قرضاً

امام کاظم (ع) درباره آیه «من ذا الذی . . .» فرمود: نزلت فی صلّه الإمام

کافی، ج 1، ص 537، ح 4؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 131، ح 435.

801- اهمیت آرامش رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 11

11 - نیاز رهبری به آرامش و عدم نگرانی در تصمیم گیری ها ، بیش از پیروان *

فأنزل الله سکینته علی رسوله و علی المؤمنین

تقدم «علی رسوله» بر «علی المؤمنین»، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

802- اهمیت ایثار رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 8

8- لزوم برخورداری حاکمان و متولیان جامعه ، از ایمان راسخ و شجاعت و ایثار

فهل عسیتم إن تولّیتم أن تفسدوا فی الأرض و تقطّعوا أرحامکم

بنابر این که «تولّیت» به معنای عهده داری امور و مخاطب آن بیماردلان ترسو و سست ایمان باشد، از مفهوم آیه به مطلب بالا می توان ره برد.

803- اهمیت ایمان رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 8

ص: 276

8- لزوم برخورداری حاکمان و متولیان جامعه، از ایمان راسخ و شجاعت و ایثار

فهل عسيتم إن توليتم أن تفسدوا في الأرض و تقطعوا أرحامكم

بنابر این که «تولیتیم» به معنای عهده داری امور و مخاطب آن بیماردلان ترسو و سست ایمان باشد، از مفهوم آیه به مطلب بالا می توان ره برد.

804- اهمیت بیعت با رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 10 - 4

4 - ضرورت اقدام رهبری، به اخذ پیمان از پیروان، در مقاطع حساس و سرنوشت ساز *

إنّ الذين يباعدونك إثمًا يباعدون الله

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در شرایط بحرانی قبل از انعقاد صلح حدیبیه، از مسلمانان بیعت مجدد بر دفاع از دین گرفت. از این نکته استفاده می شود که رهبری، نباید همیشه به نخستین اعلام وفاداری افراد، تکیه کند؛ بلکه باید در شرایط حساس و سرنوشت ساز با اخذ بیعت مجدد، پیمان گذشته را تحکیم بخشد.

805- اهمیت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 25 - 16

16 - سلیم گوید: « قلت [لعلی بن ابی طالب (ع)] : . . . فمن لقی الله عارفاً بامامه مطيعاً له من اهل الجنة هو؟ قال : نعم إذا لقی الله و هو مؤمن من الذين قال الله عز و جل : « الذين آمنوا و عملوا الصالحات » . . . ;

به علی (ع) عرض کردم آیا کسی که خدا را ملاقات بکند در حالی که امام خود را شناخته و او را اطاعت کرده باشد، اهل بهشت است؟ فرمود: آری، هر کس خدا را ملاقات کند در حالی که مؤمن باشد جزو کسانی است که خداوند فرموده: «ایمان آورده و عمل صالح انجام داده اند . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 18، 17

17 - پیراسته بودن از ظلم و ستمکاری، از شرایط دستیابی به مقام امامت و پیشوایی مردم

قال لاينال عهدي الظلمين

18 - ستمکاران ، شایسته و سزاوار امامت و رهبری نیستند .

لاينال عهدي الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 27

27 - فقدان زمامدار الهی در یک جامعه ، موجب پراکندگی صفوف آن جامعه و تسلط اجانب بر آنان *

من بعد موسى . . . وقد أخرجنا من ديارنا

ص: 277

درخواست بنی اسرائیل از پیامبر خویش برای تعیین زمامداری الهی، حاکی است که چنین مقامی در میان آنها نبوده و در نتیجه، سلطه ستمگرانی را به دنبال داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 257 - 10

10 - نیاز دائمی انسان به رهبری و ولایت

اللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا .. وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ

خارج نبودن هر انسانی از تحت ولایت و سرپرستی به مقتضای تقسیم آنان به مؤمن و کافر، بیانگر این معناست که آدمی همواره نیازمند رهبری و ولایت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 12

12 - رهبری جوامع ایمانی، همواره در خطر توطئه ها و دسیسه های دشمنان

و احذرهم ان يفتنوك

خطابه‌های «لاتتبع» و «احذرهم» و کاف خطاب در «ان يفتنوك» می رساند که توطئه های دشمنان اسلام، متوجه شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده؛ یعنی رهبری جامعه اسلامی، همواره هدف توطئه های دشمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 16، 10

10 - موسی (ع) امت خویش را حتی برای مدتی کوتاه (زمان دوری از قوم برای مناجات) بدون رهبر رها نساخت .

وقال موسى لأخيه هرون اخلفني في قومي

16 - امت ها و جوامع بشری نیازمند رهبری اصلاحگر

اخلفني في قومي و أصلح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 11

11 - پیکار با توطئه گران علیه رهبر جامعه اسلامی و سرکوبی آنان ، امری است لازم .

ألا تقتلون قوماً .. و همّوا باخراج الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 7

7- بصیرت امت ها در گرو بصیرت رهبران ایشان است .

علی بصیره أنا و من اتبعنی

نیاوردن «علی بصیره» در «من اتبعنی» علی رغم مقصود بودن آن ، اشاره به این دارد که بصیرت پیروان پیامبر (رهبر) در گرو بصیرت اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 278

5- نقش مهم رهبران و پیشوایان در سرنوشت امتها

یوم ندعوا کلَّ أناس یاممهم

تشخص یافتن پیشوایان در میان مجموعه های بشری برای پاسخ گویی و ارزشیابی اعمال امتها، می تواند بیانگر معنای فوق باشد.

6- همه انسان ها (خوبان و بدان) در دنیا به ناگزیر امام و پیشوای مخصوص به خود داشته و از او پیروی خواهند کرد .

یوم ندعوا کلَّ أناس یاممهم

از اینکه خداوند می فرماید: «همه انسانها به امام خود فرا خوانده می شوند» معلوم می شود که در دنیا، همه دارای امام و پیشوا هستند.

19- « عن أبي عبدالله (ع) قال : لا تترك الأرض بغير إمام يحلّ حلال الله و يحرم حرامه و هو قول الله « یوم ندعوا کلَّ أناس یاممهم » . .

؛ .

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: زمین بدون امامی که حلال خدا را حلال و حرام خدا را حرام شمارد، رها نمی شود و این سخن خداوند است که می فرماید: یوم ندعوا کلَّ أناس یاممهم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 27

27- کسانی که یاد خداوند در قلب آنان حضور ندارد ، شایسته رهبری نیستند .

و لاتطع من أغفلنا قلبه عن ذکرنا

نهی از اطاعت غافلان، نفی شایستگی آن ها برای فرمان دادن و ارائه پیشنهاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 35 - 5

5 - رسالت و مسؤولیت اصلی هدایت و رهبری جامعه بر دوش حضرت موسی (ع) بود و هارون تنها نقش معاونت و مشاورت او را بر عهده داشت .

و لقد آتینا موسی الکتب و جعلنا معه أخاه هرون وزیراً

برداشت فوق، به خاطر این نکته است که دریافت کننده کتاب و شریعت، حضرت موسی(ع) بود و برادرش هارون، تنها به عنوان معاون و

مشاور او معرفی گردیده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 28 - 7

7- وجود رهبری ، نظام هدایت گری و قوانین بایسته ، راز پیروزی نهایی اسلام بر سایر ادیان

بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کلّه

806- اهمیت رهبری جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 279

13 - لزوم آزمون و احراز شایستگی افراد، قبل از انتخاب آنان برای مدیریت و رهبری جامعه

و إذ ابتلی إبرهیم ربه بکلمت فاتمهن قال إنی جاعلک للناس إماماً

807- اهمیت زیرکی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 9،29

9 - ضرورت هشیاری حاکمان و قاضیان نسبت به تزویر دسیسه گران، برای منحرف ساختن آنان از حکم و داوری بر پایه تعالیم قرآن

و احذرهم ان یفتنوک عن بعض ما أنزل الله إلیک

29 - ضرورت هشیاری، آمادگی و پایداری رهبران الهی در برابر انبوه فاسقان و شکنندگان حریم دین

و إن احکم بینهم بما أنزل الله و لاتتبع اهواءهم . . . و إن کثیراً من الناس لفسقون

یادآوری فسق بسیاری از مردم در پی نهی از پیروی هواپرستان، می تواند به منظور هشدار به قاضیان و رهبران الهی ایراد شده باشد؛ یعنی باید متوجه باشند که فاسقان بسیاری برای بازداشتن آنان از اجرای احکام الهی در تلاش هستند.

808- اهمیت شجاعت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 8

8- لزوم برخورداری حاکمان و متولیان جامعه، از ایمان راسخ و شجاعت و ایثار

فهل عسیتم إن تولیتهم أن تفسدوا فی الأرض و تقطعوا أرحامکم

بنابر این که «تولیتیم» به معنای عهده داری امور و مخاطب آن بیمار دلان ترسو و سست ایمان باشد، از مفهوم آیه به مطلب بالا می توان ره برد.

809- اهمیت نقش رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 98 - 5

5- رهبران جوامع بشری ، نقشی به سزا در سعادت و یا شقاوت اخروی آنان دارند .

فاتبعوا أمر فرعون . . . يقدم قومه يوم القيمة فأوردهم النار

ص: 280

810- اهمیت هوشیاری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 48 - 3

3- ضرورت هشیاری رهبران جامعه اسلامی ، در برابر ترفند ها و فتنه انگیزی های منافقان (وارونه جلوه دادن امور و . . .)

و قلبوا لک الأمور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 3

3- لزوم هشیاری رهبری و جامعه اسلامی ، در برابر عناصر ظاهر فریب و دوچهره

سیقول لک المخلفون من الأعراب

پیشگویی خداوند و افشای چهره متخلفان، در حقیقت بیانگر ضرورت بر این هشیاری است.

811- ایمان رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 22

22 - ایمان و عدالت ، از شرایط احراز مقام امامت و رهبری است .

لاینال عهدی الظلمین

812- بصیرت در رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 5

5- توانایی بر اداره جامعه و داشتن بصیرت و روشن بینی ، از شرایط رهبران جامعه دینی

إبرهیم وإسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

813- بیعت با رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 12

12 - لزوم پیمان گرفتن رهبری جامعه از مردم ، برای پابندی بر تبعیت از وی در جنگ و غیر آن

قال هل عسیتم ان کتب علیکم القتال الا تقاتلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 12

ص: 281

12 - پذیرش توبه نقض کنندگان حاکمیت اسلامی، در گرو بیعت مجدد با رهبری است.

ولو انهم اذ ظلموا انفسهم جاؤک فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول

814- پیشگامی رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 17

17 - ضرورت پیشگامی رهبران الهی در پایبندی به اصول و مبانی خویش

قل انی امرت ان اكون اول من اسلم ولا تكونن من المشرکین

815- تأثیرپذیری از رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 61 - 5

5 - مردمان عصر نوح (ع) پیرو اشراف و بزرگان قوم خویش و تحت تأثیر موضعگیری های آنان بودند.

قال الملاء... قال يقوم

816- تجدید بیعت با رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 18 - 5

5 - اهمیت اخذ بیعت مجدد رهبری از پیروان، در شرایط حساس و سرنوشت ساز

لقد رضی الله عن المؤمنین اذ یبایعونک تحت الشجره

پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در جریان پرمخاطره حدیبیه اقدام به اخذ بیعت کرد و خداوند نیز آن را تأیید نمود، بنابراین، اخذ بیعت در موارد مشابه آن، مطلوب است.

817- ترس رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نقش سازنده بیان ترس پیشوایان دین از عذاب الهی، در هدایت مردم و بازداشتن آنها از گناه

قل إني أخاف إن عصيت ربي عذاب يوم عظيم

ص: 282

818- تسلیم به رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 65 - 14، 15

14 - تسلیم در برابر احکام و داوری های حاکمان حق ، از علایم ایمان است . *

فلا وربک لا یؤمنون حتی یحکموک . . . و یسلّموا تسلیماً

چون امر قضاوت همیشگی و احکام قرآن جاودانی است و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در همه ادوار حضور ندارد، بنابراین آیه مزبور شامل همه رهبران الهی و جانشینان بحق آن حضرت خواهد بود.

15 - لزوم تسلیم در برابر رهبران الهی *

فلا وربک لا یؤمنون حتی یحکموک . . . و یسلّموا تسلیماً

819- تصمیم گیری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 27، 28

27 - لزوم توکل و اتکای رهبران بر خداوند ، پس از تصمیم گیری و عزم بر اعمال مدیریت

فاذا عزم فتوکل علی الله

28 - لزوم قاطعیّت و صلابت رهبری ، پس از مشورت و تصمیم نهایی خویش ، در مقام اجرا

و شاورهم فی الامر فاذا عزم فتوکل علی الله

جمله «فاذا عزم فتوکل علی الله»، به این معناست که آنگاه که تصمیم بر کاری گرفتی، دیگر تردید و دو دلی به خود راه مده و احتمال عدم موفقیت را با توکل بر خدا جبران کن که خداوند محبوب خویش را وانخواهد گذاشت: «انّ الله یحبّ المتوکلین».

820- تقوای رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 6

6 - حاکم ، باید نصیحت و انتقاد را بپذیرد و باتقوا باشد .

و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه

821- تقویت روحیه رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 55 - 7

7- تقویت روحی پیامبر اسلام (رهبران و مبلغان دین)، با یادآوری مخالفت برخی از مردم در برابر دعوت انبیای گذشته *

فمنهم من امن به و منهم من صدّ عنه

ص: 283

بیان موضوعیهای متفاوت مردمان در برابر پیامبران (ایمان و کفر) می تواند برای دلداری آن حضرت باشد که پیامبران گذشته نیز با چنین مردمی روبرو بودند و همچنان مقاومت می کردند.

822- توانایی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 150 - 10

10 - ولایت و سرپرستی بر مردمان ، در گرو قدرت و توانایی ولیّ و سرپرست بر پشتیبانی همه جانبه از آنان

بل الله مولیکم و هو خیر التّاصرین

جمله «و هو خیر التّاصرین»، می تواند به منزله دلیلی باشد برای جمله «بل الله مولیکم». یعنی خداوند به این دلیل ولیّ شماست که قادر است به بهترین وجه شما را یاری کند.

823- جنگ با دشمنان رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 11

11 - پیکار با توطئه گران علیه رهبر جامعه اسلامی و سرکوبی آنان ، امری است لازم .

ألا تقتلون قوماً .. و همّوا بإخراج الرسول

824- حاکمیت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 26

26 - حاکمیت رهبری واحد ، همراه با پذیرش اصل شورا ، از ویژگی های نظام اسلامی

و شاورهم فی الامر فاذا عزمتم فتوکّل علی الله

825- حشر با رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 115 - 19

19 - رهبر برگزیده هر کسی در دنیا ، در قیامت نیز رهبر او خواهد بود .

و يتبع غير سبيل المؤمنين نوله ما تولى

امير المؤمنين(ع) در مورد دو نفری که از باب استهزاء به سوسماری خطاب یا امیرالمؤمنین کردند فرمود: دعهما فهو امامهما يوم القيامة، اما تسمع الى الله يقول: «نوله ما تولى».

ص: 284

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 275، ح 273؛ نورالثقلین، ج 1، ص 551، ح 568.

826- حق پذیری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 7

7 - خداترسی ، انتقاد و نصیحت پذیری ، شرط لازم برای انتخاب حاکم

و اذا قیل له اتق الله

827- حق شنوایی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 9

9 - رهبران و داوران جامعه الهی ، باید نصیحت پذیر و حق شنو باشند .

فاحکم بیننا بالحقّ و لا تشطط

828- حکمت در رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 8

8 - ارتباط همیشگی با خداوند ، نیرومندی ، حکمت ، توانایی بر فیصله دادن به امور و داشتن منطق قوی در جداسازی حق از باطل ، از شرایط لازم رهبران و مدیران جامعه در نگاه وحی

واذکر عبدنا داود ذا الاید اینه اواب . . . و شددنا ملکه و ائینه الحکمه و فصل الخ

برداشت یاد شده از مجموع اوصافی که خداوند برای داوود(ع) به عنوان حاکم و فرمانروا ذکر کرده است، به دست می آید.

829- خشونت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - سنگدلی و خشونت رهبران ، موجب پراکندگی مردم از پیرامون آنان

و لو كنت فظًا غليظ القلب لانفضوا من حولك

«انفضوا» از «فضّ» به معنای تفرّق و پراکندگی است.

9 - گرایش مردم به رهبران دینی ، در گرو مهربانی آنان و پرهیز از خشونت و سنگدلی

ص: 285

فبما رحمه من الله لنت لهم ولو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك

830- درخواست رهبری متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 16,22

16 - بندگان خالص خدا، از خداوند خواستار در دست داشتن اداره جامعه متقین و مردم تقوا پیشه اند.

و اجعلنا للمتقين إماماً

برداشت فوق، بر این اساس استوار است که مقصود از «امام» امامت و پیشوایی سیاسی و اجتماعی باشد.

22 - جمله « و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریتنا قره أعین و اجعلنا للمتقین إماماً » متن دعای همیشگی بندگان خالص خدا

و الذین یقولون ربنا هب لنا من أزواجنا وذریتنا قره أعین و اجعلنا للمتقین إماماً

آمدن آیه شریفه در قالب جمله اسمیه و نیز فعل مضارع «یقولون» حاکی از استمرار و همیشگی بودن آن دعا است.

831- دشمن شناسی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 14

14 - لزوم آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی از روحيات کفار و مخالفین و ترفندهای آنان

و منهم من یستمع الیک .. . إن هذا إلا أسطیر الأولین

آیه مورد بحث و آیه قبل در بیان روحيات مخالفان قرآن و روشهای آنان است. از این بیان می توان دریافت که اطلاع بر رفتارها و افکار مخالفین قرآن تا چه اندازه اهمیت دارد.

832- دشمنان رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 12

12 - رهبری جوامع ایمانی، همواره در خطر توطئه ها و دسیسه های دشمنان

خطابهای «لاتتبع» و «احذرهم» و کاف خطاب در «ان يفتنوك» می رساند که توطئه های دشمنان اسلام، متوجه شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) بوده ; یعنی رهبری جامعه اسلامی، همواره هدف توطئه های دشمنان است.

833- رأفت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 128 - 8

8 - لزوم برخورداری رهبران از احساس هم دردی نسبت به انسان ها و سعادت خواهی برای آنان و داشتن رأفت و رحمت عمیق

رسول من أنفسمک عزیز علیه ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رءوف رحیم

برداشت فوق به دلیل این است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به عنوان یک رهبر الهی به داشتن این صفات تمجید کرده است.

834- رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 60 - 22، 20

20 - ارجاع داوری به حاکمان خودکامه و سلطه گر، پذیرش حاکمیت طاغوت است.

الم تر الی الذین یزعمون أنهم امنوا... یریدون ان یتحاکموا الی الطّاغوت

امام صادق (ع) فرمود: ... انه لو كان لك على رجل حق فدعوته الى حكام اهل العدل فأبى عليك إلا ان يرافعك الى حكام اهل الجور

ليقضوا له لكان ممن حاكم الى الطاغوت وهو قول الله عزّ وجل: الم تر الى الذین یزعمون... .

کافی، ج 7، ص 411، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 508، ح 361؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 387، ح 2، 3 و 5؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 254، ح 180.

22 - کعب بن اشرف و ابن شبیه یهودی، از مصادیق حاکمان طاغوتی

یریدون ان یتحاکموا الی الطّاغوت

بسیاری از مفسران برآنند که آیه در مورد منافقی نازل شد که به هنگام نزاع با فردی، خواهان مراجعه به کعب بن اشرف یهودی شد و از مراجعه به پیامبر برای داوری سر باز زد. برخی دیگر از مفسران، مصداق طاغوت را ابن شبیه یهودی گفته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 2

2- پیشوایان و رهبران جوامع در بینش الهی دو دسته اند : دعوت کنندگان به آتش دوزخ و فراخوانان به نعمت های بهشت .

و جعلنهم أئمة يدعون إلى النار

835- رهبری اشراف فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 4

4- فرعون و دارودسته وی ، از نوع پیشوایان دعوت کننده به دوزخ

و جعلنهم أئمة يدعون إلى النار

ص: 287

836- رهبری انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 25 - 5

5- انبیا، پیامدار رهبری اجتماعی و فکری خویش برای جامعه *

بل هو کذاب أشر

متهم شدن صالح(ع) به خودخواهی و قدرت طلبی، متفرع بر این است که آن حضرت، از آنان انتظار اطاعت و پذیرش فرمانش را داشته باشد.

837- رهبری اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 35 - 10

10 - دعا برای امور دنیوی (مانند داشتن قدرت سیاسی و رهبری) در صورت داشتن هدف الهی از آن، امری پسندیده برای مردان الهی است.

و هب لی ملکاً لا ینبغی لأحد من بعدی

838- رهبری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 4

4- قرار دادن بنی اسرائیل در مسند امامت و پیشوایی خلق، نمود دیگر از امتنان الهی بر آنان

أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أُمَّةً

839- رهبری تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 9

9- تورات، پیشوا و راهنمای مردم و مایه رحمت بر ایشان

و من قبله كتب موسى إماماً ورحمه

ص: 288

840- رهبری جالوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 19

19 - جالوت ، زمامدار ستمگر عصر بنی اسرائیل پس از حضرت موسی (ع)

لا طاقة لنا اليوم بجالوت

841- رهبری حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 65 - 14

14 - تسلیم در برابر احکام و داوری های حاکمان حق ، از علایم ایمان است . *

فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك .. و يسلموا تسليماً

چون امر قضاوت همیشگی و احکام قرآن جاودانی است و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در همه ادوار حضور ندارد، بنابراین آیه مزبور شامل همه رهبران الهی و جانشینان بحق آن حضرت خواهد بود.

842- رهبری داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 2

2- داوود (ع) ، در دوران رسالت خویش رهبری جامعه و مدیریت اجتماعی را در دست داشت .

و شددنا ملکه

843- رهبری در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 1, 2

1 - برگزیدگی طالوت برای زمامداری بنی اسرائیل ، به نفع و سعادت آنان

ان الله قد بعث لكم طالوت ملكاً

«لام» در «لکم» تصریح است به اینکه فرماندهی و زمامداری طالوت در جهت نفع و سعادت آنان بوده است.

2- طالوت ، برانگیخته خداوند برای زمامداری بنی اسرائیل

ان الله قد بعث لكم طالوت ملكاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 15

15 - داود ، حاکم الهی بنی اسرائیل ، پس از طالوت

ص: 289

انّ الله قد بعث لكم طالوت ملكاً .. و قتل داود جالوت و اتيه الله الملك

کاربرد «واو» عاطفه به جای «فاء»، با وجود اینکه اعطای ملک به «داود» مترتب بر کشته شدن جالوت است، می تواند اشاره به فاصله این دو امر باشد، و این فاصله ظاهراً مدت زمان زمامداری طالوت است.

844- رهبری در مورچگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 18 - 5

5- وجود شعور، نظام رهبری و مدیریت و نیز سازمان اطلاع رسانی در مورچگان

قالت نملة .. لا يحطمنكم سليمان و جنوده

845- رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 196 - 4

4- رهبران الهی، حتی پیامبران، در معرض خطر تأثیر منفی شکوه ظاهری و قدرت اقتصادی کافران

لا يغزتك تقلب الذين كفروا في البلاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 54 - 5

5- بعثت انبیا و رهبران الهی، ناشی از فضل خداوند است.

ام يحسدون الناس على ما اتيهم الله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 65 - 15

15 - لزوم تسلیم در برابر رهبران الهی *

فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك .. و يسلموا تسليماً

846- رهبری سیاسی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 12

12 - موسی (ع)، علاوه بر مقام نبوت، منصب امامت و رهبری سیاسی بنی اسرائیل را نیز عهده دار بود.

وقال موسی لأخیه هرون اخلفنی فی قومی

ص: 290

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 248 - 3، 14، 16، 17

3 - بازگشت صندوق (تابوت) به سوی بنی اسرائیل، نشانه زمامداری طالوت

انّ ایه ملکه ان یاتیکم التابوت

الف و لام در «التابوت» برای عهد ذهنی است و بیانگر این معنا که آن صندوق زمانی نزد بنی اسرائیل بوده است. جمله «و فیه ... بقیه مما ترک ال موسی» مؤید این معناست؛ لذا «اتیان» به بازگشتن معنا شد.

14 - مؤمنان بنی اسرائیل (اهل پذیرش حق)، پذیرای صندوق معهود، به عنوان نشانه ای بر حقانیت طالوت در زمامداری

انّ فی ذلک لایه لکم ان کنتم مؤمنین

«ایمان» در آیه شریفه به معنای ایمان به خداوند و رسول و در مقابل کفر نیست؛ چون مخاطبین آیه از اهل ایمانند؛ بلکه به معنای لغوی آن است؛ یعنی آنانکه اهل باور و پذیرای حق هستند، مقابل کسانی که روحی لجوج و قلبی پیوسته ناباور دارند.

16 - وجود افراد غیر مؤمن (لجوج و ناباور)، در میان بنی اسرائیل، علی رغم وجود نشانه روشن الهی بر زمامداری طالوت

انّ فی ذلک لایه لکم ان کنتم مؤمنین

تعبیر «ان کنتم مؤمنین» اشاره است به اینکه افرادی غیر مؤمن (ناباوران) در میان بنی اسرائیل وجود داشته اند.

17 - در صندوق معهود، نشانه حاکمیت طالوت و شکسته های الواح حضرت موسی بود که بر آن علوم آسمانی نگاشته شده بود.

ان یاتیکم التابوت

امام باقر (ع) درباره آیه «ان یاتیکم التابوت ...» فرمود: رضاض الالواح فیها العلم و الحکمه، العلم جاء من السماء فکتب فی الالواح و جعل فی التابوت

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 133، ح 440؛ نورالثقلین، ج 1، ص 247، ح 977.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 3

3- آمادگی بنی اسرائیل برای پیکار با دشمنان، پس از پذیرش زمامداری طالوت، با مشاهده آن صندوق خاص

ان ایه مُلکه . . . فلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ

بسیج لشکریانی از بنی اسرائیل، با وجود تردید سابق آنان نسبت به فرماندهی طالوت، دلالت بر جمله ای محذوف دارد؛ یعنی پس از آمدن تابوت، به فرماندهی طالوت گردن نهادند و آماده نبرد شدند و آنگاه طالوت آنان را بسیج کرد.

848- رهبری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 27

27 - امام رضا (ع) [در ضمن حدیثی] فرمودند : . . . « قال الله تبارک و تعالی « لا ینال عهدی الظالمین » فابطلت هذه الایه إمامه کل ظالم إلى یوم القیامه و صارت فی الصفوه . . . »

ص: 291

خداوند می فرماید: «لاینال عهدی الظالمین» و این آیه امامت هر ستمگری را تا قیامت مردود دانسته و امامت را در [انسانهای] پاک و برگزیده قرار داد . . .».

849- رهبری فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 41 - 4

4- فرعون و دارودسته وی ، از نوع پیشوایان دعوت کننده به دوزخ

و جعلنهم أئمة یدعون إلی النار

850- رهبری قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 3 - 12

12- قرآن، ولی و پیشوایی شایسته برای انسانهاست.

و لا تتبعوا من دونه أولیاء

برداشت فوق بر این مبناست که ضمیر در «من دونه» به «ما أنزل . . .» برگردانده شود.

851- رهبری کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 17 - 10

10- انسانها ، باید کتاب های آسمانی را پیشوا و مقتدای خویش قرار دهند .

و من قبله کتب موسی إماماً و رحمه

852- رهبری متجاوزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 123 - 4

4 - تجاوزکاران هر جامعه برای پیشبرد مقاصد شوم خویش بر گرد سردمداران و پیشوایانی متشکل می شوند.

و كذلك جعلنا في كل قرية اكبر مجرميها ليذكروا

«جرم» به معنای تجاوز و تعدی است. (لسان العرب). و بنابر اینکه «أكبر» مضاف به «مجرمیها» باشد، یک نوع رابطه بین مجرمان و سردمداران آنها به ذهن خطور می کند. گویا آنان جملگی در زیر پرچم سردمداران خویش به مبارزه و مکر با مردم می پردازند.

ص: 292

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 25

25 - زید شحام می گوید: از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: «ان الله تبارک و تعالی اتخذ ابراهیم عبداً قبل ان يتخذہ نبياً و ان الله اتخذہ نبياً قبل ان يتخذہ رسولا و ان الله يتخذہ رسولا قبل ان يتخذہ خلیلاً و ان الله اتخذہ خلیلاً قبل ان يجعله اماماً فلما جمع له الاشیاء قال: «انی جاعلک للناس اماماً» قال: فمن عظمها فی عین ابراهیم «قال و من ذریتی قال لاینال عهدی الظالمین» قال: لایکون السفیه امام التقی;

خداوند تبارک و تعالی ابراهیم(ع) را عبد خود قرار داد قبل از اینکه او را نبی قرار دهد، و او را نبی قرار داد قبل از اینکه او را رسول قرار دهد، و او را رسول قرار داد قبل از اینکه او را خلیل قرار دهد، و خداوند او را خلیل قرار داد قبل از اینکه او را امام قرار دهد. پس آن گاه که این مقامات (عبودیت، نبوت، رسالت و خلت) در او جمع شد، فرمود: «من تورا امام و پیشوای مردم قرار می دهم» امام صادق(ع) فرمودند: سپس این مقام در نظر ابراهیم بزرگ جلوه کرد و گفت: آیا از دودمان من نیز امام خواهند شد؟ خداوند فرمود: عهد (امامت) من به ستمگران نمی رسد؛ یعنی، انسان سفیه و نادان پیشوای انسان پرهیزگار نمی شود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 74 - 13

13 - بندگان خالص خدا، از خداوند می خواهند که خود و همسر و فرزندانشان، الگو و مقتدای مردم تقوایپیشه باشند.

و اجعلنا للمتقین اماماً

854- رهبری محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 19 - 10

10 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، شخصیتی محوری و تصمیم گیر در مدینه بود.

ینظرون إلیک

آوردن جمله «ینظرون إلیک» در لایه لای جمله ای که در صدد بیان وصف آشفتگی منافقان، به هنگام شنیدن خبر جنگ است، نشان دهنده این واقعیت است که آنان، از این جهت به پیامبر(صلی الله علیه و آله) نگاه می کردند، تا رخصتی برای ترک جهاد به دست آورند و این، از موقعیت آن حضرت حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 21 - 9

ص: 293

9 - تنها انسان های با اخلاص و به دور از چشم داشت مادی و ره یافته ، شایسته رهبری و پیروی اند .

اتَّبِعُوا مِنْ لَایْسَتَلْکُمْ أَجْرًا وَ هُمْ مَهْتَدُونَ

856- رهبری مستبدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 6

6 - عناصر برتری طلب و خودکامه ، فاقد صلاحیت رهبری بر مردم اند .

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَ جَعَلَ أَهْلَهَا شِيْعًا

نکوهش خداوند از فرعون به خاطر روحیه سلطه گری وی، بیانگر مطلب یاد شده است.

857- رهبری مشرکان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 51 - 6

6 - مشرکان صدراسلام ، پیشوای کافران گذشته تاریخ در کفر و حق ستیزی *

وَ لَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ

با توجه به این که «شیعه» به معنای پیرو است و از نظر زمانی کفار مکه دنباله رو کافران گذشته اند؛ احتمال می رود که اطلاق «اشیاع» بر کافران گذشته تاریخ از آن جهت باشد که مشرکان مکه در کفر و حق ستیزی، گوی سبقت را از پیشینیان خود ربوده اند، به گونه ای که باید پیشینیان را پیرو آنها به حساب آورد و آنان را پیشوای گذشتگان.

858- رهبری موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 105 - 11

11 - موسی (ع) علاوه بر رسالت رهبری بنی اسرائیل را نیز از جانب خداوند عهده دار بود .

إِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ .. فَأَرْسَلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- موسی و هارون (ع) به فرمان خداوند، وظیفه دار رهبری بنی اسرائیل پس از موافقت فرعون با خروج آنان

فأرسل معنا بنی إسرئیل

9- بنی اسرائیل، دارای آمادگی برای هجرت از مصر به رهبری موسی و هارون (ع)

فأرسل معنا بنی إسرئیل و لاتعدّبهم

مطرح شدن این درخواست نزد فرعون، بر وجود آمادگی روحی و فکری در بنی اسرائیل برای هجرت از مصر دلالت دارد.

ص: 294

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 49 - 5

5- با وجود مشارکت موسی و هارون (ع) در وحی و رسالت، مسؤولیت آن با موسی (ع) بود.

قال فمّن ربّكما یموسی

موسی و هارون(ع)، در کلیه مکالمات خود موظف بودند که پیام مشترک خویش را به فرعون ابلاغ کنند و از این رو کلیه ضمایر در آیات گذشته به صورت تثنیه و مشترک آمده است (اذهبنا، قولنا لاتخافنا، معکما، فقولنا، رسولنا، جنناک، إنا، إلینا)؛ ولی فرعون در مطرح کردن سؤال خود در عین مخاطب قرار دادن هر دو، پاسخ را از موسی(ع) طلب می کند (یا موسی). این قرینه ها نشان دهنده آن است که در عین اشتراک موسی و هارون(ع) در رسالت، رهبری با موسی(ع) بوده و فرعون به آن پی برده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 8

8- موسی (ع)، رهبری پذیرفته شده و مورد اطاعت بنی اسرائیل، حتی پیش از ترک مصر

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی إنکم متّبعون

فرمان الهی به کوچاندن شبانه بنی اسرائیل، در صورتی عملی بود که مجموعه بنی اسرائیل مطیع موسی(ع) بودند و این حرکت مخاطره آمیز را به خاطر اطاعت از وی به جان می خریدند.

859- رهبری مهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 21 - 9

9- تنها انسان های با اخلاص و به دور از چشم داشت مادی و ره یافته، شایسته رهبری و پیروی اند.

اتّبعوا من لایستلکم أجراً و هم مهتدون

860- رهبری نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 28 - 7

7 - نقش بارز و محوری نوح (ع) ، در مدیریت نظام مادی و معنوی مؤمنان قوم خویش

اصنع الفلك . . فاسلك فيها... فإذا استويت ... فقل الحمد لله

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که: در جریان ساختن کشتی و سوار شدن و استقرار در آن، تنها حضرت نوح(ع) مورد خطاب الهی است و قوم او طفیلی اویند.

ص: 295

861- رهبری و جاهلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 89 - 11

11 - ثبات و استقامت و تأثیرناپذیری از افراد نادان ، از وظایف رهبر جامعه اسلامی است .

فاستقیما ولا تتبعان سبیل الذین لایعلمون

862- رهبری و سعادت مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 128 - 8

8 - لزوم برخورداری رهبران از احساس هم دردی نسبت به انسان ها و سعادت خواهی برای آنان و داشتن رأفت و رحمت عمیق

رسول من أنفسکم عزیز علیہ ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رءوف رحیم

برداشت فوق به دلیل این است که خداوند پیامبر(صلی الله علیه و آله) را به عنوان یک رهبر الهی به داشتن این صفات تمجید کرده است.

863- رهبری و ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 17، 18

17 - پیراسته بودن از ظلم و ستمکاری ، از شرایط دستیابی به مقام امامت و پیشوایی مردم

قال لاینال عهدی الظلمین

18 - ستمکاران ، شایسته و سزاوار امامت و رهبری نیستند .

لاینال عهدی الظلمین

864- رهبری و فاسقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 29

29 - ضرورت هشیاری، آمادگی و پایداری رهبران الهی در برابر انبوه فاسقان و شکنندگان حریم دین

وإن احکم بینهم بما أنزل الله ولا تتبع اهواءهم . . . وإن كثيراً من الناس لفسقون

یادآوری فسق بسیاری از مردم در پی نهی از پیروی هواپرستان، می تواند به منظور هشدار به قاضیان و رهبران الهی ایراد شده باشد؛ یعنی باید متوجه باشند که فاسقان بسیاری برای بازداشتن آنان از اجرای احکام الهی در تلاش هستند.

ص: 296

865- رهبری هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 9، 10

9- موسی (ع)، برادرش هارون را به رهبری بنی اسرائیل تا پایان مناجاتش با خدا منصوب کرد.

وقال موسی لأخیه هرون اخلفنی فی قومی

10 - موسی (ع) امت خویش را حتی برای مدتی کوتاه (زمان دوری از قوم برای مناجات) بدون رهبر رها نساخت.

وقال موسی لأخیه هرون اخلفنی فی قومی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 47 - 5، 9

5- موسی و هارون (ع) به فرمان خداوند، وظیفه دار رهبری بنی اسرائیل پس از موافقت فرعون با خروج آنان

فأرسل معنا بنی إسرئیل

9- بنی اسرائیل، دارای آمادگی برای هجرت از مصر به رهبری موسی و هارون (ع)

فأرسل معنا بنی إسرئیل ولاتعدّبهم

مطرح شدن این درخواست نزد فرعون، بر وجود آمادگی روحی و فکری در بنی اسرائیل برای هجرت از مصر دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 93 - 2

2- هارون در غیاب موسی (ع)، وظیفه رهبری و هدایت بنی اسرائیل را به عهده داشت.

یه-رون ما منعک... ألا تتبعن

866- زیرکی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 12

12 - لزوم هشیاری پیامبر و رهبران الهی ، در برخورد با شگرد های منافقان

ان اردنا الا احساناً و توفيقاً. اولئك الذين يعلم الله ما في قلوبهم فاعرض عنهم

خداوند قبل از دستور به گذشت و موعظه، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می آموزد که عذر منافقان دروغ و بی پایه است تا به این وسیله وی را متوجه شگردهای آنان سازد و موعظه را بر این اساس، پایه ریزی نماید.

867- سازش ناپذیری رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 26

26 - لزوم پایبندی و اهتمام رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آن

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد و إني بريء مما تشركون

ص: 297

گرچه محتوای آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی مسلماً اختصاصی به شخص آن حضرت ندارد و قابل تعمیم به همه رهبران در تمامی عصرهاست.

868- سعادت خواهی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 128 - 8

8 - لزوم برخورداری رهبران از احساس هم دردی نسبت به انسان ها و سعادت خواهی برای آنان و داشتن رأفت و رحمت عمیق

رسول من أنفسمک عزیز علیه ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رءوف رحیم

برداشت فوق به دلیل این است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به عنوان یک رهبر الهی به داشتن این صفات تمجید کرده است.

869- سلامت روانی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 3 - 6

6 - لزوم احراز سلامت عملی، فکری و روحی رهبران، در اعتماد به ایشان *

ما ضلّ صاحبکم و ما غوی . و ما ینطق عن الهوی

خداوند، برای جلب اعتماد مردم به پیامبر (صلی الله علیه و آله) سه نکته را بیان فرموده است: 1- عدم گمراهی در زندگی (ما ضلّ) 2-

عدم انحراف در فکر (ماغوی); 3- مغلوب نبودن در برابر هوای نفس (و ما ینطق عن الهوی).

870- سلامت فکری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 3 - 6

6 - لزوم احراز سلامت عملی، فکری و روحی رهبران، در اعتماد به ایشان *

ما ضلّ صاحبکم و ما غوی . و ما ینطق عن الهوی

خداوند، برای جلب اعتماد مردم به پیامبر (صلی الله علیه و آله) سه نکته را بیان فرموده است: 1- عدم گمراهی در زندگی (ما ضلّ) 2-

عدم انحراف در فکر (ماغوی); 3- مغلوب نبودن در برابر هوای نفس (و ما ینطق عن الهوی).

871- شرایط رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 17،18،22،25،26،27

ص: 298

17 - پیراسته بودن از ظلم و ستمکاری، از شرایط دستیابی به مقام امامت و پیشوایی مردم

قال لاینال عهدی الظلمین

18 - ستمکاران، شایسته و سزاوار امامت و رهبری نیستند.

لاینال عهدی الظلمین

22 - ایمان و عدالت، از شرایط احراز مقام امامت و رهبری است.

لاینال عهدی الظلمین

25 - زید شحام می گوید: از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: «ان الله تبارک و تعالی اتخذ ابراهیم عبداً قبل ان يتخذ نبياً و ان الله اتخذ نبياً قبل ان يتخذ رسولا و ان الله يتخذ رسولا قبل ان يتخذ خلیلاً و ان الله اتخذ خلیلاً قبل ان يجعله اماماً فلما جمع له الاشیاء قال: «انی جاعلك للناس إماماً» قال: فمن عظم هافی عین ابراهیم «قال و من ذریتی قال لاینال عهدی الظالمین» قال: لایكون السفیه امام التقی؛

خداوند تبارک و تعالی ابراهیم(ع) را عبد خود قرار داد قبل از اینکه او را نبی قرار دهد، و او را نبی قرار داد قبل از اینکه او را رسول قرار دهد، و او را رسول قرار داد قبل از اینکه او را خلیل قرار دهد، و خداوند او را خلیل قرار داد قبل از اینکه او را امام قرار دهد. پس آن گاه که این مقامات (عبودیت، نبوت، رسالت و خلت) در او جمع شد، فرمود: «من تورا امام و پیشوای مردم قرار می دهم» امام صادق(ع) فرمودند: سپس این مقام در نظر ابراهیم بزرگ جلوه کرد و گفت: آیا از دودمان من نیز امام خواهند شد؟ خداوند فرمود: عهد (امامت) من به ستمگران نمی رسد؛ یعنی، انسان سفیه و نادان پیشوای انسان پرهیزگار نمی شود».

26 - «قال ابو عبد الله (ع): فی قوله تعالی: . . . «لاینال عهدی الظالمین» من عبد صنماً او وثناً لایكون اماماً . . .»؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند تعالی که می فرماید: . . . «لاینال عهدی الظالمین» روایت شده: کسی که بت پرستیده باشد نمی تواند امام شود...».

27 - امام رضا (ع) [در ضمن حدیثی] فرمودند: . . . «قال الله تبارک و تعالی «لاینال عهدی الظالمین» فابطلت هذه الایه امامه کل ظالم إلى یوم القیامه و صارت فی الصفوه . . .»؛

خداوند می فرماید: «لاینال عهدی الظالمین» و این آیه امامت هر ستمگری را تا قیامت مردود دانسته و امامت را در [انسانهای] پاک و برگزیده قرار داد...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 6,7

6 - حاکم، باید نصیحت و انتقاد را بپذیرد و باتقوا باشد.

و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه

7- خداترسی ، انتقاد و نصیحت پذیری ، شرط لازم برای انتخاب حاکم

و اذا قيل له اتق الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 8

8 - اعمال رهبری بر جامعه ، در گرو وجود تمایل اجتماعی و زمینه پذیرش آن

ابعث لنا ملكاً نقاتل

با توجه به اینکه حضرت اشمونیل قبل از درخواست مردم، کسی را به عنوان فرمانده ایشان معین نکرد؛ با اینکه ضرورت آن روشن بود.

ص: 299

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 8،10،11،12،14

8 - تقدم برگزیدگان الهی بر دیگران ، در حکومت و زمامداری

نحن احق بالملك منه .. قال ان الله اصطفيه عليكم

10 - گستردگی بیشتر توانایی های علمی (اعلییت) و جسمی ، ملاک برتری انسان در زمامداری جامعه

وزاده بسطه فی العلم و الجسم

11 - گستردگی توانایی های علمی و جسمی طالبوت ، ملاک برگزیدگی وی از جانب خداوند برای زمامداری

ان الله اصطفيه عليكم وزاده بسطه فی العلم و الجسم

12 - سرشناسی و ثروت ، ملاک گزینش زمامداران نیست .

و لم یؤت سعه من المال ... وزاده بسطه فی العلم و الجسم

14 - اهمیّت بیشتر توانایی های فکری و علمی (کاردانی) ، بر توانایی های جسمی در انتخاب زمامدار *

وزاده بسطه فی العلم و الجسم

در بیان ملاک، توانایی علمی «فی العلم» مقدم شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 13،14،25

13 - حکمت و علم ، دو ویژگی لازم برای زمامداران الهی *

واتیه الله الملك و الحکمه و علمه ممّا یشاء

پس از بیان حکومت دو ویژگی دیگر بیان شده است: حکمت و علم. تا اشاره کند که اعطای ملک و سلطنت الهی، مقتضی اعطای علم و حکمت است؛ یعنی زمامدار الهی نمی تواند فاقد این دو ویژگی باشد.

14 - اعطای مسؤولیت به فرد ، باید پس از احراز صلاحیّت وی باشد .

وقتل داود جالوت و اتیه الله الملك

پس از اینکه لیاقت داود (در کشتن جالوت) روشن شد، خداوند به او ملک عطا نمود.

25 - حاکمیت و زمامداری، حقّ عالمانی حکیم است که تا هزیمت ستمگران و متجاوزان مبارزه می کنند. *

و قتل داؤد جالوت و اتیه الله الملك و الحکمه و علمه مما یشاء

ظاهراً بیان اعطای ملک به داود پس از بیان کشتن جالوت، اشاره به سببیت اعطای ملک دارد؛ یعنی مبارزه و کشتن جالوت باعث اعطای ملک به وی شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 150 - 10

10 - ولایت و سرپرستی بر مردمان، در گرو قدرت و توانایی ولیّ و سرپرست بر پشتیبانی همه جانبه از آنان

بل الله مولیکم و هو خیر التّاصرین

جمله «و هو خیر التّاصرین»، می تواند به منزله دلیلی باشد برای جمله «بل الله مولیکم». یعنی خداوند به این دلیل ولیّ شماست که قادر است به بهترین وجه شما را یاری کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 300

6 - مردمی بودن از شرایط رهبران و مسؤولین جامعه

لقد منّ الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا من انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - نساء - 4 - 83 - 8

8 - رهبری جامعه ، باید توان تحلیل و ریشه یابی اخبار و اطلاعات را داشته باشد .

و لو ردّوه الى الرسول . . لعلمه الذين يستنبطونه منهم

با توجه به اینکه استنباط بر عهده «رسول» و «اولی الامر» گذاشته شده است، معلوم می شود که رهبران جامعه باید دارای این توانایی باشند. لازم به ذکر است «من» در «منهم» بیان برای «الذین» است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 55 - 8

8 - حالت خضوع و فروتنی در پرداخت صدقه و زکات ، از شرایط لازم برای تصدی حکومت و ولایت بر اهل ایمان

انما وليکم الله . . الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و هم رکعون

در برداشت فوق، رکوع به معنای لغوی آن (خضوع) گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 104 - 17

17 - دانش و هدایت ملاک لیاقت رهبران برای رهبری

اولو کانءاباؤهم لایعلمون شیئاً و لایهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

5 - انعام - 6 - 117 - 5

5 - علم، شرطی اساسی در صلاحیت رهبری است.

وإن تطع أكثر... إن ربك هو أعلم من يضل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 13

13 - موسی (ع) خواهان حاکمیت یافتن تقوایبندگان شد .

استعینوا... والعقبه للمتقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 109 - 6

6 - تبعیت محض از حق و وحی الهی ، و صبر و بردباری در برابر مشکلات آن ، از شرایط رهبری الهی است .

قد جاءكم الحق من ربكم... واتبع ما يوحى إليك واصبر حتى يحكم الله

ص: 301

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 108 - 8

8- لزوم بهره مندی رهبران جامعه اسلامی و مبلغان دینی از بصیرت و بینایی و داشتن حجت روشن بر اتخاذ راه ها و روشها

قل هذه سبیلی أدعوا إلى الله علی بصیره أنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 28 - 27

27- کسانی که یاد خداوند در قلب آنان حضور ندارد ، شایسته رهبری نیستند .

و لاتطع من أغفلنا قلبه عن ذکرنا

نهی از اطاعت غافلان، نفی شایستگی آن ها برای فرمان دادن و ارائه پیشنهاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 152 - 2

2 - اسراف گران و فسادانگیزان ، فاقد صلاحیت رهبری و فرماندهی

و لاتطیعوا أمر المسرفین . الذین یفسدون فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 4 - 6

6 - عناصر برتری طلب و خودکامه ، فاقد صلاحیت رهبری بر مردم اند .

إنّ فرعون علا فی الأرض و جعل أهلها شیعاً

نکوهش خداوند از فرعون به خاطر روحیه سلطه گری وی، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 3

3 - عناصر مستکبر و سرکش ، فاقد صلاحیت رهبری بر مردم اند .

و استکبر هو و جنوده فی الأرض بغير الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 21 - 9

9 - تنها انسان های با اخلاص و به دور از چشم داشت مادی و ره یافته ، شایسته رهبری و پیروی اند .

اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْتَلِكُمْ أَجْرًا وَ هُمْ مَهْتَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 8

8 - ارتباط همیشگی با خداوند ، نیرومندی ، حکمت ، توانایی بر فیصله دادن به امور و داشتن منطق قوی در جداسازی حق از باطل ، از شرایط لازم رهبران و مدیران جامعه در نگاه وحی

وَ اذْکُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَیْدِ اِنَّهُ اَوْابٌ . . . وَ شَدَدْنَا مَلِکَهُ وَ اٰتَيْنَاهُ الْحِکْمَةَ وَ فَضَّلْنَا الْخ

ص: 302

برداشت یاد شده از مجموع اوصافی که خداوند برای داوود(ع) به عنوان حاکم و فرمانروا ذکر کرده است، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 9

9- رهبران و داوران جامعه الهی، باید نصیحت پذیر و حق شنو باشند.

فاحکم بیننا بالحق و لاتشطط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 5

5- توانایی بر اداره جامعه و داشتن بصیرت و روشن بینی، از شرایط رهبران جامعه دینی

إبرهیم وإسحق و یعقوب أُولی الأیدی و الأبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 33 - 9

9- ایمان به هدف و پابندی به آرمان ها، از شرایط رهبران جامعه ایمانی و اسلامی است.

و الذی جاء بالصدق و صدق به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 3 - 6

6- لزوم احراز سلامت عملی، فکری و روحی رهبران، در اعتماد به ایشان*

ما ضلّ صاحبکم و ما غوی . و ما ینطق عن الهوی

خداوند، برای جلب اعتماد مردم به پیامبر(صلی الله علیه و آله) سه نکته را بیان فرموده است: 1- عدم گمراهی در زندگی (ما ضلّ) 2-

عدم انحراف در فکر (ماغوی); 3- مغلوب نبودن در برابر هوای نفس (و ما ینطق عن الهوی).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 9

9- هشیاری ، نظارت دقیق و صبر و بردباری ، لازمه رهبری

فارتقبهم و اصطبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 4 - 4

4- برخورداری از منش و خلق و خوی والا ، از شرایط مبلغان دینی و رهبران جامعه اسلامی

إِنك لعلی خلق عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 4 - 4

4- طهارت و پاکیزگی جسم و جان ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

ص: 303

و ثيابك فطهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 5 - 2

2- پرهیز از پلیدی و آلودگی ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و الرجز فاهجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 6 - 4

4- دوری از منت نهادن و زیاد شمردن عطایا و خدمات خود ، از شرایط بایسته برای رهبران و مبلغان جامعه اسلامی و تأثیرگذار در موفقیت آنان

و لاتمنن تستکثر

872- شرایط رهبری جامعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 13

13 - لزوم آزمون و احراز شایستگی افراد ، قبل از انتخاب آنان برای مدیریت و رهبری جامعه

و إذ ابتلی ابرهیم ربه بکلمت فاتمهن قال إنی جاعلک للناس إماماً

873- شرایط رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 118 - 6

6- پیمودن راه و دین داری ، شرط رهبری جامعه اسلامی

و هدینهما الصراط المستقیم

خداوند در توصیف موسی و هارون (علیهما السلام) - که پیامبر و رهبر امت خویش بودند - مسأله بر صراط مستقیم بودن آنان را مطرح فرمود. طرح این مسأله، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 269 - 10، 12

10 - اطاعت از خداوند و شناخت امام (ع)، حکمت است .

و من يؤت الحكمة فقد اوتى خيراً كثيراً

ص: 304

امام صادق (ع): «و من يؤت الحكمة . . . » طاعه الله و معرفه الامام

کافی، ج 1، ص 185، ح 11؛ نورالثقلین، ج 1، ص 287، ح 1130.

12 - شناخت امام و پرهیز از گناهان کبیره، حکمت است .

و من يؤت الحكمة

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: معرفه الامام و اجتناب الکبائر الّتی اوجب الله علیها التّار

کافی، ج 2، ص 284، ح 20؛ نورالثقلین، ج 1، ص 287، ح 1131.

875- شؤون رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 65 - 7

7 - قضاوت، از شؤون پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی است .

فلا وربک لا يؤمنون حتّی یحکموک فیما شجر بینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 86 - 4

4 - زمام امور جنگ و اجازه حضور و عدم حضور در آن، در اختیار رهبر جامعه اسلامی و از شؤون اوست .

جهدوا مع رسوله استئنک

876- صبر در رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 39 - 4

4 - مقام تبلیغ دین و رهبری امت، نیازمند صبر و شکیبایی

فاصبر علی ما یقولون

877- صبر رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 9

9- هشیاری، نظارت دقیق و صبر و بردباری، لازمه رهبری

فارتقبهم و اصطبر

ص: 305

878- صفات رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 128 - 8

8 - لزوم برخورداری رهبران از احساس هم دردی نسبت به انسان ها و سعادت خواهی برای آنان و داشتن رأفت و رحمت عمیق

رسول من أنفسمک عزیز علیه ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رءوف رحیم

برداشت فوق به دلیل این است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به عنوان یک رهبر الهی به داشتن این صفات تمجید کرده است.

879- عدالت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 124 - 22

22 - ایمان و عدالت ، از شرایط احراز مقام امامت و رهبری است .

لاینال عهدی الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 35 - 9

9- «عن الصادق (ع) فی قول الله جلّوعزّ: «... وزنوا بالقسطاس المستقیم» قال: ... أمّا القسطاس المستقیم فهو الإمام و هو العدل من الخلق أجمعین و هو حکم الأئمه ...» ;

از امام صادق (ع) درباره سخن خدای جلّوعزّ «... وزنوا بالقسطاس المستقیم» روایت شده است که فرمود: ... اما قسطاس مستقیم مقصود امام است و او مظهر عدل در میان همه خلق می باشد و قضاوت ائمه بر آن اساس است...».

880- عصیان از رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 19، 11

11 - جامعه ایمانی در معرض خطر سستی ، تفرقه و سرپیچی از رهبری صالح خویش ، پس از نیل به پیروزی

حتّی اذا فشلتم ... من بعد ما اریکم ما تحبّون

19 - دنیاطلبی و دلدادگی به مادّیات ، از عوامل سرپیچی از فرمان رهبران الهی

وعصیتم .. منکم من یرید الدّنیاء

ص: 306

881- عفو خطاهای رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 43 - 10

10 - خطا و لغزش رهبر جامعه و فرماندهان نظامی ، قابل اغماض و بخشش

عفا الله عنك لم اذنت لهم حتى يتبين لك الذين صدقوا

882- عقیده رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 161 - 6

6 - رهبران دینی باید به حقانیت راه خویش اعتقاد داشته باشند و آن را به پیروان خود اعلام کنند.

قل إني هديني ربي إلى صراط مستقيم دينا قيما

لزوم اعلام از کلمه «قل» استفاده شده است.

883- علم در رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 8

8 - ارتباط همیشگی با خداوند ، نیرومندی ، حکمت ، توانایی بر فیصله دادن به امور و داشتن منطق قوی در جداسازی حق از باطل ، از

شرایط لازم رهبران و مدیران جامعه در نگاه وحی

واذکر عبدنا داود ذا الاید اینه اواب . . و شددنا ملکه و ائینه الحکمه و فصل الخ

برداشت یاد شده از مجموع اوصافی که خداوند برای داوود(ع) به عنوان حاکم و فرمانروا ذکر کرده است، به دست می آید.

884- علم رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 247 - 10

10 - گستردگی بیشتر توانایی های علمی (اعلمیت) و جسمی ، ملاک برتری انسان در زمامداری جامعه

وزادۀ بسطۀ فی العلم و الجسم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 30

30 - توجه رهبران دینی به پلیدی و ناپاکی گروه بسیاری از مردم ، مانع حزن و اندوه آنان بر سرپیچی برخی از مردم از دین و احکام آن

فان تولوا . . . وإن كثيراً من الناس لفسقون

ص: 307

چنانچه هدف از جمله «فاعلم . . .»، بازداری زاید پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حزن و اندوه باشد، می توان جمله «ان کثیراً» را بیانگر علت آن دانست؛ یعنی ای پیامبر (صلی الله علیه و آله) بسیاری از مردم فاسقند و خداوند هدایت آنان را اراده نکرده است. بنابراین بر رویگردانی آنان از دین و احکام آن محزون مباش.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 117 - 5

5 - علم، شرطی اساسی در صلاحیت رهبری است.

وإن تطع أكثر . . . إن ریک هو أعلم من یضل

885- عوامل لغزش رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 7

7 - هواهای نفسانی و تمایلات اشخاص و گروه ها، لغزشگاهی خطرناک برای حاکم و قاضی

وإن احکم بینهم بما أنزل الله و لا تتبع اهواءهم

886- غلو درباره رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 8

8 - لزوم پرهیز از غلو و افراط درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیشوایان دینی

قل لا أقول لکم . . . إنی ملک

مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نفی این گونه موارد (نفی فرشته بودن و . . .) دستور و برنامه ای برای همگان است که درباره پیامبران الهی راه غلو و افراط در پیش نگیرند و بر خداوند پیشی نجویند.

887- قاطعیت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 28

28 - لزوم قاطعیّت و صلابت رهبری ، پس از مشورت و تصمیم نهایی خویش ، در مقام اجرا

و شاورهم فی الامر فاذا عزمتم فتوکّل علی الله

جمله «فاذا عزمتم فتوکّل علی الله»، به این معناست که آنگاه که تصمیم بر کاری گرفتی، دیگر تردید و دو دلی به خود راه مده و احتمال عدم موفقیت را با توکّل بر خدا جبران کن که خداوند محبوب خویش را وانخواهد گذاشت: «انّ الله یحبّ المتوکّلین».

ص: 308

888- قبول قضاوت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 65 - 14

14 - تسلیم در برابر احکام و داوری های حاکمان حق ، از علایم ایمان است . *

فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك .. و يسلموا تسليماً

چون امر قضاوت همیشگی و احکام قرآن جاودانی است و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در همه ادوار حضور ندارد، بنابراین آیه مزبور شامل همه رهبران الهی و جانشینان بحق آن حضرت خواهد بود.

889- قدرت در رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 8 - 20 - 38

8 - ارتباط همیشگی با خداوند ، نیرومندی ، حکمت ، توانایی بر فیصله دادن به امور و داشتن منطق قوی در جداسازی حق از باطل ، از شرایط لازم رهبران و مدیران جامعه در نگاه وحی

واذکر عبدنا داود ذا الاید ائنه اواب .. و شددنا ملکه و ائینه الحکمه و فصل الخ

برداشت یاد شده از مجموع اوصافی که خداوند برای داوود(ع) به عنوان حاکم و فرمانروا ذکر کرده است، به دست می آید.

890- قضاوت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 65 - 7

7 - قضاوت ، از شؤون پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی است .

فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكموك فيما شجر بينهم

891- کیفر مخالفت با رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 115 - 20

20 - مخالفت با رهبری کسی که با انتخاب مشروع برگزیده شده باشد ، موجب عذاب جهنم است .

و من یشاقق الرسول . . . و یتبع غیر سبیل المؤمنین نوله ما تولی

امیرالمومنین(ع) فرمود: . . . فان اجتمعوا علی رجل و سموه اماماً کان ذلک لله رضی فان خرج عن امرهم خارج بطعن او بدعه ردوه الی ما خرج منه فان ابی قاتلوه علی اتباعه غیر سبیل المؤمنین و ولاء الله ما تولی ...

ص: 309

نهج البلاغه، نامه 6؛ نورالثقلین، ج 1، ص 551، ح 566.

892- گزینش رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 3

3 - سرپرست و رهبر هر جامعه، باید از میان خود آنان گزینش شود.

و بعثنا منهم اثنی عشر تقیاً

893- محدوده مسؤولیت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 25

25 - اولوالامر (والیان امور و حاکمان)، دارای حق تشریح احکام نیستند.*

فان تنازعتم فی شیء فردّوه الی اللّٰه و الرّسول

چون قرآن و سنت تعیین کننده مصادیق نیستند، مراد از «شیء» می تواند خصوص احکام باشد؛ بنابراین ذکر نکردن «اولی الامر» در این بخش از آیه، حاکی است که این امر به آنان واگذار نشده است.

894- محدوده مسؤولیت رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 104 - 12

12 - وادار کردن مردم به پذیرش معارف و حقایق دین، خارج از حیطه مسؤولیت مبلغان و پیشوایان دین است.

قد جاءکم بصائر من ربکم . . . و ما انا علیکم بحفیظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 3

3 - تعیین مشی نظامی در حیطه مسؤولیت انبیا و رهبران الهی است.

ما كان لنبى أن يكون له أسرى

895- مخالفت با رهبرى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - نساء - 4 - 115 - 10

ص: 310

10 - مخالفت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، سرآغازی برای شکستن وحدت جامعه ایمانی *

و من یشاقق الرسول . . . و یتبع غیر سبیل المؤمنین

جمله «و یتبع . . .» می تواند به عنوان نتیجه ای برای «من یشاقق . . .» باشد؛ یعنی کسی که با رسول خدا مخالفت کند در نتیجه راهی غیر از روش اهل ایمان پیموده و باعث تفرقه در صفوف مسلمانان گشته است.

896- مدیریت در رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 45 - 5

5 - توانایی بر اداره جامعه و داشتن بصیرت و روشن بینی، از شرایط رهبران جامعه دینی

إبرهیم وإسحق و یعقوب أولى الأیدی و الأبصر

897- مرجع تعیین رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 59 - 12

12 - لزوم مراجعه به خدا و رسول (کتاب و سنت)، در تعیین اولوالامر و اختلافات مربوط به آن *

فان تنازعتم فی شیء فردّوه الی الله و الرسول

با توجه به اینکه «اولی الامر» در آیه، مرجع حل اختلافات قرار نگرفته است به نظر می رسد از مصادیق مهم و مورد نظر از «تنازع»، اختلافات مربوط به مسأله اولوالامر باشد.

898- مسؤلیت اجتماعی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 5

5 - بیان احکام و پاسخگویی به پرسش های اقتصادی - اجتماعی از شؤون پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یسئلونک عن الأنفال قل الأنفال لله و الرسول

899- مسؤلیت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 6

6 - حاکم ، باید نصیحت و انتقاد را بپذیرد و باتقوا باشد .

و اذا قيل له اتق الله اخذته العزه

ص: 311

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 14، 12

12 - لزوم پیمان گرفتن رهبری جامعه از مردم ، برای پابندی بر تبعیت از وی در جنگ و غیر آن

قال هل عسیتم ان کتب علیکم القتال الا تقاتلوا

14 - تعیین حاکمان و فرماندهان نظامی ، بر عهده رهبران الهی *

اذ قالوا لنبی لهم ابعث لنا ملکاً

رجوع مردم به پیامبر و رهبر خویش برای تعیین فرماندهی در جهاد فی سبیل الله، بیانگر ذهنیت دینی مردم است به اینکه تعیین فرماندهان در اختیار پیامبران و رهبران دینی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 -

4، 9، 10، 11، 12، 20، 21، 25، 27، 28

4 - ضرورت خوش خلقی ، نرمش و رأفت رهبران الهی با مردم

فبما رحمہ من اللہ لنت لهم و لو کنت فظاً غلیظ القلب لانفضوا من حولک

9 - گرایش مردم به رهبران دینی ، در گرو مهربانی آنان و پرهیز از خشونت و سنگدلی

فبما رحمہ من اللہ لنت لهم و لو کنت فظاً غلیظ القلب لانفضوا من حولک

10 - نقش ویژه خوش خلقی و مهربانی رهبران الهی با امت خویش ، به هنگامه های دشوار

فبما رحمہ من اللہ لنت لهم و لو کنت فظاً غلیظ القلب لانفضوا من حولک

قرار گرفتن این آیه در ضمن آیات مربوط به نبرد احد و مشکلات ناشی از آن، اشاره به این حقیقت دارد که خوش خلقی و مهربانی رهبران به هنگام رخ نمودن سختیها و مشکلات برای مردم، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

11 - شکست ها و سختی ها ، زمینه ساز پراکندگی جامعه از پیرامون رهبران خود ، و مدارای ایشان با آنان از میان برنده آن زمینه هاست .

*

فبما رحمہ من اللہ لنت لهم و لو کنت فظاً غلیظ القلب لانفضوا من حولک

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین، که شکست نبرد احد و مشکلات ناشی از آن را مطرح ساخت، می توان نتیجه گرفت که شکست و مشکلات آن نبرد، زمینه پراکندگی مسلمانان را از پیرامون رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فراهم ساخت و آنچه در این میان مانع از گسیختن مردم از پیرامون پیامبر (صلی الله علیه و آله) شد، خُلق خوش و مدارای آن حضرت با مردم بود.

12 - گذشت از خطاکاران، و طلب آموزش برای ایشان و مشورت در امور اجتماعی، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به مسلمانان

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

20 - مشورت با مردم و شرکت دادن آنان در تصمیم گیری های اجتماعی، از وظایف رهبران اسلام

و شاورهم فی الامر

21 - خطاهای گذشته مردم، نباید مانع از مشورت رهبران اسلامی با آنان باشد.

فاعف عنهم و استغفر لهم و شاورهم فی الامر

امر به مشورت با مؤمنان پس از تصریح به خطاکاری آنان، اشاره به این معناست که خطا و گناه پیشین مؤمنان نباید مانعی برای مشورت با آنان قلمداد شود.

25 - تصمیم گیری نهایی پس از مشورت، بر عهده رهبری است.

و شاورهم فی الامر فاذا عزمتم فتوکل علی الله

چون «عزم» و تصمیم پس از مشورت، بر عهده شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) گذاشته شده است، (عزمت) نه به عهده جمع مورد

مشورت و یا اکثریت آنان.

27 - لزوم توکل و اتکای رهبران بر خداوند ، پس از تصمیم گیری و عزم بر اعمال مدیریت

فاذا عزمتم فتوکل علی الله

28 - لزوم قاطعیّت و صلابت رهبری ، پس از مشورت و تصمیم نهایی خویش ، در مقام اجرا

و شاورهم فی الامر فاذا عزمتم فتوکل علی الله

جمله «فاذا عزمتم فتوکل علی الله»، به این معناست که آنگاه که تصمیم بر کاری گرفتی، دیگر تردید و دو دلی به خود راه مده و احتمال عدم موفقیت را با توکل بر خدا جبران کن که خداوند محبوب خویش را وانخواهد گذاشت: «انّ الله یحبّ المتوکلین».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 161 - 4

4 - امانتداری در جمع آوری و حفظ و تقسیم امکانات عمومی جامعه ، از وظایف رهبران الهی *

و ما کان لنبی ان ینزل

با توجه به شأن نزول ذکر شده برای آیه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 7

7 - ضرورت بسیج تمامی نیروهای مؤمن و غیر مؤمن از سوی رهبری جامعه دینی برای رویارویی با هجوم کافران

وقیل لهم تعالوا قاتلوا فی سبیل الله او اذفعا

بنابر اینکه دعوت مطرح شده در آیه، یک دعوت موردی و خاص باشد، نه بیانگر اصل وجوب جهاد و دفاع، الزاماً مخاطبان در آیه دو گروه خواهند بود: گروهی که «لله» و «فی سبیل الله» در صحنه پیکار حاضر می شوند و گروهی که برای دفاع از کیان و ملیت خود و .. نبرد می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 35 - 21

21 - حاکم ، وظیفه دار برگزیدن دو داور برای حل اختلاف میان زن و شوهر

از ائمه معصومین (ع) در مورد تعیین مخاطب آیه فوق آمده است: هو السلطان الذی یترافعان الیه.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 192؛ مجمع البیان، ج 3، ص 70.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 53 - 8

8 - سخاوتمندی و رسیدگی به وضع اقتصادی مردم، از وظایف حکومت و حاکمان

ام لهم نصیب . . . فاذا لا یؤتون الناس نقیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 313

21 - حاکمان ، عهده دار اجرای عدالت در جامعه

و اذا حکمتکم بین الناس ان تحکموا بالعدل

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: .. انهم هم الحکام او لا ترى انه خاطب بها الحکام.

غیبت نعمانی، ص 25، باب ما جاء فی الامامه و الوصیه ; تفسیر برهان، ج 1، ص 380، ح 5 ; تفسیر عیاشی، ج 1، ص 247، ح 154، 167 ; الدر المنثور، ج 2، ص 571.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - اجرای عدالت ، وظیفه حاکمان و اطاعت از آنان ، وظیفه مردم

و اذا حکمتکم بین الناس ان تحکموا بالعدل .. یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - شرح صدر ، گذشت و تحمل برخورد های مخالفین ، از وظایف رهبران الهی

اولئک الذین .. فاعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی انفسهم قولا بلیغاً

12 - لزوم هشیاری پیامبر و رهبران الهی ، در برخورد با شگرد های منافقان

ان اردنا الا احساناً و توفیقاً. اولئک الذین یعلم الله ما فی قلوبهم فاعرض عنهم

خداوند قبل از دستور به گذشت و موعظه، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می آموزد که عذر منافقان دروغ و بی پایه است تا به این وسیله وی را متوجه شگردهای آنان سازد و موعظه را بر این اساس، پایه ریزی نماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اخبار امنیتی جامعه قبل از انتشار باید مورد ارزیابی مقام های مسؤول قرار گیرد .

و لو ردّوه الى الرسول و الى اولی الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم

مراد از «استنباط» این است که اخبار امنیتی باید مورد ارزیابی قرار گیرد تا صحیح و سقیم مشخص گردد و آنچه به صلاح جامعه نیست، منتشر نشود و آنچه لازم است، منتشر شود.

7 - کنترل اخبار امنیتی و تشخیص صحیح آن ، از وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه

و لو ردّوه الى الرسول و الى اولی الامر منهم لعلمه الذین یستنبطونه منهم

9 - ایجاد تشکیلات خبری برای جمع آوری و ارزیابی خبر های سرنوشت ساز و عرضه آن ، از شؤون رهبری است .

و لو ردّوه .. لعلمه الذین یستنبطونه منهم

10 - تحلیل و انتشار اخبار جنگ - پیروزی و شکست و ... - تنها در صلاحدید رهبران جامعه

و اذ جاءهم امر من الامن او الخوف .. لعلمه الذین یستنبطونه منهم

با توجه به اینکه آیه مورد بحث در بین آیات مربوط به جنگ واقع شده، می توان گفت از مصادیق مورد نظر برای اخبار امنیتی، اخبار مربوط به جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 84 - 5

5 - لزوم پیشتازی رهبران در جهاد و حرکت های اجتماعی

فقاتل فی سبیل اللّٰه لا تکلف الا نفسک و حرّض المؤمنین

تقدیم جمله «فقاتل فی سبیل اللّٰه» بر جمله «و حرّض المؤمنین» می رساند که رهبران الهی باید قبل از دیگران، آماده شرکت در حرکت های اجتماعی، نظیر جنگ در راه خدا، شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 34

34 - امام، عهده دار آزادسازی برده ای مؤمن به عنوان کفار قتل خطائی مسلمانی که در سرزمین شرک به دست مسلمین کشته شود.

فان کان من قوم عدولکم و هو مؤمن فتحریر رقبه مؤمنه

امام صادق (ع) در مورد وظیفه امام نسبت به مسلمانی که در سرزمین شرک به دست مسلمین کشته شده، فرمود: یعتق مکانه رقبه مؤمنه و ذلک قول اللّٰه عزّ و جل: «فان کان من قوم عدولکم . . .».

من لا یحضره الفقیه، ج 4، ص 110، ح 1، ب 36 مسلسل 373؛ نورالثقلین، ج 1، ص 532، ح 485.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 105 - 20

20 - جانشینان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، همانند خود آن حضرت، موظف به قضاوت در میان مردم بر پایه تعالیم قرآن

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَىٰكَ اللَّهُ

امام صادق (ع) پس از تلاوت آیه فوق فرمود: و هی جاریه فی الاوصیاء.

کافی، ج 1، ص 268، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 547، ح 547.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 21

21 - حاکم اسلامی ، وظیفه دار برگزیدن یکی از مجازات های چهارگانه محارب ، با رعایت تناسب بین مجازات و جنایت وی

انما جزؤا الذین یحاربون الله .. او ینفوا من الارض

از امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از معنای آیه فوق روایت شده: ذلک الی الامام یفعل به ما یشاء، قلت: فمفوض ذلک الیه؟ قال: لا، و لکن نحو الجنایه.

کافی، ج 7، ص 246، ح 5؛ نورالثقلین، ج 1، ص 622، ح 164.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 5

5 - اهل ایمان ، موظف به زمینه سازی اجرای حدود توسط حاکمان *

و السارق و السارقه فاقطعوا ایدیهما

ص: 315

با اینکه اجرای حد در محدوده وظایف حاکم شرعی است، خداوند همه مؤمنان را مخاطب قرار داد تا به این نکته اشاره کند که مؤمنان باید زمینه اجرای حکم را فراهم سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 114 - 12

12 - رهبران الهی، وظیفه دار جهت دهی معنوی به خواسته های مادی مردمان

نرید ان ناکل منها .. تکون لنا عیداً لاؤلنا وءاخرنا آیه منک و ارزقنا

حضرت مسیح(ع) با ذکر مسأله تغذیه به عنوان آخرین هدف و با جمله «وارزقنا ..» که خود ابراز نیاز و تذلل در پیشگاه خداوند است، اشاره به ناموجه بودن سخن حواریون دارد که آنان مسأله تغذیه را قبل از اهداف معنوی مطرح کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 17

17 - ضرورت پیشگامی رهبران الهی در پایبندی به اصول و مبانی خویش

قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم ولا تكونن من المشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 14، 12

12 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) وظیفه دار شناخت دقیق روحیات و ویژگیهای کافران و چگونگی موضعگیریهای آنها در برابر هدایت است.

وإن كان كبر .. فلا تكونن من الجهلین

بیان ویژگی هدایت ناپذیری برخی کافران و لحن توبیخ گونه آیه نسبت به پیامبر(صلی الله علیه و آله)، بیانگر این است که پیامبر(صلی الله علیه و آله)، علی رغم میل به هدایت کردن همه مردم، باید واقعیت هدایت ناپذیری برخی از کفار را پذیرفته و آن را در برنامه های خود در نظر گیرد.

14 - لزوم آشنایی انبیا و رهبران الهی به روحیات مردم و ماهیت مخالفان و منکران دین

فلا تكونن من الجهلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - پیشوایان و مبلغان دین وظیفه دار مبارزه با پندارهای غلوآمیز مردم درباره آنان

قل لا أقول لكم . . . إني ملك

الزام پیامبر(صلی الله علیه و آله) به اعلام موارد مذکور در آیه الزامی است برای همه مبلغان و پیشوایان دین که این موارد را برای مردم بیان نمایند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - پیامبر(صلی الله علیه و آله) نباید در برخورد با مردم، فقر و غنا و گرسنگی و سیری را ملاک قرار دهد.

ما علیک من حسابهم من شیء و ما من حسابک علیهم من شیء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 54 - 4

4 - تواضع در برابر مؤمنان و همنشینی با آنان، از صفات لازم برای رهبران دینی جامعه است.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

گر چه خطاب آیه به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی چون آن حضرت نمونه ای برای همه است، این ویژگی برای همه رهبران دینی ضروری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 151 - 3

3 - دعوت مردم و بیان محرمات الهی برای آنان وظیفه رهبران دین

قل تعالوا أتل ما حرم ربکم علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 17، 15

15 - اصلاح امور جامعه بنی اسرائیل از دستور العمل های موسی به برادر و خلیفه خود هارون

و أصلح

چون فرمان به اصلاح پس از انتخاب هارون به سرپرستی بنی اسرائیل آمده است، معلوم می شود مراد، اصلاح امور اجتماعی، فرهنگی و .. بنی اسرائیل است، نه درستکاری هارون در امور شخصی خودش.

17 - پرهیز از پیروی از نظریات و روش های مفسدان، وظیفه ای تعیین شده از سوی موسی برای خلیفه اش هارون

ولا تتبع سبیل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 12

12 - لزوم پیشتازی رهبران بر پیروانشان در به کارگیری تعالیم خویش

فخذها بقوه و أمر قومك يأخذوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 62 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی نباید صلح طلبیهایی را که قرین نیرنگ است بپذیرند و به سبب آن از نبرد با کافران بازایستند .

وإن یزیدوا أن یخدعوك فإن حسبک الله

برداشت فوق بر این اساس است که جمله «و ان یزیدوا ..» فرض دیگری در مقابل «إن جنحوا» باشد، نه توضیح و تکمیل آن. یعنی صلح به دو منظور پیشنهاد می شود: گاهی به سبب صلح واقعی و زندگانی مسالمت آمیز با مسلمانان و گاهی به منظور حيله گری و تجدید قوا. آیه قبل (إن جنحوا ...) بیانگر احکام و دستورات فرض اول و آیه دوم (و إن یزیدوا) بیانگر احکام و دستورات فرض دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 317

7 - توبه - 9 - 48 - 3

3 - ضرورت هشباری رهبران جامعه اسلامی ، در برابر ترفند ها و فتنه انگیزی های منافقان (وارونه جلوه دادن امور و . .)

و قلبوا لک الامور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 128 - 8

8 - لزوم برخورداری رهبران از احساس هم دردی نسبت به انسان ها و سعادت خواهی برای آنان و داشتن رأفت و رحمت عمیق

رسول من أنفسکم عزیز علیہ ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رءوف رحیم

برداشت فوق به دلیل این است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به عنوان یک رهبر الهی به داشتن این صفات تمجید کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 3

3 - سعه صدر و حسن برخورد - حتی با مخالفان - امری بایسته برای رهبران جامعه اسلامی

ادفع بالتی هی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 10 - 4

4 - ضرورت اقدام رهبری ، به اخذ پیمان از پیروان ، در مقاطع حساس و سرنوشت ساز *

إِنَّ الذین یبایعونک إثمایبایعون الله

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در شرایط بحرانی قبل از انعقاد صلح حدیبیه، از مسلمانان بیعت مجدد بر دفاع از دین گرفت. از این نکته استفاده می شود که رهبری، نباید همیشه به نخستین اعلام وفاداری افراد، تکیه کند؛ بلکه باید در شرایط حساس و سرنوشت ساز با اخذ بیعت مجدد، پیمان گذشته را تحکیم بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 11 - 3

3- لزوم هشیاری رهبری و جامعه اسلامی ، در برابر عناصر ظاهر فریب و دوچهره

سيقول لك المخلّفون من الأعراب

پیشگویی خداوند و افشای چهره متخلفان، در حقیقت بیانگر ضرورت بر این هشیاری است.

900- مسؤولیت رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 19 - 26

26- لزوم پایبندی و اهتمام رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آن

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد وإنی بریء مما تشركون

ص: 318

گرچه محتوای آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی مسلماً اختصاصی به شخص آن حضرت ندارد و قابل تعمیم به همه رهبران در تمامی عصرهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 14

14 - لزوم آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی از روحيات کفار و مخالفین و ترفندهای آنان

و منهم من يستمع اليك .. إن هذا إلا أسطير الأولين

آیه مورد بحث و آیه قبل در بیان روحيات مخالفان قرآن و روشهای آنان است. از این بیان می توان دریافت که اطلاع بر رفتارها و افکار مخالفین قرآن تا چه اندازه اهمیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 52 - 4، 21

4 - رهبران و مبلغان دین نباید قشرهای ضعیف و تهیدست را از اطراف خود برانند.

و لا تطرد الذين يدعون ربهم بالغدوة والعشي يريدون وجهه

21 - رهبران و مبلغان دینی در صورت طرد مؤمنان مستمند و ضعیف از اطراف خویش، ستمکارند.

فتطردهم فتكون من الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 161 - 6

6 - رهبران دینی باید به حقانیت راه خویش اعتقاد داشته باشند و آن را به پیروان خود اعلام کنند.

قل إنني هديني ربي إلى صراط مستقيم دينا قيما

لزوم اعلام از کلمه «قل» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 20

20 - اصلاح امور اجتماعی مردم و پرهیز از پیروی از افکار مفسدان ، از وظایف مهم انبیا و رهبران الهی است .

و أصلح ولا تتبع سبیل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 5

5 - رهبران جامعه اسلامی باید به احتمال وقوع خیانت از سوی جوامع کفرپیشه ترتیب اثر داده و نباید برای تصمیمات لازم در انتظار وقوع خیانت باشند .

و إما تخافن من قوم خیانه فانبد إلیهم علی سواء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 27، 21، 12

12 - رهبران دینی نباید به خاطر خویشی و روابط نسبی از مؤاخذه مسؤولان چشمپوشی کنند .

ص: 319

و أخذ برأس أخيه يجره إليه

21 - مسؤولان جوامع دینی باید نسبت به عقاید دینی مردم حساس بوده و در طریق مبارزه با منحرفان و عوامل انحراف کوتاهی نکنند .

قال ابن أم إن القوم استضعفوني و كادوا يقتلونني

27 - مسؤولان جوامع دینی در صورت بی تفاوت بودن نسبت به رسوخ انحراف ضلالت در جامعه خویش ، همسنگ منحرفان محسوب می شوند .

و لاتجعلنی مع القوم الظلمین

جمله «و لا تجعلنی . . .» می رساند که موسی(ع) پیش از آنکه اثبات شود هارون با عوامل فساد مبارزه کرده و در این مسیر از هیچ تلاشی دریغ نکرده است، او را همسنگ منحرفان به حساب می آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی در مبارزه با شرک و کفر تنها باید بر خدا و مؤمنان پیر و تکیه کنند .

حسبک الله و من اتبعک من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 5

5 - رساندن پیام الهی به اسیران جنگی و ترغیب آنان به اسلام از وظایف رهبران الهی

يأیها النبی قل لمن فی أیدیکم من الأسری

901- مسؤولیت نزدیکیان رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 120 - 3

3 - نزدیک بودن به رهبر جامعه اسلامی و قرار داشتن در پایگاه دین ، مسؤولیت آفرین است .

ما كان لأهل المدینة و من حولهم من الأعراب

برداشت فوق مبتنی بر این اساس است که خداوند نزدیکان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاضران در پایگاه شریعت (مدینه) را به خاطر برخورداری از این ویژگی، دارای مسؤولیتی فزونتر دانسته است و مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در شأن آنان ندانسته است.

902- ملاک رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 91 - 2

2- توانایی مادی و امکانات سرشار دنیوی، ملاک پیامبری و پیشوایی در دید مشرکان مکه

لن تؤمنن لک حتی . . . تکون لک جنة من نخیل و عنب

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که خواسته مشرکان مکه، داشتن مال، مکتب و باغ بوده است نه معجزه اقتراحی.

ص: 320

903- منشأ تداوم رهبری بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 5

5 - تعلق اراده الهی بر تداوم یافتن امامت و پیشوایی خلق، در نسل بنی اسرائیل

و نجعلهم الورثین

ظاهراً «وراثت» در این آیه، مربوط به امامت و پیشوایی است؛ یعنی، «الوارثین للإمامه». بنابراین ضمیر «هم» در «نجلهم» از باب استخدام بوده و به نسل بنی اسرائیل باز می‌گردد؛ یعنی، «و نجعل نسلهم الوارثین للإمامه»

904- موعظه پذیری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 9

9 - رهبران و داوران جامعه الهی، باید نصیحت پذیر و حق شنو باشند.

فاحکم بیننا بالحقّ و لا تشطط

905- مهربانی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 159 - 10، 9

9 - گرایش مردم به رهبران دینی، در گرو مهربانی آنان و پرهیز از خشونت و سنگدلی

فبما رحمه من الله لنت لهم و لو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك

10 - نقش ویژه خوش خلقی و مهربانی رهبران الهی با امت خویش، به هنگامه های دشوار

فبما رحمه من الله لنت لهم و لو كنت فظاً غليظ القلب لانفضوا من حولك

قرار گرفتن این آیه در ضمن آیات مربوط به نبرد احد و مشکلات ناشی از آن، اشاره به این حقیقت دارد که خوش خلقی و مهربانی رهبران به هنگام رخ نمودن سختیها و مشکلات برای مردم، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - لزوم برخورداری رهبران از احساس هم دردی نسبت به انسان ها و سعادت خواهی برای آنان و داشتن رأفت و رحمت عمیق

رسول من أنفسم عزیز علیه ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین رءوف رحیم

برداشت فوق به دلیل این است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به عنوان یک رهبر الهی به داشتن این صفات تمجید کرده است.

ص: 321

906- نظارت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 9

9- هشیاری ، نظارت دقیق و صبر و بردباری ، لازمه رهبری

فارتقبهم و اصطبر

907- نعمت رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 5 - 6

6- در دست داشتن امامت و پیشوایی جامعه ، از نعمت های بزرگ الهی است .

ونريد أن نمنّ . . . ونجعلهم أئمه

908- نفی رهبری ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 3

3- عناصر مستکبر و سرکش ، فاقد صلاحیت رهبری بر مردم اند .

واستکبر هو و جنوده فی الأرض بغير الحقّ

909- نفی رهبری مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 39 - 3

3- عناصر مستکبر و سرکش ، فاقد صلاحیت رهبری بر مردم اند .

واستکبر هو و جنوده فی الأرض بغير الحقّ

910- نقش اخروی رهبری

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 16,17,20,21

16- « عن الأصمغ بن نباته قال: . . . عمرو بن حريث في سبعة نفر . . . إذ خرج عليهم ضبّ فصادوه فأخذه عمرو بن حريث

ص: 322

فَنصَبَ كَفَّهُ وَقَالَ: بَايَعُوا هَذَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَبَايَعَهُ السَّبْعَةُ وَعَمَرُوا ثَمَانِيَهُمْ... فَقَدِمُوا الْمَدَائِنَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَأَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (ع) يَخْطُبُ... فَقَالَ: «يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ» وَإِنِّي أَقْسِمُ لَكُمْ بِاللَّهِ لَيَبْعَثَنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَمَانِيَةَ نَفَرٍ يَدْعُونَ لِإِمَامِهِمْ وَهُوَ ضَبٌّ...;

از اصبع بن نباته روایت شده است که گفت:.. عمرو بن حریث همراه هفت نفر بود... آن گاه سوسماری بر آنان ظاهر شد، پس آن را صید کردند. پس عمرو بن حریث صید را گرفت و دستش را کشید و گفت: بیایید با اینی که امیر المؤمنین است، بیعت کنید. پس آن هفت نفر بیعت کردند و عمرو بن حریث هشتمین آنان بود که بیعت کرد... پس در روز جمعه وارد مدائن شدند و حضرت علی (ع) خطبه می خواند... پس فرمود: «یوم ندعوا کلّ أناس یامامهم». من به خدا برای شما قسم می خورم که هر آینه روز قیامت برانگیخته می شوند هشت نفری که خوانده می شوند با امامشان و امامشان سوسمار است».

17- «عن بشیر الدهان عن أبی عبد الله (ع) قال: أنتم والله علی دین الله ثمّ تلا- «یوم ندعوا کلّ أناس یامامهم» ثمّ قال: علیّ إمامنا و رسول الله (صلی الله علیه و آله) إمامنا...»;

بشیردهان گوید: امام صادق (ع) فرمود: به خدا قسم! شما بر دین خداید، سپس تلاوت کرد «یوم ندعوا کلّ أناس یامامهم»، سپس فرمود: علی (ع) و رسول الله (صلی الله علیه و آله) امامان ما هستند...».

20- «عن أبی عبد الله (ع):... إذا کان یوم القیامه یدعی کلّ یامامه الذی مات فی عصره، فإن أثبتته أعطی کتابه بيمينه، لقوله «یوم ندعوا کلّ أناس یامامهم فمن أوتی کتابه بيمينه...»;

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود:.. هر کس در عصر هر امامی بمیرد در روز قیامت با آن امام فرا خوانده می شود. پس اگر در اطاعت او ثابت قدم بوده، کتابش را به دست راست او می دهند. از این رو خداوند فرمود: یوم ندعوا کلّ أناس یامامهم فمن أوتی کتابه بيمينه...».

21- «عن عبد الأعلى قال: سمعت أبا عبد الله (ع) یقول:... السامع المطیع لا حجّه علیه، و إمام المسلمین تمّت حجّته و احتجّاجه یوم یلقى الله لقول الله «یوم ندعوا کلّ أناس یامامهم»»;

عبد الأعلى گوید: شنیدم امام صادق (ع) می فرمود:.. روز ملاقات با خداوند علیه انسان شنوا و مطیع ادعایی نیست؛ [چون] امام مسلمین حجّت و احتجّاج او را تکمیل کرده است؛ زیرا خداوند می فرماید: یوم ندعوا کلّ أناس یامامهم».

911- نقش رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 27

27 - فقدان زمامدار الهی در یک جامعه، موجب پراکندگی صفوف آن جامعه و تسلط اجانب بر آنان *

من بعد موسی... وقد أخرجنا من ديارنا

درخواست بنی اسرائیل از پیامبر خویش برای تعیین زمامداری الهی، حاکی است که چنین مقامی در میان آنها نبوده و در نتیجه، سلطه ستمگرانی را به دنبال داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 64 - 11

11 - پذیرش توبه نقض کنندگان حاکمیت اسلامی، در صلاحیت رهبری است.

و لو اتهم .. جاؤک فاستغفروا اللّٰه و استغفر لهم الرّسول

ص: 323

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 83 - 20

20 - نقش مؤثر رهبری در جلوگیری از انحرافات و پیروی از شیطان

و لو ردّوه الى الرّسول و الى اولى الامر منهم و لو لا فضل الله عليكم و رحمته لات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 56 - 7

7 - رهبری و تشکیلات ، دارای نقشی عمده در دستیابی به پیروزی

و من يتول الله و رسوله و الذين ءامنوا فان حزب الله هم الغلبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 123 - 3

3 - سردمداران و بزرگان هر جامعه در فریب دادن و منحرف ساختن جامعه نقش عمده ای دارند.

أكبر مجرميها ليمكروا فيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 108 - 7

7 - بصیرت امت ها در گرو بصیرت رهبران ایشان است .

على بصيره أنا و من اتبعنى

نیاوردن «على بصيره» در «من اتبعنى» على رغم مقصود بودن آن ، اشاره به این دارد که بصیرت پیروان پیامبر (رهبر) در گرو بصیرت اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 18,19,5

5 - نقش مهم رهبران و پیشوایان در سرنوشت امتهما

تشخص یافتن پیشوایان در میان مجموعه های بشری برای پاسخ گویی و ارزشیابی اعمال امتها، می تواند بیانگر معنای فوق باشد.

18- « [ورد علی الحسین بن علی] رجل یقال له بشرین غالب فقال یابن رسول الله (صلی الله علیه و آله) أخبرنی عن قول الله عزوجل : « یوم ندعوا کل أناس یا مہمہم » قال : إمام دعا إلی هدی فأجابوه إلیه و إمام دعا إلی ضلاله فأجابوه إلیها . . . ;

شخصی [به نام بشرین غالب وارد بر امام حسین (ع) شد و] به حضرت گفت: برای من بگو مقصود از سخن خداوند « یوم یدعوا کلَّ أناس یا مہمہم » چیست؟ حضرت فرمود: امامی به سوی هدایت دعوت می کند، پس عده ای دعوتش را اجابت می کنند. و امامی که به سوی گمراهی دعوت می کند، پس گروهی دعوت او را اجابت می کنند...».

19- « عن أبي عبد الله (ع) قال : لا تترك الأرض بغير إمام يحلّ حلال الله و يحرم حرامه و هو قول الله « یوم ندعوا کلَّ أناس یا مہمہم » . . . ;

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: زمین بدون امامی که حلال خدا را حلال و حرام خدا را حرام شمارد، رها نمی شود و این سخن خداوند است که می فرماید: یوم ندعوا کلَّ أناس یا مہمہم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 1 - 6

6 - جایگاه مهم رهبری (پیامبر) در نظام اسلامی و تفکر دینی

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا

با این که فتوحات اسلامی، پیروزی برای همه مسلمانان است؛ مخاطب قرار گرفتن شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) در این آیه و اختصاص به ذکر یافتن آن حضرت، بیانگر جایگاه ویژه و والای ایشان است.

912- نیاز به رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 62 - 14

14 - اصل رهبری و مدیریت اجتماعی و نیاز جامعه به آن ، امری پذیرفته شده و مسلم در نگاه وحی

و إذا كانوا معه على أمر جامع لم يذهبوا حتى يستأذنه . . . فأذن لمن شئت منهم

از این که خداوند رها کردن حل و فصل مسائل اجتماعی را، منوط به اجازه پیامبر(صلی الله علیه و آله) دانسته است، به دست می آید که رهبری و مدیریت اجتماعی، امری مسلم و ضروری شمرده شده است و بر این اساس، باید مردم از آن مقام کسب تکلیف کنند.

913- نیازهای معنوی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 26 - 11

11 - نیاز رهبری به آرامش و عدم نگرانی در تصمیم گیری ها ، بیش از پیروان *

فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ

تقدم «علی رسوله» بر «علی المؤمنین»، می تواند بیانگر مطلب بالا باشد.

914- ولایت رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 75 - 20

20 - امداد و نصرت خداوند ، پیامد پذیرش ولایت رهبران الهی *

واجعل لنا من لدنک ولیاً واجعل لنا من لدنک نصیراً

تقدیم تعیین «ولی» بر تعیین «نصیر»، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

ص: 325

915- ویژگی رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 121 - 4

4 - خانه و زندگی را پشت سر گذاردن و به میدان رویارویی با دشمن شتافتن ، از جمله ویژگی های رهبران شایسته الهی و پیروان آنان

و اذ غدوت من اهلک تبویء المؤمنین مقاعد للقتال

«من اهلک»، اشاره به این دارد که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، و اساساً هر رهبر الهی، به هنگام انجام تکالیف و رویارویی با دشمن، مهمترین تعلقات (همانند زن و فرزندان) را رها می کند و به میدان کارزار و انجام تکلیف می شتابد.

916- ویژگیهای رهبری موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 84 - 1

1 - موسی (ع) ، نسبت به قوم خود ، رهبری مهربان و راهنمایی دلسوز بود .

و قال موسی یقوم

برداشت فوق از اضافه «قوم» به یای متکلم به دست آمده است.

917- هدایتگری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 79 - 2

2- رهبران و حاکمان جوامع ، دارای نقشی بسیار مؤثر در گمراهی و یا هدایت مردم

و أضلّ فرعون قومه

918- هشدار به رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 12

12 - رهبری جوامع ایمانی ، همواره در خطر توطئه ها و دسیسه های دشمنان

و احذرهم ان یفتنوک

خطابهای «لاتتبع» و «احذرهم» و کاف خطاب در «ان یفتنوک» می رساند که توطئه های دشمنان اسلام، متوجه شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) بوده ؛ یعنی رهبری جامعه اسلامی، همواره هدف توطئه های دشمنان است.

ص: 326

919- هشدار به رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 5

5 - لغزیدن در دام هوسها و تمایلات مشرکان و منحرفان، خطری برای رهبران دین و همه موحدان

الذین تدعون من دون الله قل لا اتبع أهواءكم

920- هوشیاری رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 27 - 9

9 - هشیاری، نظارت دقیق و صبر و بردباری، لازمه رهبری

فارتقبهم واصطبر

رهبری دینی

921- {رهبری دینی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 52 - 24

24 - رهبران الهی، گواهان امت خویش در قیامت *

واشهد بانا مسلمون

922- اختیارات رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 3

3 - تصمیم بر الغا و اعلان بی اعتباری معاهدات امضا شده با کافران، در اختیار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران جامعه اسلامی است.

فانبد إليهم على سواء

923- استقامت رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 26

26 - لزوم پابندی و اهتمام رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آن

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد وإنی بریء مما تشرکون

ص: 327

گرچه محتوای آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی مسلماً اختصاصی به شخص آن حضرت ندارد و قابل تعمیم به همه رهبران در تمامی عصرهاست.

924- اصول گرایی رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 26

26 - لزوم پایبندی و اهتمام رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آن

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد و إني برىء مما تشركون

گرچه محتوای آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی مسلماً اختصاصی به شخص آن حضرت ندارد و قابل تعمیم به همه رهبران در تمامی عصرهاست.

925- اطاعت از رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 81 - 6

6 - سلامت و سعادت جوامع در گرو پیروی از رهبران الهی و عمل به قوانین دین

و لو كانوا يؤمنون بالله و النبی و ما أنزل إلیه ما اتخذوهم أولیاء

با توجه به آیات گذشته که در آن جامعه ای منحط از بنی اسرائیل ترسیم گردیده بود، معلوم می شود آیه مورد بحث، رهنمودی است برای نجات جوامع از انحطاط، بنابراین «ما اتخذوهم أولیاء» تنها، بیان یکی از نتایج ترک پیروی از رهبران الهی و عمل به قوانین دینی است و نتایج دیگر که از آنها به سلامت و سعادت تعبیر شد با توجه به آیات گذشته به دست می آید.

926- الگوگیری از رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 15 - 3

3 - نقش سازنده بیان ترس پیشوایان دین از عذاب الهی، در هدایت مردم و بازداشتن آنها از گناه

قل إني أخاف إن عصیت ربي عذاب یوم عظیم

927- پیشگامی رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 14 - 17

ص: 328

17 - ضرورت پیشگامی رهبران الهی در پایبندی به اصول و مبانی خویش

قل إني أمرت أن أكون أول من أسلم ولا تكونن من المشركين

928- ترس رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 15 - 3

3 - نقش سازنده بیان ترس پیشوایان دین از عذاب الهی، در هدایت مردم و بازداشتن آنها از گناه

قل إني أخاف إن عصيت ربي عذاب يوم عظيم

929- رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 196 - 4

4 - رهبران الهی، حتی پیامبران، در معرض خطر تأثیر منفی شکوه ظاهری و قدرت اقتصادی کافران

لا يغرّبك تقلّب الذين كفروا في البلاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 54 - 5

5 - بعثت انبیا و رهبران الهی، ناشی از فضل خداوند است.

ام يحسدون الناس على ما اتيهم الله من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 65 - 15

15 - لزوم تسلیم در برابر رهبران الهی *

فلا وربك لا يؤمنون حتى يحكّموك .. و يسلموا تسليماً

930- سازش ناپذیری رهبری دینی

26 - لزوم پابندی و اهتمام رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آن

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد و إني برىء مما تشرکون

گرچه محتوای آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی مسلماً اختصاصی به شخص آن حضرت ندارد و قابل تعمیم به همه رهبران در تمامی عصرهاست.

931- شرایط رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 118 - 6

6 - پیمودن راه و دین داری ، شرط رهبری جامعه اسلامی

و هدیٰنهما الصراط المستقیم

خداوند در توصیف موسی و هارون (علیهما السلام) - که پیامبر و رهبر امت خویش بودند - مسأله بر صراط مستقیم بودن آنان را مطرح فرمود. طرح این مسأله، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

932- غلو درباره رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 50 - 8

8 - لزوم پرهیز از غلو و افراط درباره پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیشوایان دینی

قل لا أقول لكم .. إني ملك

مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نفی این گونه موارد (نفی فرشته بودن و ..) دستور و برنامه ای برای همگان است که درباره پیامبران الهی راه غلو و افراط در پیش نگیرند و بر خداوند پیشی نجویند.

933- محدوده مسؤولیت رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 3

3 - تعیین مشی نظامی در حیطه مسؤولیت انبیا و رهبران الهی است .

ما كان لنبی أن یكون له أسری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 104 - 12

12 - وادار کردن مردم به پذیرش معارف و حقایق دین، خارج از حیطه مسؤولیت مبلغان و پیشوایان دین است.

قد جاءكم بصائر من ربكم .. و ما أنا عليكم بحفيظ

934- مسؤليت رهبرى دينى

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 330

12 - رهبران دینی نباید به خاطر خویشی و روابط نسبی از مؤاخذه مسؤولان چشمپوشی کنند .

و أخذ برأس أخيه يجره إليه

21 - مسؤولان جوامع دینی باید نسبت به عقاید دینی مردم حساس بوده و در طریق مبارزه با منحرفان و عوامل انحراف کوتاهی نکنند .

قال ابن أم إن القوم استضعفوني و كادوا يقتلونني

27 - مسؤولان جوامع دینی در صورت بی تفاوت بودن نسبت به رسوخ انحراف ضلالت در جامعه خویش ، همسنگ منحرفان محسوب می شوند .

و لاتجعلني مع القوم الظلمين

جمله «و لا تجعلني . . .» می رساند که موسی(ع) پیش از آنکه اثبات شود هارون با عوامل فساد مبارزه کرده و در این مسیر از هیچ تلاشی دریغ نکرده است، او را همسنگ منحرفان به حساب می آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 64 - 5

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی در مبارزه با شرک و کفر تنها باید بر خدا و مؤمنان پیر و تکیه کنند .

حسبك الله و من اتبعك من المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 70 - 5

5 - رساندن پیام الهی به اسیران جنگی و ترغیب آنان به اسلام از وظایف رهبران الهی

يأيتها النبي قل لمن في أيديكم من الأسرى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 19 - 26

26 - لزوم پایبندی و اهتمام رهبران الهی به مبانی اصولی و سازش ناپذیری در آن

قل لا أشهد قل إنما هو إله وحد وإنني بريء مما تشركون

گرچه محتوای آیه خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است، ولی مسلماً اختصاصی به شخص آن حضرت ندارد و قابل تعمیم به همه رهبران در تمامی عصرهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 14

14 - لزوم آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی از روحيات کفار و مخالفین و ترفندهای آنان

و منهم من يستمع اليك .. إن هذا إلا أسطير الأولين

آیه مورد بحث و آیه قبل در بیان روحيات مخالفان قرآن و روشهای آنان است. از این بیان می توان دریافت که اطلاع بر رفتارها و افکار مخالفین قرآن تا چه اندازه اهمیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 331

5 - انعام - 6 - 52 - 4،21

4- رهبران و مبلغان دین نباید قشرهای ضعیف و تهیدست را از اطراف خود برانند.

و لا تطرد الذین یدعون ربهم بالغدوه و العشی یریدون وجهه

21- رهبران و مبلغان دینی در صورت طرد مؤمنان مستمند و ضعیف از اطراف خویش، ستمکارند.

فتطردهم فتکون من الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 161 - 6

6- رهبران دینی باید به حقانیت راه خویش اعتقاد داشته باشند و آن را به پیروان خود اعلام کنند.

قل إني هديني ربي إلی صراط مستقیم دینا قیما

لزوم اعلام از کلمه «قل» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 142 - 20

20- اصلاح امور اجتماعی مردم و پرهیز از پیروی از افکار مفسدان، از وظایف مهم انبیا و رهبران الهی است.

و أصلح و لا تتبع سبیل المفسدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 5

5- رهبران جامعه اسلامی باید به احتمال وقوع خیانت از سوی جوامع کفرپیشه ترتیب اثر داده و نباید برای تصمیمات لازم در انتظار وقوع خیانت باشند.

و إما تخافن من قوم خیانه فانبد إلیهم علی سواء

935- ولایت رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - امداد و نصرت خداوند ، پیامد پذیرش ولایت رهبران الهی *

واجعل لنا من لدنک ولیاً واجعل لنا من لدنک نصیراً

تقدیم تعیین «ولی» بر تعیین «نصیر»، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

936- ویژگی رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 121 - 4

4 - خانه و زندگی را پشت سر گذاردن و به میدان رویارویی با دشمن شتافتن ، از جمله ویژگی های رهبران شایسته الهی و

ص: 332

و اذ غدوت من اهلک تبویء المؤمنین مقاعد للقتال

«من اهلک»، اشاره به این دارد که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، و اساساً هر رهبر الهی، به هنگام انجام تکالیف و رویارویی با دشمن، مهمترین تعلقات (همانند زن و فرزندان) را رها می کند و به میدان کارزار و انجام تکلیف می شتابد.

937- هشدار به رهبری دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 56 - 5

5 - لغزیدن در دام هوسها و تمایلات مشرکان و منحرفان، خطری برای رهبران دین و همه موحدان

الذین تدعون من دون الله قل لا أتبع أهواءکم

ص: 333

2- ریا

1- آثار ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 264 - 4,6,8,9,10,13

4 - منت و آزار و ریای در عمل ، موجب از بین رفتن طاعات و نتایج اعمالِ نیکِ آدمی

لا تبطلوا صدقاتکم بالمنّ و الاذی کالذی ینفق ماله رثاء النَّاسِ

6 - عدم ایمانِ انفاق کنندگان ریاکار به خداوند و روز رستاخیز

کالذی ینفق ماله رثاء النَّاسِ و لا یؤمن بالله و الیوم الآخر

بنابراینکه جمله «و لا یؤمن ...» ، توضیح و تفسیری برای جمله «ینفق ماله رثاء» باشد.

8 - ریا و کفر به خدا و قیامت ، موجب بطلان صدقات و اعمال خیر

لا تبطلوا .. کالذی ینفق ماله رثاء النَّاسِ و لا یؤمن بالله و الیوم الآخر

9 - مثل انفاق کنندگان از روی منت و آزار و ریا ، همچون صخره صافی است که بر روی آن قشرِ خاکی باشد و بذرهایی در آن افشاندند شود و ناگهان ، رگباری تند بر آن رسد و همه خاک ها را بشوید و آن سنگ را کشت ناپذیر کند .

فمثله کمثل صفوان علیہ تراب فاصابه و ابل فترکه صلداً لا یقدرون علی شیء مما کسبوا

10 - بی ثمر بودن انفاق های همراه با منت و آزار و یا ریا

فمثله کمثل صفوان .. لا یقدرون علی شیء مما کسبوا

13 - منت و آزار و ریا ، موانعی برای هدایت الهی

والله لا یهدی القوم الکافرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 266 - 1,3

1 - تشبیه انفاق کننده از روی منت و آزار و ریا ، به صاحب بوستانی از خرما و انگور که جوی ها در پای درختانش جاری و هر گونه میوه ای دهد و خود پیر شده و فرزندان ناتوان داشته باشد و ناگهان ، گردبادی آتشنا به آن بوستان افتد و آنرا بسوزاند .

ایوّد احدکم ان تکون له جنّه . . . و اصابه الکبیر . . . نار فاحترقت

3- آزار و ریا و منّت ، موجب از بین رفتن انفاق می گردد ; به گونه ای که نه مال انفاق شده و نه آثار با برکت آن را بتوان تدارک کرد .

لا تبطلوا صدقاتکم بالمن . . . ایوّد احدکم ان تکون له جنّه . . . فاحترقت

ص: 334

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 39 - 3

3 - بخل و ریاکاری ، نشانه کفر به خدا و قیامت است .

الذین یبخلون . . . و ماذا علیهم لو امنوا باللّٰه و الیوم الآخر و انفقوا

ضمیر در «علیهم» به «الذین یبخلون» برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 19

19 - عمل به دستورات خداوند از روی ریا ، خدعه با او و نشانه نفاق است .

إنّ المنفقین یخدعون اللّٰه و هو خدعهم

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) در پاسخ سؤال از چگونگی خدعه نمودن با خداوند فرمود: یعمل بما امر اللّٰه ثم یرید به غیره . . .

عقاب الاعمال، ص 303، ح 1، عقاب الریاء؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 283، ح 295.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 143 - 10

10 - پذیرش دوستی و سرپرستی کفار ، خیانت در جنگ ، خدعه با خدا ، سستی در عبادت ، ریاکاری و کم به یاد خدا بودن ، موجب گمراهی و محرومیت دایمی از هدایت الهی است .

و من یضلل اللّٰه فلن تجد له سبیلا

از مصادیق مورد نظر برای (من یضلل)، کسانی هستند که در آیات قبل (از 138 تا 143) خصلتهای آنان بر شمرده شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 110 - 22

22- « عن أبی عبد اللّٰه (ع) فی قوله : « . . . و لایشرك بعباده ربّه أحداً » : « فهذا الشک شریک ریا » ;

از امام صادق(ع) درباره این سخن خدا «.. ولایشرک بعباده ربّه أحداً» روایت شده: این شرک، شرک ریا است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 5

5 - خودنمایی در بذل و بخشش ها و فخرفروشی بر مردم به جهت انفاق های سنگین ، در پی دارنده نکوهش و کیفر از سوی خداوند

يقول . . . أیحسب أن لم یره أحد

گوینده «أهلکت مالا» - حتی به فرض صداقت در ادعای خویش - ممکن است به جهت فخر فروشی بر دیگران، مورد توبیخ قرار گرفته باشد.

2- اجتناب از ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 335

12 - لزوم اخلاص در عبادت و ضرورت پرهیز از ریاکاری

و إذا قاموا إلى الصلوة قاموا كسالى يراءون الناس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - اصلاح و جبران گذشته، پیروی از فرامین الهی و پرهیز از ریا، شرط پذیرش و ثمربخش بودن توبه منافقان

الا الذين تابوا و أصلحوا و اعتصموا بالله و أخلصوا دينهم الله

چنانچه جمله های «اصلحوا» و «اعتصموا» و «اخلصوا»، بیانگر شرایط قبولی توبه منافقان باشد، مراد از «اعتصموا» - با توجه به صفات شمرده شده برای آنان - پیروی از اوامر خداوند و مراد از «اخلصوا» پرهیز از ریا که از ویژگیهای منافقین شمرده شده است، می باشد.

8 - دوری از نفاق، جبران گذشته، اعتصام به خدا و پرهیز از ریا، شرط تحقق ایمان واقعی است.

الا الذين تابوا و أصلحوا و اعتصموا بالله .. فأولئك مع المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مجاهدان و نیروهای رزمی، نباید مانند سرمستان و ریاکاران رهسپار میدان های نبرد شوند.

و لا تكونوا كالذين خرجوا من ديارهم بطرا و رءاء الناس و يصدون

«بَطْرٌ» به معنای نشاط و شادمانی بیش از حد و اندازه است که می توان از آن به سرمستی تعبیر کرد. این کلمه مصدر است و حال برای فاعل «خرجوا» می باشد؛ یعنی خرجوا من ديارهم بطرين. کلمه «رءاء» نیز مصدر و به معنای اسم فاعل (مرائين) یعنی ریاکاران است.

3- تحسین ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - سرمستی، ریاکاری و بازداشتن مردم از راه خدا، رفتاری نیکو در نظر شیطان زده کافران عصر بعثت *

إذ زين لهم الشيطان أعمالهم

از مصادیق «أعمالهم» به قرینه آیه قبل، سرمستی و ریاکاری . . است.

4- حرمت ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 38 - 2

2- حرمت ریاکاری

و اعتدنا للكافرين عذاباً مهيناً. و الذين ينفقون اموالهم رياء الناس

ص: 336

اگر «الذین ینفقون» عطف بر «الکافرین» باشد، ریاکاران به عذاب تهدید شده اند و تهدید به عذاب نشانه حرمت است.

5- خطر ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 10

10- اعمال انسان ، همواره در معرض آمیخته شدن به ناخالصیهاست .

ربّ أَدْخَلَنِي مَدْخَلَ صَدَقٍ وَأَخْرَجَنِي مَخْرَجَ صَدَقٍ

از اینکه خداوند به پیامبرش امر می کند که «برای کسب اخلاص و صداقت از او استمداد بطلبد» استفاده می شود که اعمال آدمی در معرض ابتلا به ریاست.

6- ریا در انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 38 - 5, 6, 1, 3

1 - خداوند ، کسانی را که ریاکارانه انفاق می کنند ، دوست ندارد .

انّ الله لا يحبّ من كان مختالاً فخوراً .. و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس

در برداشت فوق ، «الذین ینفقون» بر «الذین بیخلون» عطف گرفته شده و بنابراین ، توصیفی برای «مختال» و «فخور» است.

3- عذاب خوارکننده الهی ، کیفر انفاق کنندگان ریاکار

و اعتدنا للکافرین عذاباً مهیناً. و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس

بنابر اینکه «الذین» عطف بر «الکافرین» باشد.

5- ریاکاری در انفاق از آثار تکبر و فخرفرشی *

انّ الله لا يحبّ من كان مختالاً فخوراً .. و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس

6- انفاق بخیلان از روی ریاکاری است .

الذین بیخلون .. و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس

توصیف «مختالا- فخوراً» از یکسو به بخلورزی و از سوی دیگر به انفاق ریائی، حاکی از آن است که بخیلان اگر انفاق کنند، از روی ریاکاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 7 - 5

5 - خودنمایی در بذل و بخشش ها و فخرفروشی بر مردم به جهت انفاق های سنگین ، در پی دارنده نکوهش و کیفر از سوی خداوند

يقول . . . أیحسب أن لم یره أحد

گوینده «أهلکت مالاً» - حتی به فرض صداقت در ادعای خویش - ممکن است به جهت فخر فروشی بر دیگران، مورد توبیخ قرار گرفته باشد.

ص: 337

7- ریا در عبادت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 11، 13

11 - ریاکاری در نماز و عبادت ، از صفات منافقان و نشانه نفاق

و إذا قاموا إلى الصلوة قاموا كسالى يراءون الناس

13 - ریا در نماز و عبادت ، خدعه با خداست .

إنّ المنافقين يخدعون الله .. قاموا كسالى يراءون الناس و لا يذكرون الله

بنابر اینکه «اذا قاموا الى الصلوه . . .» بیانی برای (یخدعون الله) باشد.

8- ریا در عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 80 - 10

10- اعمال انسان ، همواره در معرض آمیخته شدن به ناخالصیهاست .

ربّ أدخلنی مدخل صدق و أخرجنی مخرج صدق

از اینکه خداوند به پیامبرش امر می کند که «برای کسب اخلاص و صداقت از او استمداد بطلبید» استفاده می شود که اعمال آدمی در معرض ابتلا به ریاست.

9- ریا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 11، 13

11 - ریاکاری در نماز و عبادت ، از صفات منافقان و نشانه نفاق

و إذا قاموا إلى الصلوة قاموا كسالى يراءون الناس

13 - ریا در نماز و عبادت ، خدعه با خداست .

إنّ المنفقين يخذعون الله .. قاموا كسالى يراءون الناس و لا يذكرون الله

بنابر اینکه «اذا قاموا الى الصلوه ..» بیانی برای (یخذعون الله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 7

7 - نماز ریاکارانه ، نماز غافلان است .

الذین هم عن صلاتهم ساهون . الذین هم یراءون

ص: 338

10- زمینه اجتناب از ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 2

2 - اختصاص داشتن عبادت خالصانه و اطاعت محض به خداوند ، مستلزم طرد اطاعت دیگران و ترک شرک و ریا در عبادت است .

فاعبد الله مخلصاً له الدين . ألا لله الدين الخالص

برداشت بالا به خاطر این نکته است که جمله «ألا لله الدين الخالص» در مقام تعلیل برای امر به عبادت خالصانه (فاعبد الله مخلصاً له.. است؛ یعنی، به این دلیل باید خدا را خالصانه عبادت کرد که چون عبادت خالصانه اختصاص به او دارد.

11- زمینه ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 3

3 - بی اعتنایی به نماز ، زمینه ریاکاری در آن است .

الذين هم عن صلاتهم ساهون . الذين هم يراءون

تفاوت کلمه «ساهون» - که وصف است - به «یراءون» - که فعل مضارع است - نشانگر آن است که وجود «سهو»، زمینه ساز به وجود آمدن «ریا» است.

12- زمینه ریا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 4

4 - تکذیب روز جزا ، زمینه ساز ریاکاری در نماز

أرأيت الذي يكذب بالدين ... فويل للمصلين ... الذين هم يراءون

13- سرزنش ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 264 - 11

11 - انفاق های آمیخته با ریا و همراه با منت و اذیت ، نوعی کفر است .

يا ايها الذين امنوا .. والله لا يهدى القوم الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 339

2 - افتخار به بذل و بخشش ها و خودنمایی در تأمین نیازمندی های مالی جامعه ، مذموم و مورد نکوهش خداوند است .

يقول أهلك ما لا لبداً

در آیه شریفه مورد مصرف اموال مشخص نشده است؛ ولی به قرینه آیات بعد (فكّ رقبه أو إطعام ..) می توان گفت: مراد هزینه کردن آن، در مصارف عمومی است.

14- سرزنش ریا در نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 6 - 5,8

5 - خواندن نماز ، برای خودنمایی نزد مردم ، نکوهیده و مایه گرفتاری به عذاب جهنم است .

فويل للمصلين .. الذين هم يراءون

8 - ریاکاری شخص نمازگزار ، نکوهیده تر از یتیم آزاری و رسیدگی نکردن به مستمندان است .

الذی یدعّ الیتیم . و لایحصّ ... فویل للمصلین ... الذین هم یراءون

آوردن حرف «فاء» در خصلت سومی که برای مکذبان جزا شمرده شده است، بیانگر آن است که آن خصلت، با تمام ویژگی هایش، نکوهیده تر از دو خصلت نخست است.

15- عوامل ترک ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 47 - 10

10 - توجه به احاطه علمی خداوند بر کردار آدمی ، عامل اجتناب وی از سرمستی و ریاکاری و جلوگیری از راه خدا

و لا تکنونوا .. و الله بما یعملون محیط

16- عوامل ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 264 - 7

7- ریا، اثر و نشانه عدم ایمان به خداوند و قیامت

كألذی ینفق ماله رثاء الناس و لا یؤمن بالله و الیوم الآخر

بنابراینکه جمله «و لا یؤمن . . .»، تفسیری برای جمله قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 38 - 9، 12، 5

5 - ریاکاری در انفاق از آثار تکبر و فخر فروشی *

ص: 340

ان الله لا يحب من كان مختالا فخوراً .. و الذين ينفقون اموالهم رياء الناس

9- ایمان نداشتن به وعده های الهی و قیامت ، منشأ ریاکاری

رئاء الناس و لا يؤمنون بالله و لا باليوم الآخر

بدان احتمال که جمله «الذین لا یؤمنون» بیانگر علت و ریشه انفاقهای ریایی باشد.

12- تکبر ، بخل و ریاکاری ، پیامد همراهی شیطان با آدمی

مختالا فخوراً. الذین یبخلون ... و الذین ینفقون اموالهم رياء الناس ... و من یکن ا

ظاهراً جمله «من یکن ...» بیان ریشه و علت صفات ذکر شده در این آیه و آیات قبل است.

17- موانع ریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 110 - 13

13- باور به معاد ، حتی در حدّ گمان و امید ، اهرمی کارآمد در گرایش به عمل صالح و به دور از شرک و ریا است .

فمن كان یرجوا لقاء ربّه فلیعمل عملاً صالحاً و لا یشرك بعباده ربّه أحداً

ریاکار

18- رسوایی ریاکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 41 - 4

4- رسوایی و وخامت حال بخیلان ، ریاکاران و کافران به خدا و قیامت در صحنه قیامت

الذین یبخلون .. فکیف اذا جئنا من کل امّہ بشهید

19- ریاکار در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 41 - 4

4- رسوایی و وخامت حال بخیلان، ریاکاران و کافران به خدا و قیامت در صحنه قیامت

الذین یبخلون... فکیف اذا جئنا من کل امة بشهید

20- ریاکار و شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 38 - 11

ص: 341

11 - شیطان ، همراه با ریاکاران ، بخیلان و متکبران

الذین یبخلون . . . و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس ... و من یکن الشیطان له قرین

مراد از «من یکن . . .» تمام کسانی هستند که در این آیه و آیه قبل مورد مذمت قرار گرفتند.

21- سرزنش ریاکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 38 - 1

1 - خداوند ، کسانی را که ریاکارانه انفاق می کنند ، دوست ندارد .

انّ الله لا یحبّ من کان مختالاً فخوراً . . . و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس

در برداشت فوق ، «الذین ینفقون» بر «الذین یبخلون» عطف گرفته شده و بنابراین ، توصیفی برای «مختال» و «فخور» است.

22- عذاب ریاکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 40 - 4

4 - کیفر بخیلان و ریاکاران (عذاب ، محرومیت از محبت خداوند ، همراهی با شیطان) ، بازتاب عمل خود آنان است ، نه ستمی از جانب خداوند .

انّ الله لا یحبّ . . . الذین یبخلون ... و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس ... و

جمله «انّ الله . . .» می تواند پاسخی باشد برای این سؤال که چرا خداوند مردم را به عذاب و ... مبتلا می کند. خداوند می فرماید این عذابها ناشی از ستم او نیست، بلکه دستاورد خود بخیلان است.

23- کفر ریاکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 38 - 7

7 - ریاکاران ، ایمان واقعی به خدا و قیامت ندارند .

و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس و لا یؤمنون بالله و لا بالیوم الاخر

جمله «و لا یؤمنون» می تواند تفسیر و توضیح جمله «ینفقون . . .» باشد ; تکرار نشدن «الذین» می تواند این معنا را تأیید کند.

ص: 342

24- کیفر ریاکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 38 - 3

3 - عذاب خوارکننده الهی ، کیفر انفاق کنندگان ریاکار

و اعتدنا للکافرین عذاباً مهیناً. و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس

بنابر اینکه «الذین» عطف بر «الکافرین» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 39 - 9

9 - خداوند ، کیفردهنده بخیلان و ریاکاران و پاداش دهنده انفاق کنندگان مخلص

الذین ینخلون . . . و انفقوا . . . و کان الله بهم علیماً

هدف از بیان علم و آگاهی خداوند پس از بیان ایمان و بخل، تهدید بخیلان و ریاکاران به کیفر، و پاداش دهی به مؤمنان انفاق کننده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 40 - 4

4 - کیفر بخیلان و ریاکاران (عذاب ، محرومیت از محبت خداوند ، همراهی با شیطان) ، بازتاب عمل خود آنان است ، نه ستمی از جانب خداوند .

انّ الله لا یحبّ . . . الذین ینخلون . . . و الذین ینفقون اموالهم رءاء الناس . . . و

جمله «انّ الله . . .» می تواند پاسخی باشد برای این سؤال که چرا خداوند مردم را به عذاب و . . . مبتلا می کند. خداوند می فرماید این عذابها ناشی از ستم او نیست، بلکه دستاورد خود بخیلان است.

25- محرومیت ریاکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 40 - 4

4 - کیفر بخیلان و ریاکاران (عذاب ، محرومیت از محبت خداوند ، همراهی با شیطان) ، بازتاب عمل خود آنان است ، نه ستمی از

جانب خداوند .

انّ الله لا يحبّ . . . الذين يبخلون ... و الذين ينفقون اموالهم رثاء الناس ... و

جمله «انّ الله . . .» می تواند پاسخی باشد برای این سؤال که چرا خداوند مردم را به عذاب و ... مبتلا می کند. خداوند می فرماید این عذابها ناشی از ستم او نیست، بلکه دستاورد خود بخیلان است.

ریاکاران

26- عذاب ریاکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 343

1 - ریاکاران ، مورد نفرین خدا بوده و به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد .

فویل للمصلین .. الذین هم یراءون

«رائیته» (ماضی «یراءون»); یعنی، خود را بر خلاف آنچه بودم، به او نشان دادم (قاموس). «ریا»؛ یعنی، آشکار ساختن کار خویش برای مردم تا او را ببینند و به او نظر نیکو داشته باشند (مصباح).

27- نفرین بر ریاکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ریاکاران ، مورد نفرین خدا بوده و به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد .

فویل للمصلین .. الذین هم یراءون

«رائیته» (ماضی «یراءون»); یعنی، خود را بر خلاف آنچه بودم، به او نشان دادم (قاموس). «ریا»؛ یعنی، آشکار ساختن کار خویش برای مردم تا او را ببینند و به او نظر نیکو داشته باشند (مصباح).

3- ریاست

1- تهمت ریاست طلبی به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 6 - 6

6 - سران شرک و کفر ، هدف و انگیزه پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) از دعوت به یکتاپرستی را ، دستیابی به ریاست و آقایی بر دینداران می دانستند .

أجعل الألهة إلهاً وحداً . . . إن هذا لشيء يراد

برداشت یاد شده، براساس این دیدگاه است که «هذا» اشاره به یکتاپرستی و نفی آیین شرک (مضمون دعوت پیامبراسلام) باشد و مقصود از «شیء یراد» سیادت و آقایی بر مردم باشد که در نگاه سران کفر، هدف و آرزوی پیامبراسلام بود؛ زیرا با یکی شدن پرستش ها، قهراً آن حضرت رهبری امت یکتاپرست را به عهده می گرفت.

2- ریاست طلبی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 6

6 - دستیابی به متاع های دنیوی (مال ، ریاست ، جاهت و . . .) هدف عالمان یهود از ارائه خود ساخته ها به عنوان کتاب آسمانی

لیشتروا به ثمناً قليلاً

ص: 345

3- ریاست طلبی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 26 - 17

17 - فرعونیان ، به صرف ترس و احساس از به خطر افتادن حکومت و اقتدارشان ، اقدام به کشتن و اعدام مخالفان می کردند .

أقتل موسى . . . إني أخاف أن يبذل دينكم أو أن يظهر في الأرض الفساد

4- ریاست طلبی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 30 - 6

6- سازندگان آیین شرک و بت پرستی برخوردار از ریاست ، مکتب و ثروت بودند .

وأحلّوا قومهم . . . وجعلوا لله أنداداً ليضلّوا عن سبيله قل تمتّعوا

5- نشانه های ریاست در دوران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 53 - 2

2 - استفاده مردان از دستبند طلا ، نشانگر سیادت و ریاست در جامعه فرعونى بود .

فلولا ألقى عليه أسورة من ذهب

با توجه به واژه «ألقى»، می توان استفاده کرد که فرعونیان از رسولان الهی انتظار داشتن «نشانه» را داشتند و نشانه آن زمان، دستبند طلا بوده است.

ص: 346

4- ریش

1- تاریخ ریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 21

21 - بلندبودن ریش ، از شمایل مطلوب و سابقه دار در تاریخ پذیرندگان ادیان آسمانی

لاتأخذ بلحیتی

2- ریش در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 21

21 - بلندبودن ریش ، از شمایل مطلوب و سابقه دار در تاریخ پذیرندگان ادیان آسمانی

لاتأخذ بلحیتی

3- گرفتن ریش هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 94 - 2

2 - موسی (ع) با گرفتن سر و ریش هارون ، او را در باره گوساله پرست شدن بنی اسرائیل در غیاب خود مورد بازخواست قرار داد .

یه-رون ما منعک .. لاتأخذ بلحیتی و لابرأسی

ص: 347

1- آثار تعلیم زبان عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 3 - 10

10 - فهم تفصیلی و روشن آیات قرآن ، نیازمند آشنایی با زبان عربی و ظرافت های آن

کتب . . . عربیاً لقوم یعلمون

برخی از مفسران فعل «یعلمون» را در آیه شریفه را، به منزله فعل لازم می دانند و لذا مفعولی برای آن نمی گیرند. بر این اساس «لقوم یعلمون»؛ یعنی، برای مردمی که دانا هستند. برخی دیگر بر آنند که «یعلمون» متعدی است و مفعول آن به قرینه «عربیاً» زبان و لغت عربی است؛ یعنی، «یعلمون هذه اللغة و اللسان». برداشت بالا با توجه به مبنای دوم است.

2- آثار زخم زبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 19 - 18

18 - تأثیر گزندگی زبان ، به حدی است که ممکن است حریف را ، کاملاً مغلوب کند .

سلقوكم بالسنه حداد

3- آثار گواهی اخروی زبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 25 - 4

4 - کیفر و پاداش اشخاص در قیامت و داوری درباره آنان ، بر پایه شهادت و گواهی اعضا و جوارح (زبان ، دست و پای) خود آنها خواهد بود .

یوم تشهد علیهم السنتم . . . یومئذ یوفیهم الله دینهم الحق

جمله «یومئذ یوفیهم الله» استتفای بیانی است و پاسخ به این سؤال است که گواهی زبان، دست و پا بر اعمال انسان ها، برای چه منظوری است؟ پاسخ آیه شریفه این است که این گواهی، به منظور اعطای جزای کامل و عادلانه می باشد و این جزا بر پایه همین گواهی استوار است.

4- بلاغت زبان عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 195 - 2,3

2 - غنا و توانمندی زبان عربی برای بیان روشن مفاهیم بلند وحی

نزل . . . بلسان عربیّ مبین

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «مبین» صفت توضیحی برای «لسان عربیّ» باشد. بر این اساس قید «مبین» ستایشی از جانب خدا نسبت به زبان عربی است؛ از آن جهت که این زبان می تواند محتوای بلند وحی را به روشنی برساند.

3 - انتخاب گویاترین و روشن ترین واژه ها و شیوه های گویش عرب برای بیان وحی

بلسان عربیّ مبین

در برداشت یاد شده «مبین» به عنوان صفت احترازی اخذ شده است. بر این اساس زبان عربی به دو دسته (مبین و غیرمبین) تقسیم می شود و خداوند قسم اول را برای بیان مفاهیم وحی برگزیده است.

5- تفاوت زبان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 93 - 5

5- مردم منطقه شمالی در عصر ذوالقرنین ، دارای زبانی دور از زبان های زنده آن روز بودند .

قومًا لا یکادون یفقهون قولاً

نقی درک همه زبان ها، حاکی از این است که زبان مادری کوه نشینان عصر ذی القرنین، زبانی منحط و غیر قابل ذکر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 22 - 5,3,1

1 - آفرینش آسمان ها و زمین و گوناگونی زبان ها و رنگ های آدمیان ، از آیات الهی است .

و من ءایته خلق السموت و الأرض و اختلف ألستکم و ألونکم

3 - اختلاف مردمان در آهنگ گفتار ، از آیات الهی است .

و من آیته . . . و اختلف ألسنتکم

بنابراین که مراد از اختلاف در زبان، تفاوت ادای کلمات از سوی انسان ها، حتی اهل یک زبان و لهجه باشد، نکته بالا قابل استفاده است.

5- آیه بودن آفرینش آسمان ها و زمین و تفاوت زبان ها و رنگ های مردم، برای دانشمندان قابل درک است .

و من آیته خلق السموت و الأرض و اختلف ألسنتکم و ألونکم إنّ فی ذلک لأیت للعل

ص: 349

6- راز تفاوت زبان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 22 - 7

7- شکوفایی علم و آگاهی ، راهنمای آدمی به راز های نهفته در گوناگونی زبان ها و رنگ ها است .

و اختلف ألسنتکم و ألونکم إنّ فی ذلک لآیت للعلمین

مراد از «عالمین» به تناسب موضوع - که سخن از تفاوت لهجه ها و رنگ ها است - ممکن است دانشمندان زبان شناس و زیست شناس باشد.

7- زبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 3

3- زبان پیامبران مظهري برای تجلی نطق خداوند *

لعن الذین کفروا .. علی لسان داود و عیسی ابن مریم

8- زبان حورالعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 37 - 5

5- « عن جعفر بن محمد عن أبیه (رضی اللہ عنہ) قال رسول اللہ فی قوله « عرباً » قال : کلامهنّ عربیّ ؛

از امام صادق(ع) از پدرش(ع) از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده که درباره «عرباً» در کلام خدا فرمود: [یعنی] سخن گفتن آنان عربی است».

9- زبان عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 37 - 5

5- « عن جعفر بن محمد عن أبیه (رضی اللہ عنہ) قال رسول اللہ فی قوله « عرباً » قال : کلامهنّ عربیّ ؛

از امام صادق(ع) از پدرش(ع) از رسول خدا(صلی الله علیه و آله) روایت شده که درباره «عرباً» در کلام خدا فرمود: [یعنی] سخن گفتن آنان عربی است».

10- زبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 350

1 - ایمان نیاوردن عرب به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صورت نزول آن بر فردی غیر عرب و با زبان غیرعربی

و لو نزلناه . . ما كانوا به مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 28 - 2

2 - قرآن ، در قالب زبان عربی نازل شد .

قرءاناً عربیاً

11- زبان مردم دوران ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 93 - 3,5

3- مردم اقصای مشرق و مغرب زمین ، در لغت با ذوالقرنین ، قرابت داشتند .

لايكادون يفقهون قولاً

در بین سه گروهی که ذوالقرنین با آنان برخورد کرد، تنها، در باره گروه شمالی تعبیر «لايكادون..» صورت گرفته است، ولی در باره آن دو قوم دیگر، چنین مشکلی مطرح نشده است.

5- مردم منطقه شمالی در عصر ذوالقرنین ، دارای زبانی دور از زبان های زنده آن روز بودند .

قوماً لايكادون يفقهون قولاً

نقی درک همه زبان ها، حاکی از این است که زبان مادری کوه نشینان عصر ذی القرنین، زبانی منحط و غیر قابل ذکر بوده است.

12- زبان مردم شمال سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 93 - 5

5- مردم منطقه شمالی در عصر ذوالقرنین ، دارای زبانی دور از زبان های زنده آن روز بودند .

قومًا لا يكادون يفقهون قولاً

نقی درک همه زبان ها، حاکی از این است که زبان مادری کوه نشینان عصر ذی القرنین، زبانی منحنی و غیر قابل ذکر بوده است.

13- زبان مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کھف - 18 - 93 - 3

ص: 351

3- مردم اقصای مشرق و مغرب زمین ، در لغت با ذوالقرنین ، قرابت داشتند .

لایکادون یفقهون قولاً

در بین سه گروهی که ذوالقرنین با آنان برخورد کرد، تنها، در باره گروه شمالی تعبیر «لایکادون..» صورت گرفته است، ولی در باره آن دو قوم دیگر، چنین مشکلی مطرح نشده است.

14- زبان مردم مغرب سرزمین ذوالقرنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 93 - 3

3- مردم اقصای مشرق و مغرب زمین ، در لغت با ذوالقرنین ، قرابت داشتند .

لایکادون یفقهون قولاً

در بین سه گروهی که ذوالقرنین با آنان برخورد کرد، تنها، در باره گروه شمالی تعبیر «لایکادون..» صورت گرفته است، ولی در باره آن دو قوم دیگر، چنین مشکلی مطرح نشده است.

15- زبان ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 8 - 7

7 - شیاطین ، آشنا به زبان فرشتگان

لایسمعون إلى الملائع

گوش فرا دادن شیاطین به سخنان فرشتگان و رانده شدن آنها از آسمان، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

16- زبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 195 - 1,3

1 - نزول مفاهیم وحی در قالب الفاظ عربی بر قلب پیامبر (صلی الله علیه و آله)

نزل... علی قلبک... بلسان عربی

3 - انتخاب گویاترین و روشن ترین واژه ها و شیوه های گویش عرب برای بیان وحی

بلسان عربیّ مبین

در برداشت یاد شده «مبین» به عنوان صفت احترازی اخذ شده است. براین اساس زبان عربی به دو دسته (مبین و غیرمبین) تقسیم می شود و خداوند قسم اول را برای بیان مفاهیم وحی برگزیده است.

ص: 352

17- زخم زبان به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 3

3 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) مورد تکذیب و زخم زبان و آزار کافران بود.

قد نعلم إنه ليحزنك الذي يقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 1 - 108 - 6

6 - خداوند، حامی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر زخم زبان دشمنان

إِنَّا أَعْطَيْنَكَ الْكَوْثَرَ

آن گونه که از ذیل این سوره استفاده می شود، عطای کوثر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) کاری است که خداوند در برابر طعنه ها و سخنان نیشدار دشمن انجام داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 3 - 108 - 1,7

1 - یکی از دشمنان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را نسل بریده و آینده او را خالی از ذکر خیر خواند.

إِنَّ شَانَنكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

«شاننک»؛ یعنی، کسی که با تو بغض و دشمنی دارد (تاج العروس). بیشتر مفسران، او را پدر عمرو عاص دانسته اند که پس از فوت پسران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را «ابتر» خواند. «أبتر» به معنای کسی است که از او به خیر و نیکی یاد نشود. «بتر» (ریشه «أبتر») در بریدن دم به کار می رود و به همین جهت شخصی را که نسل او قطع شده است، «ابتر» گویند (مفردات)؛ زیرا نسلی که نام نیک او را زنده نگه دارد، وجود ندارد.

7 - «تکلم أبو محمد الحسن بن علی (ع) فقال: قال العاص بن وائل: إنَّ محمداً رجلاً أبتر لا ولد له فلو قد مات انقطع ذكره، فأنزل الله تبارك وتعالى «إِنَّ شَانَنكَ هُوَ الْأَبْتَرُ»؛

امام حسن (ع) [در مجلس مباحثه با معاویه و یاران او] سخن گفت و فرمود: عاص بن وائل گفت: محمد (صلی الله علیه و آله) مردی ابتر است که برای او فرزندی نیست و اگر بمیرد [نام و] یاد او تمام می شود. پس خدای تبارک و تعالی [خطاب به رسول خدا این آیه را] نازل

فرمود: إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ».

18- زخم زبان دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 1 - 6

6 - خداوند ، حامی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر زخم زبان دشمنان

إِنَّا أَعْطَيْنَكَ الْكَوْثَرَ

آن گونه که از ذیل این سوره استفاده می شود، عطای کوثر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) کاری است که خداوند در برابر طعنه ها و سخنان نیشدار دشمن انجام داد.

ص: 353

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 1

1 - یکی از دشمنان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را نسل بریده و آینده او را خالی از ذکر خیر خواند.

إِنَّ شَانَنكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

«شاننک»؛ یعنی، کسی که با تو بغض و دشمنی دارد (تاج العروس). بیشتر مفسران، او را پدر عمرو عاص دانسته اند که پس از فوت پسران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را «ابتر» خواند. «ابتر» به معنای کسی است که از او به خیر و نیکی یاد نشود. «بتر» (ریشه «ابتر») در بریدن دم به کار می رود و به همین جهت شخصی را که نسل او قطع شده است، «ابتر» گویند (مفردات)؛ زیرا نسلی که نام نیک او را زنده نگه دارد، وجود ندارد.

19- زخم زبان عاص بن وائل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 7

7 - «تکلم أبو محمد الحسن بن علی (ع) فقال: قال العاص بن وائل: إنَّ محمداً رجل أبتر لا ولد له فلو قد مات انقطع ذكره، فأنزل الله تبارك و تعالی «إِنَّ شَانَنكَ هُوَ الْأَبْتَرُ»؛

امام حسن (ع) [در مجلس مباحثه با معاویه و یاران او] سخن گفت و فرمود: عاص بن وائل گفت: محمد (صلی الله علیه و آله) مردی ابتر است که برای او فرزندی نیست و اگر بمیرد [نام و] یاد او تمام می شود. پس خدای تبارک و تعالی [خطاب به رسول خدا این آیه را] نازل فرمود: إِنَّ شَانَنكَ هُوَ الْأَبْتَرُ.

20- زمینه زخم زبان به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 3 - 9

9 - تأخیر وحی در برهه ای از دوران نزول قرآن، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نگران ساخته، در معرض زخم زبان دشمن قرار داد.

ما ودّعك ربك و ما قلی

لحن آیه شریفه و همراه بودن آن با سوگندهای خداوند، بیانگر اضطراب و رنجیدگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در صدد آرامش بخشیدن و تسلاهی خاطر دادن به آن حضرت است.

21- زمینه زخم زبان دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 3 - 9

9- تأخیر وحی در برهه ای از دوران نزول قرآن، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نگران ساخته، در معرض زخم زبان دشمن قرار داد.

ما ودّعک ربّک و ما قلی

لحن آیه شریفه و همراه بودن آن با سوگندهای خداوند، بیانگر اضطراب و رنجیدگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در صدد آرامش بخشیدن و

ص: 354

تسلای خاطر دادن به آن حضرت است.

22- فصاحت زبان عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 3 - 7

7- قابلیت و گنجایش زبان عربی، برای ارائه مفاهیم وحی و بیان معارف الهی

کتب فصلت آیه قرءاناً عربیاً

خداوند پس از بیان این حقیقت که قرآن به روشنی بیان گشته (فصلت آیات) آن را به عربی بودن توصیف کرده تا به این معنا اشاره کند که لغت عرب آن قابلیت را داشت که بتواند زبان وحی باشد و معارف الهی را در خود جای دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 44 - 5

5- زبان قرآن، زبانی گویا، روشن و به دور از ابهام

و لو جعلنه قرءاناً أعجمیاً لقالوا لولا فصلت آیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 16

16- ظرفیت زبان عربی، برای رساندن پیام خدا و ابلاغ بیم ها و بشارت های الهی به خلق *

و هذا کتب مصدق لساناً عربیاً لینذر الذین ظلموا و بشری للمحسنین

از ارتباط میان «لساناً عربیاً» و «لینذر»، استفاده می شود که عربی بودن قرآن، دارای تأثیری مهم در ابلاغ انذار و تبشیر الهی به خلق است.

23- گواهی اخروی زبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 24 - 1,2

1 - شهادت و گواهی زبان، دست و پای گنه کاران علیه آنان در قیامت

یوم تشهد علیهم ألسنتهم و أیدیهم و أرجلهم

2 - اعضا و جوارح (زبان ، دست و پای) گنه کاران ، تمامی گفته ها و کرده های آنان را بازگفته و از هیچ عمل خلافی ، فروگذار نخواهند کرد .

یوم تشهد علیهم ألسنتهم . . . بما كانوا یعملون

ص: 355

24- گواهی اخروی زبان قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 24 - 3

3 - شهادت و گواهی زبان ، دست و پای قذف کنندگان و تهمت زندگان به زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن ، بر اعمال ناروایشان در قیامت

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ... يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنُهُمْ... بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

25- لکنت زبان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 27 - 2، 1

1 - موسی (ع) قبل از رسالت خویش ، لکنت زبان داشت .

واحلل عقده من لسانی

2 - موسی (ع) در وادی طوی از خداوند خواست از لکنت زبان او بکاهد و گفتار او را واضح تر سازد .

واحلل عقده من لسانی

«عقده» نکره است و بر هر مقدار از لکنت صادق است «من» در «من لسانی» می تواند برای تبعیض باشد؛ یعنی عقده کائنه من عَقَدَ لسانی، حاکی از این که مطلوب موسی (ع) برطرف شدن بخشی از گرفتگی های زبان او بوده است. آیه بعد نیز قرینه بر این است که هدف او زوال مقداری بوده که به فهم کلامش کمک کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 28 - 1

1 - هدف موسی (ع) از دعا به درگاه خداوند برای بهبود لکنت زبان خویش ، مفهوم بودن سخنانش برای مردم بوده است .

واحلل عقده من لسانی. یفقهوا قولی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 52 - 3

3 - لکنت زبان و نقص گفتاری موسی (ع) ، به هنگام طرح دعوت در برابر فرعون *

و لایکاد بین

26- نعمت زبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 9 - 1

1 - زبان و دلب انسان ، عطای الهی و نعمت هایی بزرگ است .

و لساناً و شفقتین

ص: 356

27- نقش زبان عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 4,5

4- نقش اساسی زبان عربی ، در تسهیل بیان معارف و محتوای بلند قرآن

فإنّما یسرّنه بلسانک

5- پیامبر (صلی الله علیه و آله) و زبان گویای آن حضرت ، واسطه آسان شدن محتوای بسیار عالی قرآن برای درک همگان

فإنّما یسرّنه بلسانک

مراد از «لسانک» علاوه بر عربی بودن قرآن، جاری شدن آن بر زبان مبارک پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز می باشد؛ که در تأثیر گذاری بر شنوندگان، نقش بسزایی داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 198 - 1

1 - زبان عربی ، برخوردار از جاذبه و اتقان

و لو نزلّنه علی بعض الأعجمین

«أعجمین» می تواند جمع «أعجم» و یا جمع «أعجمی» باشد. در صورت دوم اصل آن «أعجمین» است که یاء نسبت حذف گردیده است. به هر حال «اعجم» به کسی گفته می شود که در زبانش عجمه (ابهام و گنگی) باشد (مفردات راغب) و این حکایت از اتقان، روشنی و گویایی و در نتیجه جاذبه زبان عربی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 3 - 3

3 - زبان عربی ، دارای جایگاهی ویژه در انتقال مفاهیم بلند و معارف نیازمند اندیشه و تعقل

إنّا جعلنه قرءاناً عربیّاً لعلّکم تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 58 - 1

1- تسهیل معارف والای قرآن از سوی خداوند برای خلق ، در پرتو ویژگی های خاص زبان عربی

فائما یسرنه بلسانک

مراد از «لسانک»، می تواند زبان عربی باشد که زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

28- ویژگیهای زبان عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 195 - 2،3

2 - غنا و توانمندی زبان عربی برای بیان روشن مفاهیم بلند وحی

نزل . . . بلسان عربیّ مبین

ص: 357

برداشت یاد شده بدان احتمال است که «مبین» صفت توضیحی برای «لسان عربی» باشد. بر این اساس قید «مبین» ستایشی از جانب خدا نسبت به زبان عربی است؛ از آن جهت که این زبان می تواند محتوای بلند وحی را به روشنی برساند.

3 - انتخاب گویاترین و روشن ترین واژه ها و شیوه های گویش عرب برای بیان وحی

بلسان عربی مبین

در برداشت یاد شده «مبین» به عنوان صفت احترازی اخذ شده است. بر این اساس زبان عربی به دو دسته (مبین و غیر مبین) تقسیم می شود و خداوند قسم اول را برای بیان مفاهیم وحی برگزیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 3 - 7

7 - قابلیت و گنجایش زبان عربی ، برای ارائه مفاهیم وحی و بیان معارف الهی

کتب فصلت ء ایتة قرءاناً عربیاً

خداوند پس از بیان این حقیقت که قرآن به روشنی بیان گشته (فصلت آیاته) آن را به عربی بودن توصیف کرده تا به این معنا اشاره کند که لغت عرب آن قابلیت را داشت که بتواند زبان وحی باشد و معارف الهی را در خود جای دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 44 - 5

5 - زبان قرآن ، زبانی گویا ، روشن و به دور از ابهام

و لو جعلنه قرءاناً أعجمیاً لقالوا لولا فصلت ء ایتة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 3 - 3

3 - زبان عربی ، دارای جایگاهی ویژه در انتقال مفاهیم بلند و معارف نیازمند اندیشه و تعقل

إنا جعلنه قرءاناً عربیاً لعلکم تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 12 - 16

16- ظرفیت زبان عربی، برای رساندن پیام خدا و ابلاغ بیم‌ها و بشارت‌های الهی به خلق *

و هذا كتب مصدق لساناً عربياً لينذر الذين ظلموا و بشرى للمحسنين

از ارتباط میان «لساناً عربياً» و «لینذر»، استفاده می‌شود که عربی بودن قرآن، دارای تأثیری مهم در ابلاغ انذار و تبشیر الهی به خلق است.

زبان‌ها

29- تفاوت زبان‌ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 93 - 5

ص: 358

5- مردم منطقه شمالی در عصر ذوالقرنین، دارای زبانی دور از زبان های زنده آن روز بودند .

قوماً لا یکادون یفقهون قولاً

نفی درک همه زبان ها، حاکی از این است که زبان مادری کوه نشینان عصر ذی القرنین، زبانی منحط و غیر قابل ذکر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 22 - 5، 3، 1

1 - آفرینش آسمان ها و زمین و گوناگونی زبان ها و رنگ های آدمیان، از آیات الهی است .

و من ءایته خلق السموت و الأرض و اختلف ألسنتکم و ألونکم

3 - اختلاف مردمان در آهنگ گفتار، از آیات الهی است .

و من ءایته ... و اختلف ألسنتکم

بنابراین که مراد از اختلاف در زبان، تفاوت ادای کلمات از سوی انسان ها، حتی اهل یک زبان و لهجه باشد، نکته بالا قابل استفاده است.

5 - آیه بودن آفرینش آسمان ها و زمین و تفاوت زبان ها و رنگ های مردم، برای دانشمندان قابل درک است .

و من ءایته خلق السموت و الأرض و اختلف ألسنتکم و ألونکم إن فی ذلک لأیت للعل

30- راز تفاوت زبان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 22 - 7

7 - شکوفایی علم و آگاهی، راهنمای آدمی به راز های نهفته در گوناگونی زبان ها و رنگ ها است .

و اختلف ألسنتکم و ألونکم إن فی ذلک لأیت للعلمین

مراد از «عالمین» به تناسب موضوع - که سخن از تفاوت لهجه ها و رنگ ها است - ممکن است دانشمندان زبان شناس و زیست شناس باشد.

6- زبور

1- ارزش زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 15

15 - زبور ، کتابی ارزشمند و دارای اهمیتی خاص

و ءاتینا داود زبوراً

2- اهمیت زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 15

15 - زبور ، کتابی ارزشمند و دارای اهمیتی خاص

و ءاتینا داود زبوراً

3- پیشگوییهای زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 2

2- پیش گویی پیروزی و حاکمیت انسان های صالح در سطح زمین در کتاب زبور

و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که «من بعد الذکر» متعلق به «کائن» باشد در نتیجه شامل پیش گویی در تورات نمی شود.

4- تاریخ زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 3

ص: 360

3- زبور، کتاب آسمانی نازل شده بعد از تورات

و لقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر

5- تذکرات زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 24 - 10

10- قرآن و کتاب های آسمانی (تورات، زبور و انجیل)، مایه احیای فطرت خفته و یادآور دانستنی های فراموش شده انسان ها

هذا ذكر من معي و ذكر من قبلي

«ذکر» از نظر معنا، مانند «حفظ» است؛ با این تفاوت که حفظ شیء به اعتبار احراز و به دست آوردن آن و ذکر شیء به اعتبار استحضار و یادآوردن آن است (مفردات راغب). بنابراین توصیف قرآن و دیگر کتاب های آسمانی به «ذکر»، ممکن است به این اعتبار باشد. که یادآور دانستنی های فراموش شده آدمی و بیدارگر فطرت انسان غافل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 105 - 4

4- زبور کتابی که حاوی پند ها و موعظه ها و یاد و یادآوری ها است .

و لقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر

برخی از مفسران «الذکر» را به یکی از معانی لغوی آن (تذکیر، موعظه، یاد و یادآوری) گرفته اند. در این صورت معنای آیه چنین می شود: در کتاب زبور پس از یک سلسله تذکرات و موعظه ها و یاد و یادآوری ها نوشتیم....

6- تعالیم زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 105 - 1,4

1- به ارث بردن زمین و تسلط بر منافع آن به وسیله بندگان صالح، امری ثبت شده در کتاب تورات و زبور

و لقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر أن الأرض يرثها عبادي الصالحون

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که: 1- الف و لام «الزبور» برای عهد و مقصود از آن کتاب آسمانی داوود(ع) باشد؛ چنان که در آیه

163، سوره «نساء» آمده است (و آتینا داوود زبوراً)؛ 2- مقصود از «الذکر» تورات باشد؛ چنان که این نام در قرآن بر تورات اطلاق شده است (انبیاء، آیه 48)؛ 3- «من بعد الذکر» متعلق به «کتبنا» باشد.

4- زبور کتابی که حاوی پند ها و موعظه ها و یاد و یادآوری ها است .

و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر

برخی از مفسران «الذکر» را به یکی از معانی لغوی آن (تذکیر، موعظه، یاد و یادآوری) گرفته اند. در این صورت معنای آیه چنین می شود: در کتاب زبور پس از یک سلسله تذکرات و موعظه ها و یاد و یادآوری ها نوشتیم....

ص: 361

7- زبور از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 14

14 - حضرت داود (ع) از پیامبران پس از نوح (ع) و دارای کتابی از جانب خدا به نام زبور

و ءاتینا داود زبوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 9

9- خداوند ، به داوود (ع) کتاب آسمانی « زبور » را اعطا کرد .

و ءاتینا داود زبوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 3

3- زبور ، کتاب آسمانی نازل شده بعد از تورات

و لقد كتبنا فی الزبور من بعد الذکر

8- محمد (صلی الله علیه و آله) در زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 13

13 - عن أبی عبد الله (ع) قال: هذه الآیه نزلت فی اليهود والنصارى یقول الله تبارک و تعالی: «الذین آتیناهم الكتاب - یعنی التوراه و الإنجیل - یعرفونه - یعنی رسول الله (صلی الله علیه و آله) .. لأن الله عز و جل قد أنزل علیهم فی التوراه و الإنجیل و الزبور صفه محمّد (صلی الله علیه و آله) ... و مبعثه ...»

9- مراد از زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 13

13- « عن عبدالله بن سنان عن أبي عبدالله (ع) انه سأله عن قول الله عزوجلّ : « ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر » ما الزبور و ما الذكر؟ قال : الذكر عندالله ، والزبور الذي أنزل على داود ;

از عبدالله بن سنان نقل شده که از امام صادق(ع) در باره قول خدای عزوجلّ « ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر» پرسید زبور چیست ذکر کدام است؟ فرمود: ذکر نزد خدا است و زبور آن است که بر داوود نازل شده است».

ص: 362

10- مواظ زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 4

4- زبور کتابی که حاوی پند ها و موعظه ها و یاد و یادآوری ها است .

و لقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر

برخی از مفسران «الذکر» را به یکی از معانی لغوی آن (تذکیر، موعظه، یاد و یادآوری) گرفته اند. در این صورت معنای آیه چنین می شود: در کتاب زبور پس از یک سلسله تذکرات و موعظه ها و یاد و یادآوری ها نوشتیم....

11- نقش زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 24 - 10

10- قرآن و کتاب های آسمانی (تورات، زبور و انجیل)، مایه احیای فطرت خفته و یادآور دانستی های فراموش شده انسان ها

هذا ذکر من معی و ذکر من قبلی

«ذکر» از نظر معنا، مانند «حفظ» است؛ با این تفاوت که حفظ شیء به اعتبار احراز و به دست آوردن آن و ذکر شیء به اعتبار استحضار و یادآوردن آن است (مفردات راغب). بنابراین توصیف قرآن و دیگر کتاب های آسمانی به «ذکر»، ممکن است به این اعتبار باشد. که یادآور دانستی های فراموش شده آدمی و بیدارگر فطرت انسان غافل است.

12- وقت نزول زبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 12

12- « [النبی (صلی الله علیه و آله)] قال : . . . أمّا العشرون : أنزل الزبور علی داود فی عشرين يوماً خلون من شهر رمضان و ذلک قوله فی القرآن : « و آتینا داود زبوراً » . . . ;

پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: . . . اما بیست ... مقصود بیستم ماه رمضان است که در آن زبور بر داود نازل شد و این سخن خدا در قرآن است که می فرماید: و آتینا داود زبوراً...».

7- زخم زبان

1- آثار زخم زبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 19 - 18

18 - تأثیر گزندگی زبان ، به حدی است که ممکن است حریف را ، کاملاً مغلوب کند .

سلقوكم بألسنه حداد

2- زخم زبان به محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 33 - 3

3 - پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) مورد تکذیب و زخم زبان و آزار کافران بود.

قد نعلم إنه لیحزنک الذی یقولون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 1 - 6

6 - خداوند ، حامی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر زخم زبان دشمنان

إنا أعطینک الکوثر

آن گونه که از ذیل این سوره استفاده می شود، عطای کوثر به پیامبر(صلی الله علیه و آله) کاری است که خداوند در برابر طعنه ها و سخنان نیشدار دشمن انجام داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 1،7

1 - یکی از دشمنان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را نسل بریده و آینده او را خالی از ذکر خیر خواند .

إنّ شأنک هو الأبتّر

«شاننک»؛ یعنی، کسی که با تو بغض و دشمنی دارد (تاج العروس). بیشتر مفسران، او را پدر عمر و عاص دانسته اند که پس از فوت پسران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را «ابتر» خواند. «أبتر» به معنای کسی است که از او به خیر و نیکی یاد نشود. «بتر» (ریشه «أبتر») در بریدن دم به کار می رود و به همین جهت شخصی را که نسل او قطع شده است، «ابتر» گویند

(مفردات); زیرا نسلی که نام نیک او را زنده نگه دارد، وجود ندارد.

7 - « تكلّم أبو محمد الحسن بن علی (ع) فقال : قال العاص بن وائل : إنّ محمداً رجل أبتّر لا ولد له فلو قد مات انقطع ذكره ، فأنزل الله تبارك و تعالی « إنّ شأنك هو الأبتّر » ؛

امام حسن(ع) [در مجلس مباحثه با معاویه و یاران او] سخن گفت و فرمود: عاص بن وائل گفت: محمد(صلی الله علیه و آله) مردی ابتّر است که برای او فرزندی نیست و اگر بمیرد [نام و] یاد او تمام می شود. پس خدای تبارک و تعالی [خطاب به رسول خدا این آیه را] نازل فرمود: « إنّ شأنك هو الأبتّر ».

3- زخم زبان دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 1 - 6

6 - خداوند ، حامی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر زخم زبان دشمنان

إِنَّا أَعْطَيْنَكَ الْكَوْثَرَ

آن گونه که از ذیل این سوره استفاده می شود، عطای کوثر به پیامبر(صلی الله علیه و آله) کاری است که خداوند در برابر طعنه ها و سخنان نیشدار دشمن انجام داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 1

1 - یکی از دشمنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آن حضرت را نسل بریده و آینده او را خالی از ذکر خیر خواند .

إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

«شانتک»؛ یعنی، کسی که با تو بغض و دشمنی دارد (تاج العروس). بیشتر مفسران، او را پدر عمرو عاص دانسته اند که پس از فوت پسران پیامبر(صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را «ابتّر» خواند. «ابتّر» به معنای کسی است که از او به خیر و نیکی یاد نشود. «بتر» (ریشه «ابتّر») در بریدن دم به کار می رود و به همین جهت شخصی را که نسل او قطع شده است، «ابتّر» گویند (مفردات); زیرا نسلی که نام نیک او را زنده نگه دارد، وجود ندارد.

4- زخم زبان عاص بن وائل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - « تكلّم أبو محمد الحسن بن علي (ع) فقال : قال العاص بن وائل : إنّ محمداً رجل أبتّر لا ولد له فلو قد مات انقطع ذكره ، فأنزل الله تبارك و تعالی « إنّ شأنك هو الأبتّر » ؛

امام حسن (ع) [در مجلس مباحثه با معاویه و یاران او] سخن گفت و فرمود: عاص بن وائل گفت: محمد (صلی الله علیه و آله) مردی ابتر است که برای او فرزندی نیست و اگر بمیرد [نام و] یاد او تمام می شود. پس خدای تبارک و تعالی [خطاب به رسول خدا این آیه را] نازل فرمود: « إنّ شأنك هو الأبتّر ».

ص: 365

5- زمینه زخم زبان به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 3 - 9

9- تأخیر وحی در برهه ای از دوران نزول قرآن، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نگران ساخته، در معرض زخم زبان دشمن قرار داد.

ما ودّعک ربّک و ما قلی

لحن آیه شریفه و همراه بودن آن با سوگندهای خداوند، بیانگر اضطراب و رنجیدگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در صدد آرامش بخشیدن و تسلای خاطر دادن به آن حضرت است.

6- زمینه زخم زبان دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 3 - 9

9- تأخیر وحی در برهه ای از دوران نزول قرآن، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نگران ساخته، در معرض زخم زبان دشمن قرار داد.

ما ودّعک ربّک و ما قلی

لحن آیه شریفه و همراه بودن آن با سوگندهای خداوند، بیانگر اضطراب و رنجیدگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در صدد آرامش بخشیدن و تسلای خاطر دادن به آن حضرت است.

ص: 366

8- زشتی

1- آثار زشتی زنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 32 - 9

9- زشتی و قباحت زنا و بیراهه بودن آن در ارضای طبیعی غریزه جنسی ، ملاک حرمت آن است .

و لا تقربوا الزنی إنه کان فحشه و ساء سییلاً

جمله «إنه کان فاحشه و ساء سییلاً» به منزله تعلیل برای نهی است و می تواند مفید معنای یاد شده باشد.

2- اجتناب از زشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 32 - 22، 1

1 - پرهیز پیوسته و مستمر از زشتی ها و گناهان کبیره ، از ویژگی های بارز نیک کرداران

و یجزی الذین أحسنوا .. الذین یجتنبون کبیر الإثم و الفوحش

استمرار، از فعل مضارع «یجتنبون» استفاده می شود.

22 - مبادرت به نیکی و پرهیز از گناه و زشتی ، تجلی تقوای پیشگی است .

و یجزی الذین أحسنوا بالحسنى . الذین یجتنبون کبیر الإثم و الفوحش ... هو أعلم بمن

ارتباط آیات شریفه، نشانگر آن است که مراد از «من اتقی» همان «الذین أحسنوا و ..» می باشد.

3- استتار زشتی بدن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 26 - 4

4 - مستور داشتن شرمگاه و زشتیهای بدن، امری لازم و ضروری

قد أنزلنا علیکم لباساً یوری سوءتکم و ریشاً و لباس التقوی ذلک خیر

توصیف کلمه «لباسا» به «یواری سوءاتکم» می‌رساند که از اهداف آفرینش لباس، پوشانیدن شرمگاه است. و این معنا با وجهی بلیغ حکایت از ضرورت پوشش شرمگاه دارد.

ص: 367

4- تحلیل زشتی عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 4

4- نقش جهانبینی در توجیه و تعیین زشتی و زیبایی عمل *

و كذلك زين لكثير من المشركين قتل اولدهم شركاؤهم

5- تنفر از زشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 63 - 5

5- گرایش و تمایل انسان به زیبایی و گریز از زشتی

فزین لهم الشیطن أعمالهم

از اینکه شیطان اعمال زشت مردم را تزئین کرد و آنان را به وسیله همان عمل گمراه ساخت، نشان دهنده نکته فوق است.

6- جایگاه درک زشتی کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 19

19 - قلب ، جایگاه ادراک و اساس زیبایی ایمان و زشتی کفر

وزینہ فی قلوبکم و کرہ إلیکم الکفر

7- زشتی بخل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 37 - 7

7- توجه به نقش فضل الهی در بهره مندی انسان از نعمت ها ، بیانگر زشتی بخل و پنهان ساختن داراییها

الذین یبخلون و یأمرون الناس بالبخل و یکتُمون ما اتیهم اللّٰه من فضله

8- زشتی بدگویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 368

16 - عن أبي جعفر (ع) في قوله: «.. عذابا من فوقكم» هو الدخان و الصيحة «او من تحت ارجلكم» و هو الخسف «او يلبسكم شيعا» و هو اختلاف في الدين و طعن بعضكم على بعض «و يذيق بعضكم بأس بعض» و هو ان يقتل بعضكم بعضا و كل هذا في أهل القبلة ...

از امام باقر (ع) روایت شده است: مراد از «عذابا من فوقکم»، دود و صیحه آسمانی و مراد از «أو من تحت أرجلکم»، فرورفتن در زمین و مراد از «یلبسکم شیعا»، اختلاف در دین و بدگویی بعضی از شما نسبت به بعض دیگر می باشد، و مراد از «و یذیق بعضکم بأس بعض» این است که گروهی از شما گروه دیگر را بکشد و تمام اینها مربوط به اهل قبله است ...

9- زشتی تجاوز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 9

9- زشتی و ناروایی گناه، تجاوز و حرام خواری

یسرعون فی الاثم و العدون و اكلهم السحت لبس ما كانوا يعملون

10- زشتی تهمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 25 - 4

4- زشتی و ناروایی بیهوده گویی و دادن نسبت های ناروا به دیگران

لا یسمعون فیها لغوا و لا تأثیما

11- زشتی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 104 - 3

3 - بدمنظری دوزخیان، در نتیجه جمع شدن پوست صورت و لب های آنها و آشکار ماندن دندان هایشان

تلفح و جوههم النار و هم فیها کلحون

«کالح» ظاهراً کنایه از زشت رویی و بدمنظری دوزخیان است.

12- زشتی حرام خواری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 9

ص: 369

9- زشتی و ناروایی گناه، تجاوز و حرام خواری

یسرعون فی الاثم و العدون و اكلهم السحت لبس ما كانوا يعملون

13- زشتی خیانت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 27 - 7

7- پیامدهای شوم خیانت به خدا و رسول و زشتی خیانت آدمی به امانت های جامعه، امری روشن و بی نیاز از برهان

لاتخونوا الله... و انتم تعلمون

در اینکه مفعول «تعلمون» چیست، نظرهای مختلفی ایراد شده که از جمله آنهاست، زشتی خیانت، پیامدهای شوم آن و حرمت آن از دیدگاه عقل و شرع.

14- زشتی درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 65 - 2

2- درخت «زقوم»، درختی زشت منظر و وحشت آور

طلعها كأنه رءوس الشیطین

تشبیه درخت زقوم به سرهای شیطان ها، به خاطر ذهنیتی است که مردم - به ویژه عرب ها - از شیطان دارند. بدین صورت که آن را موجودی زشت و وحشت آور می دانند و هر چیز و فرد زشت را به چهره و سر شیطان تشبیه می کنند.

15- زشتی دشنام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 25 - 4

4- زشتی و ناروایی بیهوده گویی و دادن نسبت های ناروا به دیگران

لا یسمعون فیها لغواً و لا تأثیماً

16- زشتی روابط نامشروع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 29 - 5

5- بشر از دیرباز به ناروایی رابطه زناشویی زن با غیر همسر خویش ، معتقد بود و بر آن تأکید می کرد .

واستغفری لذنبک إنک کنت من الخاطئین

ص: 370

17- زشتی زنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 33 - 19

19 - سئل علی بن الحسین (ع) عن الفواحش ما ظهر منها و ما بطن قال: ما ظهر نکاح إمرأه الأب و ما بطن الزنا.

از امام سجاده (ع) درباره فواحش ظاهری و باطنی سؤال شد فرمود: فاحشه ظاهری، ازدواج با همسر پدر و فاحشه باطنی زناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 32 - 4

4- زنا، عملی بس زشت و پلید و راهی بس ناشایست در ارضای غریزه جنسی

إنه كان فحشه و ساء سیبلاً

«فاحشه» به سخن و رفتاری می گویند که زشتی آن بسیار است (مفردات راغب).

18- زشتی زنا در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 32 - 6

6- زشتی و پلیدی زنا، امری نهفته در وجدان همه انسان های طول تاریخ

إنه كان فحشه و ساء سیبلاً

جمله اسمیه «إنه كان فحشه و ساء سیبلاً» دلالت بر ثبوت و استمرار دارد و در ضمن تعلیلی است برای نهی «لاتقربوا الزنی». افزودن این تعلیل، برای برانگیختن مردم و مخاطبان جهت عمل به «لاتقربوا» است. چنین امری هم، وقتی تأثیربخش خواهد بود که خود مردم بدی آن را بفهمند و اطلاق تعلیل، بد بودن آن را در نزد مردم می رساند.

19- زشتی صورت کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 27 - 1

1 - زشت و کریه شدن چهره های کافران و منکران معاد، در لحظه مشاهده عذاب قیامت

فلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئًا وَجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا

واژه «سوء» مرادف «قبیح» و «سیئه» مقابل «حسنه» است.

ص: 371

20- زشتی صورت مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 27 - 1

1 - زشت و کریه شدن چهره های کافران و منکران معاد ، در لحظه مشاهده عذاب قیامت

فلما رأوه زلفه سیئت وجوه الذین کفروا

واژه «سوء» مرادف «قبیح» و «سیئه» مقابل «حسنه» است.

21- زشتی کفران نعمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 66 - 8

8 - مشرکان ناسپاس ، از زشتی کار خود ، آگاهی خواهند یافت .

هم یشرکون . لیکفروا بما ءاتینهم ... فسوف یعلمون

22- زشتی گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 9

9- زشتی و ناروایی گناه ، تجاوز و حرام خواری

یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت لبئس ما کانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 120 - 2

2- لزوم اجتناب از همه گناهان، چه قبض آشکار و چه نهان باشد.

و ذروا ظهر الاثم و باطنه

«ظاهر الاثم» می تواند صفت برای محذوف باشد. در این صورت معنی جمله چنین می شود: «ذروا عصیانا ظاهر الاثم و باطنه».

23- زشتی گناه آشکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 54 - 6

6 - ارتکاب علنی اعمال زشت ، دارای قباحت فزون تر

أتأتون الفحشه و أنتم تبصرون

لوط(ع)، در توبیخ قومش بر روی دو نکته تأکید کرده است: 1- ارتکاب فحشا، 2- انجام آن در منظر عموم. بنابراین مفاد پیام

ص: 372

لوط چنین می شود: ای مردم! چرا به کار زشت آمیزش با مردان روی می آورید و بدتر از آن چرا آن را در برابر چشم دیگران انجام می دهید.

24- زشتی لغو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 25 - 4

4- زشتی و ناروایی بیهوده گویی و دادن نسبت های ناروا به دیگران

لا یسمعون فیها لغواً و لا تأثیماً

25- زشتی لواط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- اعراف - 7 - 81 - 1

1- قوم لوط ، مردمی مبتلا به عمل بسیار شنیع لواط

إنکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

فعل مضارع «تأتون» حکایت از استمرار لواط دارد که در برداشت از آن به «ابتلا» تعبیر شد.

26- زشتی میوه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 65 - 1

1- میوه و ثمره درخت «زقوم» ، در زشتی همانند سرهای شیطان ها است .

طلعها کأنه رءوس الشیطین

«طلع»، به معنای «ثمره» است.

27- عفو از زشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - ترغیب مؤمنان از سوی خداوند ، به گذشت از کسانی که به ایشان بدی کرده اند .

إن تبدوا .. أو تعفوا عن سوء فإنَّ الله كان عفواً قديراً

8 - نیکی به مردم در آشکار و نهان و گذشت از بدی های ایشان ، در پی دارنده عفو الهی

إن تبدوا خيراً أو تخفوه أو تعفوا عن سوء فإنَّ الله كان عفواً قديراً

ص: 373

از جمله مصادیق مورد نظر برای کلمه «خیر»، به قرینه «او تعفوا عن سوء» که بیانگر گذشت از خطاهای دیگران است، احسان و نیکی به مردم می باشد.

28- عوامل تزئین زشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 39 - 1

1- ابلیس، گمراه شدن خود از سوی خداوند را، عامل زیبا نمایاندن زشتی ها و به گمراهی کشاندن همه انسان ها معرفی کرد.

قال ربّ بما أغويتني لأزيننّ لهم في الأرض ولأغويّتهم أجمعين

«با» در «بما» بای سببیه است.

29- فطرت زشتی زنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 32 - 6

6- زشتی و پلیدی زنا، امری نهفته در وجدان همه انسان های طول تاریخ

ینه کان فحشه و ساء سبيلاً

جمله اسمیه «ینه کان فاحشه و ساء سبيلاً» دلالت بر ثبوت و استمرار دارد و در ضمن تعلیلی است برای نهی «لاتقربوا الزنی». افزودن این تعلیل، برای برانگیختن مردم و مخاطبان جهت عمل به «لاتقربوا» است. چنین امری هم، وقتی تأثیربخش خواهد بود که خود مردم بدی آن را بفهمند و اطلاق تعلیل، بد بودن آن را در نزد مردم می رساند.

30- ملاک زشتی گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 8

8 - ظلم، معیار سنجش میزان زشتی گناهان و دارای مراتب است.

و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا

گزینش واژه «أظلم» به جای «أذنب» و «أعصى» و مانند آن می تواند بدان جهت باشد که اولاً ظلم بودن افترا را گوشزد کند و ثانیاً به ریشه

گناه بودن افترا اشاره نماید. بنابراین ظلم معیاری برای شناخت گناه و مرتبه آن است.

31- نفرت از زشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 374

5- گرایش و تمایل انسان به زیبایی و گریز وی از زشتی

أفمن زين له سوء عمله فرءاه حسناً

از این که شیطان برای گمراه کردن مردم، از راه زیبا جلوه دادن اعمال زشت آنان وارد می شود، می توان مطلب یاد شده را استنباط کرد.

زشتی ها

32- اجتناب از زشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 32 - 22، 1

1 - پرهیز پیوسته و مستمر از زشتی ها و گناهان کبیره، از ویژگی های بارز نیک کرداران

و یجزی الذین أحسنوا .. الذین یجتنبون کبیر الإثم و الفوحش

استمرار، از فعل مضارع «یجتنبون» استفاده می شود.

22 - مبادرت به نیکی و پرهیز از گناه و زشتی، تجلی تقوای پیشگی است.

و یجزی الذین أحسنوا بالحسنى . الذین یجتنبون کبیر الإثم و الفوحش ... هو أعلم بمن

ارتباط آیات شریفه، نشانگر آن است که مراد از «من اتقى» همان «الذین أحسنوا و ..» می باشد.

33- عوامل تزیین زشتی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 39 - 1

1- ابلیس، گمراه شدن خود از سوی خداوند را، عامل زیبا نمایاندن زشتی ها و به گمراهی کشاندن همه انسان ها معرفی کرد.

قال رب بما أغويتني لأزيننَّ لهم في الأرض و لأغوينَّهم أجمعين

«با» در «بما» بای سببیه است.

9- زکات

1- آثار اجتماعی زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 4

4 - برخورداري جامعه اسلامي از حمايت و نصرت خدا ، در گرو اقامه نماز ، پرداخت زکات ، امر به معروف و نهی از منکر است .

الذین ان مکّنّهم فی الأرض . . . ونهوا عن المنکر

2- آثار اخروی زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 4 - 1

1 - رسیدن به رستگاری اخروی ، در گرو پرداخت زکات است .

قد أفلح المؤمنون . . . و الذین هم للزکوة فعلون

3- آثار ادای زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 19، 15

15 - خداوند نویدبخش موسی (ع) به استجاب دعايش برای سعادت بنی اسرائیل در دنیا و آخرت ، به شرط رعایت تقوا ، پرداخت

زکات و ایمان به همه آیات الهی

فسأکتبها للذین یتقون و یؤتون الزکوة و الذین هم بایتنا یؤمنون

19 - تقوایشگی ، پرداخت زکات و ایمان به آیات الهی ، شرط برخوردار شدن همراهان موسی در میعادگاه مناجات ، از مغفرت و

رحمت خاص الهی بود .

فاغفرلنا و ارحمنا و أنت خیر الغفرین . . . فسأکتبها للذین یتقون

جمله «فسأکتبها . . .» پاسخی است به درخواستهای موسی (ع) و از جمله آنهاست تقاضای رحمت و مغفرت برای همراهان خویش در

میعادگاه مناجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 10

10 - عبادت خداوند ، عقاید توحیدی ، ادای نماز و پرداخت زکات ، سامان دهنده امور انسان ها است .

ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوه و يؤتوا الزكوه و ذلك دين الق

4- آثار اقتصادی زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 4 - 5

5 - پرداخت زکات ، مایه رشد سرمایه و ازدیاد ثروت

و الذين هم للزكوه فعلون

«زکات» از مصدر «زُكُو» مشتق است. «زکو» هم به معنای نمو و ازدیاد می آید و هم به معنای پاکی و طهارت. بنابراین می توان گفت: اتفاق مال، بدان جهت که مایه رشد و ازدیاد سرمایه است و یا طهارت جان و سلامت نفس اتفاق کننده را در پی دارد، زکات نامیده شده است.

5- آثار اهتمام به زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 3 - 2

2 - پایبندی به نماز و زکات و باور به آخرت ، شرط بهره‌وری از هدایت و بشارت قرآن

هدی و بشری للمؤمنين . الذين يقيمون الصلوه... و هم بالأخره هم یوقنون

فعل های «یقیمون» و «یؤتون» مضارع و مفید استمرار است؛ یعنی، «هدی و بشری للذین یستمرون علی اقامه الصلاه و ایتاء الزکاه».

6- آثار پرداخت زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 29

29 - اقامه نماز ، پرداخت زکات و اعتصام به خداوند ، زمینه ساز برخورداری از ولایت و جلب یاری و نصرت او

فاقيموا الصلوه . . فنعم المولى و نعم النصير

برداشت فوق، بدان احتمال است که «فنعم المولى . .» مترتب بر تکالیف پیشین باشد که انجام آن، موجب بهره مندی از ولایت ویژه و نصرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 377

9- برپایی کامل نماز و پرداخت مدام زکات و یقین به عالم آخرت، زمینه دستیابی به هدایت ویژه قرآن است.

هدی... للمحسنین. الذین یقیمون الصلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- یقین به آخرت و برپایی نماز و پرداخت زکات، زمینه ساز بهره مندی از هدایت های افزون الهی است.

الذین یقیمون... و هم بالأخره هم یوقنون. أولئک علی هدی من ربهم

10 - رستگاری، تنها در پرتو اقامه نماز و پرداخت زکات و یقین به آخرت است.

الذین یقیمون الصلوه... و أولئک هم المفلحون

7- آثار پرداخت زکات فطره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - « و سئل الصادق (ع) عن قول الله عزوجل « قد أفلح من ترکي » قال من أخرج الفطره ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند عزوجل «قد أفلح من ترکي» سؤال شد، فرمود: [مقصود] کسی است که زکات فطره خود را بپردازد».

8- آثار ترک زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - کفر، اعمال ناشایست، ترک نماز و نداشتن ارتباط با خدا، امتناع از پرداخت زکات و حقوق مالی، موجب اضطراب و سلب آرامش درونی

ان الذین امنوا... و لا هم یحزنون

از مفهوم آیه برداشت شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 12

12 - دل‌بستگی به مال و عدم تمایل به پرداخت صدقه (زکات) نشانه آلودگی روح و عدم تکامل معنوی انسان

خذ من أموالهم صدقه تطهرهم و تزکیهم

از مفهوم آیه برداشت می شود که: تطهیر و تزکیه مورد نظر تنها با پرداخت زکات حاصل خواهد شد. بنابراین آنان که در نتیجه دل‌بستگی، از پرداخت آن سرباز می زنند، آلوده اند و رشد نخواهند یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 378

12 - مؤمنون - 23 - 4 - 42

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 11

11 - « عن أبي عبد الله (ع) أنه قال : من تمام الصوم اعطاء الزكاه . . . و من صام فلم يؤدّها فلاصوم له إذا تركها متعمداً . . . إنّ الله عزّوجلّ بدأ بها قبل الصلاة فقال : « قد أفلح من تزكى . و ذكر اسم ربّه فصلّى » ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: از [شرایط] تمام بودن روزه، دادن زکات است . . . و کسی که روزه بگیرد؛ ولی زکات را نپردازد، روزه برای او نیست در صورتی که ترک زکات از روی عمد باشد . . . خدای عزّوجلّ زکات را در ابتدا و قبل از نماز، آورده و فرموده است: قد أفلح من تزكى . و ذکر اسم ربّه فصلّى».

9- آثار روانی زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 4 - 6

6 - پرداخت زکات ، مایه طهارت جان و سلامت روان است .

و الذین هم للزکوه فعلون

10- آثار زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 48 - 4

4 - برپایی نماز ، پرداخت زکات و شرکت در نماز جماعت از جمله سبب های کارساز برای دور ماندن از عذاب ها و مخاطرات روز قیامت

و أقیموا الصلوه . . . و اتقوا یوماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 2,3,4

2 - برپاداشتن نماز و پرداخت زکات ، دارای نقشی بسزا در آماده سازی مسلمانان برای برخورد با دشمنان

فاعفوا و اصفحوا حتى يأتي الله بأمره . . . و أقيموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

چون وجوب نماز و زکات، پیش از نزول این آیه برای مسلمانان بیان شده بود؛ معلوم می شود: تأکید بر آن در این آیه، ارائه رهنمودی است برای تحقق امر یاد شده در آیه (فاعفوا و اصفحوا) و نیز فراهم آمدن زمینه جهاد و مبارزه که فراز «حتى يأتي الله بأمره» بدان اشاره دارد. در برداشت فوق «أقيموا الصلاه...» در ارتباط با «حتى يأتي...» معنا شده است.

3 - اقامه نماز و ادای زکات، عامل شکیبایی بر آزارهای دشمنان و زمینه ساز مدارا کردن با ایشان است .

فاعفوا و اصفحوا . . . و أقيموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

در برداشت فوق، جمله «أقيموا الصلاه . . .» در ارتباط با «فاعفوا و اصفحوا» ملاحظه شده است. در این لحاظ هدف از تأکید بر اقامه نماز و پرداخت زکات، ایجاد توان برای اطاعت امر خداوند (لزوم عفو و گذشت و مدارا کردن با دشمنان) است.

ص: 379

4 - مسلمانان صدر اسلام ، موظف به تقویت بنیه اعتقادی و اقتصادی خویش با برپا کردن نماز و پرداخت زکات (برای مهیّا شدن زمینه های جهاد و مبارزه)

حتى يأتي الله بأمره . . . و أقیموا الصلوه و آتوا الزكوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 277 - 13، 11، 9

9 - آرامش درونی ، دستاورد ایمان و عمل صالح به ویژه نماز و زکات

انّ الذّین امنوا و عملوا الصّالحات . . . و لا خوف علیهم و لا هم یحزنون

بنابراینکه نداشتن «خوف» و «حزن» (آرامش درونی) علاوه بر آخرت، مربوط به دنیا نیز باشد.

11 - ایمان ، عمل صالح ، نماز و زکات ، موجب آرامش خاطر

انّ الذّین امنوا . . . و لا هم یحزنون

13 - ایمان و عمل صالح به ویژه نماز و زکات زمینه نفی ربا در جامعه

یمحق الله الرّبوا . . . امنوا و عملوا الصّالحات

ذکر این آیه پس از آیات قبل (در مورد ربا) رهنمودی است برای از بین بردن ربا در جامعه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 8

8 - نقش اقامه نماز و پرداخت زکات ، در خودسازی و آمادگی برای جهاد و فداکاری

الم تر الی الذّین قیل لهم کفّوا ایدیکم و اقیموا الصلوه و اتوا الزکوه فلمّا کتب ع

فرمان خداوند به برپایی نماز و ادای زکات، پس از نهی از مبارزه مسلحانه، دلالت بر این دارد که تا اقامه نماز و ادای زکات جایگاه خویش را در جامعه نیابد، شرایط برای مبارزه و جهاد آماده نمی شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 20، 21

20 - اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و یاری آنان و انفاق در راه خدا ، موجب تکفیر (نادیده گرفتن) قطعی گناهان و دخول حتمی در بهشت

لئن اقمتم ... لا کفرن عنکم سیاتکم و لادخلنکم جنت

21 - تکفیر (نادیده گرفتن) گناهان بنی اسرائیل و دخول آنان به بهشت در گرو اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و یاری آنان و انفاق در راه خدا

لئن اقمتم الصلوه ... و لادخلنکم جنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 9

9 - اقامه نماز و پرداخت زکات ، شرط پذیرش اسلام مشرکان و کافران

فإن تابوا و أقاموا الصلوه و ءاتوا الزکوه فخلّوا سبیلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 380

7 - توبه - 9 - 18 - 9

9 - ایمان به خدا و روز رستاخیز ، اقامه نماز و پرداخت زکات و نترسیدن از غیر خدا ، زمینه ساز ره یابی به صراط مستقیم و قرار گرفتن در زمره ره یافتگان

من ءامن بالله و الیوم الآخر . . . فعسی أولئک أن یکونوا من المهتدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 21

21 - امر به معروف ، نهی از منکر ، اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسولش ، عامل جلب رحمت ویژه الهی

یأمرون بالمعروف . . . أولئک سیر حمهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 8،11

8 - پرداخت صدقه و زکات ، مایه تطهیر (پاکی روح از آلودگی) و تزکیه (رشد معنوی) انسان است .

خذ من أموالهم صدقه تطهرهم و تزکیهم

11 - پرداخت صدقه (زکات) ، تضمین کننده پاکی جامعه و شکوفایی اقتصاد آن *

خذ من أموالهم صدقه تطهرهم و تزکیهم

برداشت فوق بر این اساس است که تطهیر و رشد ، صرفاً فردی نباشد و نظر به حیثیت اجتماعی آن نیز داشته باشد. به تعبیر دیگر ، صدقه و زکات ، از آن جهت که تعدیل ثروت را به دنبال دارد ، عدالت اجتماعی را تضمین می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 9

9 - انفاق و پرداخت صدقات از نشانه های اصلی و جلوه توبه راستین است .

أن الله هو یقبل التوبه عن عباده و یأخذ الصدقت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - خشوع در نماز، اجتناب از لغو (گفتارییهوده و کردار عبث)، پرداخت زکات، عفت و پاک دامنی، امانت داری، پایبندی به عهد و پیمان و اهمیت دادن به نماز و انجام به موقع آن، تضمین کننده رستگاری اخروی و دستیابی مؤمنان به بهشت

قد أفلح المؤمنون . الذين هم ... أولئك هم الورثون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 38 - 16

16 - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند، نماز به پا می دارند، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند، از روزی فراوان و بی شمار برخوردارند .

رجال لاتلهيهم تجره ولابيع عن ذكر الله . . . ليجزيهم الله أحسن ما عملوا ويزيد

«حساب» به معنای شمارش است و «بغیر حساب» (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

ص: 381

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 6,7,8

6 - مؤمنان نیکوکار در سایه برپایی نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مشمول رحمت خدا هستند.

وعد الله الذين آمنوا منكم و عملوا الصلحت. .. و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

7 - برپایی نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی، مایه جلب رحمت خدا است.

و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزكوه و أطیعوا الرسول لعلکم ترحمون

8 - امید به برخورداری از رحمت خدا در پرتو اقامه نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) امیدی به جا و شایسته

و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزكوه و أطیعوا الرسول لعلکم ترحمون

از این که خداوند پس از توصیه مؤمنان به اقامه نماز، پرداخت زکات و فرمان بری از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آنان را به رحمت خویش امیدوار ساخته است به دست می آید که امید داشتن به رحمت خدا، پس از عمل به توصیه های الهی، امیدی به جا و شایسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 3 - 4

4 - اقامه نماز و پرداخت زکات، دارای پیوندی عمیق با یقین به آخرت

الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزكوه و هم بالأخره هم یوقنون

جمله «و هم بالأخره..» حال معلله است؛ یعنی، یقین داشتن آنان به آخرت و کیفر و پاداش الهی، آنها را پایبند به اقامه نماز و پرداخت زکات می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 11

11 - پرداخت زکات و انفاق مال در راه خدا، از نمود های بارز اعتقاد به توحید و جهان آخرت

و ویل للمشرکین . الذین لایؤتون الزكوه و هم بالأخره هم کفرون

از مفهوم مخالف آیه، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 8 - 5

5 - اتفاق در راه خداوند (پرداخت زکات) ، نشانگر ایمان و نمونه گویای عمل صالح

وویل للمشرکین . الذین لا یؤتون الزکوه ... إنّ الذین ءامنوا و عملوا الصلحت

11- آداب ادای زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 55 - 8

8 - حالت خضوع و فروتنی در پرداخت صدقه و زکات ، از شرایط لازم برای تصدی حکومت و ولایت بر اهل ایمان

انما ولیکم الله .. الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و هم رکعون

ص: 382

در برداشت فوق، رکوع به معنای لغوی آن (خضوع) گرفته شده است.

12- آداب زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 30

30 - زکات، باید به بهترین صورت و مناسب ترین چیز برای فقیران پرداخت شود.

و أقرضوا الله قرضًا حسنًا

13- اجبار بر زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 25

25 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: «يجبر الامام الناس على اخذ الزكوه من اموالهم لانّ الله عز و جل قال: «خذ من اموالهم صدقه...»»

امام، مردم را مجبور می کند که از اموال آنان زکات گرفته شود؛ زیرا خدای عز و جل فرموده: از اموال آنان صدقه بگیر...».

14- اجتناب از ادای زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 137 - 10

10 - ارتکاب گناهی همچون شرابخواری، زنا و نپرداختن زکات، با اعتقاد به گناه بودن آنها، کفر است.

إنّ الذين ءامنوا ثم كفروا

ابو بصیر از معصوم (ع) روایت کرده است که پس از تلاوت «ان الذين ءامنوا ثم كفروا ثم ءامنوا ثم ازدادوا كفراً» امام فرمود: من زعم ان الخمر حرام ثم شربها، و من زعم ان الزنا حرام ثم زنى، و من زعم ان الزكوه حق و لم يؤدها.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 281، ح 288؛ نورالثقلین، ج 1، ص 563، ح 623.

15- احکام زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 3

3 - نماز و زکات ، از واجبات دینی اسلام و از ارکان عملی آن است .

وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

ص: 383

دعوت به اقامه نماز و پرداخت زکات، پس از فراخواندن اهل کتاب به ایمان، بیانگر اهمیت خاص نماز و زکات در میان سایر تکالیف عملی اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 10، 11، 12، 17، 19

10 - خداوند حقی برای خود در محصولات کشاورزی قرار داده است.

و ءاتوا حقه یوم حصاده

مرجع ضمیر «حقه»، به قرینه صدر آیه، ممکن است «الله» باشد.

11 - لزوم پرداخت بخشی از محصولات کشاورزی به هنگام چیدن میوه ها و درو کردن غلات

و ءاتوا حقه یوم حصاده

12 - حکم زکات در مکه شامل همه محصولات کشاورزی می شده است. *

جنت ... و النخل و الزرع ... و الزيتون و الرمان ... و ءاتوا حقه یوم حصاده

فرمان به ادای حق محصولات کشاورزی در روز چیدن اختصاص به محصولات خاصی، مانند غلات، ندارد. و چون در آیات مکی دیگر نیز فرمان زکات یاد شده، محتمل است فرمان به «ایتاء حق الحصاد» اشاره به همان حکم زکات باشد.

17 - عن ابي عبدالله (ع): لا تصرف بالليل ولا تحصد بالليل ... و إن حصدت بالليل لم يأتك السؤال و هو قول الله تعالى: «و ءاتوا حقه یوم حصاده» ... یعنی القبضه بعد القبضه إذا حصدته و إذا خرج فالحفنه بعد الحفنه ...

از امام صادق (ع) روایت شده است: میوه را در شب نچین و شبانه درو نکن ... زیرا اگر در شب، درو کنی فقیران نزد تو نمی آیند و این سخن خداوند متعال است که می فرماید: «حق محصول را روز درو بپردازید» ... یعنی هنگام درو، دسته دسته و هنگام جدا شدن دانه، مشت مشت بپردازید ...

19 - عبدالله بن سنان عن ابي عبدالله (ع) قال: سألته عن قوله: «و ءاتوا حقه یوم حصاده» قال: اعط من حضرک من المسلمین و إن لم يحضرک إلا مشرک فاعطه.

عبدالله بن سنان گوید: از امام صادق (ع) درباره «و ءاتوا حقه یوم حصاده» سؤال کردم، فرمود: اگر کسی از مسلمانان هنگام برداشت محصول حضور داشت، حق الحصاد را به او بده و اگر کسی غیر از مشرک نبود، به او بپرداز.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - لزوم پرداخت صدقات و زکات به نیازمندان (فقرا)، تهیدستان (مساکین) و کارگزاران امور صدقات

إنما الصدقة للفقراء و المسکین و العملین علیها

2 - وجوب صرف صدقات بر تألیف قلوب، آزادی بردگان، بدهکاران، راه خدا و در راه ماندگان

إنما الصدقة . . . و المؤلفه قلوبهم و فی الرقاب و الغرمین و فی سبیل اللّٰه و ابن ال

4 - صرف صدقات (زکات)، بجز در موارد هشتگانه (فقرا و . . .) ممنوع است .

إنما الصدقة للفقراء . . . و ابن السبیل

آیه شریفه در مقام بیان موارد صرف صدقات است. به کارگیری کلمه «إنما» - که برای افاده حصر است - بیانگر این است که صرف صدقات در غیر موارد هشتگانه ای که آیه شریفه متعرض آن شده، ممنوع است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 25، 27، 2، 5

2 - اموال و دارایی های گوناگون انسان ، متعلق صدقه (زکات) است .

خذ من أموالهم صدقه

«مال» (مفرد اموال) اسم جنس است و شامل هر آنچه را که آدمی به دست بیاورد می شود.

5 - تنها بخشی از اموال و دارایی ها به عنوان صدقه و زکات دریافت می شود ; نه تمامی آن .

خذ من أموالهم صدقه

برداشت فوق، با توجه به استعمال «مِنْ تَبَعِيضِهِ» به دست آمده است؛ یعنی، بخشی از اموال آنان را به عنوان صدقات اخذ کن.

25 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: «يجبر الامام الناس على اخذ الزكوه من اموالهم لان الله عز وجل قال: «خذ من اموالهم صدقه...»» ;

امام، مردم را مجبور می کند که از اموال آنان زکات گرفته شود؛ زیرا خدای عزوجل فرموده: از اموال آنان صدقه بگیر . . .».

27 - عبدالله بن سنان گوید: امام صادق (ع) فرمود: «لما انزلت آية الزكوه «خذ من اموالهم صدقه...» . . . فامر رسول الله (صلى الله عليه وآله) مناديه فنادی في الناس ان الله فرض عليكم الزكوه . . . ففرض الله عز وجل عليهم من الذهب والفضه وفرض الصدقه من الابل والبقر والغنم ومن الحنطة والشعير والتمر والزبيب . . . وعفا لهم عما سوى ذلك . . .» ;

چون آیه زکات نازل شد که «از اموال آنان صدقه بگیر . . .» رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به منادی خود دستور داد و او در بین مردم ندا داد که خداوند: بر شما زکات را واجب فرموده است؛ پس خداوند [زکات] را از طلا و نقره بر آنان واجب فرمود و نیز صدقه را از شتر، گاو، گوسفند، گندم، جو، خرما و کشمش واجب کرد . . . و غیر اینها را برای مردم گذشت نمود . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 12

12 - نماز و زکات ، در هیچ شرایطی نباید ترک شود .

و أوصني بالصلوه والزكوه مادمت حيًّا

گرچه «مادمت حیًّا» مربوط به عیسی (ع) است، ولی به دلیل اشتراک تکالیف، دیگر مسیحیان نیز به تکالیف او موظف اند و هر گاه قرآن از ادیان پیشین حکمی را نقل کرده و نسخ آن را گوشزد نکند، مسلمانان نیز باید آن را تکلیف خود بشمارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 60 - 4

4- پرداخت زکات ، فقط باید برای جلب رضای خدا و دستیابی به سعادت اخروی باشد .

والذین یؤتون . . . وقلوبهم ومله أنهم إلى ربهم رجعون

16- احکام زکات فطره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 9

9- « ابراهیم بن عبدالحمید عن ابي الحسن قال : سألته عن صدقه الفطر أواجبه هی بمنزله الزكاه فقال : هی مما قال الله : « أقيموا الصلوه و آتوا الزكاه » هی واجبه . . . »

ابراهیم بن عبدالحمید گوید: از امام رضا(ع) پرسیدم: آیا زکات فطره به منزله زکات واجب است؟ فرمود: زکات فطره، از همان

ص: 385

زکاتی است که خداوند فرموده: «.. وآتوا الزکاه» و آن واجب است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 50

50 - «إبراهیم بن عبدالحمید عن أبی الحسن (ع) قال : سألته عن صدقه الفطره أواجبه ، هی بمنزله الزکاه فقال : هی ممّا قال اللّٰه : أقیموا الصلاه وءاتوا الزکاه هی واجبه ;

ابراهیم بن عبدالحمید گوید: از امام کاظم(ع) درباره صدقه فطره سؤال کردم که آیا این صدقه، واجب و به منزله زکات است؟ فرمود: صدقه فطره جزء زکاتی است که خداوند فرموده است: «أقیموا الصلاه وءاتوا الزکات» [بلی] صدقه فطره، واجب است».

17- اخلاص در زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 60 - 4

4 - پرداخت زکات ، فقط باید برای جلب رضای خدا و دستیابی به سعادت اخروی باشد .

و الذین یؤتون .. وقلوبهم وجاهلهم إلى ربهم رجعون

18- ادای زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 4

4 - ضرورت بر پا داشتن نماز و پرداخت زکات

الم تر الى الذین قیل لهم کفّوا ایدیکم و اقیموا الصلوه و اتوا الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 162 - 12

12 - مؤمنان به خدا ، قیامت و قرآن ، بر پا دارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات ، از پاداش بزرگ الهی ، برخوردار خواهند شد .

أولئک سنؤتیهم أجراً عظیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- پیمان الهی از بنی اسرائیل بر اقامه نماز، پرداخت زکات، ایمان به پیامبران و انفاق در راه خدا

و لقد اخذ الله ميثق بني اسرائيل . . . واقرضتم الله قرضاً حسناً

به نظر می رسد از جمله موارد میثاق و پیمان الهی با بنی اسرائیل، مسائلی است که جمله «لئن اقمتم . . .» آن را بیان می کند.

ص: 386

33 - اقامه نماز، پرداخت زکات، ایمان به پیامبران و نصرت آنان، انفاق در راه خدا و وفاداری به پیمان های او، راه میانه است.

لئن اقمتم الصلوه . . . سواء السبيل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 55 - 12، 1

1 - تنها خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان فروتن، برپا دارنده نماز و پرداخت کننده زکات، دارای حق ولایت و حکومت بر مؤمنان

انما وليکم الله ورسوله و الذین ءامنوا الذین . . . و یؤتون الزکوه و هم رکعون

در برداشت فوق، رکوع به معنای لغوی آن (خضوع) گرفته شده است.

2 - خداوند، معرف فردی از مؤمنان برپا دارنده نماز و ادا کننده زکات برای سرپرستی دیگران، با ذکر نشانی معین و مشخص

انما وليکم الله . . . الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و هم رکعون

با توجه به اینکه جمله «و هم رکعون» جمله ای است حالیه و عامل آن فعل «یؤتون» است و نیز با توجه به ظهور «رکوع» در معنای مصطلح آن یعنی رکوع نماز، معلوم می شود صفات شمرده شده، مخصوصاً آخرین صفت، عنوان مشیر دارد؛ یعنی برای معرفی شخصی معین است.

12 - برپا داشتن نماز و پرداخت زکات، نشانه ایمان

الذین ءامنوا الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

«الذین یقیمون الصلوه» توصیف «الذین ءامنوا» است.

19- ارزش پرداخت زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 3

3 - اقامه نماز، پرداخت زکات، امر به معروف و نهی از منکر، ارزش های محوری در جامعه اسلامی

من ینصره . . . الذین إن مکّنّ -هم فی الأرض ... و نهوا عن المنکر

20- امیدواری به قبول زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 8

8 - ترغیب گنهکاران از سوی خدا به توبه کردن از خطاهایشان و نیز دادن صدقه (زکات) در راه خدا و امیدوار بودن به پذیرفته شدن آن

أن الله هو يقبل التوبه عن عباده و يأخذ الصدقت

ص: 387

21- اهمیت ادای زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 6

6 - اهمیت بیشتر اقامه نماز و پرداخت زکات ، نسبت به دیگر عبادات فردی و اجتماعی

قیل لهم کفوا ایذیکم و اقیموا الصلوه و اتوا الزکوه

چون در میان واجبات، تنها به نماز و زکات اشاره شده، با اینکه قطعاً در آن زمان مسائلی دیگر نیز واجب بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 9،10

9 - اهمیت ویژه اقامه نماز ، پرداخت زکات و انفاق ، از میان تکالیف الهی

لئن اقمتم الصلوه و ایتیم الزکوه . . . و اقرضتم

بی تردید تکالیف بنی اسرائیل منحصر به آنچه ذکر شده نیست. بنابراین تصریح به آنها و نیز کافر خواندن ترک کنندگان آن تکالیف، دلیل اهمیت ویژه آنهاست.

10 - نصرت و یاری خدا به بنی اسرائیل ، مشروط به اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و انفاق در راه خدا

انی معکم لئن اقمتم الصلوه . . . و اقرضتم الله قرضاً حسناً

در برداشت فوق جمله «انی معکم» به منزله جواب شرط و قسم در «لئن اقمتم» گرفته شده است. یعنی در واقع، جمله «لئن اقمتم»، دارای دو جزء است: یکی «انی معکم» و دیگری «لا کفرن...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 55 - 7

7 - پیاداشتن همواره نماز با تمامی شرایط آن و کوتاهی نورزیدن در پرداخت زکات ، شرط شایستگی برای ولایت و حکومت بر مؤمنان

انما ولیکم الله . . . الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و هم رکعون

اقامه نماز به معنای برپا داشتن آن با تمامی شرایط است و فعل مضارع «یقیمون» و «یؤتون»، حاکی از استمرار و تداوم اقامه نماز و پرداخت زکات است.

22- اهمیت پرداخت زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 1

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را به اقامه نماز و پرداخت زکات دعوت کرد .

بینی اسرائیل اذکروا . . . و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 17

17 - عن أبی عبدالله(ع): لاتصرم باللیل و لاتحصد باللیل . . . و إن حصدت باللیل لم یأتک السؤال و هو قول الله تعالی: «و ءاتوا

ص: 388

حقه يوم حصاده» ... یعنی القبضه بعد القبضه إذا حصدته و إذا خرج فالحفنه بعد الحفنه ... .

از امام صادق(ع) روایت شده است: میوه را در شب نچین و شبانه درو نکن . . . زیرا اگر در شب، درو کنی فقیران نزد تو نمی آیند و این سخن خداوند متعال است که می فرماید: «حق محصول را روز درو پردازید» ... یعنی هنگام درو، دسته دسته و هنگام جدا شدن دانه، مشت مشت پردازید ... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 20,22

20 - لزوم بر پاداشتن نماز و پرداخت زکات

فأقيموا الصلوه و آتوا الزكوه

22 - برپاداشتن نماز ، پرداخت زکات و اعتصام به محور الهی ، اساسی ترین وظایف امت اسلامی

هو سمّیکم المسلمین . . . فأقيموا الصلوه و آتوا الزكوه و اعتصموا باللّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 4 - 4

4 - ادای کامل و دائمی نماز و پرداخت دائم زکات ، از اعمال پسندیده و تکلیف های شایسته است .

للمحسنین . الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزكوه

اقامه چیزی، در لغت به معنای «ادای کامل حقوق آن» معنا شده است (مفردات راغب). مراد از ادای کامل حقّ نماز، اتیان آن، با رعایت شرایط اش است.

23- اهمیت زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 13، 7، 1

1 - ضرورت اقامه نماز و پرداخت زکات

و أقيموا الصلوه و آتوا الزكوه

7 - اقامه نماز و پرداخت زکات ، بهترین کار نیک و ارجمندترین توشه برای سرای آخرت

أقيموا الصلوه وءاتوا الزكوه و ما تقدموا لأنفسكم من خير تجدوه عندالله

«خیر» (کار نیک و پسندیده) شامل نماز نیز می شود. بنابراین نام بردن از آنها برای رساندن این معناست که: این دو فریضه، از بهترین کارهای نیک و سودمندترین توشه ها برای آخرت است.

13 - خداوند ، بی نیاز از اعمال خیر بندگان (اقامه نماز ، پرداخت زکات و . .)

و ما تقدموا لأنفسكم من خير تجدوه عندالله

هدف از آوردن قید «لأنفسكم» (برای خودتان) توجه دادن انسانها به این حقیقت است که: آنچه انجام می دهید خود از آن بهره می گیرید. مبدا خیال کنید که خداوند به آنها نیازمند است و سودی عاید او می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 6

ص: 389

6- برپایی نماز، پرداخت زکات، وفای به عهد، صبر در مشکلات و استقامت در نبرد از وظایف اهل ایمان و از مسائل اساسی دین

ليس البر أن تولوا وجوهكم... و لكن البر من... و أقام الصلوه... والصبرين في ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 162 - 13

13 - اهمیت والای نماز و زکات و عنایت ویژه الهی نسبت به اقامه کنندگان نماز

و المقيمین الصلوه و المؤتون الزکوه

منصوب آوردن «المقیمین» به تقدیر «امدح» و «اخص» برای تأکید بیشتر به اهمیت نماز و عنایت خاص خداوند به اقامه کنندگان آن است و ذکر زکات در بین دیگر عبادتها و واجبات، حکایت از اهمیت ویژه آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 55 - 14, 15

14 - اهمیت ویژه نماز، زکات و انفاق، در میان عبادات و فرایض دینی

الذین ءامنوا الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

15 - اهمیت ویژه نماز، نسبت به زکات و انفاق

یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

تقدم ذکر اقامه نماز بر پرداخت زکات، حکایت از اهمیت والاتر نماز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 15, 16

15 - اقامه نماز و پرداخت زکات، از نشانه های اصلی و ضروری مسلمان بودن است.

فاقتلوا المشرکین... فإن تابوا و أقاموا الصلوه و ءاتوا الزکوه فخلوا سبیلهم

از اینکه خداوند در پذیرش توبه مشرکان و اسلام آوردن آنان تنها دو عمل (نماز و زکات) را از آنان خواسته است، مطلب فوق استفاده می شود.

16 - اهمیت و جایگاه بلند نماز و زکات در میان سایر فرایض و تکالیف الهی

فإن تابوا وأقاموا الصلوه وءاتوا الزكوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 11 - 6, 2

2 - اقامه نماز و پرداخت زکات ، از نشانه های ضروری مسلمانی است .

فإن تابوا وأقاموا الصلوه وءاتوا الزكوه

6 - پذیرش اسلام کفار ، مشروط به اقامه نماز و پرداخت زکات است .

فإن تابوا وأقاموا الصلوه وءاتوا الزكوه فإخونكم فى الدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 18 - 6, 7, 8

ص: 390

6- ایمان (اعتقاد به خدا و روز بازپسین) و عمل (اقامه نماز و پرداخت زکات) دو رکن اساسی و جدایی ناپذیر دین الهی

إنما يعمر مسجداً لله من آمن بالله و اليوم الآخر و أقام الصلوة و آتى الزكوة

7- اقامه نماز و پرداخت زکات از مهمترین تکالیف شریعت الهی

و أقام الصلوة و آتى الزكوة

از اینکه خداوند، پس از ذکر شرط ایمان، تنها نماز و زکات را از میان دیگر تکالیف شریعت بیان کرده است، برداشت فوق به دست می آید.

8- اقامه نماز ، پرداخت زکات و بیم داشتن از خدا و نهرا سیدن از غیر او ، نشانه های ایمان راستین

من آمن بالله و اليوم الآخر و أقام الصلوة و آتى الزكوة و لم يخش إلا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 71 - 10, 11

10- اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول ، از نشانه های بارز مؤمنان

و المؤمنون و المؤمنات .. و یقیمون الصلوة و یؤتون الزكوة

11- ویژگی و اهمیت اقامه نماز و پرداخت زکات ، در میان سایر تکالیف دینی

و المؤمنون و المؤمنات .. و یقیمون الصلوة و یؤتون الزكوة

با توجه به اینکه جمله «یطیعون الله و رسوله» فراگیرنده تمامی تکالیف عبادی و غیر عبادی است؛ ذکر جداگانه اقامه نماز و پرداخت زکات، نشان از ویژگی و اهمیت والای آن دو، در میان سایر عبادات و وظایف است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 103 - 15

15- پرداخت زکات ، امری مهم و شایسته قدردانی از سوی مدیر جامعه اسلامی

خذ من أموالهم صدقة .. و صل علیهم إن صلوتک سکن لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- اهمیت پرداخت زکات و صدقات ، و جایگاه ویژه آن در میان تکالیف دینی

و يأخذ الصدقت

از اینکه خداوند خود را به عنوان دریافت کننده صدقه معرفی کرده است، برداشت فوق استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 12، 9

9- نماز و زکات ، (اظهار بندگی و انفاق) در بین تکالیف الهی ، از اهمیت ویژه ای برخوردار است .

و أوصنی بالصلوة والزكوه

سفارش مستقیم خداوند در مورد نماز و زکات، گویای اهمیت و نقش مهم آن دو در نیل به کمال است.

12- نماز و زکات ، در هیچ شرایطی نباید ترک شود .

و أوصنی بالصلوة والزكوه مادمت حیاً

گرچه «مادمت حیاً» مربوط به عیسی (ع) است، ولی به دلیل اشتراک تکالیف، دیگر مسیحیان نیز به تکالیف او موظف اند و

هر گاه قرآن از ادیان پیشین حکمی را نقل کرده و نسخ آن را گوشزد نکند، مسلمانان نیز باید آن را تکلیف خود بشمارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 2،4

2- نماز، زکات و انفاق، دارای اهمیت ویژه در آیین اسماعیل صادق الوعد

و کان یا امر أهله بالصلوه و الزکوه

اصرار حضرت اسماعیل (ع) بر نماز و زکات (انفاق)، نشان اهمیت آن دو، در آیین آن حضرت بود.

4- تحقق فریضه های نماز و زکات، نیازمند پی گیری و تبلیغ و ترویج مداوم

و کان یا امر أهله بالصلوه و الزکوه

«کان یا امر . . .»، یعنی اسماعیل (ع) به طور پیوسته بر انجام نماز و ادای زکات فرمان می داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

11- ابراهیم، اسحاق و یعقوب (ع)، مأمور به انجام کار نیک، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 5

5 - نماز، زکات، امر به معروف و نهی از منکر، مهم ترین تکالیف دینی

أقاموا الصلوه . . . و نهوا عن المنکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 4 - 3

3 - پرداخت زکات، توصیه ای الهی به اهل ایمان

قد أفلح المؤمنون . . . و الذین هم للزکوه فعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 1,2

1 - مؤمنان ، وظیفه دار برپایی نماز و پرداخت زکات

وعد الله الذين ءامنوا. .. و أقيموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

2 - نماز و زکات ، از مهم ترین و با ارزش ترین فریضه ها و احکام الهی

وعد الله الذين ءامنوا منکم و عملوا الصلحت . . . و أقيموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

برداشت فوق با توجه به اختصاص به ذکر یافتن نماز و زکات، پس از بیان اعمال صالح - که نماز و زکات نیز جزء آنها می باشد - قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 3 - 5

ص: 392

5- اهمیت اقامه نماز و پرداخت زکات در مجموعه تکالیف دینی

الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

از آن جا که تکالیف دینی، منحصر در نماز و زکات نیست، بسنده کردن به آن دو بیانگر اهمیت بسیار آنها در میان تکالیف دینی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 4 - 2

2 - نماز و زکات، در میان اعمال عبادی و مالی، جایگاه والا و ویژه ای دارند.

الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه

ذکر نماز و زکات (صدقه) از میان سایر مسایل عبادی، برای توصیف محسنان، نشان دهنده جایگاه ویژه آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 33 - 10

10 - نماز و زکات، به عنوان دو وظیفه عبادی و مالی، دارای اهمیتی خاص در میان تکالیف های دینی است.

و أقمن الصلوه و آتین الزکوه

ذکر نماز و زکات از میان سایر تکالیف ها، نشان از اهمیت والای آن دو دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 2

2 - انفاق و رسیدگی به امور معیشتی نیازمندان (پرداخت زکات)، از رکن های عملی شریعت

و ویل للمشرکین . الذین لایؤتون الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 13 - 8, 10, 12

8 - مسلمانان، موظف به پرداخت زکات اند.

و آتوا الزکوه

10 - اقامه نماز، پرداخت زکات و فرمانبرداری از خدا و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، ارکان عملی اسلام

فَأَقِمْوَا الصَّلٰوةَ وَءَاتُوا الزَّكٰوةَ وَاطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ

12 - مسلمانان، باید بر اقامه نماز، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول او، پایبند بوده و از سهل انگاری درباره آنها کیداً پرهیز نمایند.

فَأَقِمْوَا الصَّلٰوةَ .. وَاطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ

ارتباط صدر و ذیل آیه شریفه، بیانگر این حقیقت است که خداوند، هر چند درباره مسأله صدقه نجوا از کسانی که نسبت به آن کوتاهی نمودند، سخت گیری نکرد؛ لکن نسبت به اقامه نماز، پرداخت زکات و .. هرگز تسامح نمی کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 25 - 4

4 - لزوم اتفاق و کمک به سانلان و محرومان جامعه، افزون بر پرداخت زکات و خمس

ص: 393

اتفاق به سائلان و محرومان جامعه - همان گونه که مفسران یادآور شده اند - پیش از واجب شدن زکات و خمس مقرر شده است. از آن جایی که دلیل قاطعی بر نفی این فریضه و یا تبدیل آن به زکات و خمس به دست نیامده است؛ می توان مطلب یاد شده را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 15 - 11

11 - « عن أبي عبد الله (ع) أنه قال : من تمام الصوم اعطاء الزكاه . . . و من صام فلم يؤدّها فلاصوم له إذا تركها متعمداً . . . إنّ الله عزّوجلّ بدأ بها قبل الصلاة فقال : « قد أفلح من تزكى . و ذكر اسم ربّه فصلّى » ;

از امام صادق(ع) روایت شده که فرمود: از [شرایط] تمام بودن روزه، دادن زکات است . . . و کسی که روزه بگیرد؛ ولی زکات را نپردازد، روزه برای او نیست در صورتی که ترک زکات از روی عمد باشد . . . خدای عزّوجلّ زکات را در ابتدا و قبل از نماز، آورده و فرموده است: قد أفلح من تزكى . و ذكر اسم ربّه فصلّى».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 18 - 2

2 - پرداخت زکات ، برترین مصداق تقوا است .

الأتقى . الذی یؤتی ماله یتزکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 7 - 7

7 - « قال أبو عبد الله (ع) . . . قوله عزّوجلّ « و یمنعون الماعون » قال : هو القرض یقرضه و المعروف یصطنعه و متاع البیت یعیره و منه الزکاه ;

امام صادق(ع) [درباره] سخن خدای عزّوجلّ «و یمنعون الماعون» فرمود: ماعون، قرضی است که [انسان] به دیگری می دهد و کار نیکی است که [درباره دیگران] انجام می دهد و وسایل خانه است که عاریه می دهد و از [مصادیق] ماعون، زکات است».

24- اهمیت زکات فطره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 16

16- « قال الصادق (ع) في قوله « و أوصاني بالصلاه والزكاه » قال : زكاه الرؤوس ؛

امام صادق(ع) در باره سخن عیسی(ع) «و أوصاني بالصلاه والزكاه» فرمود: مقصود زكات سرانه، (یعنی فطره) است».

25- بادیه نشینان و زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 394

7 - توبه - 9 - 98 - 5، 1

1 - گروهی از بدویان بی فرهنگ در عصر بعثت، انفاق (زکات و صدقات) را غرامت و تاوان تلقی می کردند.

و من الأعراب من يتخذ ما ينفق مغرمًا

5 - نارضایتی و خشم شدید برخی از بادیه نشینان از انفاق های مالی و پرداخت مالیات به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حکومت اسلامی

و من الأعراب . . . و یتربص بکم الدوائر

26- بنی اسرائیل و زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 23

23 - بنی اسرائیل، جز اندکی از آنان، با مردمان معاشرت نیکو نداشتند، نماز را اقامه نکردند و از پرداخت زکات طفره رفتند.

وقولوا للناس حسناً وأقيموا الصلوة وءاتوا الزكوة ثم توليتهم إلا قليلا منكم

27- بی اعتنایی به ادای زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 5 - 98 - 12

12 - اهل کتاب، به نماز و زکات در آیین خویش، بی اعتنا بودند.

و ما تفرق الذين أوتوا الكتب . . . و ما أمروا إلا... و يقيموا الصلوة و يؤتوا

28- بی لیاقتی تارکان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 18 - 5

5 - کافران، مشرکان و مسلمانان بی مبالا و ناپایبند به نماز و زکات، فاقد صلاحیت تعمیر و رسیدگی به امور مساجدند.

إنما يعمر مسجداً من آمن بالله و اليوم الآخر و أقام الصلوة و آتى الزكوة

29- پاداش زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 72 - 15

15 - بهشت جاودان ، بوستان های پوشیده از درخت ، خانه های دلپذیر و خشنودی خدا ، پاداش الهی به مؤمنان در برابر امر به معروف و نهی از منکر ، اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

ص: 395

و المؤمنون و المؤمنات ... يأمرون بالمعروف ... و يطيعون الله و رسوله ... وعد الل

30- پرداخت زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 7،18

7- بر پا داشتن نماز و پرداختن زکات ، از عهد ها و پیمان های خدا با بنی اسرائیل

و إذ أخذنا ميثق بني إسرائيل ... و أقيموا الصلوة و ءاتوا الزكوه

18 - معاشرت نیکو با مردم اقامه نماز و ادای زکات ، از مصداق های اعمال شایسته است .

و عملوا الصلحت ... و قولوا للناس حسناً و أقيموا الصلوة و ءاتوا الزكوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 26

26- برپایی نماز ، پرداخت زکات ، پایبندی به عهد ها و صبر و پایداری در تنگنا ها و شداید از ویژگی های نیکان

و لكن البر من ... أقام الصلوة ... والصبرين في البأساء و الضراء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 271 - 11

11 - حسن پرداخت صدقات واجب (زکات) ، به صورت آشکار و پرداخت صدقات مستحب ، به صورت پنهان

ان تبدوا الصدقات

امام باقر (ع) درباره آیه «ان تبدوا ..» فرمود: هی یعنی الزکاه المفروضه. و در پاسخ سؤال از «و ان تخفوها و تؤتوها الفقراء» فرمود: یعنی النافله ...

کافی، ج 4، ص 60، ح 1؛ نورالثقلین، ج 1، ص 289، ح 1145.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مؤمنان دارای عمل صالح ، برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات ، بهره مندان از پاداش ویژه الهی

ان الذین امنوا و عملوا الصالحات و اقاموا الصلوه و اتوا الزکوه لهم اجرهم عند ربّه

کلمه «عند ربّهم» اشاره به پاداشی ویژه دارد.

3 - پاداش الهی برای مؤمنان دارای عمل صالح ، برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات ، نتیجه عمل خیر آنها

لهم اجرهم عند ربّهم

«اجر» به معنای مزد، در برابر عملکرد شخص به کار برده می شود؛ بنابراین پاداش آنان مزد و اجر عملشان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 23

23 - پرداخت زکات ، مصداق آزمایش در اموال و واداشتن خویش به صبر ، آزمایش در انفس است .

ص: 396

امام رضا (ع) پس از تلاوت آیه فوق فرمود: «لتبليون في اموالكم» باخراج الزكاه و «في انفسكم» بتوطين الانفس على الصبر.

عيون اخبار الرضا (ع)، ج 2، ص 89، ح 1؛ نورالثقلين، ج 1، ص 421، ح 474.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - مؤمنون - 23 - 60 - 1

1 - پرداخت زكات، يكي ديگر از لازمه های ايمان راستين

و الذين يؤتون ما اتوا... انهم إلى ربهم رجعون

«إيتاء» (مصدر «يؤتون») به معنای دادن است. «ما» نیز کنایه از زكات و مفعول «يؤتون» می باشد. «و قلوبهم و جله» حال است برای ضمير فاعل در «يؤتون».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - لقمان - 31 - 4 - 1

1 - اقامه همواره نماز، و پرداخت مداوم زكات و يقين به آخرت، از صفات محسنان است.

هدى و رحمه للمحسنين . الذين يقيمون... و هم بالأخره هم يوقنون

فعل های مضارع «يقيمون» و «يؤتون» دلالت بر استمرار دارند. لازم به ذکر است که «زكات» در این آیه، به قرينه مکی بودن سوره، زكات اصطلاحی نیست، بلکه إعانه های مالی است. گفتمی است در صورتی که جمله «الذين يقيمون...» جمله وصفی و یا بدلی باشد، مفید معنای یاد شده است.

31- تاركان جهاد و زكات

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 103 - 6

6 - اجازه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد گرفتن صدقه (زكات) از جهاد گريزانی که به گناه خویش معترف بودند.

و اٰخرون اعترفوا بذنوبهم... خذ من اموالهم صدقه

برداشت فوق با توجه به شأن نزول آیه است که برخی از متخلفان از جنگ تبوک، نادم شدند و در قبال خطای خویش، پیشنهاد کردند که تمام اموالشان را به عنوان صدقه بپردازند.

32- تارکان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 83 - 23

23 - بنی اسرائیل ، جز اندکی از آنان ، با مردمان معاشرت نیکو نداشتند ، نماز را اقامه نکردند و از پرداخت زکات طفره رفتند .

وقولوا للناس حسناً وأقيموا الصلوة وءاتوا الزكوة ثم توليتم إلا قليلا منكم

ص: 397

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 1

1 - پرداخت نکردن زکات ، از ویژگی های مشرکان

و ویل للمشرکین . الذین لایؤتون الزکوه

33- تاریخ تشریح زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 3

3 - انفاق و رسیدگی به نیازمندان (پرداخت زکات) ، از احکام تشریح شده در اوایل بعثت

الذین لایؤتون الزکوه

با توجه به نزول آیات در اوایل بعثت، مطلب بالا برداشت شده است.

34- تاریخ زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 4

4 - وجود مالیات و انفاق های مالی واجب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الأعراب من یتخذ ما ینفق مغرمًا و یتربص بکم الدوائر

جمله «تربص بکم الدوائر» دلالت می کند که بادیه نشینان در انتظار فرصتی برای شانه خالی کردن از انفاق هستند، بنابراین خود را در پرداخت آن مجبور می دیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 3

3- نماز ، زکات و انفاق ، دارای سابقه ای دیرینه در ادیان الهی

و کان یأمر أهله بالصلوه و الزکوه

35- تداوم پرداخت زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 71 - 12

12 - مداومت بر اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول از ویژگی های مؤمنان راستین

و یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و یطیعون الله و رسوله

به کارگیری فعل مضارع (یقیمون، یؤتون و یطیعون) بیانگر تداوم و استمرار است.

ص: 398

36- تداوم زکات اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 2

2 - هیچ داد و ستد و تجارتی، مردمان والا مقام و الهی را از یاد خدا، برپایی نماز و پرداخت زکات، غافل نمی سازد.

رجال لاتلهیهم تجره و لایبع عن ذکر الله و اقام الصلوه و ایتاء الزکوه

والا مقامی و بزرگی در برداشت یاد شده، از تنوین «رجال» - که برای تفخیم می باشد - استفاده شده است و این که هیچ داد و ستدی از یاد خدا بازدارنده نیست، از نکره در سیاق نفی - که مفید عموم می باشد - به دست آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 38 - 3

3 - دستیازی به بهترین پاداش های خداوند، هدف مردمانی که هیچ اشتغالی آنان را از تسبیح و ذکر دایم خدا، بر پایی نماز و پرداخت زکات باز نمی دارد.

یسبّح... رجال لاتلهیهم تجره و لایبع عن ذکر الله و اقام الصلوه و ایتاء الزکوه

برداشت فوق، بر این اساس است که لام «لیجزی» برای غایت باشد؛ یعنی، مردان الهی برای دستیابی به بهترین پاداش خداوند، همواره به یاد او هستند. و از نافرمانی او در هراس می باشند.

37- ترک زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 31

31 - انکار هر یک از رسولان الهی و ترک یاری آنان، بر پانداختن نماز، نپرداختن زکات و خودداری از انفاق، کفر و ضلالت است.

لئن اقمتم الصلوه... فمن کفر

38- ترک زکات اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 5

5 - اهل کتاب و مشرکان ، در صورت خودداری از پذیرش اسلام ، از عبادت خالصانه خداوند محروم مانده و خود را از برکات نماز و زکات دور ساخته اند .

و ما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء ويقيموا الصلوه ويؤتوا الز

ص: 399

39- ترک زکات مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 5

5 - اهل کتاب و مشرکان ، در صورت خودداری از پذیرش اسلام ، از عبادت خالصانه خداوند محروم مانده و خود را از برکات نماز و زکات دور ساخته اند .

و ما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء ويقيموا الصلوه ويؤتوا الز

40- تشریح زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 7

7 - تقدّم تشریح نماز و زکات بر تشریح جهاد

الم تر الى الذين .. اقيموا الصلوه و اتوا الزكوه فلما كتب عليهم القتال

بنابر اینکه مراد از «فلما كتب» بیان اصل و جوب جهاد باشد، نه فراهم آمدن زمینه آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 13

13 - حکم پرداخت حقوق مالی (زکات یا حق الحصاد) از محصولات کشاورزی در مکه نازل شده است.

و اتوا حقه يوم حصاده

41- تشویق به زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 8

8 - ترغیب گنهکاران از سوی خدا به توبه کردن از خطاهایشان و نیز دادن صدقه (زکات) در راه خدا و امیدوار بودن به پذیرفته شدن آن

أن الله هو يقبل التوبه عن عباده و يأخذ الصدقت

42- توصیه به زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 5,6

5- اقامه نماز و پرداخت زکات در تمامی عمر ، از توصیه های خداوند به عیسی (ع) در نخستین روز های زندگی او

و أوصنی بالصلوة والزکوة مادمت حیًا

6- عیسی (ع) در معرفی خویش به مردم ، دریافت فرمان خداوند به نماز و زکات را از ویژگی های خویش برشمرد .

ص: 400

و أوصني بالصلوة والزكوة مادمت حيًّا

43- توصیه به زکات گیرنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 13

13 - توصیه خداوند به دعا کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گیرندگان زکات ، برای زکات دهنده ، به هنگام دریافت آن

خذ من أموالهم ... و صل علیهم

44- حقیقت زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 29

29 - زکات ، قرض دادن به خداوند است .

و ءاتوا الزکوة و أقرضوا الله قرضًا حسنًا

مفسران احتمال هایی درباره قرض به خدا مطرح کرده اند؛ که یکی از آنها زکات است و مقصود این است که باید به بهترین وجهی پرداخت شود.

45- خدا و اخذ زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 3

3 - گیرنده زکات در حقیقت ، خداست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی تنها وسایطند .

خذ من أموالهم صدقه ... و يأخذ الصدقت

46- خیریت زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 37

37 - شب زنده داری ، تلاوت قرآن ، اقامه نماز ، پرداخت زکات و انفاق ، از مظاهر نیکوکاری و مصداق های بارز کار های خیر

تقوم أدنی من ثلثی الیل . . . فاقراءوا ما تیسّر من القرآن ... و ما تقدّموا لأنفسک

ص: 401

47- دعا برای زکات دهنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 13

13 - توصیه خداوند به دعا کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گیرندگان زکات ، برای زکات دهنده ، به هنگام دریافت آن

خذ من أموالهم . . . و صل علیهم

48- دعوت به ادای زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 13، 8، 2

2 - ادیان آسمانی ، از تعالیم انحرافی میرا بوده و مردم را تنها به عبادت خداوند ، اخلاص ، اعتدال در دین ، اقامه نماز و پرداخت زکات ، فرمان داده اند .

و ما تفرّق الذین أوتوا الكتب . . . و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله مخلصين له الد

حصر در «إِلَّا ليعبدوا الله»، حصر اضافی و در مقایسه با تفرقه ای است که آیه قبل آن را گریبان گیر پیروان ادیان آسمانی دانسته بود. بنابراین مفاد آیه این است که خداوند، به تفرقه فرمان نداده است؛ بلکه خواسته او توحید، اعتدال، نماز و زکات است.

8 - استواری و سامان بخشی ، ویژه دینی است که بدون پیرایه باشد و مردم را به عبادت خالصانه و معتدل ، اقامه نماز و پرداخت زکات فرمان دهد .

و ما أمرُوا إِلَّا . . . و ذلك دين القیمه

13 - اسلام ، دینی توحیدی و معتدل و فراخوان مردم به اقامه نماز و پرداخت زکات

و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوه و يؤتوا الز

مراد از «الذین أوتوا الكتاب» - که مرجع ضمیر «أمرُوا» است - ممکن است آن دسته از اهل کتاب باشد که به اسلام کفر ورزیدند. در این مبنا، «الذین کفروا» در آیه اول نیز، به همان گروه نظر دارد.

49- دعوت به زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- اسماعیل صادق الوعد ، همواره خویشاوندان و خانواده اش را به نماز و زکات فرمان می داد .

و كان يأمر أهله بالصلوة والزكوة

اهل هر مردی، قبیله و خویشاوندان او است (لسان العرب).

50- رستگاری مؤدیان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 402

7 - تنها برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و اهل یقین به آخرت ، رستگارانند .

الذین یقیمون الصلوه . . . وأولئک هم المفلحون

51- رفعت خانه مؤدیان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 4

4 - به اذن خدا خانه مردمان تسبیح گو ، ذاکر ، بر پا دارنده نماز و پرداخت کننده زکات ، دارای مجد و عظمت است .

فی بیوت اذن الله أن ترفع ویذكر فیها اسمہ یسبح له فیها . . . رجال لاتلهیهم تجر

52- روزی مؤدیان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 38 - 16

16 - مردمانی که همواره به یاد خدا هستند ، نماز به پا می دارند ، زکات می پردازند و از قیامت می ترسند ، از روزی فراوان و بی شمار برخوردارند .

رجال لاتلهیهم تجره ولا یبع عن ذکر الله . . . لیجزیهم الله أحسن ما عملوا ویزید

«حساب» به معنای شمارش است و «بغیر حساب» (بی شمارش) می تواند کنایه از کثرت و فراوانی باشد.

53- رهبران دینی و اخذ زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی ، موظف به گرفتن صدقه (مالیات شرعی) از مردم و منتظر نماندن برای اقدام خود مردم به پرداخت آن

خذ من أموالهم صدقه

به کارگیری امر «خذ» (بگیر) - به جای مثلاً «تقبل» - حکایت از آن دارد که حاکم اسلامی نباید در انتظار پرداخت صدقه باشد؛ بلکه باید

خود اقدام به أخذ آن کند.

54- زکات ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

ص: 403

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوہ و إیتاء الزکوہ

55- زکات اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوہ و إیتاء الزکوہ

56- زکات اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 1

1 - مردمان الهی و والا مقامی که تجارت و داد و ستد ، آنان را از ذکر خدا ، اقامه نماز و پرداخت زکات باز نمی دارد ، همواره ترسان از روز قیامت اند .

رجال لاتلهیهم تجره و لایبیع عن ذکر اللّٰه و إقام الصلوہ و إیتاء الزکوہ یخافون یوم

برداشت یاد شده بر این اساس است که «رجال» مبتدا و «یخافون» خبر آن باشد.

57- زکات چهارپایان در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 1,2

1 - قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی از آن برای شریکان موهوم او (مانند بت، جن و ..) از سنتهای مشرکان در عصر جاهلیت

و جعلو الله مما ذرأاً .. فقالوا هذا لله

به قرینه آیه 100 همین سوره (و جعلوا لله شركاء الجن)، از جمله عقاید موهوم مشرکان، شریک بودن جنیان با خداوند بوده است.

2 - سنت جاهلی مشرکان در قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی برای شریکان خیالی او، بی اساس و بر پایه

گمان بوده است.

و جعلو الله مما ذرأاً .. هذا لله بزعمهم

«زعم» به گمان و سخن بی اساس اطلاق می شود. (مصباح اللغه).

ص: 404

58- زکات خویشاوندان اسماعیل (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 8

8- وفاداربودن اسماعیل (ع) به وعده ها و اصرار او بر پای بندی بستگانش به نماز ، زکات و انفاق ، مایه جلب رضایت خداوند

إِنَّهٗ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ . . . وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهٖ مَرْضِيًّا

59- زکات در ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 8

8 - پیمان الهی از بنی اسرائیل بر اقامه نماز ، پرداخت زکات ، ایمان به پیامبران و انفاق در راه خدا

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ . . . وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

به نظر می رسد از جمله موارد میثاق و پیمان الهی با بنی اسرائیل، مسائلی است که جمله «لئن اقمتم . . .» آن را بیان می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 55 - 3

3- نماز ، زکات و انفاق ، دارای سابقه ای دیرینه در ادیان الهی

وكان يأمر أهله بالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ

60- زکات در ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 7

7 - اقامه نماز و پرداخت زکات ، فرمانی الهی برای پیروان تمام ادیان آسمانی

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا . . . وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ

61- زکات در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 12 - 7

7 - نماز ، زکات ، ایمان به همه انبیا و حمایت از آنان و انفاق ، از تکالیف بنی اسرائیل

لئن اقمتم الصلوه وءاتیتم الزکوه . . . و عزرتموهم و اقرضتم الله

ص: 405

62- زکات در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 136 - 3,9

3 - قرار دادن سهم برای خداوند، از آنچه خود آفریده، از پندارهای پوچ مشرکان

و جعلو الله مما ذرأ من الحرث و الأنعم نصيبا فقالوا هذا لله بزعمهم

9 - مصرف سهم خداوند برای بتها و دیگر شریکان خیالی و مصرف نکردن سهم بتها برای خداوند، از داوریه‌های ناپسند مشرکان عصر جاهلی بوده است.

فما كان لشركائهم .. ساء ما يحكمون

مراد از فعلهای «یصل» و «لایصل»، آن گونه که مفسران گفته اند، در مقام خبر از انشای مشرکان است. یعنی مشرکان آنچه را سهم خداوند تلقی می نمودند، مصرفش را برای بتها (مانند مخارج بتکده و ...) مجاز می دانستند، ولی عکس آن را روانی شمردند.

63- زکات در دوران مریم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 8

8- مردم زمان مریم (س)، با مفاهیم نماز و زکات آشنایی داشتند.

و أوصنى بالصلوة والزكوة

حضرت عیسی (ع) در گهواره برای مردم، از نماز و زکات سخن گفت، بنابراین، آنان با این مفاهیم از پیش آشنا بودند.

64- زکات در دین یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 20

20 - زکات از واجبات الهی در آیین یهود

و یؤتون الزکوة

65- زکات در شریعت اسحاق (ع)

14- انجام کار های نیک ، اقامه نماز و پرداخت زکات ، از تکالیف شریعت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع)

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

66- زکات در شریعت یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 14

14- انجام کار های نیک ، اقامه نماز و پرداخت زکات ، از تکالیف شریعت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع)

و أوحینا إليهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

67- زکات در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 4

4 - وجود مالیات و انفاق های مالی واجب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الأعراب من یتخذ ما ینفق مغرمًا و یتربص بکم الدوائر

جمله «تربص بکم الدوائر» دلالت می کند که بادیه نشینان در انتظار فرصتی برای شانه خالی کردن از انفاق هستند، بنابراین خود را در پرداخت آن مجبور می دیدند.

68- زکات در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 31 - 7

7- نماز و زکات ، از جمله تکالیف دینی در شریعت حضرت عیسی (ع) بود .

و أوصنی بالصلوه و الزکوه

69- زکات در یهودیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 20

20 - زکات از واجبات الهی در آیین یهود

70- زکات در شریعت ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 14

14- انجام کار های نیک ، اقامه نماز و پرداخت زکات ، از تکالیف شریعت ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع)

ص: 407

و أوحينا إليهم فعل الخيرت وإقام الصلوه وإيتاء الزكوه

71- زكات صحابه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - مزمل - 73 - 20 - 24

24 - مؤمنان و ياران پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، به پرداخت زكات مأمور شدند .

و ءاتوا الزكوه

72- زكات غلات در جاهليت

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 136 - 1،2

1 - قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی از آن برای شریکان موهوم او (مانند بت، جن و ..) از سنتهای مشرکان در عصر جاهلیت

و جعلوا لله مما ذرأاً .. فقالوا هذا لله

به قرینه آیه 100 همین سوره (و جعلوا لله شركاء الجن)، از جمله عقاید موهوم مشرکان، شریک بودن جنیان با خداوند بوده است.

2 - سنت جاهلی مشرکان در قرار دادن سهمی از زراعت و چهارپایان برای خدا و سهمی برای شریکان خیالی او، بی اساس و بر پایه گمان بوده است.

و جعلوا لله مما ذرأاً .. هذا لله بزعمهم

«زعم» به گمان و سخن بی اساس اطلاق می شود. (مصباح اللغه).

73- زكات فطره

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 43 - 7

7 - اسحاق بن مبارک گوید : « سألت أبا إبراهيم (ع) عن صدقه الفطره أهي مما قال الله تعالى « أقيموا الصلوه و آتوا الزكاه » فقال : نعم .

؛ ..

از امام کاظم (ع) سؤال کردم، آیا زکات فطره از مواردی است که خداوند فرموده: «وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ»؟ حضرت فرمود: آری .
..».

ص: 408

74- زکات قبل از هجرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 12، 13

12 - حکم زکات در مکه شامل همه محصولات کشاورزی می شده است. *

جنت . . . و النخل و الزرع . . . و الزيتون و الرمان . . . و اءتوا حقه يوم حصاده

فرمان به ادای حق محصولات کشاورزی در روز چیدن اختصاص به محصولات خاصی، مانند غلات، ندارد. و چون در آیات مکی دیگر نیز فرمان زکات یاد شده، محتمل است فرمان به «ايتاء حق الحصاد» اشاره به همان حکم زکات باشد.

13 - حکم پرداخت حقوق مالی (زکات یا حق الحصاد) از محصولات کشاورزی در مکه نازل شده است.

و اءتوا حقه يوم حصاده

75- زکات گناهکاران پشیمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 7

7 - گرفتن صدقه (زکات) از خطاکاران نادم از سوی حاکم اسلامی باید به منظور تطهیر روح و تکامل معنوی آنان باشد.

خذ من اموالهم صدقه تطهرهم و تزكهم

76- زکات گیرنده واقعی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 3

3 - گیرنده زکات در حقیقت، خداست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی تنها وسایطند.

خذ من اموالهم صدقه . . . و يأخذ الصدقت

77- زکات مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- اقامه نماز، پرداخت زکات، امر به معروف و نهی از منکر، از بارزترین ویژگی های یاران خدا و پیکارکنندگان راه دین او

الذین إن مکّئ-هم... و نهوا عن المنکر

78- زکات محصولات کشاورزی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 409

10 - خداوند حقی برای خود در محصولات کشاورزی قرار داده است.

و ءاتوا حقه یوم حصاده

مرجع ضمیر «حقه»، به قرینه صدر آیه، ممکن است «الله» باشد.

11 - لزوم پرداخت بخشی از محصولات کشاورزی به هنگام چیدن میوه ها و درو کردن غلات

و ءاتوا حقه یوم حصاده

12 - حکم زکات در مکه شامل همه محصولات کشاورزی می شده است. *

جنت ... و النخل و الزرع ... و الزيتون و الرمان ... و ءاتوا حقه یوم حصاده

فرمان به ادای حق محصولات کشاورزی در روز چیدن اختصاص به محصولات خاصی، مانند غلات، ندارد. و چون در آیات مکی دیگر نیز فرمان زکات یاد شده، محتمل است فرمان به «ايتاء حق الحصاد» اشاره به همان حکم زکات باشد.

13 - حکم پرداخت حقوق مالی (زکات یا حق الحصاد) از محصولات کشاورزی در مکه نازل شده است.

و ءاتوا حقه یوم حصاده

79- زکات مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 4 - 2

2 - مؤمنان راستین، آنانی اند که زکات مال را همواره می پردازند.

قد أفلح المؤمنون... و الذین هم للزکوه فعلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 60 - 2

2 - دادن زکات، برنامه همیشگی مؤمنان راستین

و الذین یؤتون ما ءاتوا

با توجه به، به کارگیری فعل مضارع (یوتون) - که مفید استمرار است - برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 6

6 - مؤمنان نیکوکار در سایه برپایی نماز، پرداخت زکات و اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله) مشمول رحمت خدا هستند.

وعد الله الذین ءامنوا منکم و عملوا الصلحت. .. و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 3 - 1

1 - اقامه نماز، پرداخت زکات و یقین به آخرت از نشانه های مؤمنان راستین

هدی و بشری للمؤمنین . الذین یقیمون الصلوه... و هم بالأخره هم یوقنون

«الذین» در برداشت یاد شده، وصف احترازی است؛ یعنی، آیات قرآن برای آن دسته از مؤمنان، هدایتگر و بشارت بخش است

ص: 410

که پایبند به اقامه نماز و پرداخت زکات باشند و به جهان آخرت نیز باور قطعی داشته باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 20 - 24

24 - مؤمنان و یاران پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به پرداخت زکات مأمور شدند .

و ءاتوا الزکوه

80- زکات همسران محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 33 - 9

9 - همسران پیامبر ، وظیفه دار ادای وظیفه مالی خود و پرداخت زکات بودند .

و ءاتین الزکوه

81- زکات یاران خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 41 - 2

2 - اقامه نماز ، پرداخت زکات ، امر به معروف و نهی از منکر ، از بارزترین ویژگی های یاران خدا و پیکارکنندگان راه دین او

الذین إن مکّنّهم... و نهوا عن المنکر

82- زکات یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 11

11- ابراهیم ، اسحاق و یعقوب (ع) ، مأمور به انجام کار نیک ، برپاداشتن نماز و پرداخت زکات

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

83- شگفتی محرومیت از ادای زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 14

14 - سرپیچی کافران اهل کتاب و مشرکان، از پذیرش اسلام و محروم ساختن خویش از توحید، اعتدال، نماز و زکات، شگفت آور است.

ص: 411

لم يكن الذين كفروا... منفكين... و ما أمروا إلا ليعبدوا الله... حنفاء وى

چنانچه جمله «و ما أمروا...»، ناظر به اوامر اسلامی باشد، مفاد آیه - با توجه به ارتباط آن با آغاز سوره - این می شود که مگر اسلام، چه اوامری دارد که کافران، همچنان از مرام خود منفک نشده و به این دین روی نمی آورند؟! این دین که سراسر توحید و نماز و زکات است، چه فرمان نادرستی در آن است که آنان از پذیرش این دین، امتناع میورزند؟!.

84- صالحان و زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 75 - 3

3 - پرداخت زکات و صدقه، از اعمال و نشانه های صالحین است.

لنصدقنّ و لنكوننّ من الصالحين

85- عذاب مانعان از زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 35 - 8

8 - از امام صادق (ع) [ضمن حدیثی در توضیح گناهان کبیره] روایت شده است: «... و منع الزکاه المفروضه لأن الله عز و جل يقول: يوم یحیی علی هافی نار جهنم فتکوی بها جباههم و جنوبهم و ظهورهم...»؛

... از جمله گناهان کبیره، منع زکات واجب است؛ زیرا خدای عزوجل می فرماید: روزی که آن [زر و سیم] را با آتش دوزخ می گذازند و پیشانی، پهلو و پشت آنان را داغ می زنند و می گویند این است آنچه برای خود اندوختید...».

86- عوامل آرامش زکات دهنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 14

14 - دعای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی برای زکات دهندگان، مایه آرامش روحی آنان است.

و صل علیهم إن صلوتک سکن لهم

87- فضایل مؤدیان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 13

13 - رحمت خاص الهی تنها از آن تقوایپیشگان (پرهیزکنندگان از شرک و . . .) و پرداخت کنندگان زکات است .

فسأکتبها للذین یتقون و یؤتون الزکوه

ص: 412

متعلق «یتقون» تخلف از فرمانهای خداوند است و مصداق مورد نظر آن، با توجه به آیات گذشته که درباره گرایشهای شرک آلود بنی اسرائیل بود، شرکورزی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 4

4 - تنها تقوایبندگان و پرداخت کنندگان زکات پیروان واقعی پیامبر (صلی الله علیه و آله) هستند .

للذین یتقون و یؤتون الزکوه .. الذین یتبعون الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 6

6 - محسنان ، برپادارنده نماز و پرداخت کننده زکات و اهل یقین به عالم آخرت و برخوردار از عنایت خاص خداوندند .

للمحسنین .. أولئک علی هدی من ربهم

اضافه «رب» به ضمیر «هم» - که مرجع آن، محسنان است - اشاره به نکته یاد شده می کند.

88- فضیلت پرداخت زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 73 - 13

13- برپاداشتن نماز و پرداخت زکات ، در مقایسه با دیگر کارهای نیک ، از جایگاهی ویژه و والا برخوردار است .

و أوحینا إلیهم فعل الخیرت و إقام الصلوه و إیتاء الزکوه

با آن که نماز و زکات خود از مصادیق کارهای نیک است؛ اما خداوند آن دو فریضه را به طور جداگانه ذکر فرمود. بیان اختصاصی آن دو، گویای برداشت یاد شده است.

89- فضیلت زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 277 - 8

8 - برپاداری نماز و پرداخت زکات از بهترین نمونه های عمل صالح

و عملوا الصّالحات و اقاموا الصّلوٰه و اتوا الزّكوه

ذکر نماز و زکات پس از عمل صالح، در حالیکه خود عمل صالحند، بیانگر برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 12

12 - اهمیّت و ارزش برتر نماز، نسبت به زکات *

و اقیموا الصّلوٰه و اتوا الزّکوه

تقدیم ذکر نماز بر زکات، می تواند اشاره به اهمیّت بیشتر نماز باشد.

ص: 413

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 6

6 - تسبیح و ذکر دایم خدا، بر پایی نماز و پرداخت زکات، دارای جایگاهی ویژه و ارزشمند در بین سایر اعمال و موجب بلند پایگی مقام و تکامل معنوی انسان

یَسْبِحُ لَهُ فِيهَا... رجال لا تلهيهم تجره ولا يبيع عن ذكر الله وإقام الصلوه وإيتا

خداوند، در توصیف مردمان الهی و والا مقام تنها سه صفت را مطرح ساخته است: 1- ذکر خدا، 2- برپاداشتن نماز، 3- پرداخت زکات. ذکر سه عمل یاد شده از میان صدها عمل نیک دیگر، حاکی از ارزش ویژه آنها و نیز تأثیر آنها در تکامل معنوی انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 56 - 2

2 - نماز و زکات، از مهم ترین و با ارزش ترین فریضه ها و احکام الهی

وعد الله الذين ءامنوا منكم و عملوا الصلحت . . . و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزكوه

برداشت فوق با توجه به اختصاص به ذکر یافتن نماز و زکات، پس از بیان اعمال صالح - که نماز و زکات نیز جزء آنها می باشد - قابل استفاده است.

90- فلسفه زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 7

7 - گرفتن صدقه (زکات) از خطاکاران نادم از سوی حاکم اسلامی باید به منظور تطهیر روح و تکامل معنوی آنان باشد .

خذ من أموالهم صدقه تطهرهم و تزکیهم

91- قبول زکات تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 104 - 4

4 - انفاق ها و صدقات گنهکاران توبه کننده، مورد قبول و پذیرش پروردگار است .

وءآخرون اعترفوا بذنوبهم .. خذ من أموالهم صدقه ... و يأخذ الصدقت

92- كىفر مانعان زكات

جلد - نام سورة - سورة - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 156 - 18

ص: 414

18 - مشرکان ، مانعان زکات و منکران آیات الهی ، در خطر گرفتار شدن به عذاب خدا هستند .

قال عذابی أصیب به من أشاء ورحمتی . . . فسأکتبها للذین . . . بایتنا یؤمنون

93- گناه ممانعت از زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 35 - 8

8 - از امام صادق (ع) [ضمن حدیثی در توضیح گناهان کبیره] روایت شده است: « . . . و منع الزکاه المفروضه لأن الله عز و جل یقول: یوم یحیی علی هافی نار جهنم فتکوی بها جباههم و جنوبهم و ظهورهم . . . »

. . . از جمله گناهان کبیره، منع زکات واجب است؛ زیرا خدای عزوجل می فرماید: روزی که آن [زر و سیم] را با آتش دوزخ می گذازند و پیشانی، پهلو و پشت آنان را داغ می زنند و می گویند این است آنچه برای خود اندوختید . . . ».

94- متعلق زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 103 - 2,4,5,27

2 - اموال و دارایی های گوناگون انسان ، متعلق صدقه (زکات) است .

خذ من أموالهم صدقه

«مال» (مفرد اموال) اسم جنس است و شامل هر آنچه را که آدمی به دست بیاورد می شود.

4 - تعیین اموال متعلق صدقه (زکات) و مقدار آن ، بسته به نظر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی است .

خذ من أموالهم صدقه

نکره آمدن «صدقه» و عدم تعیین مقداری خاص از آن، احتمالاً اشاره به این دارد که موارد فوق، مبتنی بر صلاحدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی است.

5 - تنها بخشی از اموال و دارایی ها به عنوان صدقه و زکات دریافت می شود؛ نه تمامی آن .

خذ من أموالهم صدقه

برداشت فوق، با توجه به استعمال «من تبعیضیه» به دست آمده است؛ یعنی، بخشی از اموال آنان را به عنوان صدقات اخذ کن.

27 - عبدالله بن سنان گوید: امام صادق (ع) فرمود: «لما انزلت آية الزكوة «خذ من اموالهم صدقة...» . . . فامر رسول الله (صلى الله عليه وآله) مناديه فنادى فى الناس ان الله فرض عليكم الزكوة . . . ففرض الله عز وجل عليهم من الذهب و الفضة و فرض الصدقة من الابل و البقر و الغنم و من الحنطة و الشعير و التمر و الزبيب . . . و عفا لهم عما سوى ذلك . . .»

چون آیه زکات نازل شد که «از اموال آنان صدقه بگیر . . .» رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به منادی خود دستور داد و او در بین مردم ندا داد که خداوند: بر شما زکات را واجب فرموده است؛ پس خداوند [زکات] را از طلا و نقره بر آنان واجب فرمود و نیز صدقه را از شتر، گاو، گوسفند، گندم، جو، خرما و کشمش واجب کرد . . . و غیر اینها را برای مردم گذشت نمود . . .».

ص: 415

95- محرومیت

از برکات زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 5

5- اهل کتاب و مشرکان، در صورت خودداری از پذیرش اسلام، از عبادت خالصانه خداوند محروم مانده و خود را از برکات نماز و زکات دور ساخته اند.

و ما أمرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوة و يؤتوا الز

96- محمد (صلی الله علیه و آله) و اخذ زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 103 - 6، 1

1- فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر گرفتن صدقه (زکات) از اموال مردم

خذ من أموالهم صدقه

6- اجازه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد گرفتن صدقه (زکات) از جهاد گریزانی که به گناه خویش معترف بودند.

و آخرون اعترفوا بذنوبهم .. خذ من أموالهم صدقه

برداشت فوق با توجه به شأن نزول آیه است که برخی از متخلفان از جنگ تبوک، نادم شدند و در قبال خطای خویش، پیشنهاد کردند که تمام اموالشان را به عنوان صدقه بپردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 104 - 3

3- گیرنده زکات در حقیقت، خداست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حاکم اسلامی تنها وسایطند.

خذ من أموالهم صدقه .. و يأخذ الصدقت

97- مصارف زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - لزوم پرداخت صدقات و زکات به نیازمندان (فقرا)، تهیدستان (مساکین) و کارگزاران امور صدقات

إنما الصدقة للفقراء و المسكين و العملین علیها

2 - وجوب صرف صدقات بر تألیف قلوب، آزادی بردگان، بدهکاران، راه خدا و در راه ماندگان

إنما الصدقة . . . و المؤلفه قلوبهم و فی الرقاب و الغرمین و فی سبیل اللّٰه و ابن ال

4 - صرف صدقات (زکات)، بجز در موارد هشتگانه (فقرا و . . .) ممنوع است.

إنما الصدقة للفقراء . . . و ابن السبیل

آیه شریفه در مقام بیان موارد صرف صدقات است. به کارگیری کلمه «إنما» - که برای افاده حصر است - بیانگر این است که صرف صدقات در غیر موارد هشتگانه ای که آیه شریفه متعرض آن شده، ممنوع است.

98- مصونیت مؤدیان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 17

17 - موحدان ، پرداخت کنندگان زکات و مؤمنان به آیات الهی ، مصون از عذاب های الهی هستند .

عذابی أصیب به من أشاء و رحمتی . . . فسأکتبها للذین ... بایتنا یؤمنون

جمله «سأکتبها» به منزله تفسیری است برای «من أشاء». یعنی بیان می کند که چه کسانی مصون از عذاب الهی هستند و مشیت الهی بر عذاب نکردن آنان تعلق نمی گیرد و چه کسانی در خطر گرفتار شدن به عذاب الهی هستند. منطوق جمله «سأکتبها» بیانگر طایفه اول و مفهوم آن بیانگر طایفه دوم است.

99- منافقان و زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 75 - 1

1 - پیمان بستن برخی از منافقان صدر اسلام با خدا مبنی بر پرداخت زکات و صدقه و قرار گرفتن در صف صالحان ، در صورت برخورداری از مال و فضل الهی

و منهم من عهد الله . . . ولنکونن من الصلحین

100- موانع زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 7 - 9

9 - دنیاطلبی و انکار معاد ، عامل بازدارنده از انفاق و زکات

لایؤتون الزکوه و هم بالأخره هم کفرون

چنانچه جمله «هم بالأخره. . .» حالیه باشد می توان از ارتباط «هم بالأخره هم کفرون» با جمله قبل، مطلب بالا را برداشت کرد.

101- نجات زکات دهندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - كسانى كه انفاق كرده و زكات مال خود را ادا كنند ، انسان هاى صالح و نجات يافته اند .

قد أفلح من تزكى

برخى از لغت دانان، فعل «تزكى» را به معنای «تصدق» مى دانند. (لسان العرب)

ص: 417

102- نیت در زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 60 - 4

4 - پرداخت زکات، فقط باید برای جلب رضای خدا و دستیابی به سعادت اخروی باشد.

و الذین یؤتون . . . وقلوبهم وجله اثمهم إلى ربهم رجعون

103- وجوب زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 43 - 3

3 - نماز و زکات، از واجبات دینی اسلام و از ارکان عملی آن است.

وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ

دعوت به اقامه نماز و پرداخت زکات، پس از فراخواندن اهل کتاب به ایمان، بیانگر اهمیت خاص نماز و زکات در میان سایر تکالیف عملی اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 156 - 20

20 - زکات از واجبات الهی در آیین یهود

و یؤتون الزکوة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 44 - 4

4 - سیر کردن بینوایان، از تکالیف ویژه مالی - افزون بر زکات و . . . - در اسلام

و لم نک نطعم المسکین

خداوند فرمود: به بینوایان دستگیری و کمک مالی کنید؛ بلکه فرمود: آنان را سیر نمایید. از این مطلب می توان استفاده کرد که این کار، فریضه ای جدا از زکات است؛ یعنی، اگر کسی زکات را پرداخت کند؛ ولی در جامعه گرسنه ای وجود داشته باشد، او باید باز هم انفاق کند

تا گرسنگان سیر شوند.

104- وعده نجات به مؤدیان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - لیل - 92 - 18 - 5

5- دوری از آتش دوزخ ، وعده خداوند به اهل زکات و انفاق

ص: 418

و سيجنبها الأتقى . الذی یؤتی ماله یتزکی

105- هدایت مؤدیان زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 37 - 5

5 - مردمان تسبیح گو ، ذاکر ، بر پا دارنده نماز و پرداخت کننده زکات ، از هدایت خاص خداوند به نور خویش برخوردارند .

یهدی الله لنوره من یشاء . . . فی بیوت اذن الله . . . یشیح له فیها . . . رجال لاتله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 1

1 - تنها برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و اهل یقین به آخرت ، مشمول هدایت ویژه پروردگار خویش اند .

الذین یقیمون الصلوه و یؤتون الزکوه و هم بالأخره هم یوقنون . أولئک علی هدی من

106- یهود و زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 162 - 10

10 - یهودیان پبادارنده نماز و پرداخت کننده زکات ، به قرآن و دیگر کتب آسمانی ایمان می آورند .

ولکن الرسخون . . . و المقیمین الصلوه و المؤتون الزکوه

گفتنی است که «المقیمین» به وسیله فعلی همانند «امدح» و یا «اخص» منصوب شده و در اصل چنین بوده «والمقیمون الصلوه اخصهم و امدحهم» که بنابر قواعد ادبی المقیمون و فعل اخص و امدح حذف شده است و ضمیر در «امدحهم» به صورت اسم ظاهر در آمده است.

زکات دهندگان

107- نجات زکات دهندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 14 - 3

3 - کسانی که انفاق کرده و زکات مال خود را ادا کنند، انسان هایی صالح و نجات یافته اند .

قد أفلح من تزكى

برخی از لغت دانان، فعل «تزکی» را به معنای «تصدق» می دانند. (لسان العرب)

ص: 419

1- آثار ترسناکی زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 2 - 3,4

3- با مشاهده ترس و دهشت ناشی از زلزله زمین در آستانه برپایی قیامت، تمامی مادران، کودکان شیرخوارشان را بی اختیار در دامن خود رها ساخته و از یاد خواهند برد.

تذهل کلّ مرضعه عمّا أَرْضعت

«ذهل» (مصدر «تذهل») به فراموشی ای گفته می شود که از شدت دهشت بر انسان عارض شود. «مرضعه» نیز به زنی گفته می شود که در حال شیر دادن باشد؛ یعنی، هر زن شیر دهنده، به هنگام دیدن آن زلزله، از آن کسی که به او شیر می دهد غافل خواهد شد.

4- زنان باردار با دیدن زلزله سهمگین زمین در آستانه برپایی قیامت، از شدت بیم و اضطراب، سقط جنین خواهند کرد.

و تضع کلّ ذات حمل حملها

«وضع» (مصدر «تضع») به معنای نهادن و «ذات حمل» به معنای باردار است؛ یعنی، هر زن بارداری به هنگام دیدن آن زلزله، بارش را خواهد نهاد (جنینش را سقط خواهد کرد).

2- آثار دومین زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 8 - 1

1 - هنگام پیدایش دومین لرزش در دوران برپایی قیامت، قلب های فراوانی را لرزه و اضطرابی شدید فرا خواهد گرفت.

قلوب یومئذ واجفه

«قلب واجف»، به قلبی گفته می شود که اضطراب شدیدی بر آن مستولی باشد (لسان العرب). «قلوب» نکره ای است که بر تکثیر دلالت دارد و به همین سبب - با آن که نکره است - مبتدا قرار گرفته است.

3- آثار زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - زلزله زمین در آستانه قیامت ، انفجاری داخلی و پراکنده سازنده مواد درونی آن است .

وأخرجت الأرض أثقالها

زلزله به طور معمول، آنچه را که بر سطح زمین است، به کام آن فرو می برد؛ ولی در زلزله واپسین، عکس این صحنه اتفاق خواهد افتاد. عطف این آیه بر آیه قبل - به قرینه سیاق آیات - عطف مسبب بر سبب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - زمین در قیامت ، پس از لرزش شدید و بیرون ریختن دفینه های خویش ، اطلاعات ذخیره شده خود را برملا خواهد ساخت .

یومئذ تحدّث أخبارها

3 - زمین پس از تحولاتی در سه مرحله (« لرزش ویرانگر در پایان عمر دنیا » ، « اخراج مردگان از درون خود در آغاز قیامت » و « اظهار اطلاعات بایگانی شده در خود ») ، مکان حسابرسی اعمال انسان ها خواهد شد .

إذا زلزلت ... و أخرجت ... تحدّث أخبارها

آیات این سوره می تواند بیانگر حوادث آخرت باشد که از پایان نظام موجود، شروع می شود. تعبیر «یومئذ» - در این احتمال - نشانگر وقوع تمام آن حوادث، در یک زمان گسترده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - زلزله زمین ، از مقدمات حشر مردم و حسابرسی اعمال آنان در قیامت است .

إذا زلزلت الأرض ... یومئذ یصدر الناس

4- اولین زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - در آستانه برپایی قیامت و در پی صیحه و لرزش نخستین ، صیحه و لرزشی دوباره پدیدار خواهد شد .

تتبعها الرادفه

«رادفه»؛ یعنی، ملحق شونده و از پی در آینده. (مصباح) تطبیق آن بر نفخ صور دوم مفاد این آیه و آیه قبل را نظیر آیه 68 سوره زمر می سازد.

2- دومین زلزله در مراحل برپایی قیامت، تابع اولین لرزش و فرع بر پیدایش آن است.

تتبعها الرادفه

5- پرسش از زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 421

2- عوامل زلزله شدید زمین در آستانه قیامت، ناشناخته برای انسان ها و زمینه پرسش تحیرآمیز آنان از اهداف و علل آن

وقال الإنسن ما لها

«ما» برای استفهام از انگیزه و اهداف است.

6- ترسناکی زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 1 - 7

7- وقوع زلزله بسیار بزرگ و هولناک در جهان طبیعت (زمین و...)، در آستانه برپایی قیامت

إنّ زلزله الساعة شیء عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 2 - 7، 1

1- زلزله زمین در آستانه فروپاشی نظام طبیعت، رخدادی بسیار سهمگین و دهشتناک

إنّ زلزله الساعة شیء عظیم.. یوم ترونها... تری الناس سکری

7- شدت و هراس ناشی از زلزله زمین در آستانه برپایی رستاخیز، هوش از سر تمامی مردم روی زمین خواهد ربود و آنان را مانند می زدگان مست، بی خود خواهد ساخت.

إنّ زلزله الساعة شیء عظیم.. یوم ترونها... و تری الناس سکری

«سکاری» جمع «سکران» است. «سکران» نیز به کسی گفته می شود که در اثر خوردن شراب، عقلش را از دست بدهد (مست شود).

7- حتمیت زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 1 - 2

2- زلزله فراگیر زمین، حادثه ای قطعی و تخلف ناپذیر است.

إذا زلزلت الأرض زلزالها

حرف «إذا» بر فعلی داخل می شود که تحقّق آن در آینده، حتمی خواهد بود.

8- دومین زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 7 - 1،2

1 - در آستانه برپایی قیامت و در پی صیحه و لرزش نخستین ، صیحه و لرزشی دوباره پدیدار خواهد شد .

ص: 422

تتبعها الرادفه

«رادفه»؛ یعنی، ملحق شونده و از پی در آینده. (مصباح) تطبیق آن بر نفخ صور دوم مفاد این آیه و آیه قبل را نظیر آیه 68 سوره زمر می سازد.

2- دومین زلزله در مراحل برپایی قیامت، تابع اولین لرزش و فرع بر پیدایش آن است.

تتبعها الرادفه

9- زلزله در قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 34 - 3

3 - عذاب نازل شده بر قوم لوط، زلزله بود.

إنا منزلون على أهل هذه القرية رجزاً من السماء

«رجز» در لغت، به معنای «اضطراب» است. مراد از آن، در آیه، زلزله است (مفردات راغب).

10- زلزله در مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 37 - 5، 4، 2

2- به دنبال تکذیب شعیب (ع) از سوی مردم مدین، زلزله ای هلاکت بار، آنان را فراگرفت و از پا در آورد.

فكذبوه فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم جثمين

4- زلزله مدین، در شب رخ داد.

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم جثمين

احتمال دارد که «أصبحوا» به معنای «دخلوا في الصبح» باشد. بنابراین، زلزله، در شب اتفاق افتاده است.

5- زلزله مدین، به قدری شدید و هلاکت بار بود که مردم آن شهر، نتوانستند از خانه هایشان بیرون بروند و در داخل همان خانه ها، به زانو درآمدند.

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم جثمين

11- زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 2 - 10

10- زلزله ویرانگر و نابود کننده زمین در آستانه برپایی قیامت ، جلوه ای از عذاب قهر خداوند

إنّ زلزله الساعة شیء عظیم.. و ما هم بسکری و لکنّ عذاب اللّٰه شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 423

1 - وقوع زلزله ، در سراسر زمین در آستانه قیامت

إذا وقعت الواقعة .. إذا رجّت الأرض رجّاً

«رج» (مصدر مجهول «رجّت») به معنای به شدت لرزانده شدن است. مراد از «الأرض» تمام زمین - و نه منطقه ای خاص از آن - است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 14 - 1

1 - به لرزه درآمدن زمین و کوه ها ، در آستانه برپایی قیامت

یوم ترجف الأرض والجبال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 6 - 1

1 - پیدایش زلزله ای عظیم ، در آستانه برپایی قیامت

یوم ترجف الراجفه

مراد از «یوم» - به قرینه آیه بعد - دورانی است که شامل هر دو نفخه صور باشد؛ نفخه اول که همگان می میرند و نفخه دوم که رستاخیز برپا می شود. «رجف»؛ یعنی، لرزش و اضطراب شدید. (مفردات راغب)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 7 - 3

3 - قیامت ، به دنبال پیدایش زلزله ای بزرگ ، برپا خواهد شد .

یوم ترجف الراجفه . تتبعها الرادفه

ممکن است «رادفه»، ناظر بر زلزله ای دیگر نباشد؛ بلکه مفاد آیه شریفه این باشد که به دنبال زلزله ای که در آیه قبل مطرح بود، پیامد آن (قیامت) به وجود خواهد آمد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- « عن أبي جعفر (ع) في قوله « كلاً إذا دكت الأرض دكاً دكاً » قال : هي الزلزله ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند « كلاً إذا دكت الأرض دكاً دكاً » روایت شده که مراد زلزله است. »

12- سقط جنین در زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 2 - 4

4- زنان باردار با دیدن زلزله سهمگین زمین در آستانه برپایی قیامت ، از شدت بیم و اضطراب ، سقط جنین خواهند کرد .

و تضع کلّ ذات حمل حملها

ص: 424

«وضع» (مصدر «تضع») به معنای نهادن و «ذات حمل» به معنای باردار است؛ یعنی، هر زن بارداری به هنگام دیدن آن زلزله، بارش را خواهد نهاد (جنینش را سقط خواهد کرد).

13- شدت زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 2 - 4

4- زنان باردار با دیدن زلزله سهمگین زمین در آستانه برپایی قیامت، از شدت بیم و اضطراب، سقط جنین خواهند کرد.

و تضع کلّ ذات حمل حملها

«وضع» (مصدر «تضع») به معنای نهادن و «ذات حمل» به معنای باردار است؛ یعنی، هر زن بارداری به هنگام دیدن آن زلزله، بارش را خواهد نهاد (جنینش را سقط خواهد کرد).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 5 - 2, 1

1 - حرکت و رانش کوه ها، در آستانه قیامت بر اثر زلزله شدید

إِذَا رَجَّتْ الْأَرْضُ رَجًّا . وَبَسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا

«بسّ» در دو معنا به کار می رود: 1- به حرکت واداشتن (القاموس المحيط); 2- خرد و ریز ریز کردن (المصباح المنیر). برداشت بالا بر پایه معنای اول است.

2 - ذره ذره شدن کوه ها، بر اثر زلزله شدید زمین در آستانه قیامت

إِذَا رَجَّتْ الْأَرْضُ . . . وَبَسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 14 - 3

3 - لرزش زمین و کوه ها در آستانه برپایی قیامت، بسیار شدید و کوبنده است.

و كانت الجبال كشيئا مهيلًا

تبدیل شدن کوه های استوار به انبوهی از ریگ های روان، شدت و گوبندگی زمین لرزه را، در آستانه برپایی قیامت می رساند.

1 - لرزشی شدید در آینده ، تمام زمین را فراخواهد گرفت .

إذا زلزلت الأرض زلزالها

اضافه «زلزال» به ضمیر «الأرض»، بیانگر شدت آن است؛ زیرا از طرفی آن را به تمام زمین ارتباط می دهد و از طرفی دیگر، به این نکته اشاره دارد که ابعاد آن حادثه، به قدری بزرگ است که ویژگی های آن را نمی توان بر شمرد؛ بلکه در بیان آن تنها باید گفت: «زلزله زمین».

ص: 425

14- عذاب با زلزله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 34 - 3

3 - عذاب نازل شده بر قوم لوط ، زلزله بود .

إِنَّا نَمْنُزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رَجْرًا مِنَ السَّمَاءِ

«رجز» در لغت، به معنای «اضطراب» است. مراد از آن، در آیه، زلزله است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 37 - 3,4,6

3 - عذاب زلزله قوم شعیب ، چنان بود که با رخداد آن ، مردم مدین ، بی درنگ از پا درآمدند .

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذْتَهُمُ الرَّجْفَةَ فَأَصْبَحُوا

عطف «أصبحوا» با «فاء» - که برای عدم تراخی است - بر «أخذتهم» دلالت بر هلاکت بی درنگ می کند. گفتنی است. «أصبحوا» احتمال دارد به معنای «صاروا» باشد و احتمال دارد به معنای «دخلوا فی الصبح» باشد. بنابر احتمال نخست، نکته یاد شده قابل استفاده است.

4 - زلزله مدین ، در شب رخ داد .

فَأَخَذْتَهُمُ الرَّجْفَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَثْمِينَ

احتمال دارد که «أصبحوا» به معنای «دخلوا فی الصبح» باشد. بنابراین، زلزله، در شب اتفاق افتاده است.

6 - امکان دارد که زلزله - و یا دیگر بلا های طبیعی - عذاب و کیفر الهی باشد .

فَأَخَذْتَهُمُ الرَّجْفَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَثْمِينَ

15- عظمت زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 1 - 7

7- وقوع زلزله بسیار بزرگ و هولناک در جهان طبیعت (زمین و ...)، در آستانه برپایی قیامت

إنّ زلزله الساعة شيء عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 4 - 3

3 - زلزله زمین در آستانه قیامت ، بسیار عظیم و غیر قابل توصیف

إذا رجّت الأرض رجّاً

ذکر «رجّاً» به صورت نکره، بیانگر آن است که حرکت و لرزشی که بر زمین وارد می شود، چنان عظیم است که نمی توان هیچ وصفی را برای آن بیان کرد.

ص: 426

16- عوامل زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 3 - 2

2 - عوامل زلزله شدید زمین در آستانه قیامت ، ناشناخته برای انسان ها و زمینه پرسش تحیرآمیز آنان از اهداف و علل آن

وقال الإنسن ما لها

«ما» برای استفهام از انگیزه و اهداف است.

17- عوامل مصونیت از زلزله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 13 - 23

23- «عن أبي عبدالله (ع) انه قال : لا تملّوا من قراءه إذا زلزلت الأرض زلزالها فإنه من كانت قراءته بها في نوافله لم يصبه الله عزوجل بزلزله أبداً ولم يمت بها ولا بصاعقه ;

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: از خواندن سوره «إذا زلزلت الأرض زلزالها» خسته نشوید ; زیرا کسی که آن را در نوافله های خود بخواند، خدای عزوجل هیچ گاه او را با زلزله آسیب نمی رساند و به وسیله زلزله و صاعقه به هلاکت نمی رساند».

18- فراموشی نوزادان در زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 2 - 3

3- با مشاهده ترس و دهشت ناشی از زلزله زمین در آستانه برپایی قیامت ، تمامی مادران ، کودکان شیرخوارشان را بی اختیار در دامن خود رها ساخته و از یاد خواهند برد .

تذهل کلّ مرضعه عمّا أَرْضعت

«ذهل» (مصدر «تذهل») به فراموشی ای گفته می شود که از شدت دهشت بر انسان عارض شود. «مرضعه» نیز به زنی گفته می شود که در حال شیر دادن باشد؛ یعنی، هر زن شیر دهنده، به هنگام دیدن آن زلزله، از آن کسی که به او شیر می دهد غافل خواهد شد.

19- فلسفه زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 3 - 2

2 - عوامل زلزله شدید زمین در آستانه قیامت ، ناشناخته برای انسان ها و زمینه پرسش تحیرآمیز آنان از اهداف و علل آن

وقال الإنسن ما لها

«ما» برای استفهام از انگیزه و اهداف است.

ص: 427

20- منشأ زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 1 - 4

4- لرزش زمین در آستانه قیامت ، وابسته به عواملی زمینی و بازتاب تحولات درونی آن است .

إذا زلزلت الأرض زلزالها

مجهول بودن فعل «زلزلت»، بیانگر نقش عاملی در پیدایش زلزله است. اضافه شدن «زلزال» به ضمیری که به زمین برمی گردد، آن حوادث را به خود زمین مربوط می داند.

21- نقش زلزله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 37 - 6

6- امکان دارد که زلزله - و یا دیگر بلا های طبیعی - عذاب و کیفر الهی باشد .

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم جثمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملك - 67 - 16 - 2

2- امکان نزول عذاب الهی ، با لرزش زمین و فرورفتن کافران در درون آن

أن يخسف بكم الأرض فإذا هي تمور

«مور» (مصدر «تمور») به معنای تحرک سریع است.

22- وسعت زلزله زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - زلزله - 99 - 1 - 3

3- لرزش گسترده زمین ، از مقدمات برپایی قیامت

إذا زلزلت الأرض زلزالها

به قرینه جمله «یومئذ یصدر الناس أشتاتاً» (در آیات بعد)، زلزله زمین در آستانه قیامت خواهد بود.

23- وسعت زلزله قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 428

1 - زمین ، بر اثر زلزله فراگیر خود همه مردگان را ، بیرون خواهد ریخت .

وأخرجت الأرض أثقالها

«أثقال» جمع «ثقل» و «ثقل» است؛ نظیر «أمثال» که جمع «مثل» و «مثل» می باشد. «ثقل» به معنای بار سنگین است. «ثقل» نیز به همان معنا و یا به معنای «شیء نفیس» است (لسان العرب). «بارهای سنگین زمین»، کنایه از ذخایر آن و نیز اجساد مردگان است. برداشت یاد شده، به مصداق دوم نظر دارد.

ص: 429

11- زلیخاه

1- اخفای مکر زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 29 - 1

1- عزیز مصر از یوسف (ع) خواست تا ماجرای زلیخا را نادیده انگاشته و آن را مخفی سازد .

یوسف أعرض عن هذا

اعراض کردن از ماجرای زلیخا - که مفاد عبارت «أعرض عن هذا» است - در حقیقت توصیه به مخفی نگه داشتن و نادیده گرفتن است ، نه لب به شکایت نگشودن ؛ زیرا اقدام علیه زلیخا با ملاحظه موقعیت یوسف (ع) - که برده ای زرخرید بوده - ناسازگار است.

2- استفاده از کارد در مهمانی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 6

6- زلیخا به هر یک از زنان دعوت شده ، کاردی برای استفاده از خوردنی ها داد .

و ءاتت کل وحده منهنّ سکیناً

3- اقرار زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 2,4

2- زلیخا ، نزد زنان اشراف به تقاضای کام روایی از یوسف (ع) ، اقرار و اعتراف کرد .

لقد رودته عن نفسه

4- زلیخا در حضور زنان اشراف ، تأکید کرد که هم چنان بر تقاضای وصال یوسف (ع) اصرار خواهد کرد .

و لئن لم يفعل ما ءامره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- زلیخا شهادت زنان اشراف بر پاکدامنی یوسف (ع) را تصدیق کرد و سخن آنان را مایه روشن شدن حقیقت دانست .

قالت امرأت العزیز التئ حصحص الحق

«حصصه» (مصدر حصحص) به معنای روشن شدن چیزی پس از کتمان آن است. برخی نیز گفته اند به معنای ثبوت و استقرار است.

16- زلیخا در حضور پادشاه مصر به تقاضای کام روایی از یوسف (ع) اعتراف کرد و به استتکاف یوسف (ع) از پذیرش تقاضایش شهادت داد .

أنا رودته عن نفسه وإنه لمن الصدقین

جمله «أنا رودته عن نفسه» - به بیانی که در آیه 26 ذیل برداشت شماره 2 گذشت - دلالت بر حصر دارد؛ یعنی، من از او درخواست کردم و او چنین درخواستی نداشت.

18- زلیخا در حضور پادشاه مصر، بر صداقت و راستگویی یوسف (ع) تأکید کرد .

وإنه لمن الصدقین

19- اعتراف زلیخا به دروغگویی خویش در متهم ساختن یوسف (ع) به درخواست کام جویی

أنا رودته عن نفسه وإنه لمن الصدقین

4- بازجویی از مهمانان زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 7

7- بازجویی از زنانی که در ماجرای میهمانی زلیخا دست های خویش را بریدند، شرط یوسف (ع) برای بیرون آمدن از زندان و حاضر شدن در نزد پادشاه

قال ارجع الی ربک فسنله ما بال النسوه الّ-تی قطعن ایدیهنّ

5- بینش زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 18

18- زلیخا، تسلیم نشدن یوسف (ع) در برابر خواسته اش را، ناسپاسی و قدرناشناسی می شمرد .

رودته التی هوفی بیتها .. إنه ربی أحسن مثنوی

در برداشت فوق، «إنه ربی ..» ناظر به مفهومی گرفته شده که از عبارت «التی هوفی بیتها» استفاده می شود؛ یعنی، زلیخا با اظهار اینکه مربی یوسف(ع) بوده و او را در خانه خویش سر و سامان بخشیده است، توقع داشت که یوسف(ع) در برابر تقاضایش تسلیم شود؛ ولی یوسف(ع) با جمله «إنه ربی ...» بیان می دارد که خداوند، مربی و مدبر امور او بوده و هست، و سزاوار آن است که وی مطیع او باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 13

ص: 431

13- زلیخا شهادت زنان اشراف بر پاکدامنی یوسف (ع) را تصدیق کرد و سخن آنان را مایه روشن شدن حقیقت دانست .

قالت امرأت العزیز الثن حصحص الحق

«حصصه» (مصدر حصص) به معنای روشن شدن چیزی پس از کتمان آن است. برخی نیز گفته اند به معنای ثبوت و استقرار است.

6- تبرئه زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 13

13- تلاش زلیخا برای تبرئه خویش نزد عزیز مصر

قالت ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً

7- تصمیم زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 13

13- «عن الرضا (ع) : . . . و أما قوله عزوجل فی یوسف : « ولقد هممت به وهم بها » فإنها هممت بالمعصیه وهم یوسف بقتلها إن أجبرته . . . فصرف الله عنه قتلها و الفاحشه و هو قوله عزوجل : « كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء » یعنی القتل و الزنا . . . ;

از امام رضا(ع) روایت شده که فرمود: . . . قول خدای عزوجل درباره یوسف که فرموده: «ولقد هممت به وهم بها» مقصود این است که آن زن قصد معصیت کرد و یوسف قصد کرد که اگر بانوی را مجبور به گناه کند، او را بکشد . . . پس خداوند، قتل و عمل خلاف عفت را از او بگردانید و این است سخن خدای عزوجل: «کذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء» ; یعنی، قتل و زنا . . .».

8- تعداد مهمانان زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 8

8- تعداد زنانی که زلیخا آنان را برای دیدار یوسف (ع) دعوت کرد ، بیش از ده نفر نبودند .

و قال نسوه فی المدینه . . . فلما سمعت بمکرهنّ أرسلت إلیهنّ

ضمیر در «مکرهنّ . . .» و «إلیهنّ» به «نسوه» در آیه قبل برمی گردد و از آن جا که «نسوه» از صیغه های جمع قله است ، معلوم می شود

تعداد زنان دعوت شده بیش از ده نفر نبود.

ص: 432

9- تلاش زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 3

3- زلیخا برای هموار ساختن نظر یوسف (ع) به منظور کام جویی، اهتمامی مداوم و پی گیر داشت.

و روده التي هوفی بیتها عن نفسه

برخی از اهل لغت در «راد - یرود» که مراد از آن است، سعی و تلاش پی گیری برای رسیدن به مطلوب را قید کرده اند. برداشت فوق بر این اساس است.

10- توطئه زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 6

6- زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و رسیدن به وصال او، درب های قصرش را قفل کرد و او را به سوی خویش فرا خواند.

روده... و غلقت الأبواب و قالت هیت لک

«تغلیق» (مصدر غلقت) به معنای قفل کردن است. «هیت لک» اسم فعل امر و به معنای «بیا» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 4,5,6,7,8,14

4- زلیخا برای دستیابی به یوسف (ع) و جلوگیری از خروج وی، به تعقیب او پرداخت و با سرعت به سمت درب خروجی دوید.

واستبقا الباب

5- یوسف (ع) در تعقیب و گریزش با زلیخا، زودتر از وی به درب خروجی رسید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

6- زلیخا برای جلوگیری از خروج یوسف (ع)، از پشت پیراهنش را چنگ زد و او را به شدت به سوی خود کشید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

7- زلیخا بر اثر چنگ زدن به پیراهن یوسف (ع) ، پیراهن او را چاک زد و سرتاسر آن را پاره کرد .

وقدت قمیصه من دبر

«قَدَّ» (مصدر قَدَّت) به معنای شکافتن و پاره کردن طولی و سراسری است (لسان العرب) ; یعنی ، آن گاه گفته می شود «قَدَّ القمیص» که پیراهن از طول پاره شود و سراسر آن شکافته گردد.

8- یوسف (ع) ، به گشودن درب و فرار از چنگ زلیخا موفق شد .

و أَلْفِیَا سِیْدَهَا لِدَا الْبَابِ

14- تحریک عزیز مصر از سوی زلیخا برای مؤاخذه و مجازات یوسف (ع)

ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً إلا أن یسجن أو عذاب ألیم

برداشت فوق ، از تصریح زلیخا به «أهلک» (همسر تو) استفاده می شود ; یعنی ، او با آوردن «أهلک» درصدد تحریک عزیز مصر برای مجازات یوسف(ع) بود.

ص: 433

11- توطئه علیه زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 2

2- عشق زلیخا به یوسف (ع) حربه زنان اشراف مصر ، برای جنجال و توطئه علیه او

قال نسوه فی المدینه .. فلما سمعت بمکرهنّ

مراد از «مکر» نقل کردن و مطرح ساختن ماجرای زلیخاست. اطلاق «مکر» به نقل آن ماجرا ، گویای این است که زنان اشراف با مطرح کردن آن قصه ، درصدد ضربه زدن به شخصیت زلیخا و توطئه علیه وی بودند.

12- توقعات بیجای زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 19

19- زلیخا به دلیل اکرام یوسف (ع) و خدمت به او ، توقع داشت که یوسف (ع) در برابر تقاضای نامشروعش ، تسلیم وی باشد .

رودته التی هو فی بیتها .. قال ... إنه ربی

13- تهمتهای زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 11، 12

11- زلیخا به هنگام برخورد با شوهرش ، عزیز مصر ، یوسف (ع) را به قصد تجاوز به خویش متهم کرد .

قالت ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً

«جزاء» به معنای سزا و کیفر و «ما» در جمله فوق نافیه است. بنابراین «ما جزاء...» ؛ یعنی: نیست کیفر و سزای کسی که خواسته باشد به همسرت تجاوز کند ، مگر زندان یا عذابی دردناک.

12- پیشدستی زلیخا در طرح اتهام علیه یوسف (ع)

و ألفیا سیدها لدا الباب قالت ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- عزیز مصر شواهد ارائه شده از سوی داور ماجرای یوسف و زلیخا را، برای رفع اتهام از یوسف (ع) و اثبات بی گناهی او کافی دانست .

فلما رءا قمیصه قُدّ من دُبُر قال إنه من کیدکرت

8- عزیز مصر، پیشدستی زلیخا در متهم ساختن یوسف (ع) و تعیین کیفر برای او را، از مکر های زلیخا شمرد .

ص: 434

قالت ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً . . . إنه من كيدك

برداشت فوق، ناظر به این احتمال است که ضمیر در «إنه . . .» به معنایی که از «قالت ما جزاء . . .» در آیه 25 استفاده می شود، برگردد و آن معنا، پیشدستی کردن زلیخا برای محقق جلوه دادن خویش و گنه کار نشان دادن طرف مقابل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 17، 19

17- زلیخا پیش از جلسه بازجویی و محکمه دادرسی، یوسف (ع) را مجرم معرفی می کرد و به کام جویی از وی متهم می ساخت .

قالت امرأت العزيز الن حصحص الحق أنا رودته عن نفسه و إنه لمن الصدقین

برداشت فوق از قید «الآن» استفاده می شود.

19- اعتراف زلیخا به دروغجویی خویش در متهم ساختن یوسف (ع) به درخواست کام جویی

أنا رودته عن نفسه و إنه لمن الصدقین

14- خواسته های زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 21، 32

21- یوسف (ع) در پاسخ به دعوت و فرمان زلیخا، خداوند را سزاوارتر برای اطاعت، قدرشناسی و سپاس دانست .

قال معاذ الله إنه ربی أحسن مثنوی

32- « عن علی بن الحسین (ع) : . . . فلما راهق یوسف راودته إمرأه الملك عن نفسه . . . » ;

از امام سجاد (ع) روایت شده است: . . . چون حضرت یوسف در آستانه بلوغ جنسی قرار گرفت، همسر پادشاه از او درخواست کرد که تا با او درآمیزد . . .» .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 10

10- زلیخا به منظور برخورد نکردن زنان دعوت شده با یوسف (ع)، از او خواسته بود در اتاق های اندرونی ساختمان بماند .

کلمه «خروج» به معنای از داخل به بیرون آمدن است. بنابراین «اخرج عليهنّ» می رساند که یوسف(ع) هنگامی که زنان در مجلس ضیافت حاضر شدند، در مکانی بود که نسبت به مجلس آنان داخل حساب می شد؛ یعنی، اگر مجلس پذیرایی در اتاق بیرونی بود زلیخا، یوسف(ع) را در اتاق اندرونی نگه داشته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 11

11- «عن أبي جعفر (ع) في قوله: «ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات ليسجننه حتى حين» فالآيات شهادة الصبي و القميص المنخرق من دبر و استباقهما الباب حتى سمع مجاذبت ها إياه على الباب فلما عصاها فلم تزل ملحّه بزوجهها حتى حبسه . . .»؛

ص: 435

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا که فرمود: «ثم بدا لهم . . .» روایت شده است: آن نشانه ها گواهی کودک و پیراهن پاره شده از پشت و سبقت آن دو به طرف در بود، به گونه ای که شنیده شد آن زن پشت در، یوسف را به طرف خود می کشد؛ پس چون یوسف درخواست بانو را نپذیرفت به طور پیگیر به شوهرش اصرار نمود تا [شوهرش] او را زندانی کرد».

15- دربهای کاخ زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 6,7

6- زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و رسیدن به وصال او، درب های قصرش را قفل کرد و او را به سوی خویش فرا خواند.

رودته . . . و غلّقت الأبواب و قالت هیت لک

«تغلیق» (مصدر غلّقت) به معنای قفل کردن است. «هیت لک» اسم فعل امر و به معنای «بیا» می باشد.

7- قصر زلیخا، قصری مجلل و دارای درب های فراوان و متعدد بود.

و غلّقت الأبواب

به کارگیری باب تفعیل، برای بیان قفل زدن دربهای (غلّقت الأبواب) می تواند حاکی از شدت مبالغه باشد؛ یعنی، دربهای را با قفلها و پشت بندها محکم بست، و می تواند بر کثرت دربهای دلالت داشته باشد. برداشت فوق، ناظر به دومین معناست.

16- دروغجویی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 19

19- اعتراف زلیخا به دروغجویی خویش در متهم ساختن یوسف (ع) به درخواست کام جویی

أنا رودته عن نفسه وإنه لمن الصادقين

17- دعوت زلیخا از زنان مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 3,4

3- زلیخا، پس از آگاهی به توطئه زنان و ملامت گری های ایشان، آنان را به منزل خویش دعوت کرد.

فلما سمعت بمكرهن أرسلت إليهنّ

مراد از «به سوی آنان فرستاد» - که مفاد «أرسلت إليهنّ» است - به قرینه جمله «و أعتدت لهنّ متكئاً و ..» این است که آنان را به مهمانی دعوت کرد.

4- زلیخا برای پاسخ گویی به زنان ملامت کننده، ضیافتی ترتیب داد و مجلس ویژه ای آراست .

أرسلت إليهنّ و أعتدت لهنّ متكئاً

ص: 436

18- دلایل دروغگویی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 1

1- داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، کذب ادعای زلیخا و صداقت یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن از پشت سر دانست .

وإن كان... وهو من الصدقین

19- دلایل صداقت زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 11

11- داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، صداقت زلیخا و دروغ گویی یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) از پیش رو دانست .

إن كان قميصه فُدَّ من فُبل فصدقت وهو من الكذیبین

20- زلیخا در دربار مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 9

9- زلیخا در دستگاه حکومتی و قضایی مصر، نفوذی فراوان داشت .

ولئن لم يفعل ما امره لیسجنن و لیکوناً من الصغیرین

حذف فاعل از «لیسجنن» (او حتماً زندانی می شود) و آوردن فعل به صورت مجهول، حاوی این نکته است که حرف نشنوی یوسف (ع)، زندانی شدنش را در پی داشت؛ یعنی، زلیخا آن چنان نفوذی داشت که گویا لازم نبود امر کند و اقدامی صورت دهد؛ آن گاه که فردی امرش را اطاعت نمی کرد، به زندانش می انداختند.

21- زلیخا قبل از مجلس بازجویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 17

17- زلیخا پیش از جلسه بازجویی و محکمه دادرسی ، یوسف (ع) را مجرم معرفی می کرد و به کام جویی از وی متهم می ساخت .

قالت امرأت العزیز التّن حصحص الحقّ أنا رودة عن نفسه وإنه لمن الصدقین

برداشت فوق از قید «الآن» استفاده می شود.

ص: 437

22- زلیخا و امتناع یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 5

5- زلیخا، سوگند یاد کرد که در صورت استتکاف یوسف (ع) از آمیزش با او، وی را به زندان خواهد افکند و خوار و بی مقدارش خواهد ساخت.

ولئن لم يفعل ما أمره لیسجنن و لیکونن من الصغیرین

«لام» در «لئن» گویای قسم است. «یکونن= یکونن» فعل مضارع و مقرون به نون تأکید خفیفه است.

23- زلیخا و پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 18

18- زلیخا در حضور پادشاه مصر، بر صداقت و راستگویی یوسف (ع) تأکید کرد.

وإنه لمن الصدقین

24- زلیخا و حقانیت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 13

13- زلیخا شهادت زنان اشراف بر پاکدامنی یوسف (ع) را تصدیق کرد و سخن آنان را مایه روشن شدن حقیقت دانست.

قالت امرأت العزیز الثن حصحص الحق

«حصحصه» (مصدر حصحص) به معنای روشن شدن چیزی پس از کتمان آن است. برخی نیز گفته اند به معنای ثبوت و استقرار است.

25- زلیخا و دعای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 3

3- زلیخا و زنان اشراف، در اثر توسل یوسف (ع) به درگاه خدا، از او مأیوس گشته و از مکر و تزویر، علیه او منصرف شدند.

فصرف عنہ کیدھنّ

مراد از کید زنان، تقاضای مکرر آنان با عشوه‌ها و اظهار شیفتگی است. بنابراین عبارت «صرف عنہ کیدھنّ» دلالت می‌کند

ص: 438

که پس از دعای یوسف(ع)، دیگر آن مراوده ها و تقاضاها از یوسف(ع) نشد. گفتنی است که «ثم» در آیه بعد، مؤید این نکته است که یأس زنان و انصرافشان از وی، پیش از زندانی شدن او بوده است، نه اینکه زندانی شدنش، عامل قطع مراوده شده باشد.

26- زلیخا و زنان اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 29، 11

11- زلیخا، هنگامی که زنان بر جایگاه های خود تکیه زده و آماده استفاده از خوراکی ها شدند، از یوسف (ع) خواست بر آنان گذر کند .

وقالت اخرج علیهنّ

29- « عن علی بن الحسین (ع) : . . . فأرسلت إلیهنّ و هیأت لهنّ طعاماً و مجلساً ثم أتتهنّ بآجر و « آت کل واحد منهنّ سگیناً . . . » ؛

از امام سجاده(ع) روایت شده است: . . . پس همسر عزیز [پیکری] به سوی بانوان فرستاد و از آنان دعوت کرد و برایشان طعامی آماده کرد و مجلسی آراست و آن گاه برای بانوان ترنج آورد و به هر یک کاردی داد . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 2، 1

1- زلیخا، با ارائه یوسف (ع) به زنان اشراف، به ایشان فهماند که نباید وی را در عشقش به یوسف (ع) ملامت کنند .

قالت فذلکنّ الذی لمتنی فیه

2- زلیخا، نزد زنان اشراف به تقاضای کام روایی از یوسف (ع)، اقرار و اعتراف کرد .

لقد روده عن نفسه

27- زلیخا و سرزنشهای زنان مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 3، 1

1- زلیخا سرزنش زنان مصر را به خاطر عشقش به یوسف (ع)، شنید و به آن آگاهی یافت .

فعل «سمع» متعدی است و نیازی به حرف «باء» برای تعدیه ندارد. بنابراین در «سمعت بمكرهنّ» معنای «علمت» اشراب شده است. از این رو مفاد آن چنین می شود: زلیخا به مکر زنان آگاه شد و این آگاهی از طریق خبرهایی بود که برای او نقل می شد.

3- زلیخا، پس از آگاهی به توطئه زنان و ملامت گری های ایشان، آنان را به منزل خویش دعوت کرد.

فلما سمعت بمكرهنّ أرسلت إلیهنّ

مراد از «به سوی آنان فرستاد» - که مفاد «أرسلت إلیهنّ» است - به قرینه جمله «و أعتدت لهنّ متکناً و...» این است که آنان را به مهمانی دعوت کرد.

زلیخا و عزیز مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 13، 14، 9

9- یوسف (ع) و زلیخا، پس از تعقیب و گریز و باز شدن درب، با عزیز مصر در آستانه آن درب برخورد کردند.

و أَلْفِیَا سِیْدَهَا لِدَا الْبَابِ

«إِلْفَاء» (مصدر أَلْفِیَا) به معنای یافتن و مواجه شدن است. «سِیْد» به معنای شریف و دارای مجد است، و مراد از آن در این جا، شوهر است.

13- تلاش زلیخا برای تهرئه خویش نزد عزیز مصر

قالت ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً

14- تحریک عزیز مصر از سوی زلیخا برای مؤاخذه و مجازات یوسف (ع)

ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً إلا أن یسجن أو عذاب ألیم

برداشت فوق، از تصریح زلیخا به «أهلک» (همسر تو) استفاده می شود؛ یعنی، او با آوردن «أهلک» درصدد تحریک عزیز مصر برای مجازات یوسف (ع) بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 4

4- زلیخا، همسر عزیز مصر بود.

امرات العزیز

28- زلیخا و عفت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 13

13- زلیخا شهادت زنان اشراف بر پاکدامنی یوسف (ع) را تصدیق کرد و سخن آنان را مایه روشن شدن حقیقت دانست.

قالت امرأت العزيز انن حصحص الحق

«حصحصه» (مصدر حصحص) به معنای روشن شدن چیزی پس از کتمان آن است. برخی نیز گفته اند به معنای ثبوت و استقرار است.

29- زلیخا و کفران یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 18

18- زلیخا، تسلیم نشدن یوسف (ع) در برابر خواسته اش را، ناسپاسی و قدرناشناسی می شمرد.

رودته التی هوفی بیتها .. إنه ربی أحسن مثنوی

ص: 440

در برداشت فوق، «إنه ربی...» ناظر به مفهومی گرفته شده که از عبارت «التي هوفی بیتها» استفاده می شود؛ یعنی، زلیخا با اظهار اینکه مربی یوسف(ع) بوده و او را در خانه خویش سر و سامان بخشیده است، توقع داشت که یوسف(ع) در برابر تقاضایش تسلیم شود؛ ولی یوسف(ع) با جمله «إنه ربی...» بیان می دارد که خداوند، مربی و مدبر امور او بوده و هست، و سزاوار آن است که وی مطیع او باشد.

30- زلیخا و گواهی زنان اشراف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 13

13- زلیخا شهادت زنان اشراف بر پاکدامنی یوسف (ع) را تصدیق کرد و سخن آنان را مایه روشن شدن حقیقت دانست .

قالت امرأت العزیز التئ حصحص الحق

«حصحصه» (مصدر حصحص) به معنای روشن شدن چیزی پس از کتمان آن است. برخی نیز گفته اند به معنای ثبوت و استقرار است.

31- زلیخا و مجازات یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 14

14- تحریک عزیز مصر از سوی زلیخا برای مؤاخذه و مجازات یوسف (ع)

ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً إلا أن یسجن أو عذاب ألیم

برداشت فوق، از تصریح زلیخا به «أهلک» (همسر تو) استفاده می شود؛ یعنی، او با آوردن «أهلک» درصدد تحریک عزیز مصر برای مجازات یوسف(ع) بود.

32- زلیخا و محاکمه زنان اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 10

10- زلیخا نیز در جلسه محاکمه ای که برای کشف حقیقت ماجرای زنان با یوسف (ع) تشکیل شده بود، حضور داشت .

قالت امرأت العزیز التئ حصحص الحق

33- زلیخا و یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 7,8

ص: 441

7- عزیز مصر ، یآوری یوسف (ع) و گزینش او به فرزندی را ، در گرو علاقه مندی یوسف (ع) به وی و همسرش زلیخا می دانست .

أكرمی مثنویة عسی أن ینفعنا أو نتخذہ ولداً

جمله «عسی..» تعلیل برای «أكرمی مثنواه» است، و مفاد جمله چنین می شود: از آن رو از تو می خواهم او را گرامی بداری، تا علاقه او را به خودمان جلب کنی و در نتیجه بتوانیم به یاری او، دل ببندیم و یا به قبول فرزند خواندگیش، امیدوار باشیم.

8- عزیز مصر ، اداره امور یوسف (ع) را به همسرش زلیخا واگذار کرد ، و از او خواست تا یوسف (ع) را گرامی داشته و منزلش را پاس دارد .

لامرأته أكرمی مثنویة

«مثنوی» اسم مکان و به معنای منزل و اقامتگاه است. عبارت «أكرمی مثنواه» ؛ یعنی ، منزل و مقامش را گرامی دار. اکرام منزل و اقامتگاه ، تأکید بر بزرگداشت شخصی است که در آن منزل اقامت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 32 - 3,5,6,8,19

3- زلیخا برای هموار ساختن نظر یوسف (ع) به منظور کام جویی ، اهتمامی مداوم و پی گیر داشت .

ورودته التی هوفی بیتها عن نفسه

برخی از اهل لغت در «راد - یرو» که مراد از آن است ، سعی و تلاش پی گیری برای رسیدن به مطلوب را قید کرده اند. برداشت فوق بر این اساس است.

5- زلیخا با سلطه ظاهریش بر یوسف (ع) ، برخوردار از زمینه ای مساعد و کارآمد برای واداشتن یوسف (ع) به خواسته های خویش

ورودته التی هوفی بیتها عن نفسه

قرآن، زلیخا را با عبارت «التی هوفی بیتها» (آن زن که یوسف در خانه اش به سر می برد) توصیف می کند تا تسلط زلیخا بر یوسف (ع) را برساند.

6- زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و رسیدن به وصال او ، درب های قصرش را قفل کرد و او را به سوی خویش فرا خواند .

رودته ... و غلقت الأبواب و قالت هیت لك

«تغلیق» (مصدر غلقت) به معنای قفل کردن است. «هیت لك» اسم فعل امر و به معنای «بیا» می باشد.

8- زلیخا ، همه شرایط و امکانات را برای کام جویی از یوسف (ع) فراهم کرده بود .

رودته ... و غلقت الأبواب و قالت هیت لک

19- زلیخا به دلیل اکرام یوسف (ع) و خدمت به او، توقع داشت که یوسف (ع) در برابر تقاضای نامشروعش، تسلیم وی باشد.

رودته التی هوفی بیتها .. قال ... إنه ربی

32- « عن علی بن الحسین (ع) : ... فلما راهق یوسف راودته إمرأه الملك عن نفسه ... » ;

از امام سجاده (ع) روایت شده است: ... چون حضرت یوسف در آستانه بلوغ جنسی قرار گرفت، همسر پادشاه از او درخواست کرد که تا با او درآمیزد ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 442

1- زلیخا، پس از استنکاف یوسف (ع) از وصال او، بر آن شد تا با قهر و غلبه از وی کام بگیرد.

و لقد همّت به

کلمه «همّه» و مشتقات آن، اگر به وسیله حرف «باء» متعدی شود، به معنای قصد کردن است. بنابراین «و لقد همّت به»؛ یعنی، همانا زلیخا قصد یوسف (ع) کرد تا از او کام گیرد، و چون زلیخا از پیش نیز چنین قصدی داشت (رودته التی...)، معلوم می شود مراد از این قصد، عزمی دیگر است و آن - به قرینه «استبقا...» در آیه بعد - آهنگ انجام آن با قهر و غلبه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 1,4,6,7,11,12,15

1- زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و واداشتن او به آمیزش، درصدد برآمد تا با وی درآویزد.

واستبقا الباب

4- زلیخا برای دستیابی به یوسف (ع) و جلوگیری از خروج وی، به تعقیب او پرداخت و با سرعت به سمت درب خروجی دوید.

واستبقا الباب

6- زلیخا برای جلوگیری از خروج یوسف (ع)، از پشت پیراهنش را چنگ زد و او را به شدت به سوی خود کشید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

7- زلیخا بر اثر چنگ زدن به پیراهن یوسف (ع)، پیراهن او را چاک زد و سرتاسر آن را پاره کرد.

و قدت قمیصه من دبر

«قدّ» (مصدر قدّت) به معنای شکافتن و پاره کردن طولی و سراسری است (لسان العرب)؛ یعنی، آن گاه گفته می شود «قدّ القمیص» که پیراهن از طول پاره شود و سراسر آن شکافته گردد.

11- زلیخا به هنگام برخورد با شوهرش، عزیز مصر، یوسف (ع) را به قصد تجاوز به خویش متهم کرد.

قالت ما جزاء من أراد بأهلك سوءاً

«جزاء» به معنای سزا و کیفر و «ما» در جمله فوق نافی است. بنابراین «ما جزاء...»؛ یعنی: نیست کیفر و سزای کسی که خواسته باشد به همسرت تجاوز کند، مگر زندان یا عذابی دردناک.

12- پیشدستی زلیخا در طرح اتهام علیه یوسف (ع)

و أَلْقِيَا سِيدَهُمَا لِدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جِزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا

15- زلیخا در نزد عزیز مصر ، یوسف (ع) را به تحقق تجاوز ، متهم نکرد .

ما جِزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا

برداشت فوق ، از فعل «أراد» (قصد کرد) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 1

1- عشق زلیخا به یوسف (ع) و تقاضای کامجویی وی از او ، در شهر شایع شد .

و قال نسوه فی المدینه امرأت العزیز ترود فتيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 10،13

ص: 443

10- زلیخا به منظور برخورد نکردن زنان دعوت شده با یوسف (ع)، از او خواسته بود در اتاق های اندرونی ساختمان بماند.

وقالت اخرج علیهنّ

کلمه «خروج» به معنای از داخل به بیرون آمدن است. بنابراین «اخرج علیهنّ» می رساند که یوسف(ع) هنگامی که زنان در مجلس ضیافت حاضر شدند، در مکانی بود که نسبت به مجلس آنان داخل حساب می شد؛ یعنی، اگر مجلس پذیرایی در اتاق بیرونی بود زلیخا، یوسف(ع) را در اتاق اندرونی نگه داشته بود.

13- زلیخا تا قبل از برملا شدن عشقش به یوسف (ع)، او را از دید زنان اشراف مصر مخفی می کرد.

امرات العزیز ترود فتیها . . فلما رأینه أكبرنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 2

2- زلیخا، نزد زنان اشراف به تقاضای کام روایی از یوسف (ع)، اقرار و اعتراف کرد.

لقد روده عن نفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 35 - 11، 4

4- زندانی شدن یوسف (ع)، به تحریک و درخواست زلیخا نبود.*

لئن لم يفعل ما ءامره لیسجنن . . . ثم بدا لهم ... لیسجننه

تعبیر «ثم بدا لهم» (پس از مدتی این رأی برای آنان هویدا شد و به ذهنشان خطور کرد که زندانش کنند) حاکی است که این رأی و نظر به پیشنهاد زلیخا نبوده است علاوه بر این آیه قبل گویای آن است که خداوند، زلیخا و دیگر زنان را از یوسف منصرف کرد و داستان مرادده متروک شد لذا زلیخا دیگر درصدد نبود که با زندانی کردن یوسف وی را رام سازد.

11- «عن أبی جعفر (ع) فی قوله: «ثم بدا لهم من بعد ما رأوا الآيات لیسجننه حتی حین» فالآیات شهادة الصبی و القمیص المخرق من دبر و استباقهما الباب حتی سمع مجاذبت ها إیاه علی الباب فلما عصاها فلم تزل ملحّه بزوجهما حتی حبسه . . .»

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا که فرمود: «ثم بدا لهم . . .» روایت شده است: آن نشانه ها گواهی کودک و پیراهن پاره شده از پشت و سبقت آن دو به طرف در بود، به گونه ای که شنیده شد آن زن پشت در، یوسف را به طرف خود می کشد؛ پس چون یوسف درخواست بانو را نپذیرفت به طور پیگیر به شوهرش اصرار نمود تا [شوهرش] او را زندانی کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 16

16- زلیخا در حضور پادشاه مصر به تقاضای کام روایی از یوسف (ع) اعتراف کرد و به استتکاف یوسف (ع) از پذیرش تقاضایش شهادت داد .

أنا رודته عن نفسه وإنه لمن الصدقین

جمله «أنا رودته عن نفسه» - به بیانی که در آیه 26 ذیل برداشت شماره 2 گذشت - دلالت بر حصر دارد ؛ یعنی ، من از او درخواست کردم و او چنین درخواستی نداشت.

ص: 444

34- زلیخا و ذلت یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 5

5- زلیخا، سوگند یاد کرد که در صورت استتکاف یوسف (ع) از آمیزش با او، وی را به زندان خواهد افکند و خوار و بی مقدارش خواهد ساخت.

ولئن لم يفعل ما أمره لیسجنن و لیکوناً من الصغیرین

«لام» در «لئن» گویای قسم است. «یکوناً= یکونن» فعل مضارع و مقرون به نون تأکید خفیفه است.

35- زمینه کامجویی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 5,8

5- زلیخا با سلطه ظاهریش بر یوسف (ع)، برخوردار از زمینه ای مساعد و کارآمد برای واداشتن یوسف (ع) به خواسته های خویش

و رودته التی هوفی بیتها عن نفسه

قرآن، زلیخا را با عبارت «التی هوفی بیتها» (آن زن که یوسف در خانه اش به سر می برد) توصیف می کند تا تسلط زلیخا بر یوسف (ع) را برساند.

8- زلیخا، همه شرایط و امکانات را برای کام جویی از یوسف (ع) فراهم کرده بود.

رودته ... و غلقت الأبواب و قالت هیت لک

36- زنان اشراف مصر در مجلس زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 11

11- ماجرای میهمانی زلیخا از زنان اشراف و بریدن آنان دست های خویش را، گویاترین صحنه برای اثبات منزلت والا و عفت و پاکدامنی یوسف (ع)

فستله ما بال النسوه الّتی قطعن أیدیهنّ

یوسف(ع) برای رسیدگی به پرونده خویش با عبارت «الّ-تی قطعن ایدیهنّ» داستان میهمانی زلیخا از زنان اشراف و اینکه آنان دستهای خویش را بریدند را مطرح می کند و از آن جا که یوسف(ع) درصدد اثبات بی گناهی خویش است، می توان گفت: داستان مذکور و مسائل پیرامون آن برای اثبات عفت، پاکدامنی و بی گناهی یوسف(ع) بهترین شاهد بوده است.

زنان اشراف مصر و زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 7,9

7- زنان اشراف ، تقاضای کام جویی زلیخا از برده خویش را ، امری نکوهیده دانسته و او را ملامت می کردند .

ص: 445

وقال نسوه في المدينة امرأت العزيز ترود فتيتها عن نفسه قد شغفها حبًا

«فتا» به معنای برده و عبد، و نیز به معنای جوان است. به نظر می رسد هر دو معنای «فتا» در «تراود فتاه» لحاظ شده باشد.

9- عشق زلیخا به یوسف (ع)، علی رغم همسری او برای عزیز مصر، مایه شگفتی فراوان زنان اشراف و موجب مزید ملامت گویی از وی شد.

امرات العزيز ترود فتيتها عن نفسه

هدف زنان اشراف از یاد کردن زلیخا به عنوان «همسر عزیز مصر»، رساندن زشتی هر چه افزون تر ماجرای اوست؛ یعنی، مراوده با بردگان زشت است و از همسر عزیز مصر ناپسندتر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 24، 2

2- عشق زلیخا به یوسف (ع) حربه زنان اشراف مصر، برای جنجال و توطئه علیه او

قال نسوه في المدينة .. فلما سمعت بمكرهنّ

مراد از «مکر» نقل کردن و مطرح ساختن ماجرای زلیخاست. اطلاق «مکر» به نقل آن ماجرا، گویای این است که زنان اشراف با مطرح کردن آن قصه، درصدد ضربه زدن به شخصیت زلیخا و توطئه علیه وی بودند.

24- زنان ملامت کننده زلیخا، با مشاهده یوسف (ع)، زلیخا را در عشقش محق دانستند.

فلما رأينه أكبرنه .. إن هذا إلاّ ملك كريم

37- زنان اشراف مصر و کامجویی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 3، 2

2- زنان اشراف، عامل شیوع خبر ماجرای یوسف (ع) و زلیخا در پایتخت مصر

وقال نسوه في المدينة

برداشت فوق، بر این اساس است که «فی المدینه» متعلق به «قال» باشد. بر این مبنا «قال نسوه فی المدینه...»؛ یعنی: زنان مراوده زلیخا با یوسف (ع) را در آن شهر (پایتخت مصر) نشر دادند.

3- عشق زلیخا به یوسف (ع) و تقاضای مکرر او برای کام روایی از وی، زبانزد زنان اشراف شده بود.

وقال نسوه فی المدینه امرأت العزیز ترود فتيها عن نفسه

«فی المدینه» می تواند متعلق به «قال» باشد و نیز محتمل است صفت برای «نسوه» باشد. براساس احتمال دوم، مراد از «قال نسوه فی المدینه...» این است که: زنان شهر، داستان زلیخا را برای یک دیگر بازگو می کردند.

38- زیرکی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 18

18- زلیخا، زنی زیرک، طراح و هوشیار بود.

ص: 446

فلما سمعت بمكرهن أرسلت إليهنّ . . . وءاتت كل وحده منهنّ سكّينًا ... فلما رأينه

39- سرزنش زليخا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 30 - 7,9

7- زنان اشراف ، تقاضای کام جویی زليخا از برده خویش را ، امری نکوهیده دانسته و او را ملامت می کردند .

وقال نسوه في المدينة امرأت العزيز ترود فتيتها عن نفسه قد شغفها حبًا

«فتا» به معنای برده و عبد ، و نیز به معنای جوان است. به نظر می رسد هر دو معنای «فتا» در «تراود فتاها» لحاظ شده باشد.

9- عشق زليخا به يوسف (ع) ، علی رغم همسری او برای عزیز مصر ، مایه شگفتی فراوان زنان اشراف و موجب مزید ملامت گویی از وی شد .

امرات العزيز ترود فتيتها عن نفسه

هدف زنان اشراف از یاد کردن زليخا به عنوان «همسر عزیز مصر»، رساندن زشتی هر چه افزون تر ماجرای اوست ؛ یعنی، مراوده با بردگان زشت است و از همسر عزیز مصر ناپسندتر.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 32 - 1,11

1- زليخا ، با ارائه يوسف (ع) به زنان اشراف ، به ایشان فهماند که نباید وی را در عشقش به يوسف (ع) ملامت کنند .

قالت فذلكنّ الذی لمتنی فیه

11- « عن علی بن الحسین : . . . فقالت لهنّ « فذلكنّ الذی لمتنی فیه » یعنی فی حبه ؛

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . همسر عزیز [با اشاره به يوسف] خطاب به بانوان گفت: این است کسی که مرا درباره او سرزنش می کردید ؛ یعنی، مرا در مورد عشق به او سرزنش می کردید».

40- سلطه زليخا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 23 - 5

5- زلیخا با سلطه ظاهریش بر یوسف (ع)، برخوردار از زمینه‌ای مساعد و کارآمد برای واداشتن یوسف (ع) به خواسته‌های خویش

و روده‌التی هوفی بیتها عن نفسه

قرآن، زلیخا را با عبارت «التی هوفی بیتها» (آن زن که یوسف در خانه‌اش به سر می‌برد) توصیف می‌کند تا تسلط زلیخا بر یوسف (ع) را برساند.

ص: 447

41- سوگند زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 5

5- زلیخا، سوگند یاد کرد که در صورت استنکاف یوسف (ع) از آمیزش با او، وی را به زندان خواهد افکند و خوار و بی مقدارش خواهد ساخت.

ولئن لم يفعل ما أمره لیسجنن و لیکوناً من الصغیرین

«لام» در «لئن» گویای قسم است. «یکوناً= یکونن» فعل مضارع و مقرون به نون تأکید خفیفه است.

42- شیوع عشق زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 1,3

1- عشق زلیخا به یوسف (ع) و تقاضای کامجویی وی از او، در شهر شایع شد.

وقال نسوه فی المدینه امرأت العزیز ترود فتیها

3- عشق زلیخا به یوسف (ع) و تقاضای مکرر او برای کامجویی از وی، زبانزد زنان اشراف شده بود.

وقال نسوه فی المدینه امرأت العزیز ترود فتیها عن نفسه

«فی المدینه» می تواند متعلق به «قال» باشد و نیز محتمل است صفت برای «نسوه» باشد. براساس احتمال دوم، مراد از «قال نسوه فی المدینه...» این است که: زنان شهر، داستان زلیخا را برای یک دیگر بازگو می کردند.

43- شیوع کامجویی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 1,3

1- عشق زلیخا به یوسف (ع) و تقاضای کامجویی وی از او، در شهر شایع شد.

وقال نسوه فی المدینه امرأت العزیز ترود فتیها

3- عشق زلیخا به یوسف (ع) و تقاضای مکرر او برای کامجویی از وی، زبانزد زنان اشراف شده بود.

وقال نسوه في المدينة امرأت العزيز ترود فتيتها عن نفسه

«في المدينة» می تواند متعلق به «قال» باشد و نیز محتمل است صفت برای «نسوه» باشد. براساس احتمال دوم، مراد از «قال نسوه فی المدینه...» این است که: زنان شهر، داستان زلیخا را برای یک دیگر بازگو می کردند.

44- صفات زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 18

18- زلیخا، زنی زیرک، طراح و هوشیار بود.

ص: 448

فلما سمعت بمكرهن أرسلت إليهنّ . . . وءاتت كل وحده منهنّ سكينًا ... فلما رأينه

45- عزیز مصر و زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 28 - 3,7

3- عزیز مصر با پی بردن به صداقت یوسف (ع)، زلیخا را محکوم کرد و به نفع یوسف (ع) رأی داد.

فلما رءا قمیصه قُدّ من دُبُر قال إنه من کیدکنّ

7- عزیز مصر، به دام انداختن یوسف (ع) را برای کام جویی، از مکرهای زنانه زلیخا شمرد.

إنه من کیدکنّ

محتمل است ضمیر در «إنه» به حقیقتی که از جمله «غَلَقَتِ الأبواب . . .» استفاده می شود، ارجاع داده شود. برداشت فوق، بر اساس این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 29 - 3

3- عزیز مصر، پس از روشن شدن خطای زلیخا، از وی خواست استغفار کند و از گناه خویش پوزش بطلبد.

واستغفري لذنبک إنک کنت من الخاطئين

در جمله «استغفري لذنبک» (برای گناهت طلب آمرزش کن) بیان نشده که زلیخا باید از چه کسی آمرزش بخواهد. برخی از مفسران گفته اند: مراد، استغفار به درگاه خداوند است و برخی برآنند که مقصود، پوزش خواستن از عزیز مصر می باشد.

46- عشق زلیخا به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 1,2

1- زلیخا، شیفته و شیدای یوسف (ع) شد.

ورودته التی هو فی بیتها . . . و غَلَقَتِ الأبواب

2- زلیخا با اظهار عشق و شیفتگی به یوسف (ع)، او را به وصال خویش فرامی خواند.

و روده التي هوفي بيتها عن نفسه

«مراوده» (مصدر راودت) به معنای درخواست کردن با رفق و مداراست، و «عن نفسه» بیانگر مورد درخواست می باشد. بنابراین «راوده...»؛ یعنی، زلیخا با ملاحظت و اظهار عشق و علاقه از یوسف (ع) درخواست کرد که خودش را در اختیار او بگذارد و این کنایه از تقاضای وصال و آمیزش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 5,6,9,11

5- عشق یوسف (ع) تا درون قلب و دل زلیخا نفوذ کرده و آن را به تسخیر خویش درآورده بود .

قد شغفها حبًّا

ص: 449

«شغاف» به جداره و یا هسته مرکزی قلب گفته می شود. «شغف»؛ یعنی، جداره قلب شد و یا به مرکز آن رسید. ضمیر فاعلی در «شغفها» به «فتیها» برمی گردد و «حباً» تمیزی است مبدل از فاعل. بنابراین «شغفها حباً» در اصل چنین بوده است: «شغف حبّ یوسف ایها»؛ یعنی، محبت یوسف جداره قلب زلیخا شد و آن را احاطه کرد، و یا عشق یوسف (ع) جداره قلب زلیخا را شکافت و به درون آن نفوذ کرد.

6- شیفتگی زلیخا به یوسف (ع) و داستان مرآده او، در عنفوان جوانی یوسف (ع) بود.

ترود فتیها عن نفسه قد شغفها حباً

9- عشق زلیخا به یوسف (ع)، علی رغم همسری او برای عزیز مصر، مایه شگفتی فراوان زنان اشراف و موجب مزید ملامت گویی از وی شد.

امرات العزیز ترود فتیها عن نفسه

هدف زنان اشراف از یاد کردن زلیخا به عنوان «همسر عزیز مصر»، رساندن زشتی هر چه افزون تر ماجرای اوست؛ یعنی، مرآده با بردگان زشت است و از همسر عزیز مصر ناپسندتر.

11- «عن أبي جعفر (ع) في قوله «قد شغفها حباً» يقول: قد حجبتها حبّه عن الناس فلا تعقل غيره؛

از امام باقر (ع) درباره قول خدا «قد شغفها حباً» روایت شده که می فرمود: عشق یوسف پرده ای بر قلب همسر عزیز کشیده بود به گونه ای که او را از مردم جدا کرده بود و به هیچ کس غیر از یوسف نمی اندیشید».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 13، 2

2- عشق زلیخا به یوسف (ع) حربه زنان اشراف مصر، برای جنجال و توطئه علیه او

قال نسوه في المدینه .. فلما سمعت بمكرهنّ

مراد از «مکر» نقل کردن و مطرح ساختن ماجرای زلیخاست. اطلاق «مکر» به نقل آن ماجرا، گویای این است که زنان اشراف با مطرح کردن آن قصه، درصدد ضربه زدن به شخصیت زلیخا و توطئه علیه وی بودند.

13- زلیخا تا قبل از برملا شدن عشقش به یوسف (ع)، او را از دید زنان اشراف مصر مخفی می کرد.

امرات العزیز ترود فتیها .. فلما رأينه أكبرنه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 11، 1

1- زلیخا، با ارائه یوسف (ع) به زنان اشراف، به ایشان فهماند که نباید وی را در عشقش به یوسف (ع) ملامت کنند.

قالت فذلکَ الذی لمتنی فیہ

11- «عن علی بن الحسین: . . . فقالت لهنَّ « فذلکَ الذی لمتنی فیہ » یعنی فی حبّه ;

از امام سجاد(ع) روایت شده است: . . . همسر عزیز [با اشاره به یوسف] خطاب به بانوان گفت: این است کسی که مرا درباره او سرزنش می کردید؛ یعنی، مرا در مورد عشق به او سرزنش می کردید».

47- عقیمی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 21 - 9

ص: 450

9- عزیز مصر و همسرش زلیخا، از نعمت داشتن فرزند محروم بودند . *

أو نتخذہ ولدًا

کسانی که فردی را به فرزند برمی گزینند، معمولاً اشخاصی هستند که فرزند نداشته و از فرزنددار شدن ناامیدند. بنابراین «نتخذہ ولدًا» می تواند اشاره به برداشت فوق باشد. بیان گزینش یوسف (ع) به فرزند با کلمه «عی»، تأییدکننده این احتمال است.

48- عوامل شیوع عشق زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 2

2- زنان اشراف، عامل شیوع خبر ماجرای یوسف (ع) و زلیخا در پایتخت مصر

و قال نسوه فی المدینہ

برداشت فوق، بر این اساس است که «فی المدینہ» متعلق به «قال» باشد. بر این مبنا «قال نسوه فی المدینہ...»؛ یعنی: زنان مراد زلیخا با یوسف (ع) را در آن شهر (پایتخت مصر) نشر دادند.

49- فرجام زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 88 - 20

20- «عن أبی الحسن الهادی (ع) : . . . لما مات العزیز . . . إفتقرت إمرأه العزیز و احتاجت حتی سألت الناس فقالوا : ما یضرك لو قعدت للعزیز و كان یوسف یسمى العزیز [خ. ل. و کلّ ملك كان لهم سمی بهذا الاسم] . . . فقامت إلیه و قالت : سبحان . . . من جعل العبید بالطاعه ملوكاً . . .»

از امام هادی (ع) روایت شده است: . . . پس از مرگ عزیز مصر . . . همسر وی [زلیخا] فقیر و نیازمند شد تا آن جا که از مردم درخواست کمک می کرد. پس مردم به او گفتند: چه ضرر دارد که بر سر راه عزیز بنشینی [وازا او کمک بخواهی] و یوسف در آن زمان عزیز نامیده می شد [و هر پادشاهی که بر مصریان حکومت می کرد به این اسم نامیده می شد] . . . پس همسر عزیز بر سر راه یوسف ایستاد و گفت: . . . منزّه است خدایی که بردگان را در سایه اطاعت، به پادشاهی می رساند . . .».

50- قضاوت خویشاوندان زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- مردی از خویشان زلیخا، در ماجرای وی و یوسف (ع) دخالت کرد و میان آنان به داوری پرداخت.

و شهد شاهد من أهلها

9- داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، علی رغم خویشی او با زلیخا، بی طرفی کامل را رعایت کرد، و قضاوتی بر حق ارائه نمود.

ص: 451

و شهد شاهد من أهلها إن كان قميصه قد من قبل

51- کامجویی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 2,3,4,6,22

2- زلیخا با اظهار عشق و شیفتگی به یوسف (ع) ، او را به وصال خویش فرامی خواند .

و روده التي هوفي بيتها عن نفسه

«مراده» (مصدر راودت) به معنای درخواست کردن با رفق و مداراست، و «عن نفسه» بیانگر مورد درخواست می باشد. بنابراین «راودته ...» ؛ یعنی، زلیخا با ملاحظت و اظهار عشق و علاقه از یوسف(ع) درخواست کرد که خودش را در اختیار او بگذارد و این کنایه از تقاضای وصال و آمیزش است.

3- زلیخا برای هموار ساختن نظر یوسف (ع) به منظور کامجویی ، اهتمامی مداوم و پی گیر داشت .

و روده التي هوفي بيتها عن نفسه

برخی از اهل لغت در «راد - پرود» که مراده از آن است ، سعی و تلاش پی گیری برای رسیدن به مطلوب را قید کرده اند. برداشت فوق بر این اساس است.

4- یوسف (ع) ، همواره از پذیرش تقاضای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) امتناع میورزید .

و روده التي هوفي بيتها عن نفسه

برخی از اهل لغت در معنای مراده ، کشمکش و نزاع میان طرفین را قید کرده و گفته اند: «مراده» این است که یک طرف خواهان چیزی و دیگری غیر آن را خواهان است. برداشت فوق ، براساس این معناست.

6- زلیخا برای کامجویی از یوسف (ع) و رسیدن به وصال او ، درب های قصرش را قفل کرد و او را به سوی خویش فرا خواند .

روده . . . و غلقت الأبواب و قالت هیت لک

«تغلیق» (مصدر غلقت) به معنای قفل کردن است. «هیت لک» اسم فعل امر و به معنای «بیا» می باشد.

22- یوسف (ع) ، پذیرفتن تمنای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) را ، کفران احسان های خداوند به خویش دانست .

إنه ربی أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 1

1- زلیخا، پس از استنکاف یوسف (ع) از وصال او، بر آن شد تا با قهر و غلبه از وی کام بگیرد.

و لقد همّت به

کلمه «همّه» و مشتقات آن، اگر به وسیله حرف «باء» متعدی شود، به معنای قصد کردن است. بنابراین «و لقد همّت به»؛ یعنی، همانا زلیخا قصد یوسف (ع) کرد تا از او کام گیرد، و چون زلیخا از پیش نیز چنین قصدی داشت (رودته التی...)، معلوم می شود مراد از این قصد، عزمی دیگر است و آن - به قرینه «استبقا...» در آیه بعد - آهنگ انجام آن با قهر و غلبه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 1

ص: 452

1- زلیخا برای کام جویی از یوسف (ع) و واداشتن او به آمیزش، درصدد برآمد تا با وی درآویزد.

واستبقا الباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 5,2

2- یوسف (ع) در نزد عزیز مصر، تمنای نامشروع زلیخا و استتکاف خویش را فاش ساخت، و خود را از هر گونه اراده سوئی مبرا دانست.

قال هی رودتنی عن نفسی

ترکیبهایی نظیر «هی رودتنی» و «أنا قمت» - که مبتدا در معنا فاعل است و خبر آن فعل می باشد - گاهی حاکی از تأکید است و گاهی دلالت بر حصر دارد. و از آن جا که یوسف (ع) در مقام رفع اتهام از خویش بود، معلوم می شود او از جمله «هی رودتنی» معنای حصر را اراده کرده است. بنابراین «هی راودتنی»؛ یعنی، او (زلیخا) از من درخواست کام جویی داشت و من چنین درخواستی نداشتم و استتکاف ورزیدم.

5- یوسف (ع) مراوده زلیخا و وصال خواهی او را تا زمان دفاع از خویش، پنهان کرده و فاش نساخته بود.

قالت .. قال هی رودتنی عن نفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 28 - 7

7- عزیز مصر، به دام انداختن یوسف (ع) را برای کام جویی، از مکر های زنانه زلیخا شمرد.

إنه من کیدکنّ

محتمل است ضمیر در «إنه» به حقیقتی که از جمله «غَلَّقَتِ الأبواب ..» استفاده می شود، ارجاع داده شود. برداشت فوق، بر اساس این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 4,2

2- زلیخا، نزد زنان اشراف به تقاضای کام روابی از یوسف (ع)، اقرار و اعتراف کرد.

لقد رودته عن نفسه

4- زلیخا در حضور زنان اشراف ، تأکید کرد که هم چنان بر تقاضای وصال یوسف (ع) اصرار خواهد کرد .

و لئن لم يفعل ما أمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 16

16- زلیخا در حضور پادشاه مصر به تقاضای کام روایی از یوسف (ع) اعتراف کرد و به استتکاف یوسف (ع) از پذیرش تقاضایش شهادت داد .

أنا رودته عن نفسه وإنه لمن الصديقين

جمله «أنا رودته عن نفسه» - به بیانی که در آیه 26 ذیل برداشت شماره 2 گذشت - دلالت بر حصر دارد ؛ یعنی ، من از او درخواست کردم و او چنین درخواستی نداشت .

ص: 453

52- گواهی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 32 - 3

3- زلیخا نزد زنان اشراف، به پاکدامنی و عفت یوسف (ع) و نپذیرفتن تقاضای او (درخواست وصال) شهادت داد.

لقد رودته عن نفسه فاستعصم

عصمت و استعصام، هر دو گویای امتناع ورزیدن و نپذیرفتن می باشند؛ با این تفاوت که استعصام حاکی از مبالغه است. بنابراین «فاستعصم»؛ یعنی، یوسف (ع) بشدت با تقاضای من مخالفت کرد و بر عفت خویش اصرار ورزید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 16

16- زلیخا در حضور پادشاه مصر به تقاضای کام روایی از یوسف (ع) اعتراف کرد و به استنکاف یوسف (ع) از پذیرش تقاضایش شهادت داد.

أنا رودته عن نفسه وإنه لمن الصديقين

جمله «أنا رودته عن نفسه» - به بیانی که در آیه 26 ذیل برداشت شماره 2 گذشت - دلالت بر حصر دارد؛ یعنی، من از او درخواست کردم و او چنین درخواستی نداشت.

53- مجلس مهمانی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 4,5,6,7,10,29

4- زلیخا برای پاسخ گویی به زنان ملامت کننده، ضیافتی ترتیب داد و مجلس ویژه ای آراست.

أرسلت إليهنّ و أعتدت لهنّ متكناً

5- زلیخا برای لمیدن زنانی که به مهمانی دعوت کرده بود، تکیه گاهی ویژه فراهم ساخت.

و أعتدت لهنّ متكناً

«اعتاد» (مصدر أعتدت) به معنای مهیا ساختن و آماده کردن است. «متكناً» به چیزی گفته می شود که به آن تکیه می دهند و نکره آوردن

آن دلالت بر ویژگی آن دارد. قابل ذکر است که «متکناً» به معنای طعام نیز آمده است. مفرد بودن آن و نیز آوردن جمله «آتت...» (به هر یک کاردی [برای استفاده از خوراکیها] داد) می تواند مؤید این احتمال باشد که مراد از «متکناً» در آیه «طعام» است.

6- زلیخا به هر یک از زنان دعوت شده، کاردی برای استفاده از خوردنی ها داد.

وآتت کل وحده منهنّ سکیناً

7- زلیخا خود، آرایش دهنده مجلس ضیافت و پذیرایی کننده از زنان اشراف بود.

واعتدت لهنّ متکناً و آتت کل وحده منهنّ سکیناً

ضمیر در «اعتدت» و «آتت» به «امرات العزیز» برمی گردد. بنابراین ظاهر این است که او خود به انجام آن کارها پرداخته بود و گرنه فعلهای مذکور به صورت مجهول (اعتدت) و (اوتیت) آورده می شد.

10- زلیخا به منظور برخورد نکردن زنان دعوت شده با یوسف (ع)، از او خواسته بود در اتاق های اندرونی ساختمان بماند.

ص: 454

کلمه «خروج» به معنای از داخل به بیرون آمدن است. بنابراین «اخرج عليهنّ» می رساند که یوسف(ع) هنگامی که زنان در مجلس ضیافت حاضر شدند، در مکانی بود که نسبت به مجلس آنان داخل حساب می شد؛ یعنی، اگر مجلس پذیرایی در اتاق بیرونی بود زلیخا، یوسف(ع) را در اتاق اندرونی نگه داشته بود.

29- «عن علی بن الحسین (ع) : . . . فأرسلت إليهنّ و هیأت لهنّ طعاماً و مجلساً ثم أتتهنّ باترج و «أتت کل واحده منهنّ سكيناً . . .» ;

از امام سجاده(ع) روایت شده است: . . . پس همسر عزیز [پیکی] به سوی بانوان فرستاد و از آنان دعوت کرد و برایشان طعامی آماده کرد و مجلسی آراست و آن گاه برای بانوان ترنج آورد و به هر یک کاردی داد . . .».

54- محکومیت زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 28 - 3

3- عزیز مصر با پی بردن به صداقت یوسف (ع)، زلیخا را محکوم کرد و به نفع یوسف (ع) رأی داد .

فلما رءا قمیصه قُدّ من دُبُر قال إنه من کیدکنّ

55- مکر زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 28 - 7,8

7- عزیز مصر، به دام انداختن یوسف (ع) را برای کام جویی، از مکر های زنانه زلیخا شمرد .

إنه من کیدکنّ

محتمل است ضمیر در «إنه» به حقیقتی که از جمله «غَلَقَتِ الأبواب . . .» استفاده می شود، ارجاع داده شود. برداشت فوق، بر اساس این احتمال است.

8- عزیز مصر، پیشدستی زلیخا در متهم ساختن یوسف (ع) و تعیین کیفر برای او را، از مکر های زلیخا شمرد .

قالت ما جزاء من أراد بأهلک سوءاً . . . إنه من کیدکنّ

برداشت فوق، ناظر به این احتمال است که ضمیر در «إنه . . .» به معنایی که از «قالت ما جزاء . . .» در آیه 25 استفاده می شود، برگردد و

آن معنا، پیشدستی کردن زلیخا برای محقق جلوه دادن خویش و گنه کار نشان دادن طرف مقابل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 102 - 9

9- بیان قرآن درباره مکرها و توطئه های برادران یوسف، زلیخا و هیأت حاکمه مصر علیه او، دلیلی بس روشن بر وحی بودن و الهی بودن آن

ما کنت لدیهم إذ أجمعوا أمرهم و هم یمکرون

جمله «و ما کنت لدیهم..» به منزله تعلیل برای «ذلک من أنباء الغیب...» است.

ص: 455

56- مهمانی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 4

4- زلیخا برای پاسخ گویی به زنان ملامت کننده، ضیافتی ترتیب داد و مجلس ویژه ای آراست .

أرسلت إليهنّ وأعدت لهنّ متكئاً

57- نجات از مکر زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 1,2,6

1- خداوند، دعای یوسف (ع) (درخواست رهایی از کید زلیخا و همپالگی های وی) را اجابت کرد و او را از مکر آنان مصون داشت .

فاستجاب له ربه فصرف عنه كيدهنّ

«استجاب» (مصدر استجاب) به معنای پذیرفتن درخواست است.

2- امداد خداوند، مایه رهایی یوسف (ع) از گناه و مکر و افسون زلیخا و زنان اشراف شد .

فاستجاب له ربه فصرف عنه كيدهنّ

6- نجات یوسف (ع) از کید زلیخا و دیگر زنان، جلوه ای از ربوبیت الهی بر آن حضرت

فاستجاب له ربه فصرف عنه كيدهنّ

58- ویژگیهای کاخ زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 7

7- قصر زلیخا، قصری مجلل و دارای درب های فراوان و متعدد بود .

و غلّقت الأبواب

به کارگیری باب تفعلیل، برای بیان قفل زدن درها (غلّقت الأبواب) می تواند حاکی از شدت مبالغه باشد؛ یعنی، درها را با قفلها و پشت

بندها محکم بست ، و می تواند بر کثرت دریها دلالت داشته باشد. برداشت فوق ، ناظر به دومین معناست.

59- همسر پادشاه مصر در مجلس زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 52 - 4

4- همسر پادشاه مصر از زنان حاضر در مجلس مهمانی زلیخا و دلباخته یوسف (ع) بود .

ص: 456

ذلک لیعلم انی لم أخنه بالغیب

بر این مبنا که ضمیر در «یعلم» و «لم أخنه» به «ملک» باز گردد، از جمله «ذلک لیعلم...» معلوم می شود که همسر ملک نیز در زمره زنانی بود که دستهای خویش را بریدند.

60- همسر زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 30 - 4

4- زلیخا، همسر عزیز مصر بود.

امرات العزیز

61- هوشیاری زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 18

18- زلیخا، زنی زیرک، طراح و هوشیار بود.

فلما سمعت بمکرهنّ أرسلت إليهنّ . . . وءاتت کل وحده منهنّ سکیناً . . . فلما رأينه

62- یأس زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 34 - 3

3- زلیخا و زنان اشراف، در اثر توسل یوسف (ع) به درگاه خدا، از او مأیوس گشته و از مکر و تزویر، علیه او منصرف شدند.

فصرف عنه کیدهنّ

مراد از کید زنان، تقاضای مکرر آنان با عشوه ها و اظهار شیفتگی است. بنابراین عبارت «صرف عنه کیدهنّ» دلالت می کند که پس از دعای یوسف (ع)، دیگر آن مراده ها و تقاضاها از یوسف (ع) نشد. گفتنی است که «ثم» در آیه بعد، مؤید این نکته است که یأس زنان و انصرافشان از وی، پیش از زندانی شدن او بوده است، نه اینکه زندانی شدنش، عامل قطع مراده شده باشد.

63- یوسف (ع) در مهمانی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 11،12،14

ص: 457

11- زلیخا، هنگامی که زنان بر جایگاه های خود تکیه زده و آماده استفاده از خوراکی ها شدند، از یوسف (ع) خواست بر آنان گذر کند

وقالت اخرج علیهنّ

12- یوسف (ع) پس از دستور زلیخا بدون درنگ در مجلس زنان اشراف حاضر شد .

قالت اخرج علیهنّ فلما رأينه

«فاء» در «فلما..» فصیحه است و گویای جمله هایی مقدر می باشد؛ یعنی: «فخرج علیهنّ فرأينه فلما رأينه...». حذف این جمله ها برای رساندن این نکته است که دستور زلیخا همان و اطاعت یوسف(ع) همان.

14- زنان اشراف مصر در مجلس ضیافت زلیخا، برای اولین بار یوسف (ع) را مشاهده کردند .

فلما رأينه أكبرنه .. و قلن حش لله ما هذا بشرًا

64- یوسف (ع) و تهدیدهای زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 1

1- یوسف (ع) حافظ عفت خویش و بی اعتنا به تهدید های زلیخا

قال رب السجن أحب إليّ مما يدعونني إليه

65- یوسف (ع) و نهمتهای زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 1

1- دفاع یوسف (ع) از خویش، در برابر اتهام زلیخا

قال هي رودتني عن نفسي

66- یوسف (ع) و خدمات زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 12

12- یوسف (ع) به پاس خدمات زلیخا به او، شکایتی علیه وی به پادشاه نکرد.

فَسئله ما بال النسوه الّتی قطعن ایدیهنّ

با وجود اینکه زلیخا نیز همانند دیگر زنان اشراف در گرفتاریهای یوسف(ع) و متهم ساختن او نقشی بسزا داشت، ولی یوسف(ع) از او نام نمی برد و علیه او سخنی به پادشاه نمی گوید. به نظر می رسد دلیل این امر خدماتی است که زلیخا در عهد کودکی و نوجوانی یوسف(ع) برای وی انجام داده بود.

ص: 458

67- یوسف (ع) و خواسته های زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 23 - 10، 9

9- یوسف (ع) علی رغم فراهم بودن همه شرایط و سلطه ظاهری زلیخا بر او، تمنّای وی را نپذیرفت و به خواسته اش تن در نداد.

رودته ... و قالت هیت لک قال معاذ الله

«معاذ» مصدر و مفعول مطلق برای فعل مقدر «أعوذ» است؛ یعنی، «أعوذ بالله معاذاً».

10- یوسف (ع) در برابر صحنه های پر جاذبه شهوانی (تمنّای زلیخا، ابراز اشتیاق او، خلوت بودن قصر و بسته بودن درب ها) به خدا پناه برد.

قال معاذ الله

28- یوسف (ع)، تسلیم شدن در برابر تمنّای نامشروع زلیخا را، مصداقی از ستم کاری می دانست.

إنه لا یفلح الظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 19، 18

18- یوسف (ع) پذیرش تقاضای نامشروع زلیخا و همپالگی های او را، سقوط به ورطه سفاهت و بی خردی می دانست.

وإلاّ تصرف .. أصب إلیهنّ و أکن من الجهلین

جهل به معنای سفاهت در مقابل عقل، و نیز به معنای نادانی در مقابل علم می باشد. برداشت فوق، ناظر به معنای نخست است.

19- یوسف (ع)، ارتکاب گناه و پذیرش تقاضای زلیخا و همپالگی های او را، موجب از دست دادن علم و حکمت خدادادی خویش می دانست.

ءاتینه حکماً و علماً .. و إلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ و أکن من الجهلین

برداشت فوق، بر این مبناست که مراد از جهل نادانی باشد. بر این مبنا می توان گفت: مقصود یوسف (ع) از جاهل شدن، سلب گشتن علم و حکمتی است که خداوند به او عطا کرده بود (ءاتیناه حکماً و علماً) «آیه 22».

68- یوسف (ع) و زلیخا

4- یوسف (ع)، همواره از پذیرش تقاضای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) امتناع میورزید.

و روده التي هوفی بیتها عن نفسه

برخی از اهل لغت در معنای مراوده، کشمکش و نزاع میان طرفین را قید کرده و گفته اند: «مراوده» این است که یک طرف خواهان چیزی و دیگری غیر آن را خواهان است. برداشت فوق، براساس این معناست.

20- یوسف (ع) در برابر زلیخا تصریح کرد که تنظیم جریان زندگی او، به عنایت و تدبیر خداوند بوده است.

معاذ الله إنه ربی أحسن مثوای

ضمیم در «إنه» به «الله» باز می گردد و در برداشت فوق، جمله «إنه ربی» تعلیل برای «معاذ الله» گرفته شده است. بر این

اساس مفاد جمله فوق، چنین می شود: من [از این امر فریبنده] به خدا پناه می برم و او مرا یاری خواهد کرد؛ زیرا او مدبر امور من و تربیت کننده من است.

21- یوسف (ع) در پاسخ به دعوت و فرمان زلیخا، خداوند را سزاوارتر برای اطاعت، قدرشناسی و سپاس دانست.

قال معاذ الله إنه ربي أحسن مثوای

22- یوسف (ع)، پذیرفتن تمنای زلیخا (درخواست وصال و آمیزش) را، کفران احسان های خداوند به خویش دانست.

إنه ربي أحسن مثوای

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 3,5

3- توانایی جسمی و جنسی یوسف (ع)، برای کام جویی از زلیخا

و لقد هممت به و هم بها لولا أن رءا برهن ربه

قرآن، پس از بیان این که زلیخا تمام شرایط کام جویی را برای یوسف فراهم ساخته بود و موانع را برطرف کرده بود، با جمله «هم بها لولا». «.. تنها مانع یوسف (ع) را، مشاهده برهان الهی معرفی کرد تا گمان نشود که او گرایشی به امور جنسی نداشت و از آمیزش با زنان ناتوان بود.

5- خداوند، با ارائه برهان به یوسف (ع)، او را از آمیزش با زلیخا (زنا) و نگاه های شهوانی به وی، حفظ کرد و مصون داشت.

كذلك لنصرف عنه السوء و الفحشاء

«فحشاء» به گناه و معصیتی که بسیار زشت و پلید باشد، گفته می شود (لسان العرب). «سوء» به معنای بدی و گناه است که به قرینه مقابله آن با «فحشاء»، مراد از آن گناه کوچک است. «أل» در «السوء» و «الفحشاء» می تواند برای عهد باشد. براین مبنا مقصود از «الفحشاء» آمیزش، و منظور از «السوء» نگاه شهوت آلود، قصد گناه و ... است. این احتمال نیز به نظر قوی می رسد که «أل» در این دو کلمه، برای جنس باشد. براین مبنا نیز گناهان یاد شده از مصداقهای مورد نظر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 25 - 2,5,9

2- یوسف (ع) برای نجات خویش از درآویختن زلیخا با او، به طرف درب خروجی فرار کرد.

و لقد هممت به ... واستبقا الباب

معرفه آوردن «الباب»، اشاره به دربی خاص دارد که به مناسبت مورد می توان گفت: مراد از آن درب خروجی است.

5- یوسف (ع) در تعقیب و گریزش با زلیخا، زودتر از وی به درب خروجی رسید.

واستبقا الباب و قدت قمیصه من دبر

9- یوسف (ع) و زلیخا، پس از تعقیب و گریز و باز شدن درب، با عزیز مصر در آستانه آن درب برخورد کردند.

و ألفیا سیدها لدا الباب

«إلفاء» (مصدر ألفیا) به معنای یافتن و مواجه شدن است. «سید» به معنای شریف و دارای مجد است، و مراد از آن در این جا، شوهر است.

ص: 460

69- یوسف (ع) و قصه مهمانان زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 50 - 6

6- یوسف (ع) پیک دربار را باز گرداند تا از پادشاه بخواهد درباره ماجرای مهمانان زلیخا تحقیق کند .

قال ارجع إلی ربک فسئله ما بال النسوه

«بال» به معنای شأن و کار مهم است و مراد از آن در آیه شریفه ، ماجرا و داستان می باشد.

70- یوسف (ع) و مکر زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 33 - 11، 7

7- یوسف (ع) نگران تأثیر مکر و حيله زلیخا و زنان اشراف در خود و واداشتنش بر گناه و معصیت

وإلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

11- یوسف (ع) ، برای رهایی از مکر زلیخا و زنان اشراف و نجات از دام شهوت ، به نیایش با خدا و استمداد از او پرداخت .

رب . . . وإلاّ تصرف عنی کیدهنّ أصب إلیهنّ

«صبو» (مصدر أصب) به معنای میل کردن و گرایش پیدا کردن است. جمله «وإلاّ تصرف...» (اگر مکر آن زنان را از من باز نگردانی ، به

آنان گرایش پیدا می کنم) به قرینه آیه بعد (فاستجاب) خبری است در مقام دعا و درخواست.

ص: 461

12- زمان

1- زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 259 - 11، 12

11 - عدم درک انسان مرده از گذشت زمان

قال لبثتُ يوماً أو بعض يوم

12 - تفاوت تلقی انسان از زمان ، در دو عالم دنیا و پس از مرگ

فاماته الله مائه عام .. قال لبثت يوماً أو بعض يوم

2- احکام و مقتضیات زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 66 - 1، 4

1 - لزوم پایداری اهل ایمان در برابر لشکری با نیرویی ده برابر ، حکمی که پس از گذشت مدتی تخفیف داده شد .

الئن خفف الله عنکم

4 - بروز ضعف در جامعه ایمانی صدر اسلام ، موجب تخفیف حکم پایداری در برابر دشمنان شد .

الئن خفف الله عنکم و علم أن فیکم ضعفا

3- ارزش زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 3 - 5

5- تفاوت زمان ها ، از جهت ارزش و برکت

لیله مبرکه

ص: 462

4- اسلام و مقتضیات زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 3

3 - انعطاف پذیری و تناسب با شرایط زمان و مکان ، ویژگی احکام اسلام

فلیس علیکم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا

5- اهمیت زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 12 - 10

10- شناخت زمان و تنظیم آن ، برای زندگی انسان امری با اهمیت و حیاتی است .

لتعلموا عدد السنین و الحساب

6- برکت زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 3 - 5

5- تفاوت زمان ها ، از جهت ارزش و برکت

لیله مبرکه

7- پیدایش زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 27 - 1،3

1 - نوسان در مدت شب و روز (تنظیم گردش ایّام) ، از مظاهر قدرت الهی

انک علی کل شیء قدیر. تولج الیل فی النهار و تولج النهار فی الیل

«تولج النهار ..» ، به معنای داخل کردن شب در روز و به عکس می باشد که بیانگر کاسته شدن از یکی و افزوده شدن به دیگری است.

«تولج»، فعل مضارع است و دلالت بر استمرار این معنا دارد.

3- تبدیل تدریجی شب و روز، به یکدیگر (فاصله بین الطلوعین و غروب) به قدرت و حکمت الهی

اتک علی کل شیء قدیر. تولج الیل فی النهار

بنابراینکه «ولج» به معنای تبدیل تدریجی باشد.

ص: 463

8- تفاوت زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 3 - 5

5- تفاوت زمان ها ، از جهت ارزش و برکت

لیله مبرکه

9- تفاوت زمان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 13

13- برخی از ایام در مقایسه با برخی دیگر ، دارای اهمیت و جایگاه ویژه ای است .

و ذکّرهم بأیّـم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 15

15- خصوصیت های زمانی ، در اجابت دعا و درخواست آمرزش و رحمت دخیل است .

سأستغفر لک ربّی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قدر - 97 - 3 - 2

2- اختلاف زمان ها ، در فضیلت

لیله القدر خیر من ألف شهر

10- تورات و مقتضیات زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 145 - 4

4- الواح اهدا شده به موسی (ع) (تورات) تأمین کننده همه نیاز های هدایتی مردم عصر موسی (ع) با بیانی روشن

و کتبنا... تفصیلا لکل شیء

11- حقیقت زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 47 - 8

8- تفاوت مقیاس زمان در بینش خدا و انسان

ص: 464

و إِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ

«یوم» (مفرد «ایام») به معنای یک روز است و «عند ربک» صفت «یوم» می باشد؛ یعنی، یک روز خدا، برابر است با هزار سال شما. مقصود این که گرچه از زمان وعده عذاب تاکنون مثلاً روزها، ماه ها و یا حتی سال ها گذشته است و این زمان به نظر شما زمانی طولانی می آید و به همین جهت پنداشته اید که آن تهدید، تهدیدی دروغین است. اما باید بدانید که همه آن فاصله طولانی، در نزد خداوند به اندازه چند لحظه است؛ زیرا یک روز خدا برابر است با هزار سال شما.

12- زمان اتهام دزدی به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 7

7- اتهام سرقت به فرزندان یعقوب پس از حرکت و دور شدنشان از محوطه بارگیری ، به آنان اعلام شد . *

ثم اذْن مؤذْن ایتها العیر إنکم لسرقون

حرف «ثم» و نیز جمله «أقبلوا علیهم» - در آیه بعد - می تواند گویای برداشت فوق باشد.

13- زمان ارائه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 11

11- ارائه آیت ها و معجزه ها ، هر کدام دارای وقتی مشخص و مختص به دوره و زمان خاص خود است .

ما کان لرسول أن یأتی بأیه .. لکل أجل کتاب

در پی بیان این حقیقت که معجزه در اختیار پیامبر نیست بلکه در اختیار خداوند و به اذن اوست، این پرسش مطرح می شود که چرا خداوند اذن ارائه معجزه های درخواستی را به پیامبرش نمی دهد تا مردمان ایمان بیاورند؟ جمله «لکل أجل کتاب» در پاسخ سؤال مذکور بیان می دارد که انجام هر کاری و از جمله ارائه معجزات، زمانی مشخص دارد؛ این گونه نیست که هر کاری در هر زمان بتواند تحقق یابد.

14- زمان استراحت زنبور عسل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 68 - 5

5- زنبور های عسل در شب هنگام در دامنه کوه ها ، بالای درختان و بنا ها و سایبان ها ، به استراحت پرداخته و مأوای می گیرند . *

وَأوحى رَبِّكَ إِلَى النحل أن اتخذى من الجبال بيوتاً و من الشجر و ممّا يعرشون

واژه «بیت» در اصل به معنای مأوای انسان در شب است (مفردات راغب). نام گذاری خانه زنبور عسل به «بیت»، می تواند مفید مطلب یاد شده باشد.

ص: 465

15- زمان انتقام خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 48 - 1

1- انتقام خداوند از ستمگران و عذاب کردن آنان در روزی است که این آسمان و زمین ، به آسمان و زمین دیگری تبدیل شوند .

و سکنتم فی مسکن الذین ظلموا أنفسهم . . . إن الله عزیز ذو انتقام . یوم تبدل الأَر

برداشت فوق مبتنی بر این است که «یوم تبدل . . .» ظرف برای انتقام باشد.

16- زمان انشقاق آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 6 - 6

6 - زمان شکافته شدن آسمان و گسترش زمین و تخلیه درون آن ، زمان حضور انسان ها در پیشگاه پروردگار است .

إذا السماء انشقت . . . فملقیه

«إذا» در «إذا السماء انشقت» ظرف است و مظروف آن به قرینه «فملاقیه» محذوف می باشد؛ بنابراین مراد چنین خواهد بود: «إذا السماء

انشقت . . . لاقی الإنسان ربّه».

17- زمان بارداری مریم(س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 22 - 6

6- «عن أبی الحسن موسی (ع) : . . . الیوم الذی حملت فیہ مریم (س) یوم الجمعة للزوال ;

از امام کاظم(ع) روایت شده: . . . روزی که مریم حامله شد، روز جمعه هنگام زوال بود».

18- زمان بارگیری کشتی نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 3

3- خداوند، زمان بارگیری کشتی نوح و سوار شدن بر آن را تعیین کرد .

حتّى إذا جاء أمرنا و فارتّتور قلنا احمل فيها

ص: 466

19- زمان بازگشت به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 4 - 2

2- روز قیامت ، روز بازگشت انسان ها به خداوند است .

فإني أخاف عليكم عذاب يوم كبير. إلى الله مرجعكم

20- زمان برپایی قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 12

12 - خبر وقوع قطعی قیامت ، خبری غیبی و در اختیار خدا است .

قل بلی .. لتأتينكم علم الغيب

21- زمان بشارت اسحاق(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 71 - 12

12- زمان آگاهی ابراهیم (ع) به دارا شدن فرزند و نوه (اسحاق و یعقوب) اندکی پیش از به هلاکت رسیدن قوم لوط بود .

إنا أرسلنا إلى قوم لوط. وامرأته قائمه فضحكت فبشّرناها بإسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 72 - 1

1- ابراهیم (ع) و همسرش ساره ، هنگام بشارت فرشتگان به تولد اسحاق و یعقوب ، پیر و کهنسال بودند .

قالت يويلتي ءألد و أنا عجوز و هذا بعلى شيخاً

22- زمان بشارت یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12- زمان آگاهی ابراهیم (ع) به دارا شدن فرزند و نوه (اسحاق و یعقوب) اندکی پیش از به هلاکت رسیدن قوم لوط بود .

إنا أرسلنا إلى قوم لوط. وامرأته قائمه فضحكت فبشرنها ياسحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- ابراهیم (ع) و همسرش ساره ، هنگام بشارت فرشتگان به تولد اسحاق و یعقوب ، پیر و کهنسال بودند .

ص: 467

قالت یویلتی ءألد و أنا عجوز و هذا بعلى شیخًا

23- زمان بیداری اصحاب کهف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 21 - 21, 18

18- خداوند، در روزگار اختلاف و نزاع مردم درباره معاد، اصحاب کهف را از خواب بیدار کرد.

أعثرنا علیهم . . . إذ یتنزعون بینهم أمرهم

21- بیداری اصحاب کهف با بروز مشاجره میان مردم، درباره هویت و اهداف آنان، هم زمان بود.

أعثرنا علیهم . . . إذ یتنزعون بینهم أمرهم

به قرینه «رَبِّهِمْ أَعْلَمَ بِهِمْ» می توان گفت که نزاع مردم، در باره اصحاب کهف بوده و به دلیل مضارع بودن «یتنزعون» این مشاجره دیرینه، حتی با مشاهده آنان نیز پایان نیافته بود، بلکه گروهی از مردم، شناخت حقیقی آنان را به خداوند، احاله کردند و از پی بردن به هویت واقعی آنان، اظهار عجز کردند. بر این اساس، ضمیر در «أمرهم» به اصحاب کهف مربوط می شود. حرف «فاء» در «فقالوا» این احتمال را تأیید می کند.

24- زمان تحقق وعده های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 48 - 14

14- قیامت، زمان به وقوع پیوستن وعده های الهی است.

بل زعمتم ألن نجعل لكم موعدًا

25- زمان توطئه برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 2

2- برادران یوسف، زمان اجرای توطئه علیه او را، فردای همان روز مشورت با یکدیگر و گفت و گو با پدرشان تعیین کردند.

إذ قالوا . . . قالوا یأبانا . . . أرسله معنا غدًا

26- زمان تهجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 4

4 - سحرگاهان ، مناسبترین زمان برای استغفار و طلب آمرزش از درگاه خداوند

ص: 468

و المستغفرين بالاسحار

27- زمان حرکت کشتی نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 41 - 9

9- «عن أبي عبدالله (ع) : إن نوحاً (ع) ركب السفينه أول يوم من رجب ...» ;

از امام صادق (ع) روایت شده است: حضرت نوح اول ماه رجب بر کشتی سوار شد. «...».

28- زمان حسابرسی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 8 - 2

2- مرحله حسابرسی در قیامت ، مرحله ای پس از دریافت نامه های اعمال است .

فسوف يحاسب حساباً يسيراً

«سوف»، برای وعده دادن به کار می رود (مصباح) و دلالت بر تأخیر دارد. (مقایس اللغه)

29- زمان حوادث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 12

12- حوادث و وقایع دارای نظامی خاص و معین و هر کدام در ظرف و زمان خاص خود تحقق می پذیرد .

لکل أجل کتاب

30- زمان خلقت آب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 7 - 4

4- پیش از آفرینش آسمان ها و زمین ، هستی منحصر به آب بود .

«عرش» به معنای تخت پادشاه می باشد و در آیه، کنایه از سیطره و حکومت است و جمله «وکان عرشه علی الماء» به دلیل وجود «کان» به این معناست که: خداوند، آسمانها و زمین را آفرید در حالی که پیش از آن، بر آنها سیطره و حکومت داشت. این معنا می رساند که آب، پیش از آسمانها و زمین تشکیل دهنده هستی بوده است.

31- زمان در آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 5 - 10

10 - آخرت و معیار سنجش زمان آن ، با دنیا و معیار های دنیوی ، متفاوت است .

فی یوم کان مقداره ألف سنه ممّا تعدّون

32- زمان در اجابت دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 10

10- تفاوت زمان ها در اجابت دعا و درخواست آمرزش و رحمت

سوف أستغفر لکم ربی

کلمه «سوف» می رساند که یعقوب(ع) استغفار برای فرزندانش را به زمان آینده موکول کرد. گویا هدف او از این تأخیر آمدن زمانی بوده که دعا در آن به اجابت نزدیک تر باشد.

33- زمان در استغفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 98 - 10,11

10- تفاوت زمان ها در اجابت دعا و درخواست آمرزش و رحمت

سوف أستغفر لکم ربی

کلمه «سوف» می رساند که یعقوب(ع) استغفار برای فرزندانش را به زمان آینده موکول کرد. گویا هدف او از این تأخیر آمدن زمانی بوده که دعا در آن به اجابت نزدیک تر باشد.

11- فاصله میان گناه و استغفار هر چند طولانی باشد مانع پذیرش توبه نیست .

إنا کنا خطئین .. سوف أستغفر لکم ربی

فاصله ستم فرزندان یعقوب در حق یوسف(ع) تا زمان استغفار و توبه آنان بیش از بیست سال بود و این موجب نشد که یعقوب(ع) بگوید:

توبه و استغفار درباره شما بی فایده است.

34- زمان در تبلیغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 59 - 7

7- لزوم توجه و دقت در انتخاب زمان و مکان مناسب برای تبلیغ دین

ص: 470

موعده کم یوم الزینه و أن یحشر الناس ضحی

حسن انتخاب موسی(ع) در مورد روز مقابله و نیز مکان و دیگر شرایط، درسی است برای همه مبلغان، که در تبلیغ، باید موقعیت زمانی و مکانی را به دقت سنجیده و بهترین شرایط را برای آن انتخاب کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 9 - 4

4 - لزوم توجه به شرایط اجتماعی و زمان و مکان و نیز رعایت خصوصیات و حالات شخصی مخاطبان، به هنگام تبلیغ، تربیت و هدایت

ثم ائی دعوتهم چهارا... و أسررت لهم اِسرائا

از این که نوح(ع)، گاهی مردم را به صورت مخفی و گاهی علنی دعوت می کرد و یا برخی از مردم را به شکل خصوصی و برخی دیگر را به صورت عمومی به سوی خداوند فرامی خواند؛ می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

35- زمان در جعاله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 72 - 12

12- صحت جعاله منوط به تعیین محدوده زمانی برای انجام کار نیست .

ولمن جاء به حمل بعیر

چون کارگزاران یوسف در قرارداد جعاله تعیین نکردند که کار مورد نظرشان (یافتن جام شاهی) در چه محدوده زمانی (فرصتی محدود و یا زمانی خاص) انجام گیرد، برداشت فوق استفاده می شود.

36- زمان در دنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 5 - 10

10 - آخرت و معیار سنجش زمان آن، با دنیا و معیار های دنیوی، متفاوت است .

فی یوم کان مقداره ألف سنه ممّا تعدّون

37- زمان دریافت نامه عمل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 8 - 2

2 - مرحله حسابرسی در قیامت ، مرحله ای پس از دریافت نامه های اعمال است .

فسوف یحاسب حساباً یسیراً

«سوف»، برای وعده دادن به کار می رود (مصباح) و دلالت بر تأخیر دارد. (مقایس اللغه)

ص: 471

38- زمان دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 17 - 5

5 - مزیت و برتری بعضی از زمان ها ، برای دعا و استجاب

و المستغفرین بالاسحار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 38 - 16

16 - دعای زکریا و تقاضای نسلی پسندیده از خداوند ، در روز اول محرم

هنا لك دعا زكريا ربه قال رب هب لي من لدنك ذرية طيبة

امام رضا (ع) به شخصی که اول محرم به حضور آن حضرت رسید فرمود: ان هذا اليوم هو اليوم الذي دعا فيه زكريا (ع) ربه عز و جل فقال رب هب لي من لدنك ذرية طيبة . . .

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 299، ح 58؛ امالی صدوق، ص 112، ح 5، مجلس 17.

39- زمان دعوت از ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 88 - 3

3 - دعوت مشرکان از ابراهیم (ع) برای خروج از شهر ، در شب هنگام بود .

فنظر نظره فی النجوم

نگاه ابراهیم (ع)، به ستارگان حاکی است که این نگاه در شب بود؛ زیرا ستارگان در شب مشاهده می شوند.

40- زمان رؤیای یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- «عن أبي جعفر (ع) : . . . رأى يوسف هذه الرؤيا وله تسع سنين فقَصَّها على أبيه . . . و كان يوسف من أحسن الناس وجهاً و كان يعقوب يحبّه . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده: .. یوسف این خواب را در سن نه سالگی دید و آن را برای پدرش نقل کرد ... یوسف از تمام مردم زیبا صورت تر بود و یعقوب او را دوست می داشت».

11- « قال أبو حمزة : فقلت لعلى بن الحسين (ع) : متى رأى يوسف الرؤيا ؟ فقال : فى تلك الليلة التى بات فيها يعقوب و ولده شباعاً و بات فيها ذمىال جائعاً راثهاً . . . » ;

ابوحزمه گوید: به امام سجاد(ع) گفتم چه وقت یوسف(ع) این خواب را دید؟، فرمود: همان شی که یعقوب و فرزندان او با شکم سیر خوابیدند و ذمیال با شکم گرسنه و در حال ناراحتی خوابید . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 13

13- رؤیای شگفت یوسف (ع) (سجده ستارگان ، ماه و خورشید) در سنین کودکی یا نوجوانی او بوده است .

قال یبنی

کلمه «بنی» تصغیر کلمه «ابن» می باشد و به ضمیر متکلم اضافه شده است. «یبنی» ؛ یعنی، ای پسر کوچک من.

41- زمان زندگی برزخی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 45 - 5, 4

4- مردم در قیامت ، زمان درنگ خود در برزخ را بسیار کوتاه احساس می کنند .

و یوم یحشرهم کأن لم یلبثوا إلا ساعه من النهار

برداشت فوق مبتنی بر این است که ظرف متعلق به «لم یلبثوا»، زمان پس از مرگ باشد.

5- مردم در قیامت ، زمان درنگ خود در دو عالم (دنیا و برزخ) را بسیار کوتاه احساس می کنند .

و یوم یحشرهم کأن لم یلبثوا إلا ساعه من النهار

برداشت فوق مبتنی بر این است که ظرف متعلق به «لم یلبثوا»، دنیا و زمان پس از مرگ باشد؛ یعنی: «کأن لم یلبثوا فی الدنيا و بعد

الموت».

42- زمان زندگی دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 45 - 3, 5

3- مردم در قیامت ، زمان درنگ خود در دنیا را بسیار کوتاه و به اندازه لحظاتی که چند تن همدیگر را ببینند و بشناسند ، احساس می کنند

و یوم یحشرهم کأن لم یلبثوا إلا ساعه من النهار یتعارفون بینهم

«ساعه» در لغت به معنای جزیی از اجزای زمان، است (کوتاه باشد یا بلند). برداشت فوق مبتنی بر این است که ظرف متعلق به «لم یلبثوا»، دنیا باشد؛ یعنی: «کأن لم یلبثوا فی الدنیا...».

5- مردم در قیامت، زمان درنگ خود در دو عالم (دنیا و برزخ) را بسیار کوتاه احساس می کنند .

و یوم یحشرهم کأن لم یلبثوا إلا ساعه من النهار

برداشت فوق مبتنی بر این است که ظرف متعلق به «لم یلبثوا»، دنیا و زمان پس از مرگ باشد؛ یعنی: «کأن لم یلبثوا فی الدنیا و بعد الموت».

ص: 473

43- زمان سجده ملائکه بر آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 30 - 4

4- «عن الصادق (ع) . . . قال . . . فأول من بادر بالسجود جبرائيل و ميكائيل ثم عزرائيل ثم إسرئيل ثم الملائكة المقربون و كان السجود لأدم يوم الجمعة عند الزوال فبقیت الملائكة فی سجودها إلى العصر . . .» ;

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: . . . اولین کسانی که در سجده پیشی گرفتند، جبرئیل و میکائیل بودند؛ سپس عزرائیل و بعد اسرافیل؛ سپس فرشتگان مقرب الهی و سجده برای آدم روز جمعه هنگام ظهر بود، پس ملائکه تا عصر در حال سجده بودند».

44- زمان شب قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قدر - 97 - 5 - 4

4 - شب قدر ، تا سپیده دم به فضیلت خود باقی است .

سلم هی حتی مطلع الفجر

45- زمان شکل گیری انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 5 - 9

9- مضغه ، مرحله شکل گیری و ظهور تدریجی اعضا و جوارح جنین در رحم مادر است .

ثم من مضغه مخلّقه و غیر مخلّقه

و صفت برای «مضغه» است و «غیر مخلقه» نیز عطف بر «مخلقه» می باشد. «تخلیق» (مصدر «مخلقه») به معنای تصویر و شکل دادن است. توصیف «مضغه» به «مخلقه و غیر مخلقه» می رساند که جنین در این مرحله، مرتباً شکلی را می پذیرد و صورتی را از دست می دهد و این روند تا ظهور کامل اعضا و جوارح ادامه می یابد.

46- زمان صلاح حدیبیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - فاصله زمانی نزدیک میان صلح حدیبیه و فتح خیبر

سیقول المخلفون

با توجه به «سین» در «سیقول» و پیوستگی آیات صلح حدیبیه با جنگ خیبر، برداشت بالا قابل استفاده است.

ص: 474

47- زمان عبور بنی اسرائیل از دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 1

1 - عبور بنی اسرائیل از دریا و غرق شدن فرعون و سپاهیانش ، هنگام روز بوده است .

و جوزنا ببنی إسرئیل . . . حتی إذا أدركه الغرق ... فاليوم

48- زمان عذاب استیصال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 49 - 9

9 - عذاب استیصال بر جامعه ای که مستحق آن است ، زمانی واقع می شود که اجل و مدت مقدر آن جامعه ، به پایان رسیده باشد .

و يقولون متى هذا الوعد . . . إذا جاء أجلهم فلا يستتخرون ساعه ولا يستقدمون

49- زمان عذاب قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 76 - 10

10 - زمان نزول عذاب قوم لوط در سن پیری و کهنسالی ابراهیم (ع) بوده است .

و هذا بعلی شیخاً . . . یابرهیم أعرض عن هذا إنه قد جاء أمر ربك

50- زمان غرق فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 1

1 - عبور بنی اسرائیل از دریا و غرق شدن فرعون و سپاهیانش ، هنگام روز بوده است .

و جوزنا ببنی إسرئیل . . . حتی إذا أدركه الغرق ... فاليوم

51- زمان غرق فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 1

1 - عبور بنی اسرائیل از دریا و غرق شدن فرعون و سپاهیانش ، هنگام روز بوده است .

و جوزنا بنی اسرائیل . . . حتی إذا أدركه الغرق ... فالیوم

ص: 475

52- زمان غزوه خیبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 15 - 10

10 - فاصله زمانی نزدیک میان صلح حدیبیه و فتح خیبر

سيقول المخلفون

با توجه به «سین» در «سيقول» و پیوستگی آیات صلح حدیبیه با جنگ خیبر، برداشت بالا قابل استفاده است.

53- زمان قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 33 - 3

3 - وقوع قیامت ، حتمی است و فاصله ای با پایان دنیا ندارد .

فإذا جاءت الصاخة

حرف «إن» برای آنچه ممکن است تحقق یابد به کار رفته و حرف «إذا» در امور حتمی استعمال می شود (مصباح به نقل از ثعلب). حرف «فاء» بر تعقیب و تأخر بدون فاصله قیامت از دنیا دلالت دارد.

54- زمان کوری یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 84 - 6

6- افول بینایی یعقوب (ع) ، در زمان کهنسالی او و مصادف با دوران بازداشت بنیامین بوده است .

عسى الله أن يأتيني بهم جميعاً .. وابيضت عيناه من الحزن

55- زمان کیفر گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 13 - 9

9- قیامت ، مکان اصلی مجازات عصیانگران و گناه کاران است .

إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتَ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ

پیامبر(صلی الله علیه و آله) ترس و هراس خود را تنها در پیامدهای اخروی عصیان و نافرمانی اظهار کرده اند. این نکته می توان بیانگر برداشت یاد شده باشد.

ص: 476

56- زمان گسترش زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 6 - 6

6 - زمان شکافته شدن آسمان و گسترش زمین و تخلیه درون آن ، زمان حضور انسان ها در پیشگاه پروردگار است .

إذا السماء انشقت . . . فملقيه

«إذا» در «إذا السماء انشقت» ظرف است و مظروف آن به قرینه «فملاقيه» محذوف می باشد؛ بنابراین مراد چنین خواهد بود: «إذا السماء انشقت . . . لاقى الإنسان ربّه».

57- زمان لقاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 29 - 15

15- قیامت ، روز ملاقات انسان با خداوند

إنهم ملقوا ربهم

58- زمان معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 38 - 11

11- ارائه آیت ها و معجزه ها ، هر کدام دارای وقتی مشخص و مختص به دوره و زمان خاص خود است .

ما كان لرسول أن يأتي بأية . . . لكل أجل كتاب

در پی بیان این حقیقت که معجزه در اختیار پیامبر نیست بلکه در اختیار خداوند و به اذن اوست، این پرسش مطرح می شود که چرا خداوند اذن ارائه معجزه های درخواستی را به پیامبرش نمی دهد تا مردمان ایمان بیاورند؟ جمله «لكل أجل كتاب» در پاسخ سؤال مذکور بیان می دارد که انجام هر کاری و از جمله ارائه معجزات، زمانی مشخص دارد؛ این گونه نیست که هر کاری در هر زمان بتواند تحقق یابد.

59- زمان مناجات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 17 - 4

4- سحرگاهان ، مناسبترین زمان برای استغفار و طلب آمرزش از درگاه خداوند

والمستغفرین بالاسحار

ص: 477

60- زمان نزول روح (اسم خاص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قدر - 97 - 4 - 1

1 - شب قدر ، زمان فرود آمدن فرشتگان و روح به زمین است .

تنزل الملائکه و الروح فیها

به قرینه سیاق آیات مراد از فعل «تنزل» - که در اصل تنزل بوده و به جهت تخفیف یکی از «تاء»های آن حذف شده است - فرود آمدن به زمین است.

61- زمان نزول ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قدر - 97 - 4 - 1

1 - شب قدر ، زمان فرود آمدن فرشتگان و روح به زمین است .

تنزل الملائکه و الروح فیها

به قرینه سیاق آیات مراد از فعل «تنزل» - که در اصل تنزل بوده و به جهت تخفیف یکی از «تاء»های آن حذف شده است - فرود آمدن به زمین است.

62- زمان نگرانی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 37 - 4

4 - گرفتاری ها و دل نگرانی های انسان در قیامت ، از نخستین لحظات آن آغاز می شود .

فإذا جاءت الصاخة .. لکل امریء منهم یومئذ شأن یغنیه

جمله «لکل امریء ..» - به دلیل «یومئذ» - دلالت دارد که زمان پیدایش «صاخة» (غرش کرکننده)، هنگام بروز گرفتاری ها است.

63- زمان ورود به عالم برزخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 100 - 12

12 - ورود انسان ها ، پس از مرگ به عالم برزخ

و من ورائهم برزخ إلى يوم یبعثون

ص: 478

64- عبرت از زمان احتضار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 84 - 2

2 - صحنه احتضار و جان کندن انسان ها ، صحنه ای هشداردهنده و درس آموز

و اَنتُمْ حَیْثُمْ تَنْظُرُونَ

65- فضیلت زمان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قدر - 97 - 3 - 2

2 - اختلاف زمان ها ، در فضیلت

لیله القدر خیر من ألف شهر

66- قرآن و مقتضیات زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 52 - 5

5 - قرآن ، در هر عصر و زمان و در سطح جهانی ، توانا و شایسته برای مبارزه با جریان کفر و شرک

فلا تطع الکفرین و جهدهم به جهاداً کبیراً

فرمان خداوند به جهاد بزرگ با کافران به وسیله قرآن - پس از یادآوری جاودانگی و جهانی بودن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) - حاکی از آن است که قرآن، کتابی توانا و شایسته برای مبارزه جهانی و همیشگی با جریان کفر و شرک است.

67- نقش زمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 50 - 7

7 - نقش زمان ، در تغییر و تبدیل برخی احکام الهی

و لآحلّ لكم بعض الذى حرّم عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 98 - 10

10- تفاوت زمان ها در اجابت دعا و درخواست آمرزش و رحمت

سوف أستغفر لكم ربي

ص: 479

کلمه «سوف» می رساند که یعقوب (ع) استغفار برای فرزنداناش را به زمان آینده موکول کرد. گویا هدف او از این تأخیر آمدن زمانی بوده که دعا در آن به اجابت نزدیک تر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 10 - 13

13 - امکان تفاوت یافتن ارج و ارزش یک عمل ، در دو زمان مختلف

لایستوی منکم من أنفق من قبل الفتح و قتل . . . من الذین أنفقوا من بعد و قتلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 1 - 21

21 - گذشت زمان ، روشنگر برخی از حقایق و حل کننده بعضی از مشکلات ناپیدا برای بشر

فطلّقوهنّ لعدّتهنّ . . . لاتدری لعلّ الله یحدث بعد ذلك أمراً

برداشت یاد شده، از آن جا است که در فرصت عدّه، حقایقی همچون بدی ها و ضررهای جدایی و تنهازیستی روشن می شود و نیز همسران به عیب های خویش پی می برند و همین موجب رجوع و بازگشت به زندگی مشترک و حل مشکل طلاق گردد.

68- نقش زمان در دعا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 130 - 13

13 - لحظه ها و اوقات شبانه روز ، در شایستگی برای ذکر و دعا با هم برابر نیستند .

و سبّح بحمد ربّک قبل طلوع . . . ءانآی الیل فسبّح و أطراف النهار

69- ویژگیهای جامعه زمان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 78 - 7

7 - نظام اجتماعی حاکم بر جامعه فرعونى ، مبتنی بر فرهنگ و عقاید جاهلی و مورورثی بود .

أجئتنا لتلفتنا عما وجدنا علیه ءاباءنا و تكون لکما الکبرياء فی الأرض

زمان تاریخی

70- {زمان تاریخی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 213 - 8،10

ص: 480

8- بعثت پیامبران ، نقطه عطفی در تاریخ زندگی انسان های نخستین

كان الناس امة واحدة فبعث الله النبيين مبشرين

10- نقش برجسته پیامبران در تحولات تاریخ

فبعث الله النبيين ... و ما اختلف فيه الا ... من بعد ما جاءتهم البينات

جمله «و ما اختلف فيه»، دلالت بر تحوّل جوامع دارد که سبب آن جهت گیری برخی از انسانها در برابر انبیاست.

زمان ها

71- تفاوت زمان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 5 - 13

13- برخی از ایام در مقایسه با برخی دیگر ، دارای اهمیت و جایگاه ویژه ای است .

و ذکرهم بأی-م الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 47 - 15

15- خصوصیت های زمانی ، در اجابت دعا و درخواست آمرزش و رحمت دخیل است .

سأستغفر لك ربّي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قدر - 97 - 3 - 2

2- اختلاف زمان ها ، در فضیلت

لیله القدر خیر من ألف شهر

72- فضیلت زمان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قدر - 97 - 3 - 2

2 - اختلاف زمان ها ، در فضیلت

لیله القدر خیر من ألف شهر

ص: 481

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر/ 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

